

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Dziecka
Mikołaj Pawlak

Warszawa, 14 grudnia 2023 roku

GAB.422.3.2023

Informacja o działalności Rzecznika Praw Dziecka w 2023 roku oraz uwagi o stanie przestrzegania praw dziecka w Polsce

Według stanu za okres od 1 stycznia 2023 r. do 14 grudnia 2023 r.

**Rzecznik
Praw Dziecka**
Mikołaj Pawlak

Każde dziecko jest bowiem dziełem Boga, a nie człowieka

Prof. Wanda Póltawska

SPIS TREŚCI

Część I – Informacja o działalności Rzecznika Praw Dziecka w 2023 roku	4
<i>Rozdział I</i>	
Zadania Rzecznika Praw Dziecka	4
<i>Rozdział II</i>	
Działalność w sprawach rodzinnych i nieletnich	8
<i>Rozdział III</i>	
Działalność Dziecięcego Telefonu Zaufania.....	46
<i>Rozdział IV</i>	
Działalność w sprawach edukacji i wychowania	50
<i>Rozdział V</i>	
Działalność w sprawach socjalnych, społecznych i administracyjnych	71
<i>Rozdział VI</i>	
Działalność w sprawach z aspektem międzynarodowym	159
<i>Rozdział VII</i>	
Działalność w zakresie spraw dotyczących przestępczości wobec dzieci	182
<i>Rozdział VIII</i>	
Działalność w zakresie upowszechniania praw dziecka i metod ich ochrony	195
Część II – Uwagi o stanie przestrzegania praw dziecka w Polsce w 2023 roku	232

Załączniki:

1. *Analiza społeczno-wychowawczych uwarunkowań przypadków śmierci dziecka. Czynniki ryzyka i czynniki chroniące – raport z badań aktowych*
2. *Raport z badania: Badanie jakości życia dzieci i młodzieży w Polsce w 2023 r.*
3. *Raport z badania: Sytuacja dzieci i młodzieży z Ukrainy w polskich szkołach*
4. *Raport z badania: Dziennik codziennej aktywności dzieci i młodzieży*
5. *Raport z badania: Wsparcie młodzieży zagrożonej samobójstwem*

Część I

Rozdział I

Zadania Rzecznika Praw Dziecka

Rzecznik Praw Dziecka stoi na straży praw dziecka określonych w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, Konwencji o prawach dziecka i innych przepisach prawa, z poszanowaniem odpowiedzialności, praw i obowiązków rodziców.

Rzecznik Praw Dziecka, zgodnie z art. 72 ust 4 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., jest jednym z konstytucyjnych organów kontroli.

Rzecznik wykonuje swoje zadania przy pomocy Biura Rzecznika Praw Dziecka.

Zadania Rzecznika Praw Dziecka określa ustawa z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka (Dz.U. z 2020 r. poz. 141). Ustawa z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka jest wyrazem nadzwyczajnej wrażliwości Polaków wobec dzieci. Troską tych, którzy zawsze wśród najważniejszych wartości stawiali poszanowanie godności nawet najmniejszego i najsłabszego człowieka. Nadzieją wszystkich, którzy byli współautorami Konwencji o prawach dziecka, ratyfikowanej przez Rzeczpospolitą Polską w dniu 7 lipca 1991 r.

Rzecznik przy wykonywaniu swoich uprawnień kieruje się dobrem dziecka oraz bierze pod uwagę, że naturalnym środowiskiem jego rozwoju jest rodzina.

Dzieckiem jest każda istota ludzka od poczęcia do osiągnięcia pełnoletności.

Rzecznik podejmuje działania mające na celu zapewnienie dziecku pełnego i harmonijnego rozwoju, z poszanowaniem jego godności i podmiotowości.

Rzecznik Praw Dziecka działa na rzecz ochrony praw dziecka, w szczególności:

- prawa do życia i ochrony zdrowia;
- prawa do wychowania w rodzinie;
- prawa do godziwych warunków socjalnych;
- prawa do nauki.

Rzecznik podejmuje działania zmierzające do ochrony dziecka przed przemocą, okrucieństwem, wyzyskiem, demoralizacją, zaniedbaniem oraz innym złym traktowaniem.

Rzecznik szczególną troską i pomocą otacza dzieci niepełnosprawne.

Rzecznik upowszechnia prawa dziecka oraz metody ich ochrony.

Rzecznik Praw Dziecka rozpatruje sprawy dotyczące ochrony praw dzieci zgłaszane przez obywateli, jak i podejmuje zagadnienia w przedmiocie rozwiązań mających na celu zmianę stanu prawnego lub praktyk niezgodnych z szeroko pojętym dobrem dziecka, poprzez kierowanie do właściwych podmiotów i instytucji wystąpień generalnych.

Od dnia 14 grudnia 2018 r. służbę Rzecznika Praw Dziecka pełni Mikołaj Pawlak.

Rok 2023 był ostatnim rokiem kadencji Rzecznika Praw Dziecka Mikołaja Pawlaka i kolejnym rokiem funkcjonowania Polski jako kraju przyfrontowego, ze wszystkimi tego negatywnymi skutkami w sferze społecznej czy ekonomicznej. Po latach pandemii i trudnego powrotu dzieci do normalnego funkcjonowania wybuchła wojna na Ukrainie, która przyniosła napływ milionów uchodźców – głównie rodzin z dziećmi i ponownie zmieniła sytuację uczniów w polskich szkołach. Nastąpiła konieczność kolejnego zredefiniowania praw społecznych i socjalnych, w tym dostosowania warunków edukacji do potrzeb i wymagań ukraińskich uczniów.

Prowadzone na zlecenie Rzecznika Praw Dziecka od wybuchu pandemii coroczne ogólnopolskie badania jakości życia dzieci i młodzieży pozwoliły prześledzić rzeczywiste skutki pandemii i działań wojennych u naszego wschodniego sąsiada, które nastąpiły w sferze psychiki młodego pokolenia. Dzięki tym badaniom, których metodologia i największy od dwóch dekad zakres nadają im charakteru naukowego, jesteśmy dziś w stanie postawić diagnozę i ocenić, w jakiej kondycji psychofizycznej udało się dzieciom i młodzieży, a także ich rodzinom, przetrwać te trudne i nieprzewidywalne okoliczności.

Analiza wyników badań, w szczególności porównanie badań przeprowadzonych w początkowym okresie pandemii i w roku 2023, czyli już po zakończeniu COVID-19,

ale z kolei w czasie trwania wojny na Ukrainie, wskazuje, że dramatyczne wydarzenia i związane z nimi niekorzystne warunki społeczno-ekonomiczne wbrew przewidywaniom wielu ekspertów nie wpłynęły w znaczącym stopniu na kondycję psychiczną dzieci i młodzieży, jednakże wszelkie działania osłonowe nie powstrzymały niebezpiecznej tendencji spadku odporności psychicznej – wzrastającym poczuciu osamotnienia i odczuwania smutku, co skutkuje rosnącą liczbą przypadków zaburzeń psychicznych, a także myśli suicydalnych i prób samobójczych, coraz częściej niestety skutecznych.

Z badań wynika jednak, że utrwalone w polskim społeczeństwie wartości ochrony życia, zdrowia, wychowania dzieci przez rodziców, edukacji w szkołach czy zapewnianie godziwych warunków socjalnych, pozwoliły złagodzić traumy i rosnące poczucie zagrożenia. Wciąż to rodzice i nauczyciele są dla dzieci i młodzieży prawdziwymi autorytetami. Dobrze się czują w domach rodzinnych, są tam bezpiecznie i obdarzają swoich opiekunów zaufaniem. Lubią także szkołę i swoich nauczycieli, w których widzą autorytety. Także Kościół – wbrew pojawiającym się często w mediach publikacji dotyczących problemów z wiarą – jest dla dzieci i młodzieży wciąż ważny. Badania naukowe wskazują, że w Polsce każdego ranka modli się co trzeci uczeń szkoły podstawowej i co czwarty w liceum.

Jednak mimo utrzymującego się dużego zaufania, problemem pozostają brak czasu, poświęcania uwagi oraz zrozumienia rodziców i opiekunów dla własnych dzieci, a także osłabienie autorytetu nauczyciela. Okres pandemii i powolnego wychodzenia z obostrzeń popandemicznych a także wywołana przedłużającą się wojną na Ukrainie niepewność w sferze bezpieczeństwa negatywnie wpłynęły również na sposób korzystania z internetu. Obserwujemy przyspieszony wzrost liczby godzin, które młodzi każdego dnia poświęcają na obecność w świecie wirtualnym. Szczególnie niepokojące są wyniki badań wskazujące, że dzieci i młodzieży spędza ponad godzinę na przeglądaniu serwisów społecznościowych jeszcze przed wyjściem rano do szkoły. Wzrasta także odsetek uczniów, którym serwisy społecznościowe zastępują spotkania ze znajomymi w realnym świecie.

Szczegółowe wyniki wszystkich tych badań oraz analizy społeczno-wychowawczych uwarunkowań przypadków śmierci dziecka raportu z badań aktowych, stanowią załącznik do niniejszego sprawozdania – są swego rodzaju depozytem wiedzy o polskich dzieciach i młodzieży, który może stanowić cenny wkład w rozwój

prorodzinnych polityk społecznych. Ta ogromna naukowa baza danych o rodzinie, szkole, zdrowiu psychicznym i fizycznym, relacjach rówieśniczych i codzienności naszych dzieci. To ich głos wyrażony obiektywnie i szczerze.

Niniejsze sprawozdanie obejmuje okres od 1 stycznia do 14 grudnia 2023 r.

Rozdział II

Działalność w sprawach rodzinnych i nieletnich

I. Liczba spraw prowadzonych w 2023 r.

- sprawy nowe – 3655
- sprawy kontynuowane w 2023 r. z lat poprzednich – 1811
- sprawy zakończone – 3500

II. Przystąpienia sądowe

- przystąpienia w 2023 r. – 364
- przystąpienia kontynuowane w 2023 r. z lat ubiegłych – 421

III. Wnioski o nadzwyczajne środki zaskarżenia

W 2023 r. wpłynęło 16 wniosków o wniesienie nadzwyczajnych środków zaskarżenia, w tym:

- 3 wnioski o wniesienie kasacji – 2 zakończone odmową, 1 uwzględniony;
- 1 wniosek o wniesienie skargi kasacyjnej – brak podstaw do wniesienia;
- 12 wniosków o wniesienie skargi nadzwyczajnej – 10 zakończonych odmową, 2 rozpatrywane.

IV. Podstawowe tematy spraw

W Zespole Spraw Rodzinnych i Nieletnich prowadzone są sprawy o następującej tematyce:

- sprawy rozwodowe obejmujące władzę rodzicielską, kontakty z dziećmi, ustalenie miejsca zamieszkania małoletnich oraz alimenty – 30%
- sprawy opiekuńcze obejmujące władzę rodzicielską, kontakty z dziećmi, ustalenie miejsca zamieszkania małoletnich oraz wykonywanie kontaktów z małoletnimi – 30%
- sprawy opiekuńcze dotyczące pieczy zastępczej – 20%
- sprawy opiekuńcze dotyczące przysposobienia małoletnich – 10%
- sprawy o demoralizację i czyny karalne popełnione przez małoletnich oraz powiązane z nimi sprawy obejmujące przestrzeganie praw dzieci w zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich – 10%

V. Przeprowadzone kontrole – liczba, zakres, wyniki

W 2023 roku przeprowadzono 52 kontrole:

- Badanie z zakresu dostępności psychiatrów i seksuologów na listach biegłych sądowych w poszczególnych okręgach – w sumie 47: SO Białystok, SO Bielsko-Biała, SO Bydgoszcz, SO Częstochowa, SO Elbląg, SO Gdańsk, SO Gliwice, SO Gorzów Wlkp., SO Jelenia Góra, SO Kalisz, SO Katowice, SO Kielce, SO Konin, SO Koszalin, SO Kraków, SO Krosno, SO Legnica, SO Lublin, SO Łódź, SO Łomża, SO Nowy Sącz, SO Olsztyn, SO Opole, SO Ostrołęka, SO Piotrków Trybunalski, SO Płock, SO Poznań, SO Przemyśl, SO Radom, SO Rzeszów, SO Rybnik, SO Siedlce, SO Sieradz, SO Słupsk, SO Sosnowiec, SO Suwałki, SO Szczecin, SO Świdnica, SO Tarnobrzeg, SO Tarnów, SO Toruń, SO Warszawa, SO Warszawa-Praga, SO Włocławek, SO Wrocław, SO Zamość, SO Zielona Góra;
- Kontrola funkcjonowania Policyjnych Izb Dziecka – łącznie 5 kontroli:
  - PID w Łodzi,
  - PID w Warszawie,
  - PID w Szczecinie,
  - PID w Opolu,
  - KGP (informacje o całokształcie funkcjonowania PID w Polsce).

BADANIE Z ZAKRESU DOSTĘPNOŚCI PSYCHIATRÓW DZIECIĘCYCH I SEKSUOLOGÓW NA LISTACH BIEGLYCH SĄDOWYCH W POSZCZEGÓLNYCH OKRĘGACH W LATACH 2021-2023

Status i czynności psychiatrów dziecięcych i seksuologów wpisanych na listę biegłych sądowych reguluje Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U.2023.217) oraz Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 stycznia 2005 r. w sprawie biegłych sądowych (Dz.U.2005.15.133).

Zgodnie z art. 157 § 1 Ustawy Prawo o ustroju sądów powszechnych Prezes sądu okręgowego ustanawia biegłych sądowych i prowadzi ich listę.

Przepis § 2 wskazuje, że Minister Sprawiedliwości określi, w drodze rozporządzenia, tryb ustanawiania biegłych sądowych, pełnienia przez nich czynności oraz zwalniania ich z funkcji.

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 stycznia 2005 r. w sprawie biegłych sądowych określa w sposób kompleksowy funkcjonowanie biegłych sądowych. Wskazuje między innymi wymagania na stanowisku biegłego sądowego (§ 12), wynagrodzenie przysługujące biegłemu sądowemu (§ 11) oraz zakaz odmowy wykonania przez biegłego sądowego czynności zleconych przez sąd lub inny organ (§ 5).

Od dłuższego czasu napływają do Rzecznika Praw Dziecka informacje wskazujące, że sądy borykają się z problemem przy dopuszczaniu dowodów z opinii biegłych sądowych psychiatrów i seksuologów. Problem wskazują zarówno sądy, uczestnicy postępowań sądowych, jak i sami biegli sądowi.

Problemy występujące przy dopuszczaniu dowodów z opinii biegłych sądowych są na tyle niepokojące, że Rzecznik Praw Dziecka postanowił przeprowadzić badania z zakresu dostępności psychiatrów dziecięcych i seksuologów wpisanych na listę biegłych sądowych w poszczególnych okręgach.

W tym celu Rzecznik Praw Dziecka zwrócił się do wszystkich prezesów sądów okręgowych w Polsce o nadesłanie informacji pozwalających zdiagnozować powyższe zagadnienie. Zapytanie zostało rozesłane do sądów w formie czterech tabeli.

Prezesi Sądów Okręgowych przekazali informacje niezbędne do przeprowadzenia badań.

Z nadesłanych informacji wynika, że w badanym okresie we wszystkich okręgach łączna liczba biegłych sądowych z zakresu psychiatrii dziecięcej oraz liczba biegłych sądowych z zakresu seksuologii dziecięcej ulegała wahaniom.

Liczba biegłych sądowych z zakresu psychiatrii dziecięcej w początkowym badanym okresie w roku 2021 wynosiła 74 biegłych, następnie w roku 2022 zwiększyła się do liczby 89, a ostatecznie w roku 2023 spadła do liczby 69 biegłych sądowych.

Liczba biegłych sądowych z zakresu seksuologii dziecięcej w badanym okresie w roku 2021 wynosiła 13 biegłych, następnie w roku 2022 zwiększyła się do liczby 15, a ostatecznie w roku 2023 spadła do liczby 11 biegłych sądowych.

Widoczna jest korelacja liczby biegłych sądowych z zakresu psychiatrii dziecięcej z liczbą biegłych sądowych z zakresu seksuologii dziecięcej. Liczba biegłych po 2021 roku uległa zwiększeniu w 2022 roku. Ostatecznie w 2023 roku liczba biegłych z obydwu badanych dziedzin spadła do poziomu poniżej roku 2021 i jest najniższa w badanym okresie.

W badanym okresie we wszystkich okręgach łączna liczba opinii wydanych przez biegłych sądowych z zakresu psychiatrii dziecięcej w sprawach Nsm oraz Nkd ulegała wahaniom.

Liczba opinii wydanych przez biegłych sądowych z zakresu psychiatrii dziecięcej w sprawach Nsm w początkowym badanym okresie w roku 2021 wynosiła 449 opinii, następnie w roku 2022 zwiększyła się do liczby 481 opinii.

Liczba opinii wydanych przez biegłych sądowych z zakresu psychiatrii dziecięcej w sprawach Nkd w początkowym badanym okresie w roku 2021 wynosiła 469 opinii, następnie w roku 2022 zwiększyła się do liczby 526 opinii.

Dane dotyczące roku 2023 nie są w pełni miarodajne, gdyż dotyczą okresu od 1 stycznia do 30 czerwca 2023 roku. Widoczna jest jednak tendencja wzrostowa liczby wydanych opinii.

Z informacji uzyskanych przez Rzecznika Praw Dziecka wynika, że w badanym okresie we wszystkich okręgach łączna liczba opinii wydanych przez biegłych sądowych z zakresu seksuologii dziecięcej w sprawach Nsm oraz Nkd ulegała wahaniom.

Liczba opinii wydanych przez biegłych sądowych z zakresu seksuologii dziecięcej w sprawach Nsm w roku 2021 wyniosła 7 opinii, następnie w roku 2022 zwiększyła się do liczby 14 opinii.

Liczba opinii wydanych przez biegłych sądowych z zakresu seksuologii dziecięcej w sprawach Nkd w roku 2021 wynosiła 12 opinii, następnie w roku 2022 zwiększyła się do liczby 22 opinii.

Dane dotyczące roku 2023 nie są w pełni miarodajne, gdyż dotyczą okresu od 1 stycznia do 30 czerwca 2023 roku. Widoczna jest jednak tendencja wzrostowa liczby

opinii wydawanych w sprawach Nkd. W roku 2021 biegli sporządzili 12 opinii, a w pierwszym półroczu roku 2023 biegli sporządzili już 17 opinii.

Z informacji uzyskanych przez Rzecznika Praw Dziecka wynika, że w badanym okresie we wszystkich okręgach łączna liczba opinii wydanych przez biegłych sądowych z listy sądu okręgowego w ramach współpracy z Opiniodawczym Zespołem Sądowych Specjalistów w sprawach Nsm oraz Nkd ulegała wahanom.

Liczba opinii wydanych przez biegłych sądowych z listy sądu okręgowego w ramach współpracy z Opiniodawczym Zespołem Sądowych Specjalistów w sprawach Nsm w roku 2021 wyniosła 3471 opinii, następnie w roku 2022 zmniejszyła się do liczby 3322 opinii.

Liczba opinii wydanych przez biegłych sądowych z listy sądu okręgowego w ramach współpracy z Opiniodawczym Zespołem Sądowych Specjalistów w sprawach Nkd w roku 2021 wynosiła 1317 opinii, następnie w roku 2022 zwiększyła się do liczby 1668 opinii.

Dane dotyczące roku 2023 nie są w pełni miarodajne, gdyż dotyczą okresu od 1 stycznia do 30 czerwca 2023 roku. Widoczna jest jednak tendencja wzrostowa liczby opinii wydawanych w sprawach Nkd. W roku 2021 biegli sporządzili 1317 opinii, a w pierwszym półroczu roku 2023 biegli sporządzili już 807 opinii.

Znikoma liczba biegłych sądowych z zakresu psychiatrii dziecięcej i seksuologii dziecięcej jest tylko częścią większego problemu, jakim jest psychiatria dziecięca.

Psychiatria dziecięca to dziedzina medyczna, w której problemy kadrowe są największe. Wprowadzane zmiany powoli przynoszą efekty w postaci rosnącej liczby lekarzy, niestety wzrost ten nie nadąża za potrzebami małych dzieci. Najnowsze dane dotyczące sytuacji kadrowej w psychiatrii dziecięcej przekazał wiceminister zdrowia Waldemar Kraska, w odpowiedzi na interpelację poselską (ZPP.050.41.2023.AW z dnia 13.06.2023 r.). Jak wskazał wiceminister, w latach 2014-2023 liczba lekarzy psychiatrów specjalizujących się w leczeniu dzieci i młodzieży wzrosła z poziomu 346 do 532. Liczba personelu lekarskiego nie uległa na przestrzeni ostatniego dziesięciolecia nawet podwojeniu, w przeciwieństwie do liczby pacjentów. W Polsce w maju 2023 roku było tylko 532 czynnych lekarzy psychiatrów specjalizujących się w leczeniu dzieci. Niestety niedobór psychiatrów dziecięcych ma bezpośrednie odzwierciedlenie w liczbie biegłych sądowych z zakresu psychiatrii dziecięcej.

Z informacji przekazanych przez Prezesów Sądów Okręgowych wynika, że w 2023 roku na listach biegłych sądowych liczba biegłych sądowych z zakresu psychiatrii

dziecięcej wynosi 69 biegłych oraz 11 biegłych sądowych z zakresu seksuologii dziecięcej. Tak znikoma liczba biegłych sądowych w skali całego kraju wynika nie tylko z trudnej sytuacji całej pediatrii dziecięcej.

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 stycznia 2005 r. w sprawie biegłych sądowych w § 11 określa wynagrodzenie przysługujące biegłemu sądowemu. Stawki godzinowe wynagrodzeń biegłych sądowych w 2023 r. pozostają bez zmian w stosunku do 2022 r., co oznacza obniżkę realnych wynagrodzeń godzinowych biegłych. Biegli sądowi podkreślają, że zaproponowane stawki za godzinę pracy nie odzwierciedlają nakładu poświęconej pracy. W efekcie brak nowych chętnych do pełnienia funkcji biegłego sądowego.

W pierwszym półroczu 2023 roku w sprawach Nsm i Nkd biegli psychiatrzy dziecięcy wydali 595 opinii, natomiast seksuolodzy dziecięcy 23 opinie. Natomiast w przedmiotowym okresie biegli we współpracy z biegłymi z Opiniodawczych Zespołów Sądowych Specjalistów wydali łącznie w sprawach Nsm i Nkd – 2247 opinii. Tak znacząca liczba opinii wydanych we współpracy z biegłymi z OZSS wskazuje, że sądy, z uwagi na niedostępność biegłych dziecięcych, zmuszone są do posilkowania się pomocą Opiniodawczych Zespołów Sądowych Specjalistów. Niestety taka praktyka sądowa dodatkowo obciąża Zespoły, w których przedłużają się terminy wydawania opinii.

Przeprowadzone badania pokazują wprost, że wzrost liczby biegłych sądowych przekłada się bezpośrednio na liczbę sporządzanych opinii. Analizując lata 2021 i 2022 zanotowano zarówno wzrost liczby biegłych sądowych z zakresu psychiatrii dziecięcej, jak i seksuologii dziecięcej. Wzrost liczby biegłych obydwu kategorii przełożył się proporcjonalnie na zwiększenie wydawanych opinii przez biegłych, zarówno w postępowaniach Nsm, jak i Nkd.

Innymi wnioskami płynącymi z przeprowadzonych badań jest niejednorodność dostępności biegłych sądowych w poszczególnych sądach okręgowych w 2023 roku. Przykładem może być Sąd Okręgowy w Warszawie dysponujący na listach biegłych sądowych 11 biegłymi psychiatrami dziecięcymi oraz Sąd Okręgowy w Bydgoszczy dysponujący na listach biegłych sądowych 21 psychiatrami dziecięcymi. Dla porównania można wskazać Sąd Okręgowy w Lublinie, Sąd Okręgowy w Koninie, Sąd Okręgowy w Suwałki – gdzie na liście biegłych sądowych z zakresu psychiatrii nie ma żadnego biegłego.

Dodatkowo sytuację komplikuje obecny kształt ustawy z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (Dz. U. 2022 poz. 1700), gdzie zgodnie z obecnym

przepisem art. 65. ust 2 w razie potrzeby uzyskania opinii o stanie zdrowia psychicznego nieletniego, sąd rodzinny zarządza jego badanie przez co najmniej 2 biegłych lekarzy psychiatrów. Konieczność uzyskania aż dwóch biegłych sądowych psychiatrów jest mocno utrudniona.

Sądy, wraz z nadsyłanymi informacjami w formie tabel, wskazywały też na szereg innych okoliczności, z którymi borykają się podczas dopuszczania dowodów z opinii biegłych. Oprócz niewystarczającej liczby biegłych sądowych, sądy najczęściej wskazywały na trudności z dostępnością do biegłych sądowych. Biegli wskazywali na odległe terminy sporządzenia opinii, przeciążenie obowiązkami bądź z innych powodów odmawiali sporządzenia opinii. Zdarzają się przypadki powoływania biegłych *ad hoc* np. w postaci psychiatrów, którzy wyrazili chęć sporządzenia opinii. W sprawach opiekuńczych Nsm sądy zazwyczaj korzystają z opinii wydawanych przez OZSS, które były wydawane w zespole z lekarzem psychiatrą. Trudna sytuacja zmusza sądy do zlecenia przez sądy opinii biegłym sądowym psychiatrom, bez specjalności psychiatria dziecięca.

Sytuacja wymaga pilnej interwencji i podjęcia działań w celu zwiększenia liczby biegłych sądowych z zakresu psychiatrii dziecięcej i seksuologii dziecięcej. Obecna sytuacja zdecydowanie nie służy dobru małoletnich i nieletnich.

RAPORT Z KONTROLI FUNKCJONOWANIA POLICYJNYCH IZB DZIECKA W POLSCE ZA OKRES OD 1 WRZEŚNIA 2022 R. DO 31 SIERPNI 2023 R.

W Polsce funkcjonuje **16 policyjnych izb dziecka**, po jednej w każdym województwie zlokalizowanych w: Bydgoszczy, Lublinie, Gorzowie Wielkopolskim, Legnicy, Łodzi, Krakowie, Warszawie, Opolu, Rzeszowie, Białymstoku, Gdańsku, Bielsku-Białej, Kielcach, Olsztynie, Szczecinie i w Poznaniu.

W okresie od 1 września 2022 r. do 31 sierpnia 2023 r. odbyło się 18 kontroli PID przeprowadzonych przez Sądy Okręgowe i Rejonowe oraz w jednym przypadku przeprowadzono czynności badawczo-sprawdzające z poziomu Komendy Głównej Policji. Podjęte czynności potwierdziły prawidłowe funkcjonowanie izb. Nie stwierdzono naruszeń w przedmiocie legalności umieszczenia i pobytu nieletnich w placówce, dokumentacja jest prowadzona prawidłowo i rzetelnie. Stosowane w PID środki są zgodne z obowiązującymi przepisami, nieletni mają zapewnione bardzo dobre warunki bytowe, opiekę zdrowotną w razie konieczności, a ich prawa są przestrzegane. Dodatkowo w wyniku przeprowadzonych czynności w PID w Opolu podkreślono zaangażowanie kierownika izby oraz jego troskę o prawidłowe funkcjonowanie placówki i dobro nieletnich. Jedynie w przypadku PID w Warszawie sformułowano wnioski dot. rozważenia zasadności poddawania wszystkich nieletnich badaniom lekarskim przed umieszczeniem w PID, oraz systematyczne kierowanie funkcjonariuszy PID na kurs specjalistyczny dla policjantów realizujących zadania związane z pełnieniem służby w pomieszczeniach dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia oraz policyjnych izbach dziecka.

Policyjne izby dziecka kontrolowane są również przez przedstawicieli organizacji pozarządowych. W okresie od 1 września 2022 r. do 31 sierpnia 2023 r. Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur przeprowadził 2 kontrole: w PID w Bydgoszczy (wizytacja 3 lipca 2023 r., brak raportu z kontroli) oraz w PID w Łodzi (wizytacja 26 kwietnia 2023 r.), wobec której sformułowano następujące zalecenia:

- poinformowanie funkcjonariuszy pełniących służbę w PID, aby nie rozpytywali nieletnich wbrew ich woli na temat okoliczności popełnianych czynów zabronionych, nie prowadzili rozmowy w taki sposób, aby nieletni przyznawał się lub nie, do czynów karalnych, bądź ujawniał inne osoby biorące udział w zdarzeniu;

- w przypadku zatrzymania obcokrajowca nieposługującego się językiem polskim spowodowanie, aby ww. miał możliwość kontaktu z tłumaczem, w szczególności podczas zapoznawania się z oświadczeniami; sporządzenie listy adwokatów i radców prawnych wpisanych na listę Okręgowej Rady Adwokackiej w Łodzi i Okręgowej Izby Radców Prawnych w Łodzi i informowanie o jej istnieniu i ewentualne udostępnianie nieletniemu;
- podjęcie działań zmierzających do ograniczenia biernego spędzania czasu w izbie przez zatrzymanych nieletnich poprzez opracowanie nowych konspektów zajęć ukierunkowanych na edukację i kulturę;
- przeprowadzenie szkoleń dla funkcjonariuszy pełniących służbę w PID obejmujących tematy: przeciwdziałanie wypaleniu zawodowemu, komunikacja interpersonalna, rozwiązywanie konfliktów, stosowanie strategii technik deeskalacji konfliktu na różnych poziomach komunikacji, a także systematyczne szkolenia z udzielania pierwszej pomocy;
- umożliwienie posiadania przez nieletnich prywatnej odzieży;
- przesłanie informacji, na jakim etapie jest budowa nowej siedziby PID.

W analizowanym okresie w PID umieszczonych było **2723 nieletnich**.

Nieletni w okresie od 1 września 2022 r. do 31 sierpnia 2023 r. w policyjnych izbach dziecka w większości przebywali **do 72 godzin**. W analizowanym okresie ujawniono 1 przypadek przekroczenia ustawowo określonej maksymalnej długości pobytu nieletniego w **PID w Gorzowie Wielkopolskim**. Sytuacja miała związek ze zbyt późnym podjęciem przez Sąd Rejonowy w Zielonej Górze decyzji co do zatrzymanego nieletniego. Ustawowy czas przekroczone o 2 godziny 25 minut. Ponadto w **PID w Legnicy** 10 nieletnich przebywało powyżej 5 dni, co wynikało wyłącznie z ustawowego przedłużenia czasu pobytu nieletniego w PID po zatrzymaniu do czynu i wydaniu przez sąd postanowienia o umieszczeniu w Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym lub innym ośrodku, oraz w **PID w Poznaniu** 7 nieletnich przebywało powyżej 5 dni, co wynikało z uruchomienia procedury wskazania placówki nieletnim na podstawie wydanego postanowienia przez sąd. Nieletni zostali przyjęci do placówki jako sprawcy czynu karalnego.

W okresie od 1 września 2022 r. do 31 sierpnia 2023 r. w policyjnych izbach dziecka umieszczono łącznie **13 nieletnich** na mocy art. 50 u.w.r.n.: 5 nieletnich w PID w Bielsku- Białej, 3 w PID w Lublinie, 2 w PID w Białymstoku i po 1 w placówkach w Krakowie, Legnicy i Poznaniu.

W analizowany okresie **nie doszło do zdarzeń nadzwyczajnych na terenie policyjnych izb dziecka.**

W okresie od 1 września 2022 r. do 31 sierpnia 2023 r. odnotowano **jeden przypadek użycia środków przymusu bezpośredniego**, tj. siłę fizyczną w postaci technik transportowych wobec nieletniej umieszczonej w PID w Opolu.

Nieletnia została doprowadzona do PID w Opolu w dniu 14 stycznia 2023 r. w zw. z samowolnym pobytom poza Zakładem Poprawczym w Mrozach. W dniu 16 stycznia 2023 r., podczas wyprowadzania jej z sypialni, celem przekazania funkcjonariuszom Wydziału Konwojowego Komendy Wojewódzkiej Policji w Opolu, którzy mieli przekonwojować ją do Zakładu Poprawczego, odmówiła wyjścia z sypialni, stawiała bierny opór, wobec czego funkcjonariusze Policji po wcześniejszym ostrzeżeniu i wezwaniu do zachowania zgodnego z prawem, użyli wobec niej siły fizycznej w postaci technik transportowych. Nadmienić należy, że w trakcie opuszczania sypialni, nieletnia zaczęła stawiać czynny opór oraz dokonała zniszczenia szafki znajdującej się na korytarzu poprzez uderzenie w nią nogą. Z uwagi na agresywne zachowanie nieletniej odstąpiono od realizacji konwoju i wezwano do izby Zespół Ratownictwa Medycznego. Nieletniej podano domięśniowo leki uspokajające, po których wyciszyła się, a następnie została przekazana funkcjonariuszom Wydziału Konwojowego celem przewiezienia jej do Zakładu Poprawczego w Mrozach. Dyżurny PID sporządził notatkę oraz pismo, którym powiadomił o zaistniałym zdarzeniu właściwy sąd rodzinny.

W opisywanym okresie w żadnej z PID **nie odnotowano przypadków stosowania wobec nieletnich przemocy fizycznej lub psychicznej.**

W policyjnych izbach dziecka nie ma etatowego personelu medycznego i psychologicznego. W miarę zgłaszanych potrzeb zdrowotnych nieletni korzystają z pomocy Zespołów Ratownictwa Medycznego wzywanych do PID. Rzecznik Praw Dziecka

W policyjnych izbach dziecka bezwzględnie przestrzegane są prawa nieletnich. Każdy nieletni po przyjęciu do PID zapoznawany jest z *regulaminem pobytu nieletniego w PID*. W ten sposób informuje się go o wszystkich przysługujących mu prawach i ciążących na nim obowiązkach.

Każdy nieletni ma możliwość skontaktowania się z rodzicami/opiekunami lub obrońcą. Kontakt odbywa się w formie rozmowy telefonicznej bądź bezpośrednio na terenie PID. W przypadku spotkania na terenie placówki, rozmowa odbywa się w wydzielonym na ten cel pomieszczeniu, w warunkach w miarę możliwości

komfortowych dla nieletniego i odwiedzającej go osoby, zapewniających poufność rozmowy, np. w PID w Szczecinie rozmowa odbywa się w świetlicy, bez obecności funkcjonariusza. Czynność nadzorowana jest przez dyżurnego za pomocą monitoringu (bez fonii). Podobnie w PID w Bydgoszczy spotkanie odbywa się w oddzielnym pokoju objętym monitoringiem wizyjnym. W PID w Warszawie w przypadku nieletnich przebywających w placówce w związku z popełnianiem czynu karalnego kontakt z rodzicem nawiązuje wychowawca lub dyżurny i przekazuje mu informacje w obecności nieletniego mając na względzie popełniony czyn i toczące się postępowanie. Natomiast obrońcy mogą skontaktować się z nieletnim osobiście w wyznaczonym do tego pomieszczeniu na terenie PID.

W okresie od 1 września 2022 r. do 31 sierpnia 2023 r. **nie odnotowano przypadku ograniczania nieletnim kontaktu z rodzicami**. Jednakże w przypadku PID w Warszawie rodzice nieletnich umieszczonych w placówce w zw. z popełnianiem czynu karalnego informowani są, że na widzenie z dzieckiem muszą uzyskać zgodę sądu. Po uzyskaniu zgody, widzenia są udzielane bez przeszkód.

Natomiast widzenia z adwokatem, umożliwiane są po okazaniu legitymacji adwokackiej, pełnomocnictwa i odbywają się bez udziału policjantów.

Zgodnie z *regulaminem pobytu w PID* każdy nieletni może składać skargi i wnioski. Czynność ta może być wykonana ustnie i pisemnie, w tym anonimowo. Każda z PID posiada książkę/zeszyt/segregator skarg i wniosków. Pojawiają się też skrzynki, do których można anonimowo wrzucić skargę lub wniosek. Nieletni ma również możliwość złożenia zażalenia na zatrzymanie, złożenia skargi lub prośby do innego podmiotu niż PID. W takim przypadku udostępnia mu się potrzebne materiały oraz organizuje odpowiednie warunki, a skargę/wniosek niezwłocznie przesyła do wskazanego adresata. Zaznaczyć należy, że nieletni może złożyć skargę/wniosek w każdym czasie, również po opuszczeniu placówki. W okresie od 1 września 2022 r do 31 sierpnia 2023 r. **nie odnotowano skarg na funkcjonowanie policyjnych izb dziecka i funkcjonariuszy pełniących w nich służbę**.

Nieletni we wszystkich PID na terenie Polski mają zapewniony dostęp do węzłów sanitarnych z poszanowaniem ich intymności i godności. Dodatkowo, każdy z nich ma do dyspozycji środki higieny osobistej.

Kwestie wyżywienia nieletniego reguluje § 8 ust 1 pkt.1 *regulaminu pobytu w izbie*. Nieletniemu umieszczonemu w PID zapewnia się trzy posiłki dziennie (śniadanie, obiad, kolacja), w tym co najmniej jeden gorący, zgodny z normą kaloryczną

określoną w regulaminie pobytu w PID. Pierwszy posiłek podawany jest maksymalnie do 5 godzin od umieszczenia w izbie lub w uzasadnionych przypadkach szybciej (zalecenie lekarskie, na prośbę nieletniego, który oznajmia, że jest głodny i dawno nic nie jadł). W sytuacjach, gdy wymaga tego stan zdrowia nieletniego, otrzymuje on posiłki z uwzględnieniem diety według wskazań lekarza. Nieletniemu zapewnia się ciągły dostęp do napojów w celu zaspokojenia pragnienia (woda mineralna, herbata). Posiłek w formie suchego prowiantu jest też przekazywany nieletniemu, który zgłosi taką potrzebę również w godzinach nocnych.

W każdej z PID nieletni mają zapewnione łóżka, pościel, koce i środki higieniczne. Nie ma również zastrzeżeń do systemu przeciwpożarowego w placówkach.

W związku koniecznością stałego nadzoru nad nieletnim, a także w celu zapewnienia im bezpieczeństwa w PID, stosowany jest system monitoringu.

W PID każdy nieletni ma możliwość korzystania z zajęć ruchowych na świeżym powietrzu. Najczęściej nieletni spędzają czas na świeżym powietrzu grając w gry zespołowe (koszykówkę, siatkówkę, piłkę nożną) czy badminton. Mogą też spacerować. Udział w zajęciach jest dobrowolny i odbywa się pod nadzorem funkcjonariuszy PID.

PID-y na swoim wyposażeniu posiadają: telewizory, biblioteczki z literaturą popularno-naukową i prasą, gry planszowe, stoły do tenisa stołowego, puzzle, przybory do pisania i rysowania. Ponadto PID w Białymstoku posiada plansze edukacyjne, arkusz brystolu usytuowany na ścianie na twórczość pisarko-rysunkową; PID w Białymstoku, Gdańsku, Poznaniu, Warszawie, Gorzowie Wlkp., Szczecinie posiadają dodatkowo stół do gry w „piłkarzyki”. PID w Warszawie, Gorzowie Wlkp., Poznaniu i Opolu mają na swoim wyposażeniu DVD. PID w Warszawie, Olsztynie, Lublinie, Rzeszowie, Gorzowie Wlkp. i Poznaniu posiadają sprzęt sportowy w postaci: Warszawa – bieżnia, rowerki stacjonarne, atlas; Olsztyn – rower stacjonarny, stepper, wioślarz. Lublin – bieżnia, orbitrek, rower stacjonarny; Poznań – orbitrek; Rzeszów – rower stacjonarny, wioślarz treningowy, stepper; Gorzów Wlkp. – rower stacjonarny, wioślarz, ławeczka. Nieletni przebywający w PID w Bydgoszczy, Gdańsku, Lublinie i Gorzowie Wlkp. mogą korzystać z konsoli do gier np. X-BOX, a w PID w Krakowie z drabinek gimnastycznych, materacy sportowych, tablicy dydaktycznej i projektora multimedialnego. Ponadto PID w Warszawie posiada dodatkowo komputer oraz rzutnik.

Ustawa z dnia 9 czerwca 2022 r o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (...) nie wpłynęła w sposób znaczący na funkcjonowanie policyjnych izb dziecka. Zauważalny jest natomiast spadek liczby nieletnich umieszczanych w placówkach w zw.

z samowolnym pobytem poza ośrodkiem Ministerstwa Sprawiedliwości lub Ministerstwa Edukacji i Nauki oraz skrócenie czasu pobytu nieletnich umieszczonych PID w zw. z popełnianiem czynu karalnego.

Pewnym utrudnieniem zgłaszanym przez placówki jest nowa procedura wyznaczania ośrodków wychowawczych. Scentralizowanie tej czynności w specjalnie powołane komisje powoduje, że zdarza się, iż ośrodki wyznaczane są w ostatniej chwili, tuż przed upływem czasu zatrzymania nieletniego w placówce, co sprawia problemy z przygotowaniem konwoju oraz wymusza na funkcjonariuszach izby intensywne monitorowanie etapu, na jakim znajduje się dokumentacja niezbędna do realizacji konwoju.

VI. Wystąpienia generalne

1. Wystąpienie z dnia 21 lutego 2023 r. do Wojewodów dotyczące funkcjonowania Policyjnych Izb Dziecka;
2. Wystąpienie z dnia 8 marca 2023 r. do Ministra Sprawiedliwości, dotyczące konieczności podjęcia zamian legislacyjnych w przepisach prawa upadłościowego celem zabezpieczenia sytuacji małoletnich;
3. Wystąpienie z dnia 20 maja 2023 r. do Prezesa Rady Ministrów dot. obserwowanego kryzysu systemu pieczy zastępczej;
4. Wystąpienie z dnia 25 maja 2023 r. do Ministra Rodziny i Polityki Społecznej o podjęcie działań legislacyjnych, mających na celu pełne zabezpieczenie praw dziecka w ramach procedury Niebieskie Karty;
5. Wystąpienie z dnia 1 września 2023 r. do Komendanta Głównego Policji oraz do Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji dotyczące funkcjonowania Policyjnych Izb Dziecka.

1. Wystąpienie z dnia 21 lutego 2023 r. do Wojewodów dotyczące funkcjonowania Policyjnych Izb Dziecka

Państwo Wojewodowie

realizując uprawnienie do opiniowania zasadności tworzenia nowych placówek opiekuńczo-wychowawczych wyrażone w art. 106 ust. 4 pkt 2 lit. j ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2022 r. poz. 447, 1700 i 2140) oraz powołując się na art. 10 ust. 1 pkt 2 i ust. 1a ustawy z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka (Dz. U. z 2020 r. poz. 141), zwracam się o przesłanie informacji o stanie pieczy zastępczej w poszczególnych powiatach w formie sprawozdania załączonego do niniejszego pisma do dnia 15 marca 2023 r.

Jednocześnie zwracam się o aktualizowanie wskazanych informacji dwukrotnie w ciągu każdego roku kalendarzowego według stanu na dzień 30 czerwca i 31 grudnia poprzez przesyłanie sprawozdań w powyższej formie.

2. Wystąpienie z dnia 8 marca 2023 r. do Ministra Sprawiedliwości, dotyczące konieczności podjęcia zamian legislacyjnych w przepisach prawa upadłościowego celem zabezpieczenia sytuacji małoletnich

**Pan
Zbigniew Ziobro
Minister Sprawiedliwości
Prokurator Generalny**

Na przestrzeni lat zwiększa się liczba zadłużonych Polaków, z których część staje się osobami niewypłacalnymi. Skutkuje to wzrostem liczby postępowań upadłościowych wobec osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej, czyli upadłości konsumenckich.

Z informacji udostępnionych przez Centralny Ośrodek Informacji Gospodarczej wynika, że w 2021 r. w Monitorze Sądowym i Gospodarczym oraz w Krajowym Rejestrze Zadłużonych opublikowano 53312 ogłoszeń związanych z toczącymi się postępowaniami upadłościowymi, w tym 18205 ogłoszeń dotyczyło upadłości konsumenckiej. Dane te ujawniają tendencję wzrostową, bowiem w 2020 r. spośród 41874 ogłoszeń dotyczących prowadzonych postępowań upadłościowych 13084 dotyczyło upadłości konsumenckich.

Postępowanie upadłościowe, mimo że co do zasady prowadzone jest wobec osób dorosłych, dotyka również małoletnich pozostających na ich utrzymaniu. Wydanie postanowienia o ogłoszeniu upadłości i toczące się wobec rodzica postępowanie nie ingeruje co prawda we władzę rodzicielską dłużnika, niemniej wpływa w sposób bezpośredni na wiele aspektów jego życia, w tym na sytuację osobistą i majątkową. Postępowanie to z pewnością oddziałuje także na sytuację rodzinną upadłego, sięgając do kwestii związanych z koniecznością utrzymania dzieci oraz zapewnienia im godnych warunków do życia.

Uznałem za konieczne zbadanie kwestii realizacji i ochrony praw dziecka na gruncie obecnych przepisów prawa normującego postępowanie upadłościowe prowadzone wobec osób fizycznych.

Z analizy tej jednoznacznie wynika, że dobro dzieci nie jest w sposób wystarczający zabezpieczone. Brak jest bezpośredniego powiązania między zasadami

i skutkami postępowania upadłościowego a sytuacją dzieci dłużnika pozostających na jego utrzymaniu. Również samo posiadanie dzieci nie jest postrzegane jako przesłanka pozytywna lub negatywna podczas rozpatrywania wniosku o ogłoszenie upadłości. Biorąc jednak pod uwagę majątkowy i ekonomiczny charakter tychże postępowań, których głównym celem jest zaspokojone w jak najwyższym stopniu roszczenia wierzycieli z majątku dłużnika, przy uwzględnieniu zasady optymalizacji, czyli z umożliwieniem umorzenia zobowiązań upadłego niewykonanych w postępowaniu upadłościowym (art. 2 ust. 2 p.u.), mają one wpływ na realizację i ochronę prawa dziecka. Niewypłacalność dłużnika będącego rodzicem czy opiekunem prawnym bezpośrednio wpływa na sytuację materialną małoletniego, który jest w pełni zależny od swojego rodzica, lecz także oddziałuje na warstwę emocjonalną związaną z więzami w rodzinie, gdyż może prowadzić do nieprawidłowego budowania relacji z dzieckiem (rodzic znajdujący się w trudnej sytuacji finansowej często nie poświęca dziecku wystarczająco dużo czasu). Dziecko może także stracić poczucie bezpieczeństwa oraz stabilizacji w rodzinie, z uwagi na emocje towarzyszące przedmiotowym postępowaniom.

Mając to na uwadze, przeanalizowałem przepisy ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe (Dz.U. z 2020 r. poz. 1228, dalej p.u.), które regulują postępowanie upadłościowe wobec osób fizycznych, i pragnę zwrócić uwagę na kilka rozwiązań, których wprowadzenie wpłynęłoby na zabezpieczenie dobra małoletnich w toku toczącego się wobec ich rodziców postępowania upadłościowego.

W momencie ogłoszenia upadłości konsumenckiej dłużnik traci prawo zarządu swoim majątkiem, który wchodzi w skład masy upadłości i będzie w toku postępowania likwidowany. Zatem w skład masy upadłości wchodzi wszystko to, co może zostać spieniężone i tym samym przeznaczone do zaspokojenia wierzycieli, czyli w szczególności: a) ruchomości, b) nieruchomości, c) wierzytelności i inne prawa majątkowe (np. udziały lub akcje w spółkach kapitałowych). W przypadku małżonków w skład masy upadłości wchodzi w całości ich majątek wspólny (zgodnie z treścią art. 124 ust. 1 zd. 2 p.u.), a podział majątku nie jest dopuszczalny. W skład masy upadłości wchodzi także spadki, a masa spadkowa stanowi w pewnym zakresie autonomiczny element masy upadłości (art. 119 p.u.). W skład masy upadłości wchodzi także część wynagrodzenia za pracę upadłego (art. 63 ust. 1 pkt 2 p.u.). Wobec powyższego upadły i jego rodzina w wyniku ogłoszenia upadłości pozostają bez majątku i z ograniczonymi środkami finansowymi.

Z uwagi na zasadę humanitaryzmu ustawodawca wprowadził katalog składników majątkowych, które zostały wyłączone spod zajęcia, tak by pomimo ogłoszonej upadłości dłużnik i jego rodzina mieli możliwość godnej egzystencji. W tym zakresie najistotniejszymi składnikami majątkowymi podlegającymi wyłączeniu jest mienie, które nie podlega egzekucji według przepisów ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. 2021 poz. 1805, dalej jako: k.p.c.) oraz wynagrodzenie za pracę upadłego w części niepodlegającej zajęciu (art. 63 ust. 1 p.u.). Z punktu widzenia przedmiotu niniejszego wystąpienia istotna jest treść art. 829 pkt 6 k.p.c., w którym wyłączono możliwość prowadzenia egzekucji z *przedmiotów niezbędnych do nauki, papierów osobistych, odznaczeń i przedmiotów służących do wykonywania praktyk religijnych oraz przedmiotów codziennego użytku, które mogą być sprzedane tylko znacznie poniżej ich wartości, a dla dłużnika mają znaczną wartość użytkową.*

W odniesieniu do małoletnich istotne są ruchomości umieszczone w kategorii „przedmioty niezbędne do nauki”, jednakże jak można zauważyć ustawodawca nie sprecyzował w treści przepisu, jakie konkretnie przedmioty podlegają wyłączeniu. Użycie pojęć nieprecyzyjnych i pozostawiających pole do interpretacji w praktyce wielokrotnie skutkuje nadużyciami. „Przedmioty niezbędne do nauki” w doktrynie są rozumiane jako wszelkiego rodzaju rzeczy ruchome, bez których nauka nie byłaby możliwa, w szczególności książki, zeszyty, mapy, zbiory okazów, przybory szkolne, przyrządy naukowe. Jednocześnie zastrzega się, że ocena niezbędności zależy od konkretnego przypadku, przy uwzględnieniu poziomu nauki i stopnia rozwoju osoby uczącej się. Również analiza orzecznictwa nie przynosi jednoznacznej odpowiedzi, jakie konkretnie przedmioty wykorzystywane do nauki stanowią mienie wyłączone spod egzekucji.

Wskazać przy tym należy na sprzęt komputerowy, który w związku z rozwojem społecznym staje się ważnym atrybutem przy pozyskiwaniu wiedzy, lecz także okazał się niezbędnym urządzeniem do nauki w dobie pandemii wywołanej wirusem SARS-CoV-2, która pierwotnie spowodowała czasowe zamknięcie szkół, a następnie, zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Edukacji i Nauki w sprawie czasowego ograniczenia funkcjonowania jednostek systemu oświaty w związku z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, skutkowało wprowadzeniem nauki w formie zdalnej. Zaproponowany nowy, alternatywny model nauczania wywarł bezpośredni wpływ na kwestię warunków, które muszą być zapewnione uczniowi celem uczestnictwa w zajęciach. Oprócz dotychczasowego wyposażenia szkolnego ucznia, tj. książek, zeszytów, przyborów piśmienniczych, przy uczęszczaniu na zajęcia prowadzone

w formie zdalnej rodzice musieli zapewnić dziecku dostęp do odpowiedniego sprzętu elektronicznego. Zajęcia lekcyjne były prowadzone za pośrednictwem dostępnych i obowiązujących w danej szkole środków porozumienia się na odległość, w związku z tym dziecko musiało korzystać z laptopa, komputera stacjonarnego lub tabletu z dostępem do internetu. W zależności od właściwości posiadanego komputera mogło okazać się niezbędne także posiadanie przez dziecko słuchawek, głośników oraz kamerki internetowej, które to akcesoria pozwalały uczniowi na uczestnictwo w zajęciach odbywających się w ramach wideokonferencji.

Nauczanie zdalne, jak również odrabianie prac domowych podczas nauki stacjonarnej, wiąże się także z koniecznością zapewnienia dzieciom odpowiednich warunków do nauki w domu, tj. zapewnienia właściwego oświetlenia oraz odpowiednio przystosowanego miejsca. Najlepiej, gdyby dziecko mogło pracować przy swoim biurku lub odpowiednim stoliku z dostosowanym do tego krzesłem. Wpływa to nie tylko na komfort małego, lecz także na jego prawidłowy rozwój fizyczny.

Biorąc pod uwagę wątpliwości, czy określony składnik majątkowy winien zostać uznany za przedmiot niezbędny do nauki, należałoby zdecydować się na doprecyzowanie tej kategorii przedmiotów. W drodze analogii do rozwiązania zastosowanego na gruncie nowelizacji przepisów Kodeksu postępowania cywilnego z dnia 22 marca 2018 r., które wprowadziło definicję „przedmiotów urządzenia domowego niezbędnych dla dłużnika i jego domowników” i w sposób jednoznaczny wskazano, że do kategorii tej należą: a) lodówka, b) pralka, c) odkurzacz, d) piekarnik lub kuchenka mikrofalowa, e) płyta grzewcza służąca podgrzewaniu i przygotowywaniu posiłków, f) łóżka, stół i krzesła, również i w niniejszym przypadku możliwe byłoby szczegółowe wyliczenie przedmiotów niepodlegających zajęciu z uwagi na ich przeznaczenie do nauki. Optymalnym byłoby wprowadzenie rozwiązania, zgodnie z którym wyłączony spod egzekucji, czyli także niewchodzący w skład masy upadłości, byłby sprzęt elektroniczny w postaci komputera lub laptopa (ewentualnie tabletu) wraz z akcesoriami niezbędnymi do uczestniczenia w telekonferencjach, tj. słuchawkami, głośnikami, kamerką internetową dla każdego dziecka upadłego – pozwoliłoby to na uczestniczenie przez dzieci upadłego w zajęciach lekcyjnych, niezależnie od planu zajęć każdego z nich. Każde z dzieci upadłego powinno mieć zapewnione odpowiednie źródło oświetlenia oraz biurko lub stół i fotel lub krzesło pozwalające na swobodne uczestnictwo w kilkugodzinnych zajęciach lub wygodne odrabianie pracy domowej. W związku z tym również i takie przedmioty – w liczbie

odpowiadającej liczbie dzieci posiadanych przez upadłego – nie powinny wchodzić w skład masy upadłości.

W tym aspekcie warto także pamiętać o rodzicu wykonującym pracę zarobkową w trybie zdalnym, podczas której pracownik korzysta z własnych narzędzi lub materiałów, bowiem aktualnie brak jest obowiązku po stronie pracodawcy do zapewnienia odpowiedniego sprzętu lub zapłaty pracownikowi ekwiwalentu. Wedle obowiązujących regulacji prawnych składniki majątkowe należące do upadłego w chwili ogłoszenia upadłości wchodzi w skład masy upadłości, bez znaczenia w jakim celu używa ich upadły. Zatem w przypadku, gdy dłużnik posiada sprzęt elektroniczny służący mu do wykonywania swoich obowiązków służbowych w formie zdalnej, w przypadku ogłoszenia upadłości zostanie pozbawiony możliwości dalszego świadczenia pracy.

Z punktu widzenia celów postępowania upadłościowego istotnym zagadnieniem są możliwości zarobkowe upadłego, gdyż w skład masy upadłości wchodzi część wynagrodzenia za pracę upadłego, a zatem osiąganie przez upadłego dochodów pozwoli na zaspokojenie wierzycieli w większym zakresie. Nadto, mając na uwadze to, że część wynagrodzenia upadłego jest wolna od egzekucji i pozostaje do swobodnego dysponowania przez dłużnika, im większe wynagrodzenie uda się osiągnąć upadłemu, tym będzie on mógł zapewnić lepsze warunki swoim dzieciom.

Analogiczna sytuacja dotyczy ruchomości, w postaci pojazdu mechanicznego, tj. samochodu, będącego własnością upadłego, który w chwilę ogłoszenia upadłości staje się składnikiem masy upadłości i podlegać będzie likwidacji. W związku z tym nierzadko okazuje się, że rodzina upadłego zostaje pozbawiona możliwości korzystania z samochodu, którym upadły dotychczas dowoził dzieci do szkoły, na zajęcia dodatkowe, do lekarza, czy też sam dojeżdżał nim do pracy. Zdarza się, że wartość tego składnika majątkowego nie przekracza kilku tysięcy złotych, a mimo to samochód ten stanowi składnik masy upadłości, podlegający likwidacji w toku postępowania upadłościowego. Nie podlega on również wyłączeniu, na mocy art. 829 pkt 4 k.p.c., który wprowadza ograniczenie możliwości prowadzenia egzekucji z narzędzi i innych przedmiotów niezbędnych do osobistej pracy zarobkowej dłużnika oraz surowców niezbędnych dla niego do produkcji na okres jednego tygodnia. Zatem dla zaliczenia samochodu do składników masy upadłości nie ma znaczenia to, do jakich celów służy rodzinie. Nawet gdy syndyk ustali, że upadły jest właścicielem samochodu, który służy zaspokajaniu podstawowych potrzeb rodziny pozostającej na utrzymaniu upadłego, pojazd ten wejdzie w skład masy upadłości.

Skutkować to będzie nie tylko koniecznością zmagania się przez rodzinę z dodatkowymi utrudnieniami, ale także wpłynie na sytuację majątkową upadłego i jego rodziny, bowiem upadły rodzic będzie musiał zapewnić jego małoletnim dzieciom alternatywną możliwość dojazdu do szkoły, czyli będzie musiał każdemu z dzieci zakupić bilet komunikacyjny, co przy kilkorgu dzieci będzie przewyższało koszty dotychczas ponoszone przez upadłego. Jeszcze bardziej skomplikowana jest sytuacja, w której upadły posiada bardzo małe dzieci, które nie mogą samodzielnie dojeżdżać na zajęcia lub też upadły wraz z rodziną zamieszkuje w miejscowości znacznie oddalonej od szkoły i w zasadzie jedynym środkiem transportu umożliwiającym uczęszczanie do szkoły był właśnie samochód jednego z rodziców. Możliwa jest także sytuacja, że dziecko upadłego z uwagi na stan zdrowia wymaga stałej opieki lekarskiej, co wiąże się z koniecznością częstych wizyt lekarskich, a poruszanie się z dzieckiem przy wykorzystaniu np. komunikacji miejskiej nie jest wskazane.

W tym miejscu wspomnieć należy, że ustawodawca przewidział możliwość złożenia przez upadłego wniosku do sądu o wyłączenie danego składnika majątkowego z masy upadłości, między innymi w takich sytuacjach jak opisana, co przy pozytywnym rozpoznaniu żądania skutkować będzie odzyskaniem przez dłużnika prawa zarządu i rozporządzaniem danym majątkiem, niemniej wyłączenie to następuje po spełnieniu stosownej procedury i na podstawie postanowienia sędziego komisarza. Niekiedy czas oczekiwania na wydanie rozstrzygnięcia w tym zakresie wynosi kilka miesięcy, a w skrajnych przypadkach nawet kilkanaście miesięcy. W tym czasie upadły nie może korzystać ze składnika majątkowego będącego przedmiotem wniosku o wyłączenie. Nadto z uwagi na ochronę praw wierzycieli takie postanowienie wydane przez sędziego – komisarza lub sędziego – wyznaczonego podlega zaskarżeniu, co dodatkowo przedłuża postępowanie.

Dlatego dobrym rozwiązaniem byłoby wprowadzenie regulacji, zgodnie z którą składnik majątkowy upadłego w postaci samochodu osobowego nie wchodziłby w skład masy upadłości w przypadku wykorzystywania tego pojazdu przez upadłego do zaspokajania podstawowych potrzeb jego, rodziny oraz w szczególności małoletnich dzieci pozostających na jego utrzymaniu, jeżeli wartość tego składnika nie przekraczałaby kilku tysięcy złotych. Koszty wywołane zlikwidowaniem takiego składnika majątkowego mogą niekiedy przewyższać wartość samego przedmiotu. Nawet jeśli uda się zlikwidować taki składnik majątkowy, to z uwagi na jego wartość nie przyczyni się do znacznego zwiększenia stopnia zaspokojenia wierzycieli upadłego.

Warto zastanowić się także w szerszym zakresie nad rozwiązaniami, które mogłyby przyspieszyć toczące się postępowanie upadłościowe, zarówno w kwestii opisanego wniosku o wyłączenie składnika majątku z masy upadłości, jak i sytuacji, w której mimo podejmowania kolejnych prób syndyk nie może zbyć określonych składników majątkowych wchodzących w skład masy upadłości. Każda kolejna próba sprzedaży przedłuża postępowanie i generuje dodatkowe koszty związane chociażby z koniecznością przechowywania określonego składnika majątkowego upadłego. W związku z tym rachunek ekonomiczny wskazuje, że likwidacja takich aktywów jest wyższa niż osiągnięte z tego tytułu przychody. Zgodnie z treścią art. 315 p.u. sędzia komisarz może wyłączyć określone składniki majątku z masy upadłości, w tym nieruchomości lub jej ułamkową część, jeżeli nie można ich zbyć z zachowaniem przepisów ustawy, a dalsze pozostawanie tych składników majątku w masie upadłości będzie niekorzystne dla wierzycieli z uwagi na obciążenie masy upadłości związanymi z tymi kosztami. Ponadto brak możliwości zbycia ruchomości, stwierdzony bezskutecznymi próbami zbycia przez syndyka w toku postępowania upadłościowego, nie może hamować procedury likwidacji masy upadłości, a co za tym idzie nie może wpływać na znaczne przedłużenie trwającego postępowania upadłościowego. Ale tak jak powyżej, procedura rozpoznania stosowanego wniosku jest długotrwała i wpływa niekorzystnie na sytuację majątkową dłużnika i jego rodziny.

Koniecznym jest więc usprawnienie postępowania upadłościowego osób fizycznych i zwiększenie jego efektywności. Przyznanie syndykowi uprawnienia do rozstrzygnięcia o tym, czy dany składnik majątkowy powinien zasilić skład masy upadłości, czy też dany przedmiot winien zostać wyłączony z masy upadłości, pozwoliłoby uniknąć oczekiwania na wydanie rozstrzygnięcia w tym zakresie przez sędziego komisarza lub sędziego wyznaczonego. Syndyk jako organ postępowania niejako kierujący tokiem postępowania, mający największą i bezpośrednią wiedzę w zakresie sytuacji majątkowo-finansowej upadłego, mógłby samodzielnie, po zebraniu wyjaśnień od upadłego i zgromadzeniu niezbędnych dokumentów (np. faktury/rachunki dokumentujące zakup określonego przedmiotu oraz jego wartość) podejmować decyzję w tym zakresie. Natomiast celem zapewnienia wierzycielom upadłego należnej im w toku postępowania upadłościowego ochrony na czynność syndyka w postaci wydania decyzji w przedmiocie rozstrzygnięcia wątpliwości lub wyłączenia z masy upadłości określonego składnika majątkowego, wierzycielom oraz upadłemu przysługiwałaby skarga wnoszona do sędziego komisarza lub sędziego wyznaczonego w danej sprawie.

Koniecznym jest również zwrócenie uwagi na wynagrodzenie za pracę upadłego w części pozostającej w swobodnej dyspozycji dłużnika (art. 63 ust. 1 pkt 2 p.u.). Dzięki temu upadły posiada środki pieniężne w celu zaspokojenia podstawowych potrzeb. Wydawać by się mogło, że w ramach tych środków upadły uprawniony jest do zakupienia niezbędnych przedmiotów, np. wspomnianego sprzętu komputerowego, niemniej nabyte za te środki składniki majątkowe wejdą w skład masy upadłości. Zgodnie z obecnym brzmieniem przepisów nie tylko składniki majątkowe upadłego, które należały do niego w dniu ogłoszenia upadłości, lecz także te nabyte w toku postępowania upadłościowego wchodzi w skład masy upadłości. Obowiązujące rozwiązania prowadzą do pewnej sprzeczności – z jednej strony przepisy nie przewidują jakichkolwiek ograniczeń w zakresie tego, w jaki sposób i na jaki cel upadły może przeznaczyć pozostawioną mu część uzyskiwanego przez niego dochodu - brak jest zastrzeżeń, które wyłączałyby np. zakup określonych przedmiotów dla siebie lub członków jego rodziny. Natomiast z drugiej strony przepisy Prawa upadłościowego przewidują, że składniki majątkowe nabyte przez upadłego po ogłoszeniu upadłości zasilają skład masy upadłości.

Katalog składników majątkowych niewchodzących w skład masy upadłości powinien zostać poszerzony o przedmioty nabyte przez upadłego, lecz ze środków niepodlegających egzekucji. Ustawodawca przewidział, że dłużnikowi należy zapewnić środki w wysokości odpowiadającej kwocie co najmniej minimalnego wynagrodzenia za pracę, nie wprowadzając przy tym ograniczeń co do możliwości korzystania z tych środków przez dłużnika. Zatem, jeżeli jakieś mienie zostało nabyte ze środków niepodlegających zajęciu, w drodze analogii należałoby uznać, że mienie to nie będzie spieniężane w toku postępowania upadłościowego celem zaspokojenia wierzycieli upadłego.

Kolejną niezwykle istotną kwestią z punktu widzenia małoletniego jest zobowiązanie alimentacyjne rodzice, wobec którego ogłoszono upadłość. Z chwilą ogłoszenia upadłości obowiązek alimentacyjny skonkretyzowany w wyroku sądowym, ugodzie sądowej lub umowie alimentacyjnej nie wygasa. Tryb regulowania zobowiązania alimentacyjnego powstałego po dniu ogłoszenia upadłości określają przepisy Prawa upadłościowego, zgodnie z którymi po zaspokojeniu przez syndyka kosztów postępowania syndyk zaspokaja alimenty ciężące na upadłym, przypadające za czas po ogłoszeniu upadłości. Przy czym obowiązek wypłaty przez syndyka świadczenia alimentacyjnego został ograniczony zarówno kwotowo, jak i czasowo. Syndyk zaspokaja alimenty w terminach ich płatności do dnia sporządzenia ostatecznego planu podziału,

każdorazowo dla każdego uprawnionego w kwocie nie wyższej niż minimalne wynagrodzenie za pracę (art. 343 ust. 2 p.u.). Pozostała część należności z tego tytułu nie jest zaspokajana ze środków masy upadłości i może być regulowana bezpośrednio przez upadłego z majątku, który nie stanowi masy upadłości. Należy jednak pamiętać, że może mieć miejsce sytuacja, w której stan środków zgromadzonych w masie upadłości okaże się niewystarczający do pokrycia zobowiązań alimentacyjnych powstałych w okresie po ogłoszeniu upadłości. Co prawda w treści art. 491⁷ p.u. ustawodawca wskazał, że *w przypadku gdy majątek niewypłacalnego dłużnika nie wystarcza na pokrycie kosztów postępowania albo w masie upadłości brak jest płynnych funduszy na ich pokrycie, koszty te tymczasowo pokrywa Skarb Państwa*, niemniej zobowiązania o charakterze alimentacyjnym nie stanowią kosztów postępowania upadłościowego określonych w art. 203 ust. 1 p.u., w związku z tym nie mogą być pokryte środkami ze Skarbu Państwa. Świadczenie alimentacyjne może być regulowane wyłącznie ze środków uzyskanych z likwidacji masy upadłości czy też z wynagrodzenia upadłego w części podlegającej egzekucji.

Biorąc pod uwagę zagwarantowaną przez państwo opiekę nad uprawnionymi z tytułu alimentów, wprowadzoną na gruncie dochodzenia alimentów od obowiązanego, należałoby wprowadzić analogiczne rozwiązanie do postępowania upadłościowego. W przypadku gdy środki zgromadzone w masie upadłości okażą się niewystarczające do zaspokojenia zobowiązań o charakterze alimentacyjnym powstałych po ogłoszeniu upadłości, wierzycielowi alimentacyjnemu należałoby przyznać uprawnienie do wystąpienia do Funduszu Alimentacyjnego z wnioskiem o wypłatę alimentów w kwocie niepokrytej w toku postępowania upadłościowego. Wierzyciel do takiego wniosku dołączałby otrzymane od syndyka potwierdzenie tego, w jakiej wysokości alimenty nie znajdują pokrycia ze składników masy upadłości lub wynagrodzenia podlegającego zajęciu, np. w formie oświadczenia. Taki wniosek wraz z informacją pochodzącą od syndyka stanowiłby podstawę do wypłaty przez Fundusz Alimentacyjny świadczenia alimentacyjnego w kwocie niepokrytej przez syndyka. Na podstawie obowiązujących przepisów, w szczególności wskazanych w ustawie z dnia 13 lipca 2006 r. o ochronie roszczeń pracowniczych w razie niewypłacalności pracodawcy, w przypadku wystąpienia stanu niewypłacalności pracodawcy należności pracowników wynikające ze stosunku pracy mogą zostać pokryte ze środków Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych. Zgodnie z art. 23 ust. 1 wskazanej ustawy przekazanie środków finansowych funduszu na wypłatę świadczeń, a także wypłata świadczeń ze środków

Funduszu, powoduje z mocy prawa przejście na marszałka województwa – działającego w imieniu dysponenta Funduszu, roszczenia wobec pracodawcy albo innej osoby zarządzającej majątkiem pracodawcy, w szczególności likwidatora albo członka zarządu, albo roszczenia do masy upadłości o zwrot wypłaconych świadczeń. Zatem skutkiem zaspokojenia roszczeń względem pracowników upadłego jest wstąpienie przez FGŚP w prawa wierzyciela, czyli pracownika, i uzyskanie przez niego uprawnienia do dochodzenia zwrotu tych należności. Podobną metodę można wprowadzić także w odniesieniu do zaproponowanego rozwiązania polegającego na wypłacie przez Fundusz Alimentacyjny świadczenia alimentacyjnego w kwocie niepokrytej przez syndyka. Po stronie Funduszu Alimentacyjnego – po wypłacie wskazanych zobowiązań alimentacyjnych – powstałoby roszczenie do masy upadłości o zwrot wypłaconych środków. Fundusz Alimentacyjny nabyłby w takiej sytuacji spleconą wierzytelność, tj. miałby wierzytelność wobec masy upadłości w takiej wysokości, w jakiej przysługuje ona wierzycielowi alimentacyjnemu.

Na gruncie zobowiązań alimentacyjnych zaobserwować można dodatkowy problem związany z wypłatą bieżących alimentów w trakcie trwania postępowania upadłościowego wobec osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej, które jednocześnie zobowiązane są do regulowania należności alimentacyjnych względem małoletnich dzieci. Jak wynika z korespondencji sądowej kierowanej do Biura Rzecznika Praw Dziecka problem ten polega na wstrzymaniu wypłaty zobowiązań alimentacyjnych na okres od skierowania do sądu przez syndyka ostatecznego planu podziału funduszy masy upadłości – przy konsumenckich postępowaniach upadłościowych, ale prowadzonych na zasadach ogólnych (art. 491¹ ust. 2 p.u.) lub projektu planu spłat wierzycieli – przy postępowaniu prowadzonych na podstawie art. 491¹ p.u. i następnych. Wstrzymanie wypłacania alimentów trwa do momentu zakończenia postępowania upadłościowego, tj. w przypadku postępowania prowadzonego wobec osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej na zasadach ogólnych do momentu uzyskania waloru prawomocności postanowienia sądu upadłościowego o ustaleniu planu spłat wierzycieli lub umorzeniu zobowiązań bez ustalenia planu spłat lub do momentu wydania postanowienia o ustaleniu planu spłat wierzycieli, umorzeniu zobowiązań bez ustalania planu spłaty wierzycieli lub warunkowym umorzeniu zobowiązań w sprawach prowadzonych na podstawie przepisów szczególnych (art. 491¹ p.u. i następnych).

Jak już wskazano powyżej wraz z ogłoszeniem upadłości do czasu zakończenia postępowania upadłościowego wynagrodzenie upadłego, będącego zobowiązanym do alimentacji, zostaje zajęte w części przez syndyka. Z przepisów Kodeksu pracy wynika, że względem upadłego zobowiązanego do płacenia świadczeń alimentacyjnych syndyk zajmuje 60% wynagrodzenia upadłego, czyli o 10% więcej niż względem osoby, która nie jest zobowiązana do uiszczania świadczeń z tego tytułu. W tym zakresie zasada ta znajduje uzasadnienie, jako że w toku postępowania upadłościowego to syndyk co do zasady przejmuje obowiązek wypłaty bieżących świadczeń alimentacyjnych. Jednakże zgodnie z art. 343 ust. 2 p.u. takie zobowiązania syndyk zaspokaja w terminach ich płatności, do dnia sporządzenia ostatecznego planu podziału funduszy masy upadłości. Odnośnie postępowań prowadzonych wobec osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej, uregulowanych przepisami szczególnymi – art. 491¹ p.u. i następne – ustawodawca wskazał, że nie stosuje się do nich przepisów części ogólnej dotyczących sporządzenia planu podziału funduszy masy upadłości, jednak podział ten następuje w ramach planu spłat wierzycieli (art. 491² ust. 1 w zw. z art. 491¹⁵ ust. 1 pkt 2 p.u.). Nadto zgodnie z treścią art. 491¹⁴ ust. 1 p.u. po upływie terminu do zgłaszania wierzytelności i przeprowadzeniu likwidacji majątku wchodzącego w skład masy upadłości syndyk składa sądowi projekt planu spłaty wierzycieli. Do planu spłaty wierzycieli oraz wykonania określonego w planie spłaty wierzycieli podziału funduszy masy upadłości stosuje się odpowiednio przepisy art. 343 p.u., a zatem artykułu dotyczącego wstrzymania wypłacania alimentów. Następnie sąd ustala plan spłat wierzycieli, co w przypadku zgłoszenia takiego wniosku przez syndyka, upadłego lub wierzyciela musi nastąpić na rozprawie. Postanowienie takie jest zaskarżalne. Powyższe skutkuje możliwością przedłużenia postępowania, a co za tym idzie okresu wstrzymywania alimentów.

Zacytowane przepisy w sposób jednoznaczny wskazują, że syndyk nie może wypłacać środków z tytułu alimentów na końcowym etapie postępowania upadłościowego, które jednak może trwać kilka miesięcy. Co istotne, z informacji otrzymanych przez Biuro Rzecznika Praw Dziecka wynika, że jest to realny problem, bowiem z jednej strony syndyk wstrzymuje wypłatę alimentów, a z drugiej cały czas zajmuje wynagrodzenie upadłego, co w praktyce najczęściej również uniemożliwia wypłatę alimentów bezpośrednio przez zobowiązanego. Z kolei brak alimentacji naraża osoby uprawnione, w szczególności małoletnie, na niemożność zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych.

W tym zakresie należałoby podjąć działania legislacyjne mające na celu wprowadzenie regulacji dotyczących obniżenia pobieranego przez syndyka wynagrodzenia za pracę upadłego od dnia sporządzenia ostatecznego planu podziału funduszy masy upadłości, a w przypadku upadłości konsumenckiej od dnia sporządzenia projektu planu spłat wierzycieli.

Innym problemem dotyczącym środków przekazywanych przez upadłego na rzecz dziecka będzie sytuacja, w której rodzic bez orzeczenia sądu dostarcza drugiemu rodzicowi środki utrzymania na rzecz ich wspólnego dziecka. Wówczas ogłoszenie upadłości i zajęcie przez syndyka środków pieniężnych upadłego komplikuje sytuację. Konieczne staje się wystąpienie do sądu o orzeczenie wysokości zobowiązania alimentacyjnego, niemniej w trakcie procedowania wniosku dziecko pozostawało będzie bez niezbędnych środków do życia.

W konsekwencji problemów dotyczących zobowiązań alimentacyjnych na gruncie postępowania upadłościowego rozwiązaniem wartym uwagi jest z pewnością wyposażenie sędziego komisarza w uprawnienie do określenia wysokości alimentów, jakie powinny podlegać zaspokojeniu z masy upadłości. Trzeba mieć bowiem na uwadze różnicę pomiędzy wysokością alimentów, do których łożenia został zobowiązany upadły, a rzeczywistą możliwością ich zaspokajania z masy upadłości. Może bowiem okazać się, że biorąc pod uwagę wysokość zasądzonych alimentów, niemożliwe będzie ich zaspokajanie w toku postępowania upadłościowego z uwagi na brak wystarczających środków w masie upadłości. Co więcej, określenie przez sędziego komisarza już na początku postępowania upadłościowego wysokości zobowiązania alimentacyjnego, które będzie mogło być realizowane w toku postępowania upadłościowego, pozwoli na uniknięcie sytuacji, w której dziecko upadłego będzie pozostawać przez jakiś czas bez należnych mu środków utrzymania. Od pierwszych tygodni postępowania upadłościowego wiadomym będzie, w jakiej wysokości – w zależności od stanu środków zgromadzonych w masie upadłości – syndyk będzie mógł regulować zobowiązania alimentacyjne po dniu ogłoszenia upadłości.

Po drugie, w celu uniknięcia sytuacji, w której syndyk dowiaduje się o istnieniu obowiązku alimentacyjnego obciążającego upadłego już na zaawansowanym etapie postępowania upadłościowego, np. poprzez zgłoszenie wierzytelności przez wierzyciela alimentacyjnego, należałoby także zastanowić się nad wprowadzeniem rozwiązania, na podstawie którego już na etapie wydawania postanowienia o ogłoszeniu upadłości, sąd upadłościowy, a także sędzia komisarz lub sędzia wyznaczony będą wiedzieli,

czy dłużnik jest obowiązany do świadczeń alimentacyjnych, i jeśli tak, to w jakiej wysokości. Być może słusznym byłoby wprowadzenie do formularza wniosku o ogłoszenie upadłości dodatkowego wymagania, tj. oświadczenia przez dłużnika wnioskodawcę o tym, czy jest on zobowiązany alimentacyjnie i w jakiej wysokości. Jednocześnie dłużnik winien dołączyć do wniosku o ogłoszenie upadłości dokument potwierdzający istnienie obowiązku alimentacyjnego oraz wskazać dane kontaktowe wierzycieli alimentacyjnych wraz z przedstawieniem informacji o przedstawicielach ustawowych.

Warto także zwrócić uwagę na to, że w toku postępowania upadłościowego w procesie likwidacji masy upadłości możliwe jest uzyskanie dodatkowych środków, które następnie przeznaczone będą za zaspokojenie roszczeń alimentacyjnych. Dzieje się tak w przypadku sprzedaży nieruchomości wchodzącej w skład masy upadłości. Co prawda ustawodawca przyznał wierzycielom alimentacyjnym uprzywilejowanie w przypadku likwidacji nieruchomości wchodzącej w skład masy upadłości, jednak uprawnienie to dotyczy wyłącznie zobowiązań alimentacyjnych powstałych w okresie po dniu ogłoszenia upadłości. Aby zapewnić ochronę praw podmiotom uprawnionym z tytułu alimentów, w szczególności małoletnim dzieciom, oczywiście zasadnym jest, aby z ceny uzyskanej ze sprzedaży nieruchomości – przed zaspokojeniem wierzytelności zabezpieczonych hipoteką albo hipoteką morską oraz innych praw, w tym praw i roszczeń osobistych ciężących na przedmiocie sprzedaży – syndyk mógł w pierwszej kolejności zaspokoić zobowiązania alimentacyjne. Jednakże nie tylko w zakresie zobowiązań o charakterze alimentacyjnym za okres przypadający po dniu ogłoszenia upadłości, lecz także zobowiązań alimentacyjnych za okres przed dniem ogłoszenia upadłości. Przy czym również i w tym wypadku zaspokojenie zobowiązań alimentacyjnych winno zostać ograniczone zarówno czasowo i kwotowo. Syndyk mógłby bowiem wypłacić wierzycielowi hipotecznemu środki z powyższej sprzedaży tytułem świadczeń alimentacyjnych powstałych przed dniem ogłoszenia upadłości, lecz nie dłuższy niż na okres jednego roku przed dniem sprzedaży nieruchomości w postępowaniu upadłościowym i do wysokości minimalnego wynagrodzenia za pracę dla każdego uprawnionego.

Kolejnym realnym problemem, z którym mierzy się upadły, a w konsekwencji, który wpływa na sytuację materialną całej jego rodziny, jest blokada rachunku bankowego dłużnika. Po ogłoszeniu upadłości osoby fizycznej nieprowadzącej działalności gospodarczej bank, w którym upadły posiada rachunek bankowy (lub kilka

rachunków bankowych), blokuje możliwość korzystania ze środków tam zgromadzonych. W praktyce banki podchodzą bardzo ostrożnie zarówno do oceny tego, czy środki znajdujące się na rachunku bankowym upadłego wchodzi w skład masy upadłości, jak i ewentualnej wypłaty środków z takiego rachunku. Dzieje się tak z uwagi na duże ryzyko odpowiedzialności po stronie banku za ewentualne uszczuplenie masy upadłości. Z uwagi na aktualnie obowiązujące regulacje prawne i ryzyko poniesienia odpowiedzialności, banki powstrzymują się z wypłatą lub przelewem środków znajdujących się na rachunku bankowym upadłego klienta do momentu przedłożenia odpowiedniej informacji w tym przedmiocie przez syndyka.

Często dochodzi do sytuacji, w której wszelkie środki wpływające na rachunek bankowy upadłego zostają zablokowane przez bank, bez względu na źródło ich pochodzenia. Po przeanalizowaniu tej sytuacji przez syndyka okazuje się, że na zablokowany rachunek bankowy wpływają środki niepodlegające zajęciu, np. świadczenia alimentacyjne czy też inne świadczenia, chociażby 500+. Syndyk co prawda ma możliwość złożenia odpowiedniej dyspozycji zezwalającej na korzystanie przez upadłego ze środków zasilających rachunek bankowy, niemniej od dnia powzięcia przez syndyka informacji o rachunku bankowym upadłego oraz jego zablokowaniu po złożeniu przez syndyka odpowiedniej dyspozycji aż do podjęcia decyzji w tym przedmiocie przez bank może upłynąć od kilku tygodni do nawet kilku miesięcy. W tym czasie upadły i jego małoletnie dzieci pozbawieni są środków pieniężnych.

Wskazane byłoby wobec tego, aby banki, udzielając informacji o rachunkach posiadanych przez upadłego, zwracały się do syndyka z zapytaniem, czy i w jakim zakresie upadły może korzystać z rachunku bankowego, przedkładając jednocześnie wyciąg z rachunków bankowych od dnia wydania postanowienia o ogłoszeniu upadłości. Wówczas skrócony zostałby czas oczekiwania przez upadłego na rozpatrzenie odpowiedniej dyspozycji przez syndyka co do możliwości korzystania ze środków zgromadzonych na takim rachunku bankowym. Wydaje się, że najlepszym rozwiązaniem – celem uniknięcia sytuacji pozbawienia upadłego oraz rodziny pozostającej na jego utrzymaniu podstawowych środków do życia – byłoby utworzenie specjalnych rachunków bankowych, na wzór funkcjonujących mikrorachunków bankowych VAT. Na takie specjalne rachunki wpływałyby wyłącznie świadczenia niepodlegające egzekucji, czyli świadczenia alimentacyjne, świadczenia wychowawcze, czy też kwoty pochodzące z innych świadczeń, dodatków i zasiłków, o których mowa w art. 833 § 6 k.p.c. (czyli również świadczenia pieniężne wypłacane w przypadku bezskuteczności egzekucji

alimentów, świadczenia rodzinne, z pomocy społecznej, świadczenia integracyjne, a także dodatki rodzinne, pielęgnacyjne, porodowe, dla sierot zupełnych oraz zasiłki dla opiekunów) jak również świadczenia, dodatki i inne kwoty wymienione w ustawie z dnia 8 września 2006 r. o finansowym wsparciu rodzin i innych osób w nabywaniu własnego mieszkania (Dz.U. z 2021 r., poz. 403).

Rachunki te byłyby wolne przed zajęciami, zarówno egzekucyjnymi w toku postępowań egzekucyjnych, jak i postępowań upadłościowych. Rodziny mogłyby korzystać bez przeszkód ze środków przyznanych im w ramach pomocy społecznej od państwa, co z kolei zapobiegłoby sytuacjom, w których przez jakiś czas dzieci są pozbawione należnych im świadczeń. Nadto w przypadku gdy dłużnik pobiera świadczenia niepodlegające egzekucji, powinien wskazać tę okoliczność we wniosku o ogłoszenie upadłości, co z kolei umożliwiłoby syndykowi, niezwłocznie po ogłoszeniu upadłości złożenie w banku odpowiedniego wniosku o otwarcie wskazanego powyżej rachunku bankowego.

Zaproponowane zmiany mają na celu przede wszystkim ochronę dzieci, które stają się ofiarami decyzji osób dorosłych. Pamiętać bowiem należy, że problemy finansowe, czy w ich konsekwencji niewypłacalność członka rodziny, nie może pozbawić godności rodziny i dzieci. Godność w świetle konstytucji RP jest traktowana jako dobro przyrodzone i niezbywalne, stanowiące jednocześnie źródło wolności i praw człowieka i obywatela. Ustawodawca w art. 71 konstytucji RP – stanowiącym uzupełnienie zasady wynikającej z art. 18 – uregulował w szczególności: a) konieczność ochrony rodziny w zakresie prowadzonej polityki społecznej i gospodarczej; b) wskazując przy tym na zakres pomocy władz publicznych dla rodzin, które znalazły się w trudnej sytuacji materialnej i społecznej. Zgodnie ze stanowiskiem wyrażanym w doktrynie, pojęcie „dobra rodziny” obejmuje zarówno aspekt materialny, duchowy, jak i moralny jej istnienia i funkcjonowania. Przez „szczególną pomoc” rozumiany jest obowiązek władzy, zapewnienia każdemu członkowi rodziny minimum egzystencji oraz pomocy wykraczającej poza zwykłą pomoc. Z uwagi na to, że rodzina wedle ustawy zasadniczej jest wartością konstytucyjną, podlegającą nie tylko ochronie, lecz także opiece państwa, konieczne jest tworzenie takich regulacji prawnych, które będą zmniejszać ryzyko zachwiania się ekonomicznych podstaw bytu rodziny, a stanem optymalnym byłoby istnienie takich regulacji, które te ekonomiczne podstawy bytu rodziny będą wzmacniać. Wskazany art. 71 jest także ściśle powiązany z art. 72 konstytucji RP, gdyż ze wskazanego obowiązku uwzględniania dobra rodziny podczas tworzenia przez państwo

polityki społecznej i gospodarczej wynika także zobowiązanie do ochrony najsłabszych członków rodziny, którymi są dzieci. Oczywiście ochrona praw dziecka może przybrać różnorodne formy, jednak zawsze musi być zgodna z istotą praw dziecka. Dziecko – tak samo jak i osoby dorosłe – ma prawo do zachowania minimalnego poziomu życia, co pozostaje w korelacji ze wskazanym już art. 71 konstytucji RP i wynikającymi z niego obowiązkami państwa (do podstawowych praw dziecka zaliczane jest bowiem: prawo do wychowania w rodzinie, do nauki czy do ochrony zdrowia).

Prowadząc postępowanie upadłościowe osoby fizycznej, należy mieć więc na względzie to, że zarówno upadłemu, jak i jego rodzinie należy zapewnić godność wyrażającą się przede wszystkim w zapewnieniu godziwego minimum egzystencji.

Na zakończenie warto zastanowić się nad rozwiązaniami prewencyjnymi. Biorąc bowiem pod uwagę zwiększającą się z roku na rok liczbę konsumenckich postępowań upadłościowych, należałoby przygotować odpowiednie kursy edukacyjne dla rodziców i całych rodzin, podczas których mogliby uzyskać niezbędną wiedzę w zakresie zarządzania środkami w gospodarstwie domowym. Rodzice wraz z dziećmi mogliby nauczyć się świadomego planowania wydatków, poczynsz od ułożenia budżetu, przy wzięciu pod uwagę uzyskiwanych przez członków rodziny dochodów, przy jednoczesnym zaplanowaniu wydatków. Następnie rodzina uczyłaby się, w jaki sposób trzymać się przygotowanego planu wydatków, skrupulatnie go realizować, tak aby zaplanowany budżet nie został przekroczony. Członkowie rodziny mogliby również zaczerpnąć wiedzy na temat tego, w jaki sposób zacząć oszczędzać na wypadek niespodziewanych wydatków.

Zorganizowanie i przeprowadzenie takich kursów mogłoby zostać sfinansowane ze specjalnego funduszu powstałego wskutek przekazywania od 1% do 3% z każdego planu podziału i oddzielnego planu podziału. Kursy szkoleniowo-psychologiczne mogłyby być zatem pośrednio finansowane przez wierzycieli, dzięki czemu upadli mieliby możliwość nauczenia się, jak w lepszy sposób gospodarować środkami pieniężnymi, aby w przyszłości uniknąć ponownych problemów finansowych.

W związku z powyższym, działając na podstawie na podstawie art. 10a ust. 1 i art. 11 ustawy z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka (Dz. U. z 2020 r. poz. 141), zwracam się z prośbą o podjęcie zmian legislacyjnych w wyżej wymienionym zakresie.

3. Wystąpienie z dnia 20 maja 2023 r. do Prezesa Rady Ministrów dot. obserwowanego kryzysu systemu pieczy zastępczej

**Pan
Mateusz Morawiecki
Prezes Rady Ministrów**

30 maja, jak co roku, przypada Dzień Rodzicielstwa Zastępczego, który jest świętem i wyrazem uznania dla osób sprawujących pieczę zastępczą nad dziećmi. Chciałbym wyrazić wielką wdzięczność i nieustający szacunek, jaki żywię wobec osób, które podjęły się tej niezwykle odpowiedzialnej roli wychowania dzieci pozostawionych bez opieki.

Dzieci, które trafiają do rodzin zastępczych, zwykle dużo przeszły i często brakuje im prawidłowych wzorców zachowań. Najczęściej żyją w poczuciu własnej winy za to, co się z nimi i wokół nich dzieje. Pomimo młodego wieku zostały wyposażone w bagaż ciężkich doświadczeń, który towarzyszyć im będzie przez całe życie. Szansą na lepszą przyszłość jest dla nich przebywanie w otoczeniu pełnym akceptacji, szacunku i fachowej opieki. Właśnie jako takie miejsce postrzegam rodzinę zastępczą. Rodzice zastępczy prowadzący rodzinny dom dziecka, współpracując z dziećmi, muszą niejednokrotnie „wyprostować” ich życiowe ścieżki, tak by dziecko pamiętało skąd wyruszyło, ale też, by widziało przed sobą cel i mogło ku niemu zmierzać. Opieka zastępcza to prawdziwa praca z misją, niełatwa, lecz dająca ogromne poczucie spełnienia i satysfakcji. Osobom, które podejmują się tego trudnego zadania, winniśmy podziw i szacunek.

Jednakże moje głębokie zaniepokojenie wywołują informacje napływające z całej Polski, wskazujące na głęboki kryzys systemu pieczy zastępczej.

Niestety, w dalszym ciągu zbyt mało jest kandydatów na opiekunów zastępczych, szczególnie braki te są widoczne obecnie, gdy po kryzysie covidowym borykamy się z kolejnym kryzysem związanym z wojną w Ukrainie. Powstała sytuacja, w której w wielu znanych mi sprawach organizatorzy pieczy zastępczej nie są w stanie zapewnić dzieciom miejsca w pieczy zastępczej, zwłaszcza dotyczy to rodzinnych form pieczy zastępczej. Bardzo trudno jest znaleźć tam miejsce nawet dla małych dzieci i to pomimo

zapisów ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Wiele dzieci poniżej 10. roku życia umieszczanych jest w placówkach opiekuńczo-wychowawczych.

Jak wynika z analizy spraw w Biurze Rzecznika Praw Dziecka instytucje odpowiedzialne za organizację pieczy zastępczej znajdują się w trudnym położeniu. Mimo wytężonej pracy oraz wzmożonej kooperacji z innymi ośrodkami w kraju wielokrotnie nie mają możliwości realizacji postanowień sądu opiekuńczego o umieszczeniu dziecka w pieczy zastępczej, ze względu na brak wolnych miejsc. Przy czym problem ten nie ma charakteru jednostkowego, a obejmuje cały kraj. Dlatego konieczne jest podjęcie pilnych działań zaradczych, gdyż brak konstruktywnego rozwiązania może zagrozić prawidłowemu rozwojowi małoletnich, którzy już w swoim dotychczasowym życiu doznali licznych krzywd.

Pragnę w tym miejscu przypomnieć, że pismem z dnia 8 listopada 2021 r. poparłem proponowany przez Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej projekt zmian ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, wskazując na konieczność poszerzenia go o dalej idące rozwiązania.

Podtrzymuję swoje stanowisko dotyczące wprowadzenia reguły, że wynagrodzenie dla zawodowego rodzica zastępczego i dla prowadzącego rodzinny dom dziecka powinno podlegać stałej waloryzacji oraz że należy wprowadzić zatrudnienie na umowę o pracę. W mojej ocenie niezbędne jest bowiem zapewnienie rodzinom zastępczym zawodowym i prowadzącym rodzinne domy dziecka takich warunków finansowych i pewności zatrudnienia, by ta funkcja była nie tylko atrakcyjna dla potencjalnych kandydatów, lecz także gwarantowała poczucie stabilności i bezpieczeństwa zarówno dla rodziców zastępczych, jak i powierzonych pod ich opiekę dzieci. Powyższe rozwiązanie może spowodować większe zainteresowanie podjęciem funkcji rodziny zastępczej, co w perspektywie pozwoli na zwiększenie liczby rodzin zastępczych czy rodzinnych domów dziecka.

Moim postulatem pozostaje również rozszerzenie praktyk studenckich o możliwość ich odbywania w rodzinach zastępczych lub rodzinnych domach dziecka. Taka zmiana poprawi jakość kształcenia przyszłych kadr zajmujących się pracą z dziećmi poprzez nabycie przez studentów doświadczenia i poznanie realiów związanych z problemami wychowawczymi. I – co najważniejsze – obudzi wrażliwość u studiujących młodych ludzi na trudną sytuację dzieci przebywających w pieczy. Wsparcie studentów zdecydowanie odciąży także opiekunów w ich codziennych obowiązkach.

W mojej ocenie znaczącym rozwiązaniem byłoby też wprowadzenie bonu medycznego w wysokości 500 złotych miesięcznie na każdego wychowanka. Bon byłby przeznaczony do opłacania w placówkach prywatnych usług medycznych, terapeutycznych i rehabilitacyjnych dla dzieci i młodzieży przebywających w rodzinnej pieczy zastępczej, a także na zakup niezbędnych leków czy środków pomocniczych. Odpowiednio szybkie i skuteczne wsparcie zdrowotne, terapeutyczne i rehabilitacyjne dzieci jest kluczowe w procesie prawidłowego rozwoju fizycznego i psychicznego dziecka. Jednakże obecna sytuacja opieki zdrowia powoduje, że państwowe placówki medyczne nie zawsze są w stanie odpowiednio szybko udzielić takiego wsparcia, a koszty prywatnych wizyt lekarskich i rehabilitacyjnych mogą przerastać budżety rodzin zastępczych, spowalniając zapewnienie niezbędnej pomocy medycznej. Przyjęcie bonu medycznego byłoby zatem krokiem w kierunku realizacji postulatów środowiska rodzin zastępczych i przede wszystkim umożliwiłoby zapewnienie lepszej i szybszej opieki dla dzieci.

Mając na uwadze powyższe oraz zwiększającą się liczbę dzieci przebywających w pieczy zastępczej, wymagających odpowiedniej pomocy i wsparcia, istnieje konieczność wprowadzenia dodatkowych zachęt do prowadzenia rodzin zastępczych. Równie ważne jest promowanie idei rodzicielstwa zastępczego, budowanie pozytywnego wizerunku osób sprawujących pieczę zastępczą, zwłaszcza zapewnienie im szacunku i uznania w społeczeństwie. W tym celu wskazane również byłoby przeprowadzenie ogólnopolskiej kampanii propagującej ideę rodzicielstwa zastępczego i zachęcającej do podjęcia się tego niezwykle odpowiedzialnego zadania, jakim jest zostanie rodzicem zastępczym.

W związku z powyższym, na podstawie art. 10 ust. 1, art. 10a ust. 1 oraz art. 11 ust. 1 ustawy z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka (Dz.U. z 2023 r. poz. 292), zwracam się o niezwłoczne podjęcie działań zmierzających do usprawnienia funkcjonowania systemu pieczy zastępczej i zapewnienia realizacji zasady dobra dziecka.

4. Wystąpienie z dnia 25 maja 2023 r. do Ministra Rodziny i Polityki Społecznej o podjęcie działań legislacyjnych, mających na celu pełne zabezpieczenie praw dziecka w ramach procedury Niebieskie Karty

**Pani
Marlena Małag
Minister Rodziny i Polityki
Społecznej**

W związku z pracami legislacyjnymi w zakresie uchwalonych zmian w ustawie o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (dalej: ustawa) i koniecznością uchwalenia przepisów wykonawczych, chciałbym zwrócić uwagę na potrzeby dokonania zmian w procedurze Niebieskie Karty pozwalających na szersze bezpośrednie wysłuchanie dzieci w ramach tej procedury, co pozwoli na pełniejszą realizację ich praw i na lepsze zdiagnozowanie sytuacji związanej z zagrożeniem stosowania przemocy.

Obecnie procedura Niebieskie Karty regulowana jest przede wszystkim przez:

- 1) ustawę z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (zwanej dalej „ustawa”);
- 2) rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury Niebieskie Karty oraz wzorów formularzy Niebieska Karta (zwane dalej „rozporządzeniem NK”).

Dotychczasowe przepisy nie przewidują przesłuchania dzieci w ramach procedury Niebieskiej Karty. W praktyce o wysłuchaniu dziecka decydują najczęściej ad hoc członkowie zespołów interdyscyplinarnych lub grup roboczych, ale często element ten jest pomijany. Samo rozporządzenie NK nakłada obowiązek udzielenia informacji o formach pomocy dzieciom doznającym przemocy w rodzinie oraz o instytucjach i podmiotach świadczących taką pomoc. Dodatkowo konieczność bezpośredniego wysłuchania dziecka, o ile oczywiście jego rozwój psychofizyczny na to pozwala, wynika również z tego, że nowelizacja ustawy wprowadziła też zasadę, iż małoletni będący świadkiem przemocy z mocy prawa jest uznawany za osobę doznającą przemocy. Obowiązek takiego wysłuchania, o ile jest ono możliwe ze względu na rozwój psychofizyczny dziecka, przewiduje art. 12 Konwencji ONZ o prawach dziecka. Zgodnie z tym przepisem „Państwa-Strony zapewniają dziecku, które jest zdolne do kształtowania swych własnych poglądów, prawo do swobodnego wyrażania własnych poglądów

we wszystkich sprawach dotyczących dziecka, przyjmując je z należytą wagą, stosownie do wieku oraz dojrzałość dziecka”. Zgodnie z ust. 2 tego postanowienia prawo to rozciąga się na każde postępowanie sądowe i administracyjne dotyczące dziecka. Dlatego konieczne jest zabezpieczenie reprezentacji dzieci i umożliwienie im partycypacji w formie możliwości wysłuchiwanie dzieci w procedurze Niebieskie Karty na wzór art. 2161 k.p.c. (w ramach np. zmiany obecnie obowiązującego § 5 ww. rozporządzenia NK).

Drugą kwestią wymagającą rozważenia jest doprecyzowanie sposobu prawnej reprezentacji dziecka w postępowaniu Niebieskie Karty. Obecnie dają się zaobserwować następujące sposoby reprezentacji dzieci:

- dziecko jest reprezentowane przez jednego z rodziców;
- dziecko jest reprezentowane przez kuratora ustanowionego przez sąd;
- dziecko jest reprezentowane przez wyznaczonego przedstawiciela jakiejś instytucji, często szkoły.

Wszystkie powyższe sposoby reprezentacji obarczone są wadami. Reprezentacja dziecka przez jednego z rodziców w sytuacji, gdy osobą stosującą przemoc może być drugi rodzic lub partner, może prowadzić albo do nieuzasadnionego zaostrzenia konfliktu, albo do celowego bagatelizowania zagrożenia wynikającego z przemocy. Reprezentacja przez kuratora kolizyjnego ustanawianego przez sąd w postępowaniu opiekuńczym jest z kolei długotrwała. Reprezentacja dziecka przez wyznaczoną instytucję nie znajduje do końca podstawy prawnej, rodzi ryzyko nieuwzględnienia wszystkich okoliczności dotyczących dziecka ze względu na wycinkowy charakter wiedzy o dziecku i jest pozbawiona kontroli sądowej.

Z tego względu należy postulować wprowadzenie do ustawy i rozporządzenia NK procedury pilnego wyznaczenia reprezentanta dziecka (kuratora lub przedstawiciela instytucji zaufania publicznego) przez zespół interdyscyplinarny podlegającego kontroli sądu. Sąd powinien mieć możliwość odwołania takiego przedstawiciela i ustanowienia kuratora.

Tym samym, działając na podstawie na podstawie art. 10a ust. 1 i art. 11 ustawy z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka (Dz. U. z 2023 r. poz. 292), zwracam się o pilne podjęcie działań legislacyjnych mających na celu pełne zabezpieczenie praw dziecka w ramach procedury Niebieskie Karty.

5. Wystąpienie z dnia 1 września 2023 r. do Komendanta Głównego Policji oraz do Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji dotyczące funkcjonowania Policyjnych Izb Dziecka

**Pan
gen. insp. dr Jarosław Szymczyk
Komendant Główny Policji**

**Pan
Mariusz Kamiński
Minister Spraw Wewnętrznych i
Administracji**

Mając na uwadze wejście w życie Ustawy z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 1700 z późn. zm.) i wprowadzone tym aktem prawnym zmiany w obowiązujących przepisach, na podstawie art. 10 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 6 stycznia 2000 roku o Rzeczniku Praw Dziecka (Dz.U. z 2023 r. poz. 292) zwracam się o udzielenie szczegółowych informacji na temat funkcjonowania policyjnych izb dziecka w okresie **1 września 2022 r. do 31 sierpnia 2023 r.** w kontekście następujących zagadnień:

I. Funkcjonowanie policyjnych izb dziecka

1. rozmieszczenie policyjnych izb dziecka na terenie Polski;
2. liczba kontroli policyjnych izb dziecka przeprowadzonych przez organ nadzorczy – Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz Komendę Główną Policji oraz sędziów rodzinnych z podziałem na placówki i wyniki kontroli;
3. liczba wizytacji przedstawicieli organizacji pozarządowych i instytucji (przykładowo: Krajowy Mechanizm Prewencji, Helsińska Fundacja Praw Człowieka, a także Europejski Komitet do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu) i wyniki badań (ogólna ocena funkcjonowania policyjnych izb dziecka – zastrzeżenia do funkcjonowania konkretnych policyjnych izb dziecka);

4. liczba nieletnich przyjętych do policyjnych izb dziecka z podziałem na miesiące i placówki;
5. długość przeciętnego pobytu nieletnich w policyjnych izbach dziecka;
6. przyczyny przekroczenia ustawowo określonej maksymalnej długości pobytu nieletniego w policyjnych izbach dziecka wraz ze wskazaniem placówek, w których najczęściej do takich sytuacji dochodziło;
7. liczba przypadków zlecenia przez sąd rodzinny zatrzymania i umieszczenia nieletniego w policyjnej izbie dziecka na okres nieprzekraczający 48 godzin w celu wykonania określonej czynności procesowej;
8. liczba i rodzaj zdarzeń nadzwyczajnych w policyjnych izbach dziecka ze wskazaniem konkretnych placówek oraz zastosowane działania zmierzające do ograniczenia skutków wydarzeń nadzwyczajnych;
9. liczba przypadków użycia wobec nieletnich środków przymusu bezpośredniego wraz ze wskazaniem okoliczności takich czynności oraz informacji, czy notatka została przekazana do właściwego sądu rodzinnego;
10. przypadki stosowania wobec nieletnich przemocy fizycznej, psychicznej lub popełnienia wobec nieletniego czynu zabronionego wraz ze wskazaniem ich rodzaju, placówki, w której miało to miejsce, oraz konsekwencji takiego działania;
11. dostęp do specjalistów na terenie policyjnych izb dziecka dla nieletnich (pomoc medyczna, psychologiczna, psychoterapeutyczna);

II. Przestrzeganie praw nieletnich w policyjnych izbach dziecka

1. zapewnienie możliwości komunikowania się nieletnich z obrońcami lub rodzicami/opiekunami oraz formy i warunki utrzymywania takiego kontaktu;
2. przyczyny ograniczania nieletnim swobody kontaktu z rodzicami/opiekunami lub obrońcami i tajemnicy komunikowania się;
3. udział funkcjonariusza policji w kontaktach nieletniego z rodzicami/opiekunami lub obrońcą oraz podstawa takiego stanu;
4. zapewnienie możliwości złożenia skargi lub wniosku przez nieletniego oraz formy skarg i wniosków (ustnie/pisemnie/wpis do książki skarg i wniosków/inne);
5. liczba skarg na funkcjonowanie policyjnych izb dziecka i ich tematyka;

6. zapewnienie nieletnim dostępu do węzłów sanitarnych z poszanowaniem ich prywatności i intymności oraz wskazanie przyczyn stosowania innych rozwiązań naruszających prawo do poszanowania intymności nieletnich.

III. Warunki pobytu nieletnich w policyjnych izbach dziecka

1. zapewnienie wydzielonych miejsc do kontaktu nieletnich z rodzicami/opiekunami lub obrońcami oraz wskazanie przyczyn braku takich miejsc ze wskazaniem konkretnych placówek;
2. zapewnienie nieletnim pożywienia w trakcie pobytu w policyjnych izbach dziecka – liczba posiłków, rodzaj posiłków (także w porze nocnej), czas otrzymania pierwszego posiłku od momentu umieszczenia w policyjnej izbie dziecka;
3. stan techniczny pomieszczeń, w tym zapewnienie łóżek, pościeli, koców, a także ochrony przeciwpożarowej i innych form zapewnienia bezpieczeństwa nieletnich;
4. stosowanie monitoringu w policyjnych izbach dziecka wraz ze wskazaniem, w których placówkach i jakich pomieszczeniach zainstalowane są kamery;
5. możliwość korzystania przez nieletnich z zajęć ruchowych na świeżym powietrzu oraz wskazanie warunków przebywania nieletnich na świeżym powietrzu;
6. możliwość skorzystania przez nieletnich z prasy, środków audiowizualnych, podręcznej literatury, sprzętu sportowego, świetlicowego oraz udziału w zajęciach oraz wskazanie warunków i wyposażenia takich pomieszczeń.

Jednocześnie proszę o wskazanie, czy w związku z wejściem w życie Ustawy z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 1700 z późn. zm.) nastąpiły zmiany w funkcjonowaniu policyjnych izb dziecka. Uzyskane informacje posłużą do dokonania analizy aktualnego stanu funkcjonowania policyjnych izb dziecka oraz przygotowanie zaleceń zmierzających do zapewnienia nieletnim odpowiednich warunków pobytu w takich placówkach oraz poszanowania ich praw.

Rozdział III

Działalność Dziecięcy Telefonu Zaufania 800 12 12 12

I. Liczba spraw prowadzonych w 2023 r.

- sprawy nowe – 2097
- sprawy kontynuowane w 2023 r. z lat poprzednich – 50
- sprawy zakończone – 2079

Dziecięcy Telefon Zaufania 800 12 12 12 oraz czat internetowy Rzecznika Praw Dziecka działa przez całą dobę we wszystkie dni tygodnia. W 2023 r. odnotowano **43418 zgłoszeń telefonicznych** oraz przeprowadzono **18295 rozmów na czacie internetowym**.

II. Podstawowe tematy spraw oraz ich liczba

Najwięcej dzieci i młodzieży kontaktujących się z Dziecięcy Telefonem Zaufania Rzecznika Praw Dziecka znajduje się w przedziale wiekowym od 12 do 18 lat. **Do najczęściej poruszanych zagadnień należą:**

- problemy związane ze stanem psychicznym:
  - problemy z nastrojem depresyjnym,
  - myśli samobójcze, samookaleczenia,
  - zaburzenia lękowe,
  - zaburzenia odżywiania,
  - problemy z radzeniem sobie ze stresem, agresją,
  - uzależnienia;
- problemy dotyczące przemocy/cyberprzemocy:
  - przemoc ze strony rodziców, innych osób dorosłych,
  - przemoc ze strony rówieśników,
  - sytuacje konfliktowe w domu (konflikty z rodzicami, z rodzeństwem),
  - konflikty z rówieśnikami;
- problemy związane ze szkołą: m.in. trudności w nauce, skargi na nauczycieli:
  - pytania dotyczące regulaminu szkoły,
  - problemy uczuciowe (znajomości internetowe, rozstanie, konflikty w związku),
  - trudności w radzeniu sobie ze stratą (rozstanie, rozwód, śmierć),
  - trudności w radzeniu sobie z chorobą własną lub chorobą bliskich osób,

- skargi na placówki opiekuńczo-wychowawcze i młodzieżowe ośrodki wychowawcze.

Eksperci z Dziecięcego Telefonu Zaufania przeprowadzili 858 interwencji związanych z bezpośrednim zagrożeniem życia i zdrowia dzieci, natomiast 1236 zgłoszeń wymagało sprawdzenia sytuacji opiekuńczo-wychowawczej małoletnich w zespołach merytorycznych tj. Zespole ds. Przystępczości Wobec Dzieci, Zespole Spraw Rodzinnych i Nieletnich, Zespole ds. Spraw Edukacji i Wychowania lub Zespole Spraw Społecznych, celem podjęcia dalszych działań w ramach kompetencji Rzecznika Praw Dziecka.

Przypomnieć należy, że zgodnie z art. 10 ustawy z dnia 6 stycznia 2000 r. (Dz.U. z 2023 r. poz. 292) działalność Rzecznika obejmuje szerokie spektrum działań, w tym w sytuacjach pilnych i kryzysowych. Interwencje inicjowane są zarówno zgłoszeniami dokonywanymi przez małoletnich, ich rodziców, opiekunów prawnych czy innych osób z ich środowiska, ale również podejmowane z urzędu, gdy istnieje ryzyko zagrożenia dobra dziecka. Organizacja funkcjonalna Biura Rzecznika Praw Dziecka pozwala zaś na podejmowanie czynności dotyczących różnego rodzaju problemów (dotyczących m.in. przemocy, problemów szkolnych, trudności finansowych związanych z wychowaniem dzieci, realizacji kontaktów z dziećmi czy wykonywania władzy rodzicielskiej), w tym sygnalizowanych w ramach Dziecięcego Telefonu Zaufania, celem zabezpieczenia dobra małoletnich w każdym aspekcie ich życia.

W tym miejscu **na szczególne podkreślenie zasługuje ścisła współpraca ekspertów Dziecięcego Telefonu Zaufania z funkcjonariuszami policji**, która w sytuacjach kryzysowych i wymagających natychmiastowej interwencji pozwala na zapobiegnięcie tragediom oraz podjęcie pilnych czynności zmierzających do zabezpieczenia dobra dziecka.

W dalszym ciągu na Dziecięcym Telefonie Zaufania Rzecznika Praw Dziecka udzielane jest **wsparcie dzieciom i ich opiekunom z Ukrainy przez dyżurujących psychologów posługujących się biegle językiem ukraińskim i rosyjskim**. Wsparcie można uzyskać dzwoniąc na numer telefonu 800 12 12 12, specjaliści dostępni są także pod adresem <https://czat.brpd.gov.pl/>. Grafik dyżurów zamieszczany jest co miesiąc na stronie internetowej Rzecznika Praw Dziecka.

III. Eksperci Dziecięcego Telefonu Zaufania

W Dziecięcym Telefonie Zaufania Rzecznika Praw Dziecka zatrudnieni są psychologowie oraz pedagodzy. Dziecięcy Telefon Zaufania korzysta również ze wsparcia pracowników merytorycznych innych Zespołów Biura Rzecznika Praw Dziecka. Psychologowie oraz pedagodzy mają ukończone studia magisterskie na kierunku psychologia lub pedagogika. Osoby te posiadają **wysokie kwalifikacje i bogate doświadczenie zawodowe**, które przekłada się na jakość świadczonej pomocy zarówno dzieciom i młodzieży, ale często też ich rodzicom bądź opiekunom prawnym, którzy zgłaszają się po porady w sprawie ich dzieci. Każdy specjalista pracujący w Dziecięcym Telefonie Zaufania potrafi zbudować przymierze terapeutyczne, które oparte jest na wzajemnym zaufaniu i zaangażowaniu zarówno ze strony rozmówcy, jak i psychologa czy pedagoga. Specjaliści posługują się podczas rozmowy wieloma narzędziami z dialogu motywującego, czy też wywodzących się z terapii skoncentrowanej na rozwiązaniu. Dzięki temu kadra jest świetnie przygotowana na całe szerokie spektrum przypadków.

Na uwagę zasługuje również fakt, że **dla ekspertów Dziecięcego Telefonu Zaufania organizowane są systematyczne szkolenia** mające na celu podwyższenie ich kompetencji oraz rozszerzenie umiejętności w związku ze specyfiką pracy, jaką jest bezpośredni kontakt z małoletnimi. Zakres szkoleń planowany jest na bieżąco, biorąc pod uwagę aktualne potrzeby Zespołu z zakresu działania Dziecięcego Telefonu Zaufania. Nadmienić należy, że wszystkie szkolenia, które organizowane są dla pracowników Dziecięcego Telefonu Zaufania, są obowiązkowe.

Dodatkowo **pracownicy DTZ mają zapewnione superwizje** – indywidualne oraz grupowe.

Ważnym elementem pracy Dziecięcego Telefonu Zaufania są **dyżury prawnicze**, które odbywają się w dniu powszednie od poniedziałku do piątku w godzinach 9:00-14:00, podczas których dzwoniący mogą otrzymać darmowe porady prawne pod numerem 800 12 12 12. W czasie rozmowy z prawnikiem posiadającym tytuł zawodowy adwokata lub radcy prawnego oraz doświadczenie w sprawach rodzinnych i opiekuńczych, rozmówca może uzyskać m.in. informacje wyjaśniające jego sytuację prawną, dotyczące wskazania możliwych działań, jakie mogą zostać podjęte przed sądem lub instytucjami pomocowymi, a także wskazówki prawne dotyczące rozwiązań sytuacji konfliktowych w rodzinie, w tym podjęcia mediacji. Natomiast w każdy poniedziałek w godzinach 18:00-20:00 przy darmowym całodobym Dziecięcym Telefonie Zaufania

800 12 12 12 działa **dyżur radcy prawnego, który udziela specjalistycznej pomocy w sprawach cudzoziemców i uchodźców.**

Od 1 stycznia 2023 r. do 14 grudnia 2023 r. udzielono łącznie 1218 porad prawnych.

IV. Działalność promocyjna i edukacyjna DTZ

Rzecznik Praw Dziecka od początku uruchomienia całodobowego Dziecięcego Telefonu Zaufania i specjalnego czatu internetowego prowadzi **szeroko zakrojoną akcję informacyjną na temat działalności pomocowej.**

Regularnie prowadzone są **kampanie promocyjne** postów dotyczących działalności telefonu zaufania i czatu. Informacje o telefonie i czacie – i wszelkich nowych informacjach z nimi związanych – regularnie pojawiają się także na koncie Rzecznika **na portalu X**, który jest szybkim kanałem komunikacyjnym z mediami. W sieci publikowany jest także **filmowy spot reklamujący telefon i czat**, wyprodukowany ze środków własnych Biura Rzecznika Praw Dziecka.

Biuro Rzecznika Praw Dziecka udziela także zgód wydawcom na zamieszczanie informacji o telefonie i czacie we wszystkich zewnętrznych publikacjach.

Rozdział IV

Działalność w sprawach edukacji i wychowania

I. Liczba spraw prowadzonych w 2023 r.

- sprawy nowe – 2386
- sprawy kontynuowane w 2023 r. z lat poprzednich – 1357
- sprawy zakończone – 2119

II. Podstawowe tematy spraw

Do zadań Zespołu ds. Edukacji i Wychowania należy, w szczególności, prowadzenie działalności dotyczącej badania przestrzegania praw dziecka i podejmowanie działań w sprawach związanych z respektowaniem:

1. prawa do nauki, w tym m.in.:
  - a) w sprawach dotyczących kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży (w tym osób niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie) w przedszkolach, szkołach i placówkach prowadzonych w formach ogólnodostępnych, integracyjnych lub specjalnych;
  - b) w sprawach z zakresu nadzoru pedagogicznego oraz przestrzegania przepisów prawa oświatowego, a także kompetencji organów prowadzących;
  - c) w sprawach związanych z nauką, kształceniem i wychowaniem w zakładach poprawczych, ośrodkach wychowawczych, szkołach przyszpitalnych i innych tego typu placówkach;
  - d) w sprawach dotyczących nauczania indywidualnego, stacjonarnego i eksternistycznego;
  - e) w sprawach szkolnictwa specjalistycznego;
  - f) w sprawach dotyczących prawidłowej realizacji dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej, funkcji szkoły, w tym udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej;
  - g) sprawach związanych z zatrudnieniem i przygotowaniem zawodowym młodocianych oraz praktyczną nauką zawodu;
  - h) w sprawach dotyczących prowadzenia profilaktycznej działalności informacyjnej edukacyjnej w zakresie rozwiązywania problemów alkoholowych

- i przeciwdziałania narkomanii, ochroną dzieci przed dostępem do treści pornograficznych, a także przeciwdziałania wszelkim innym uzależnieniom;
- i) w sprawach naruszenia i respektowania wolności sumienia i wyznania;
  - j) w sprawach związanych z respektowaniem podmiotowych praw ucznia;
2. prawa do opieki nad rodziną i dzieckiem, w szczególności:
- a) w sprawach związanych z poradnictwem rodzinnym oraz szeroko rozumianą terapią rodzinną rozumianą jako działania psychologiczne, pedagogiczne i socjologiczne;
  - b) w sprawach dotyczących pracy socjalnej;
  - c) w sprawach dotyczących opieki i wychowania poza rodziną, w tym działania placówek wsparcia dziennego, pieczy zastępczej, rodzin zastępczych, rodzinnych domów dziecka, rodzin adopcyjnych i ośrodków adopcyjno-opiekuńczych;
  - d) działalności całodobowych placówek opiekuńczo-wychowawczych (typu interwencyjnego, rodzinnego i socjalizacyjnego);
  - e) działalności poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych;
  - f) w sprawach dotyczących zajęć rewalidacyjno-wychowawczych;
  - g) działalności ochotniczych hufców pracy;
  - h) działalności specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych podmiotów dających wsparcie dziecku i rodzinie; innych
  - i) realizacji programów psychokorekcyjnych i psychoprofilaktycznych;
  - j) realizacji programu szkolenia rodzin zastępczych;
  - k) w sprawach związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa w szkołach, przedszkolach, bezpieczeństwa imprez masowych oraz w ramach zorganizowanego wypoczynku;
3. prawa do informacji, dostępu do dóbr kultury, rozrywki i wypoczynku, w tym także w sprawach związanych z działalnością sportową, artystyczną, rozwojem uzdolnień i zainteresowań.

W 2023 r. Zespół ds. Edukacji i Wychowania podjął łącznie 2386 spraw, z których przeważającą większość – 2207 – stanowiły interwencje w sprawach indywidualnych, podejmowanych głównie z wniosków obywateli i rozpoznawania tych wniosków. Dotyczyły one dotyczyły następujących obszarów problemowych:

- **Postępowania dyscyplinarne i wyjaśniające wobec nauczycieli – 570 spraw (23,16%).** W myśl art. 6 ustawy *Karty Nauczyciela* (Dz.U. z 2023 r. poz. 984) nauczyciele zobowiązani są rzetelnie realizować zadania związane z powierzonym im stanowiskiem oraz podstawowymi funkcjami szkoły: dydaktyczną, wychowawczą i opiekuńczą, w tym zadania związane z zapewnieniem bezpieczeństwa uczniom w czasie zajęć organizowanych przez szkołę, wspierać każdego ucznia w jego rozwoju, dążyć do pełni własnego rozwoju osobowego, doskonalić się zawodowo, zgodnie z potrzebami szkoły, kształcić i wychowywać młodzież w umiłowaniu Ojczyzny, w poszanowaniu Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, w atmosferze wolności sumienia i szacunku dla każdego człowieka, a także dbać o kształtowanie u uczniów postaw moralnych i obywatelskich zgodnie z ideą demokracji, pokoju i przyjaźni między ludźmi różnych narodów, ras i światopoglądów. Za uchybienia niniejszym obowiązkom podlegają odpowiedzialności dyscyplinarnej.

Rzecznik Praw Dziecka w ramach swoich kompetencji nie tylko monitoruje postępowania wyjaśniające i dyscyplinarne prowadzone przez rzeczników dyscyplinarnych i komisje dyscyplinarne dla nauczycieli przy właściwych miejscowo wojewodach w sprawach związanych z naruszeniem praw lub dobra dzieci, ale też ma prawo do ewentualnego zażalenia niektórych wydanych przez te organy postanowień, tj. o umorzeniu postępowania wyjaśniającego wobec nauczyciela oraz o odmowie wszczęcia postępowania dyscyplinarnego przez komisję dyscyplinarną, jeśli rzecznik dyscyplinarny o przeprowadzenie takiego postępowania zawnioskował.

Rozpoznawane w 2023 r. sprawy związane z odpowiedzialnością dyscyplinarną nauczycieli podobnie jak w latach ubiegłych dotyczyły w szczególności różnych form przemocy wobec dzieci, niezapewnienia bezpieczeństwa i higienicznych warunków do nauki, nierzetelnego realizowania obowiązków, molestowania seksualnego oraz niezapewniania dzieciom stosownej do potrzeb pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Zauważalnym problem, którego dotyczyły zainicjowane w 2023 r. postępowania wyjaśniające i dyscyplinarne, było realizowane przez nauczycieli obowiązków służbowych pod wpływem alkoholu, nieprawidłowości w realizowaniu obowiązków przez dyrektorów szkół (np. nieprawidłowa organizacja pomocy psychologiczno-pedagogicznej) oraz przekraczanie przez nauczycieli dopuszczalnych granic relacji w kontakcie z uczniem (np. korespondencja z dzieckiem na tematy wykraczające poza zgodne z zasadami współżycia społecznego, zbytnia poufałość, niestosowne komentarze dotyczące zachowania lub wyglądu dziecka).

W postępowaniach tego typu Rzecznik Praw Dziecka rozeznaje sytuację szkolną pokrzywdzonych uczniów, jak też dzieci będących świadkami zdarzenia, rozeznając m.in. sposób zapewnienia im w szkole pomocy psychologiczno-pedagogicznej, współpracę szkoły z rodzicami uczniów, przebieg i wyniki nadzoru sprawowanego nad pracą nauczyciela oraz podejmowane przez szkołę działania profilaktyczne i z zakresu zapewnienia uczniom bezpieczeństwa, w tym działania podejmowane na rzecz zapobieżenia wystąpieniu podobnej sytuacji w przyszłości. W sytuacji, kiedy zabezpieczenie dobra danego dziecka wymaga podejmowania przez szkołę długofalowych i planowych działań, a jego sytuacja jest szczególnie niepokojąca, Rzecznik monitoruje sytuacje dzieci także również po zakończeniu toczących się postępowań, aż do momentu, w którym pozyskane w sprawie informacje wskażą na możliwie pełne zabezpieczenie praw dziecka.

- **Interwencje w sprawie małoletnich przebywających w instytucjonalnej i rodzinnej pieczy zastępczej – 122 sprawy (4,96%).** Istotnym punktem zainteresowania Rzecznika Praw Dziecka od lat pozostaje również sytuacja dzieci objętych instytucjonalną i rodzinną pieczą zastępczą. W tym zakresie, w 2023 roku, Rzecznik podejmował m.in. interwencje w zakresie:
  - utrudniania wychowankom kontaktów z rodziną biologiczną, w tym urlopowania;
  - problematyki usamodzielniania wychowanków, jak też ich powrotów do domu rodzinnego;
  - występującego w pieczy zastępczej zjawiska przemocy rówieśniczej oraz przemocy ze strony wychowawcy i opiekunów rodzinnej pieczy zastępczej;
  - stanu psychofizycznego, w tym myśli rezygnacyjnych dziecka umieszczonego w domu dziecka;
  - nierealizowania bądź zaniedbania obowiązków opiekunów wobec dzieci;
  - spraw o charakterze rodzinnym i relacyjnym, takich, jak rozdzielanie rodzeństwa; utrudniania kontaktów z dzieckiem, czy współpracy z rodzinami biologicznymi;
  - problematyki związanej z lokalizacją placówek, w tym w kontekście potrzeby przydzielenia dziecka do placówki bliżej miejsca zamieszkania rodziców biologicznych.

Niezwykle istotnym elementem działalności Rzecznika Praw Dziecka w 2023 r. było zlecone mu art. 106 ust. 4 pkt 2 lit. j ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. z 2023 r. poz. 1426) (zwanej dalej: Ustawą) zadanie opiniowania zasadności powstawania placówek opiekuńczo-wychowawczych typu socjalizacyjnego, interwencyjnego lub specjalistyczno-terapeutycznego, jeśli jest to umotywowane szczególnymi potrzebami lokalnymi.

Zgłaszane wnioski rozpatrywane były w oparciu o założenia określone w przepisach Ustawy, uwzględniając przy tym m.in.:

- jej warunki i cele (art. 4 u.w.p.r.s.z.), zgodnie z którymi organy, realizując zadania określone w tej ustawie, powinny mieć na względzie podmiotowość dziecka i rodziny oraz prawo dziecka do:
  - a) wychowania w rodzinie, a w razie konieczności wychowywania dziecka poza rodziną - do opieki i wychowania w rodzinnych formach pieczy zastępczej, jeśli jest to zgodne z dobrem dziecka;
  - b) powrotu do rodziny;
  - c) utrzymywania osobistych kontaktów z rodzicami, z wyjątkiem przypadków, w których sąd zakazał takich kontaktów;
  - d) stabilnego środowiska wychowawczego;
  - e) kształcenia, rozwoju uzdolnień, zainteresowań i przekonań oraz zabawy i wypoczynku;
  - f) pomocy w przygotowaniu do samodzielnego życia;
  - g) ochrony przed arbitralną lub bezprawną ingerencją w życie dziecka;
  - h) informacji i wyrażania opinii w sprawach, które go dotyczą, odpowiednio do jego wieku i stopnia dojrzałości;
  - i) ochrony przed poniżającym traktowaniem i karaniem;
  - j) poszanowania tożsamości religijnej i kulturowej;
  - k) dostępu do informacji dotyczących jego pochodzenia.
- rolę pieczy zastępczej (art. 33 u.w.p.r.s.z.), która powinna zapewniać:
  - a) pracę z rodziną umożliwiającą powrót dziecka do rodziny lub, gdy jest to niemożliwe, dążenie do przysposobienia dziecka, a w przypadku braku możliwości przysposobienia dziecka – opiekę i wychowanie w środowisku zastępczym;
  - b) przygotowanie dziecka do:
    - ✓ godnego, samodzielnego i odpowiedzialnego życia,

- ✓ pokonywania trudności życiowych zgodnie z zasadami etyki,
  - ✓ nawiązywania i podtrzymywania bliskich, osobistych i społecznie akceptowanych kontaktów z rodziną i rówieśnikami, w celu łagodzenia skutków doświadczania straty i separacji oraz zdobywania umiejętności społecznych;
  - c) zaspokojenie potrzeb emocjonalnych dzieci, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb bytowych, zdrowotnych, edukacyjnych i kulturalno-rekreacyjnych.
- przewidziane przez Ustawodawcę formy pieczy zastępczej (art. 34 u.w.p.r.s.z), co do których ustawodawca wskazał, że może ona być rodzinna jak i zinstytucjonalizowana.

Rozpatrując rzezone wnioski Rzecznik kierował się najlepiej pojętym dobrem dzieci i popartą szeregiem danych oceną możliwości poszczególnych miast i powiatów do zapewnienia dzieciom rodzinnej pieczy zastępczej. Ocena ta dokonywana jest na podstawie przedstawionych informacji o dotychczasowym sposobie realizacji pieczy zastępczej, pogłębionej analizie stosownej dokumentacji, np. Powiatowych Programów Rozwoju Pieczy Zastępczej za lata ubiegłe, Sprawozdaniami Rzeczo- Finansowymi z wykonywania przez powiat zadań innych niż realizacja dodatku wychowawczego, tabelarycznym zestawieniem informacji ogólnych wnioskowanych przez Rzecznika Praw Dziecka dotyczących zapotrzebowania na pieczę i opiekę, jak też zakresie potrzeb wychowawczych uzasadniających utworzenie nowych placówek opiekuńczych typu zinstytucjonalizowanego.

W ocenie Rzecznika dobór formy pieczy zastępczej powinien pozwalać przede wszystkim na zrealizowanie roli tej pieczy, przy spełnieniu warunków stosowania tej ustawy. Oznacza to przede wszystkim koncentrację działań na zapewnienie dzieciom warunków analogicznych tj. jak najbardziej zbliżonych do warunków prawidłowo funkcjonującej rodziny.

- **Interwencje w sprawie małoletnich przebywających w młodzieżowych ośrodkach socjoterapii, okręgowych ośrodkach wychowawczych, młodzieżowych ośrodkach wychowawczych oraz schroniskach dla nieletnich i zakładach poprawczych – 47 spraw (1,94%).** Działania Zespołu Edukacji i Wychowania Biura Rzecznika Praw Dziecka związane z interwencjami w sprawach dotyczących tego obszaru w 2023 r. dotyczyły w szczególności:

- problematyki kierowania i umieszczania dzieci w ośrodkach wychowawczych i socjoterapii, w tym np. odmowy przyjęcia do ośrodka dziecka chorego na cukrzycę;

- zapewnienia wychowankom bezpiecznych i przyjaznych warunków pobytu w placówkach, np. w związku ze zjawiskiem przemocy wobec dzieci (ze strony rówieśników i dorosłych) i niewłaściwego traktowania;
- braku terapii zgodnej z zaleceniami wynikającymi z orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego;
- problematyki stosowania przez wychowanków środków uzależniających, w tym narkotyków;
- współpracy z rodziną wychowanków, głównie w przedmiocie umożliwiania dzieciom kontaktu z rodzinami biologicznymi oraz zgodą na ich urlopowanie;
- spraw związanych z indywidualną sytuacją danego wychowanka, np. zaniedbywania potrzeb, odmowy odbioru dziecka ze szpitala, próśb o przeniesienie do innego ośrodka, weryfikacji zasadności umieszczenia dziecka w ośrodku, braku zgody na urlopowanie, czy skuteczności podejmowanych oddziaływań wychowawczych.

• **Interwencje z zakresu funkcjonowania żłobków i innych miejsc opieki nad dziećmi do lat 3, w tym również z zakresu wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka – 36 spraw (1,46%).** Zgłoszenia w sprawach funkcjonowania żłobków i innych miejsc opieki nad dziećmi do lat 3, w których Rzecznik Praw Dziecka podejmował interwencje, dotyczyły m.in.:

- braku możliwości zapisania dziecka do żłobka, bądź wykreślenia dziecka z listy podopiecznych żłobka, w tym np. odmowa przyjęcia do żłobka dziecka z alergią pokarmową, lub z niepełnosprawnością;
- warunków lokalowych panujących w placówkach sprawujących opiekę nad dziećmi do lat 3;
- nierzetelnego realizowania obowiązków przez pracowników żłobków;
- organizacji pracy żłobków;
- organizacji zajęć z wczesnego wspomaganie rozwoju;
- przemocy fizycznej wobec dzieci ze strony opiekunów;
- nieprawidłowo przeprowadzanej lub zupełnego braku adaptacji do pobytu dziecka w żłobku.

• **Interwencje z zakresu funkcjonowania przedszkoli, oddziałów przedszkolnych w szkołach i innych form wychowania przedszkolnego – 226 spraw**

(9,18%). Zagadnienia dotyczące funkcjonowania przedszkoli, oddziałów przedszkolnych w szkołach i innych form wychowania przedszkolnego w 2023 r. obejmowały w szczególności następującą problematykę:

- skreślanie dzieci z listy wychowanków przedszkoli, następujące na skutek konfliktu na linii rodzice-kadra przedszkola, przy czym problem ten występuje w szczególności w przedszkolach niepublicznych, gdzie wychowanie i opieka nad dzieckiem odbywa się na podstawie umów cywilnoprawnych rodziców i przedstawicieli danej jednostki;
- skreślanie dzieci z listy wychowanków przedszkoli ze względu na brak możliwości zapewnienia bezpieczeństwa dzieciom;
- brak miejsc w przedszkolach i odmowy przyjęcia dziecka;
- funkcjonujących w przedszkole opłat, w tym np. podwyższania kosztów posiłków w oddziale przedszkolnym ze wstecznie obowiązującym terminem;
- sytuację dzieci z rodzin w konflikcie okołorozwodowym, w tym związaną z faktem podejmowania przez rodziców odmiennych, niejednokrotnie wzajemnie wykluczających się decyzji odnośnie do jednostki systemu oświaty, do której uczęszcza dziecko;
- podziału dzieci na grupy z nieuwzględnieniem wieku dzieci, bądź też podziału ze względu na pochodzenie dzieci;
- akty przemocy wobec dzieci ze strony nauczycieli i pracowników niepedagogicznych, jak też agresji rówieśniczej;
- gotowość dziecka do pobytu w przedszkolu, w tym odpieluchowania;
- brak prawidłowej opieki nad dziećmi z chorobami przewlekłymi;
- brak prawidłowej opieki i troski o dobrostan zdrowotny i emocjonalny dzieci, np. zabranie dzieci do domu strachów, pozostawienie dziecka bez opieki, brak diety wegetariańskiej w przedszkolu;
- zastrzeżenia do organizacji pracy przedszkola, w tym np. nagłe zamknięcie przedszkola niepublicznego, odmowa zatrudnienia nauczyciela współorganizującego proces kształcenia;
- nierealizowanie zaleceń z orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego i opinii poradni psychologiczno-pedagogicznej, w szczególności w przypadku dzieci z nadpobudliwością psychoruchową i autyzmem.

• **Interwencje z zakresu funkcjonowania szkół wszystkich typów, w tym szkół ogólnodostępnych, artystycznych, specjalnych, integracyjnych, niepublicznych, na różnych poziomach edukacji – 1094 sprawy (44,46%).** Podobnie jak w latach ubiegłych przeważająca większość rozpatrywanych przez specjalistów Zespołu Edukacji i Wychowania spraw dotyczyła funkcjonowania wszelkiego typu szkół – w tym szkół ogólnodostępnych, specjalnych, integracyjnych, artystycznych, zawodowych, publicznych i niepublicznych na wszystkich poziomach edukacji od szkoły podstawowej po szkołę średnie. Zgłaszane w tej kategorii problemy dotyczyły m.in.

- realizacji obowiązku szkolnego i obowiązku nauki, w tym problemów w rekrutacji do szkół (w szczególności szkół ponadpodstawowych);
- nieprawidłowości w realizowaniu przez szkoły ich ustawowych zadań, w tym w szczególności niedostosowywania form i metod pracy do indywidualnych potrzeb i możliwości dzieci, nierealizowania zaleceń zawartych w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego, bądź niedostatecznego ich realizowania (w tym w szczególności wymiaru godzin pracy nauczycieli współorganizujących proces kształcenia);
- kwestii związanych z zapewnieniem uczniom bezpieczeństwa w szkole, wypadki, śmierci uczniów w czasie ich pobytu w szkole;
- niezapewniania, bądź zapewniania niewystarczającego wsparcia psychologiczno-pedagogicznego;
- występujących w szkołach problemów wynikających z niewystarczających oddziaływań wychowawczych i profilaktycznych, np. agresji i przemocy rówieśniczej (w tym cyberprzemocy);
- wykluczania uczniów z wycieczek szkolnych, głównie ze względu na problemy wychowawcze lub stan zdrowia oraz odmowę sprawowania opieki nad uczniem przewlekle chorym w czasie wycieczki szkolnej przez jego rodzica;
- szeroko pojętej organizacji pracy szkoły, w szczególności zastrzeżeń do treści statutów szkół, łączenia oddziałów, zasad i kryteriów oceniania osiągnięć edukacyjnych i zachowania, stosowanych w szkołach kar i nagród;
- zasad wchodzenia dzieci do szkół po rozpoczęciu zajęć lekcyjnych, zasad przebywania rodziców na terenie szkoły;
- realizowania przez strony cywilnoprawnych umów o kształcenie w szkołach niepublicznych;

- bezpieczeństwa w szkołach, zarówno w kontekście panujących w nich warunków lokalowych i sanitarnych, jak też dostępu do opieki medycznej (co jest szczególnie dużym problemem w sytuacji uczniów z chorobami przewlekłymi wymagających podawania leków, bądź zastosowania doraźnych, ratujących życie procedur medycznych w przypadku uczniów i wychowanków z głębokimi i sprzężonymi niepełnosprawnościami);
- ochrony danych osobowych uczniów w kontekście udostępniania przez szkoły i przedszkola wizerunku dzieci w mediach społecznościowych;
- problematyki dowożenia dzieci do szkół, w tym organizacji dowozów i rozliczeń pomiędzy rodzicami, a organami prowadzącymi szkoły, a także organizacji miejsc zbornych, bądź też braku skomunikowania miejsc zamieszkania z miejscami nauki,
- zasad przyznawania uczniom stypendiów przez organy prowadzące szkoły;
- zastrzeżeń do obowiązujących lub wdrażanych przepisów prawa oświatowego, w szczególności w zakresie finansowania szkół, wysokości i zasad przyznawania dotacji i subwencji oświatowych;
- sytuacji edukacyjnych, opiekuńczych i wychowawczych dzieci z rodzin dotkniętych kryzysem okołorozwodowym;
- trudności w rekrutacji do szkół ponadpodstawowych;
- nadużyć ze strony osób dorosłych, w tym w szczególności kadry pedagogicznej objawiających się przemocą, zaniedbaniem, molestowaniem, dyskryminacją bądź nierównym traktowaniem uczniów różnego pochodzenia;
- zastrzeżeń do polityki organów prowadzących szkoły, np. konflikt szkoły z burmistrzem w przedmiocie wyrażenia zgody na zajęcia indywidualne i w grupie do 5 osób dla uczniów posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego, problem z ustaleniem organu prowadzącego dla szkoły, nieodpowiednie warunki lokalowe szkoły, brak kadry pedagogicznej;
- egzaminów klasyfikacyjnych, ósmoklasisty, poprawkowych, maturalnych, w tym dostosowania arkuszy egzaminacyjnych i warunków egzaminowania do potrzeb uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, zwalniania uczniów z egzaminów, dostosowań, decyzji ORE, OKE, szczególnych zdarzeń w trakcie egzaminów, innych,
- możliwości edukacyjnych i sytuacji szkolnej dzieci z niepełnosprawnościami różnego typu, w tym m.in. dostępu do opieki pielęgniarskiej i żywienia dzieci z chorobami metabolicznymi na wycieczkach szkolnych.

• **Interwencje z zakresu funkcjonowania internatów i burs szkolnych – 7 spraw (0,28%).** W 2023 roku Zespół Edukacji i Wychowania podejmował również interwencje w sprawach dotyczących funkcjonowania internatów i burs szkolnych. Obejmowały one zagadnienia związane z:

- nierównym traktowaniem uczniów poprzez skreślenie dziecka z listy wychowanków internatu w trakcie roku szkolnego bez uzasadnienia decyzji;
- nieprawidłowości dotyczących pobierania opłat za wyżywienie w stołówce internatu,
- niezapewnienia uczniom bezpiecznych i higienicznych warunków pobytu w internacie, np. w związku z prowadzeniem prac remontowo-modernizacyjnych w sezonie grzewczym;
- niewłaściwą rekrutacją i odmową przyjęcia dziecka do internatu;
- brakiem stosownej opieki nad przebywającymi w internacie dziećmi;
- wykreśleniem uczennicy z listy wychowanków bursy szkolnej, z uwagi na leczenie psychiatryczne dziecka.

• **Interwencje z zakresu organizacji wypoczynku i zajęć rozwijających zainteresowania, w tym funkcjonowania domów wczasów dziecięcych, domów kultury, klubów sportowych – 44 sprawy (1,8%).** Postępowania podjęte w zakresie tej kategorii dotyczyły m.in.:

- zawiadomienia wskazującego na naruszenie godności ucznia/zawodnika przez nauczyciela/trenera;
- występowania w klubach sportowych i ośrodkach rozwijających zainteresowania uczniów stosowanie przemocy werbalnej i psychicznej wobec dzieci;
- sprawowania nieprawidłowej opieki nad dziećmi przez osoby prowadzące dane zajęcia;
- usunięcie z listy dzieci biorących udział w zajęciach rozwijających zainteresowania bez uprzedniego powiadomienia rodziców, skreślenia zawodników z list członków klubów sportowych;
- korzystania z urządzeń elektronicznych przez dzieci przebywające na obozach sportowych;
- wypoczynku dzieci z chorobami przewlekłymi, np. cukrzycą;

- stwarzania zagrożenia w organizacji kolonii i półkolonii dla dzieci, np. wymaganie przez organizatora wypoczynku zapewnienia opiekuna dla dzieci przez rodziców, uczestniczenie 19-latka w kolonii dla dzieci w wieku 10-14 lat;
- kwestii finansowych w postaci składek członkowskich za uczestnictwo w klubie sportowym, ekwiwalentu za wyszkolenie zawodnika klubu sportowego, wysokich opłat za wycieczki, wyjazdy i obozy.

- **Interwencje związane ze skargami na działalność organów nadzoru pedagogicznego nad działalnością jednostek systemu oświaty – 12 spraw (0,49%).**

Zgłaszane w 2023 r. skargi na działalność kuratorów oświaty dotyczyły w szczególności zastrzeżeń osób zgłaszających względem ustaleń czynionych w trakcie przeprowadzanych w szkołach kontroli doraźnych. Wciąż aktualny pozostaje też problem wyboru przez organy nadzoru pedagogicznego konkursów mogących być wymienionymi na świadectwie ukończenia szkoły podstawowej. Zgłaszający niejednokrotnie wyrażali też zastrzeżenia co do samego przebiegu konkursów oraz decyzji poszczególnych komisji konkursowych odnośnie do naliczonych dzieciom punktów. Jeden z wpływów dotyczył też zastrzeżeń osoby zgłaszającej odnośnie do nękania jednostki systemu oświaty kontrolami.

- **Interwencje z zakresu funkcjonowania poradni psychologiczno-pedagogicznych – 14 spraw (0,58%).**

Zgłoszenia związane z funkcjonowaniem miejscowych poradni psychologiczno-pedagogicznych, podobnie jak w roku ubiegłym, dotyczyły głównie zbyt długiego czasu oczekiwania na wydanie opinii lub orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego dla dzieci. Dokumenty te są niezbędne do zapewnienia dzieciom właściwej pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Z uwagi na konieczność przeprowadzania w związku z tym stosownych wszechstronnych badań, a także ograniczone możliwości przerobowe specjalistów w związku z narastającą liczbą zgłaszających się do poradni dzieci, zdarza się, że procedura ta ulega wydłużeniu, co nie zawsze spotyka się ze zrozumieniem rodziców dzieci. Do Biura Rzecznika Praw Dziecka wpłynęło ponadto zgłoszenie stanowiące skargę na traumatyczny dla adoptowanego dziecka przebieg badania przez specjalistów poradni psychologiczno-pedagogicznej.

• **Inne – niezakwalifikowane powyżej – 20 spraw (0,81%).** Pozostałe, jednostkowe zgłoszenia podjęte w 2023 r. przez specjalistów ZEW, dotyczyły m.in.

- problemów w organizacji i przebiegu praktyki zawodowej uczennicy szkoły branżowej z uwagi na trudności w porozumieniu się z pracodawcą;
- niezaradności wychowawczej rodzica dziecka sprawującego trudności wychowawcze i obaw rodzica względem własnego bezpieczeństwa w kontakcie z dzieckiem, sytuacji edukacyjnej dziecka w obliczu trudności wychowawczych, kontaktów z kuratorem rodzinnym;
- konfliktu rodziców w przedmiocie realizowania przez nich władzy rodzicielskiej w sytuacji różnych wartości, przekonań i podejść wychowawczych;
- skargi na dedykowaną nauczycielom ofertę ośrodka doskonalenia zawodowego dla nauczycieli;
- zastrzeżeń względem działań podejmowanych wobec dziecka i rodziny przez pracowników gminnego ośrodka pomocy społecznej oraz funkcjonariuszy policji;
- zastrzeżeń względem funkcjonowania ośrodka interwencji kryzysowej oraz nieodpowiednich warunków socjalnych w domu samotnej matki;
- nienależytego wykonywania zadań przez pracownika i niewłaściwego traktowania potencjalnych rodziców adopcyjnych; zniechęcanie rodzin do adoptowania dziecka;
- umieszczenia dziecka w Domu Pomocy Społecznej zamiast w rodzinie zastępczej lub placówce opiekuńczo-wychowawczej;
- sytuacji dziecka znajdującego się w ośrodku wsparcia dla dzieci i młodzieży z interwencji kryzysowej;
- braku możliwości kontynuowania nauki przez dzieci, które ukończyły szkołę przysposabiającą do pracy.

Poza powyższymi Zespół ds. Edukacji i Wychowania podejmował również sprawy:

• **Sprawy podejmowane z urzędu – 21 spraw (0,85%).** Specjaliści ds. edukacji i wychowania interweniowali z urzędu po pozyskaniu informacji o zdarzeniach, w wyniku których doszło do zagrożenia życia lub zdrowia dziecka lub też takich, w których dziecko poniosło śmierć (m.in. samobójstwo ucznia w szkole, samobójstwo wychowanki domu dziecka, atak nożownika na grupę wychowanków przedszkola). Podejmowane interwencje z zawiadomień medialnych dotyczyły również innych,

poważnych naruszeń praw dzieci będących ofiarami przemocy rówieśniczej i ze strony osób dorosłych (w tym molestowania seksualnego), jak również zaniedbań ze strony pracowników pedagogicznych, głównie w zakresie sprawowanej nad nimi opieki.

- **Sprawy związane z dedykowanym informowaniem innych podmiotów na temat problematyki praw dziecka i możliwościach ich ochrony, promowaniem praw dziecka (w tym szkoleniowo), jak też informowaniem o ocenach i wnioskach w zakresie skutecznej ochrony praw dzieci, w tym wnioskowaniem o podjęcie inicjatywy ustawodawczej lub zmianę aktów prawnych – 5 spraw (0,2%).** W 2023 r. specjaliści Zespołu Edukacji i Wychowania przeprowadzili szereg spotkań, wystąpień i warsztatów, w tym pogadanki, prelekcje i warsztaty dla dzieci i młodzieży oraz prelekcje skierowane do pracujących z dziećmi profesjonalistów. Część z nich odbyła się w trakcie przeprowadzanych wybranych badań stanu przestrzegania praw dziecka, w rozmowach z uczniami szkół i wychowankami ośrodków, poprzedzających lub wieńczących wypełnianie przez nich formularzy badania ankietowego. Spotkania miały na celu upowszechnienie w świadomości uczniów i nauczycieli wiedzy na temat praw dziecka i metod ich ochrony, jak też promowanie działalności Rzecznika Praw Dziecka, a także wzbudzenie refleksji na temat możliwości ochrony interesu dziecka, w szczególności w kontekście ich indywidualnych problemów.
- **Sprawy z zakresu opiniowania, m.in. projektów aktów prawnych, materiałów merytorycznych – 41 spraw (1,66%);**
- **Sprawy z zakresu współdziałania z organami władzy publicznej w zakresie przestrzegania praw dziecka, w tym w zakresie monitorowania i analizowania sytuacji w zakresie ochrony praw dzieci, w tym udział w konferencjach i posiedzeniach komisji sejmowych – 49 spraw (1,99%);**
- **Sprawy z zakresu współdziałania z organizacjami pozarządowymi, społecznymi i zawodowymi w zakresie skutecznej ochrony praw dzieci – 10 spraw (0,45%)** – w tym udział w konferencjach, akcjach, imprezach edukacyjnych i innych wydarzeniach organizowanych przez organizacje pozarządowe i inne podmioty zewnętrzne;

- **Wizytacje i kontrole placówek oświatowych, ośrodków szkolno-wychowawczych i innych placówek (opisane niżej) – 127 spraw (5,16%).**

Ponadto, poza powyższymi, **przedstawiciele Zespołu Edukacji i Wychowania upowszechniali wiedzę na temat praw dziecka przekazując oficjalne listy bądź wizytując rozliczne konferencje i wydarzenia, m.in.:**

- Ogólnopolską Konferencję „Żłobki i Kluby Dziecięce – Współpraca na rzecz najmłodszych” połączoną z obchodami Ogólnopolskiego Dnia Opiekuna w Żłobku i Klubie Dziecięcym;
- biorąc udział w obradach Kapituły konkursu *Super Dyrektor Szkoły/Super Dyrektor Przedszkola* organizowanego przez wydawnictwo Wolters Kluwer, specjalizujące się w publikacjach dedykowanych kadrze kierowniczej oświaty;
- Ogólnopolską Konferencję podsumowującą projekt SCWEW w Powiecie Wołowskim pod honorowym patronatem Dolnośląskiego Kuratora Oświaty Pana Romana Kowalczyka „W kierunku edukacji jutra...”;
- IX Kongres Mediatorów Szkolnych i Rówieśniczych w Rzeszowie;
- Konferencję podsumowującą program „Mediacje rówieśnicze metodą bezkonfliktowego rozwiązywania szkolnych sporów wśród uczniów województwa lubelskiego” Sądu Okręgowego w Lublinie;
- Galę rozdania nagród za konkursy organizowane przez Ognisko Pracy Pozaszkolnej „175” w Warszawie;
- Jubileusz 65-lecia Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego im. Janusza Korczaka w Kwidzynie;
- Spotkanie integracyjne z okazji Dnia Godności Osób z Niepełnosprawnością Intelktualną w Sieradzu.

III. Przeprowadzone kontrole, ich tematy i wyniki

Temat: Badanie stanu przestrzegania praw dziecka w zakresie sytuacji uczennicy A.P.

Podmiot: Zespół Szkół Specjalnych nr 2 w W.

Wyniki: Nie stwierdzono nieprawidłowości. Zapoznano się z pełną dokumentacją dotyczącą wspierania dziecka w obliczu doświadczanych przez nie trudności. Rozpoznano sytuację rodzinną uczennicy.

Temat: Badanie stanu przestrzegania praw dziecka w zakresie sytuacji uczennicy A.G.

Podmiot: Szkoła Podstawowa w J.

Wyniki: Stwierdzono brak podjęcia adekwatnych działań przez byłego dyrektora szkoły w stosunku do uczennicy w związku z jej niepokojącym funkcjonowaniem i licznymi nieobecnościami oraz utrudnioną współpracą z rodzicami w latach 2020-2021 oraz 2021-2022. Rozpoznano sytuację uczennicy poprzez rozszerzenie działań o rozmowy z Burmistrzem Gminy, Miejskim Ośrodkiem Pomocy Społecznej oraz byłym dyrektorem szkoły. Planuje się dalszą współpracę z właściwym miejscowo Wojewodą w zakresie wszczęcia postępowania wyjaśniającego wobec jednego z byłych nauczycieli szkoły.

Temat: Badanie stanu przestrzegania praw dziecka w zakresie sytuacji ucznia B.D.

Podmiot: Szkoła Podstawowa Niepubliczna w W.

Wyniki: Przeprowadzenie badania zaplanowano na kolejny rok kalendarzowy.

Temat: Badanie stanu przestrzegania praw dziecka w zakresie sytuacji uczennicy J.D.

Podmiot: Szkoła Podstawowa nr 2 w K.

Wyniki: Stwierdzono stale utrudnione kontakty między rodzicem uczennicy a dyrektorem szkoły, które wpływają negatywnie na funkcjonowanie dziecka. Odebrano zgłoszenie o stale postępującej agresji rówieśniczej. Zaplanowano sprawdzenie pozyskanych informacji i dalsze monitorowanie sytuacji.

Temat: Badanie stanu przestrzegania praw dziecka, w tym sytuacji opiekuńczo-wychowawczej oraz warunków pobytu wychowanków, w zakresie przeciwdziałania przemocy rówieśniczej.

Podmiot: Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy w Ł.

Wynik: Przeprowadzone badanie wykazało m.in. zasadność wdrożenia w MOW działań mających na celu poszerzenie wiedzy społeczności ośrodka w kwestii praw i możliwości ochrony praw dzieci, ewaluacji funkcjonujących w ośrodku procedur w zakresie przemieszczania się wychowanków, likwidacji krat w oknach i we wnętrzu budynku, aby nie miał formy zakładu penitencjarnego oraz doskonalenia zawodowego kadry.

Temat: Badanie stanu przestrzegania praw dziecka, w tym sytuacji opiekuńczo-wychowawczej oraz warunków pobytu wychowanków, w związku z wcześniej pozyskanych informacji występowaniem przemocy

Podmiot: Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy w S.

Wynik: Przeprowadzone badanie wykazało m.in. zasadność wdrożenia w MOW działań mających na celu zapewnienie poczucia bezpieczeństwa wszystkim wychowankom oraz doskonalenia zawodowego kadry w zakresie radzenia sobie ze stresem i trudnymi emocjami, praw dziecka, a także konieczność zatrudnienia w ośrodku psychologa.

Temat: Badanie stanu przestrzegania praw dziecka przebywającego w placówce opiekuńczo-wychowawczej, w związku ze zgłoszeniem braku warunków do nauki.

Podmiot: Placówka Opiekuńczo-Wychowawcza w S.

Wynik: Podjęte czynności wykazały m.in. niewłaściwy dobór wychowanków do wspólnego przebywania w pokoju. Podczas badania ujawniono także inne nieprawidłowości, na przykład:

- brak remontu pozostałych części budynku;
- wymagająca odnowienia elewacja;
- nie w pełni udzielane wsparcia specjalistyczne w placówce;
- brak działań służących budowaniu pozytywnych relacji między opiekunami a rodziną biologiczną dziecka.

Temat: Rozpoznanie form współpracy szkoły z rodzicami/opiekunami prawnymi uczniów w zakresie opieki, wychowania oraz dostosowania szkół podstawowych do potrzeb dzieci z chorobą przewlekłą, w tym dzieci z niepełnosprawnością ruchową.

Podmiot: 120 losowo wybranych, publicznych szkół podstawowych ze wszystkich województw w Polsce, dla których organami prowadzącymi są poszczególne gminy.

Wynik: Przeprowadzone badania w szkołach pozwoliły na rozpoznanie form współpracy szkoły z rodzicami/opiekunami prawnymi uczniów w zakresie opieki, wychowania oraz dostosowania szkół podstawowych do potrzeb dzieci z chorobą przewlekłą, w tym dzieci z niepełnosprawnością ruchową. Badania przeprowadzone w szkołach wskazało duże przygotowanie placówek w zakresie przygotowania merytorycznego nauczycieli. Z wypowiedzi dyrektorów szkół wynika, że kadra pedagogiczna uczestniczy w szkoleniach, realizuje zadania z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej,

wdrażane są procedury postępowania z dzieckiem przewlekle chorym. Dużą rolę odgrywa współpraca szkoły, w tym spotkania z rodzicami. Badani respondenci wskazywali różne formy współpracy. Na uwagę zasługuje wyjaśnienie dyrektorów w zakresie składanych skarg przez rodziców dotyczących organizacji i nauczania dzieci. Przystosowanie budynku szkolnego dla dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych stanowi nadal duże wyzwanie. Dyrektorzy szkół wskazali duże braki w tym zakresie. Projektowanie przestrzeni edukacyjnej dla wszystkich uczniów, w tym o specjalnych potrzebach edukacyjnych, powinno stać się priorytetowym zadaniem samorządów. Przestrzeń w szkole projektowana z myślą o dziecku powinna uwzględniać swobodny dostęp do wszystkich miejsc, mieć dobrze wyposażoną świetlicę szkolną, w której dzieci spędzają wiele godzin, bibliotekę, posiadać pracownie dydaktyczne. Szkoła powinna być zaprojektowana z udogodnieniami szczególnie dla dzieci z niepełnosprawnością ruchową. Szkoła, a w niej grupa rówieśnicza, jest drugim obok rodziny elementem środowiska społecznego, które odgrywa zasadniczą rolę w rozwoju dziecka i zaspokajaniu jego potrzeb. Trudności w kontaktach rówieśniczych częściej napotykać dzieci dotknięte dolegliwościami, które ograniczają ich aktywność ruchową lub powodują zmiany w wyglądzie zewnętrznym, oraz te dzieci, które z powodu choroby były przez dłuższy czas izolowane od grupy. Te trudności dostrzegają również dyrektorzy szkół. W związku z tym podejmują działania integracyjne, włączają dzieci do różnych zadań i ról. Również w tym zakresie nadal należy poszukiwać i wdrażać do działania metody i formy pracy dostosowane do potrzeb i możliwości dzieci. Wsparcie psychologiczno-pedagogiczne dla uczniów, rodziców oraz nauczycieli jest niezbędne.

Liczba i zakres przeprowadzonych kontroli, wykaz spraw

Lp.	Wykaz spraw	Zakres	Liczba
1	Badanie stanu przestrzegania praw dziecka w szkołach ogólnodostępnych	Badania ogólnopolskie: <ul style="list-style-type: none"> • formy współpracy szkoły z rodzicami/opiekunami prawnymi uczniów w zakresie opieki, wychowania, • dostosowanie szkół podstawowych do potrzeb dzieci z chorobą przewlekłą, w tym dzieci z niepełnosprawnością ruchową 	120

		<p>Badania przeprowadzone w sprawach indywidualnych:</p> <ul style="list-style-type: none"> • rozpoznanie sytuacji uczniów w związku z ich sytuacją indywidualną, • prawidłowość pracy szkoły, • współpraca z rodzicami, • pomoc psychologiczno-pedagogiczna, • współpraca szkoły z innymi instytucjami, • problematyka przemocy rówieśniczej. 	4
2	Badanie stanu przestrzegania praw dziecka przebywającego w pieczy zastępczej	<ul style="list-style-type: none"> • stopień zapewnienia dzieciom i młodzieży bezpiecznych i higienicznych warunków na terenie jednostki instytucjonalnej pieczy zastępczej, • rozpoznanie stanu przestrzegania praw dziecka ze szczególnym uwzględnieniem indywidualnej sytuacji dziecka, • budowanie prawidłowych relacji pomiędzy opiekunami, a rodziną biologiczną dziecka. 	1
3	Badanie stanu przestrzegania praw dziecka w MOW/OOW/MOS	<ul style="list-style-type: none"> • przestrzeganie praw wychowanków przebywających w ośrodku wychowawczym, • upowszechnianie wiedzy na temat praw dziecka i metod ich ochrony, • zapewniana wychowankom pomoc psychologiczno-pedagogiczna, • zapewnienie wychowankom MOW bezpieczeństwa i optymalnych warunków pobytu w ośrodku, • kompetencje kadry do pracy z uczniem szczególnie potrzebującym 	2
Liczba przeprowadzonych kontroli łącznie			127

IV. Wystąpienia generalne

Wystąpienie z dnia 23 listopada 2023 r. wyróżnienia opiekunów dzieci w żłobkach i klubach dziecięcych, jak również wychowawców zatrudnionych w placówkach opiekuńczo-wychowawczych poprzez ustanowienie ich święta

**Pani
Dorota Bojemska
Minister Rodziny i Polityki Społecznej**

wystąpieniem generalnym z dnia 15 października 2020 r. zwróciłem się o rozważenie wyróżnienia opiekunów dzieci w żłobkach i klubach dziecięcych, jak również wychowawców zatrudnionych w placówkach opiekuńczo-wychowawczych poprzez ustanowienie ich święta.

Na podstawie art. 10 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka (Dz.U. z 2023 r. poz. 292) zwracam się ponownie o rozważenie przedstawionej wówczas propozycji. Dzień ten zgodnie z sugestią środowiska opiekunów mógłby być obchodzony 4 kwietnia z uwagi na okoliczność, że właśnie od tego dnia, tj. od 4 kwietnia 2011 r. obowiązuje *ustawa z dnia 4 lutego 2011r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3*.

W obowiązującym systemie prawnym nie ma dnia, który mógłby w należyty sposób zwrócić uwagę społeczeństwa na szczególnie ważny aspekt dotyczący opieki nad dzieckiem do lat 3. Ustanowienie ogólnopolskiego dnia opiekunów dzieci w żłobkach i klubach dziecięcych przyczyni się z pewnością do popularyzacji opieki instytucjonalnej nad dzieckiem do lat 3 i wzrostu jej znaczenia w świadomości społecznej. Tego typu inicjatywy stają się często okazją do integrowania oraz zachęcenia wielu środowisk, osób oraz instytucji do współdziałania i wspierania małego dziecka na początkowym, niezwykle istotnym etapie rozwoju. Ustanowienie ogólnopolskiego dnia opiekunów dzieci w żłobkach i klubach dziecięcych byłoby jednocześnie podniesieniem prestiżu wykonywania zawodu opiekuna. Rozwój opieki nad dziećmi do lat 3 w Polsce jest

aktualnie jedną z najważniejszych kwestii w sferze polityki rodzinnej. Dzieci, szczególnie te najmłodsze, potrzebują wyjątkowej i wyspecjalizowanej opieki. Dlatego tak ważne jest, aby opiekunowie w żłobkach i klubach dziecięcych czuli się docenieni. Zaangażowanie opiekunów i wychowawców w pracę oraz ich kompetencje są gwarantem jakości sprawowanej opieki nad dziećmi.

Drugie środowisko, zupełnie niewidoczne w przestrzeni społecznej tworzą wychowawcy zatrudnieni w placówkach opiekuńczo-wychowawczych. Ich rola w życiu dzieci, które trafiają pod ich opiekę – nie wymaga długiego komentarza. To im powierza się dzieci w najtrudniejszych losowo sytuacjach, bo w sytuacjach kiedy nie mogą – z różnych przyczyn – być wychowywane w domu rodzinnym. Odpowiedzialność wychowawców, ich wrażliwość na potrzeby dziecka, umiejętność realnej bieżącej oceny sytuacji dziecka pomaga w planowaniu i udzielaniu mu pomocy adekwatnej do potrzeb. Jedynie to środowisko wychowawców wie, z jakimi traumatycznymi sytuacjami mają na co dzień do czynienia.

I podobnie jak w przypadku opiekunów dzieci w żłobkach i klubach dziecięcych, nie ma też dnia, który zwróciłby uwagę społeczeństwa na tę niezwykle odpowiedzialną i trudną pracę wychowawców zatrudnionych w placówkach opiekuńczo-wychowawczych.

W związku z powyższym, działając na podstawie art. 10a ust. 1 ustawy z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka (Dz.U. z 2023 r. poz. 292), sygnalizuję Pani Minister potrzebę działań mających na celu wyróżnienie opiekunów i wychowawców dzieci w placówkach wszelkiego typu poprzez ustanowienie ich święta.

Rozdział V

Działalność w sprawach socjalnych, społecznych i administracyjnych

I. Liczba spraw prowadzonych w 2023 r.

- sprawy nowe – 783
- sprawy kontynuowane w 2023 r. z lat poprzednich – 139
- sprawy zakończone – 626

II. Przystąpienia sądowe

- przystąpienia w 2023 r. – 26

III. Wnioski o nadzwyczajne środki zaskarżenia

W 2023 r. wpłynęły 4 wnioski o wniesienie nadzwyczajnych środków zaskarżenia, w tym:

- 4 wnioski o wniesienie skargi kasacyjnej – 2 zakończone odmową, 2 uwzględniono;
- 2 wnioski o wniesienie skargi nadzwyczajnej – 1 wnioskowi nie uwzględniono, 1 wniosek w trakcie procedowania.

IV. Podstawowe tematy spraw

Sprawy prowadzone w Zespole Spraw Społecznych w 2023 r. dotyczyły następujących obszarów problemowych:

SPRAWY SOCJALNE – OK. 50% SPRAW ZAREJESTROWANYCH W 2023 R.

Zagadnienia poruszane w zgłoszeniach dotyczyły:

- **Ustalenie prawa i wypłata świadczenia wychowawczego (Program „Rodzina 500+”).** Do Biura Rzecznika Praw Dziecka wpływały zgłoszenia dotyczące:

1) długiego okresu procedowania wniosków o przyznanie świadczenia w:

- oparciu o przepisy o koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego, w tym stanów faktycznych, w których poszczególne okresy dotyczyły ustawodawstwa polskiego, jak i ustawodawstwa państwa obcego (w kontekście wypłaty świadczenia główne zgłaszane zagadnienie dotyczyło stosowania przepisów o koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego, w tym braku

procedur/trybów zobowiązujących stronę zagraniczną do udzielania stronie polskiej informacji stanowiących podstawę ustalenia uprawnienia do wnioskowanych świadczeń bez zbędnej zwłoki, co tym samym wydłużało wypłatę świadczenia na terenie kraju przez właściwy organ);

- sytuacji, gdy rodzice dziecka żyją w rozłączeniu a opieka naprzemienna nie została ustalona przez sąd;
- 2) odmowy przyznania świadczenia wychowawczego w sytuacji dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej oraz w pieczy bieżącej;
  - 3) egzekucji z rachunku bankowego rodzica, na który wpływają świadczenia dla dziecka;
  - 4) postępowań w sprawach zwrotu nienależnie pobranego świadczenia.

• **Ustalanie prawa i wypłata jednorazowego wsparcia dla uczniów „Dobry Start” (tzw. 300+).** Sprawy te dotyczyły najczęściej:

- sytuacji dzieci umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej oraz w pieczy bieżącej;
- nienależnie pobranego świadczenia w przypadku orzeczenia opieki naprzemiennnej.

• **Ustalanie prawa i wypłata świadczenia z funduszu alimentacyjnego.** Sprawy te dotyczyły najczęściej ustalania prawa do świadczeń z funduszu alimentacyjnego, w szczególności kręgu uprawnionych do ubiegania się o świadczenia alimentacyjne i kryterium dochodowego. Sprawy w tym obszarze dotyczyły również wstrzymania wypłaty tych świadczeń.

• **Ustalanie prawa i wypłata świadczeń rodzinnych.** W kontekście ustalenia uprawnienia do pobierania świadczenia zagadnienia dotyczyły najczęściej stosowania przepisów o koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego, sytuacji dzieci umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej oraz w pieczy bieżącej, kryteriów dochodowych uprawniających do świadczeń rodzinnych. W kontekście wypłaty świadczenia główne zagadnienie, jakie było zgłaszane, to stosowanie przepisów o koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego.

• **Ustalanie prawa, przyznawanie lub wypłata:**

- świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej, takich jak m.in. zasiłki (okresowe, celowe), wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki przyznanej na podstawie orzeczenia sądu);

- świadczeń niepieniężnych z pomocy społecznej, takich jak składki na ubezpieczenie zdrowotne, składki na ubezpieczenia społeczne, pomoc rzeczowa, poradnictwo specjalistyczne, interwencja kryzysowa, schronienie, usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania, w ośrodkach wsparcia oraz w rodzinnych domach pomocy, specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania oraz w ośrodkach wsparcia, pobyt i usługi w domu pomocy społecznej.

Należy wskazać także, że prowadzone w Zespole sprawy dotyczyły również rozpatrywania zastrzeżeń do pobytów dzieci w domach pomocy społecznej.

- **Ustalanie prawa i wypłata świadczeń rentowych.** Sprawy te najczęściej dotyczyły takich zagadnień jak:

- odmowy przyznania przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych renty rodzinnej po zmarłym rodzicu;
- odmowy przyznania przez Prezesa Zakładu Ubezpieczeń Społecznych renty rodzinnej w drodze wyjątku po zmarłym rodzicu;
- wstrzymania renty rodzinnej w drodze wyjątku przez Prezesa Zakładu Ubezpieczeń Społecznych;
- procedur w uzyskaniu renty zagranicznej dla dziecka, którego rodzic/opiekun był zatrudniony poza granicami RP na podstawie przepisów unijnych albo postanowień międzynarodowych umów dwustronnych o zabezpieczeniu społecznym, których Polska jest stroną.

- **Sprawy mieszkaniowe.** Zgłaszane sprawy dotyczyły w szczególności:

- próśb o pomoc w przyznaniu rodzinie mieszkania komunalnego, mieszkania socjalnego lub pomoc w zamianie mieszkania na takie o wyższym standardzie albo większe;
- wniosków o pomoc finansową albo interwencję w kwestii wykonania remontów i poprawy warunków mieszkaniowych;
- eksmisji.

- **Ustalenie prawa i wypłata świadczenia w formie bonu – Polskiego Bonu Turystycznego.** Sprawy te dotyczyły:

- warunków formalnych i procedowania w kwestii przyznania świadczenia w formie bonu w przypadku dzieci z niepełnosprawnością;
- nienależnie pobranego dodatkowego świadczenia w formie bonu.

W 2023 r. większość spraw realizowanych przez Zespół Spraw Społecznych w obszarze spraw socjalnych stanowiła interwencje w sprawach indywidualnych, podejmowanych głównie z wniosków obywateli i rozpoznawania tych wniosków.

Niemniej jednak, Zespół podejmował także inne działania w przedmiotowym obszarze, tj. w zakresie monitorowania i analizowania sytuacji w zakresie ochrony praw dziecka **podjęto analizę zagadnienia interwencji kryzysowej na rzecz osób i rodzin.** W kwietniu 2023 r. wystąpiono do wszystkich Urzędów Wojewódzkich o udostępnienie informacji za okres 2019-2022 w przedmiocie:

- liczby Ośrodków Interwencji Kryzysowej (OIK);
- liczby Punktów Interwencji Kryzysowej (PIK);
- wydatków na funkcjonowanie OIK i PIK;
- liczby osób korzystających z OIK i PIK, ze wskazaniem liczby małoletnich;
- czasu korzystania z pomocy w OIK i PIK.

Wszyscy Wojewodowie przekazali informacje.

WNIOSKI Z ANALIZY:

1. Przekazane przez Wojewodów informacje potwierdzają ustalenia Najwyższej Izby Kontroli zawarte w Informacji o wynikach kontroli Nr ewid. 23/2021/P/20/042/KPS – Wykonywanie Zadań w Zakresie Interwencji Kryzysowej na Rzecz Osób i Rodzin Przez Powiaty.
2. Nadal część powiatów nie prowadzi ośrodków interwencji kryzysowej, tj. nie realizuje obowiązkowego zadania wynikającego z ustawy z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej stypizowanego w art. 19 pkt 12; m.in. w 2020 r. funkcjonowało 170 ośrodków interwencji kryzysowej, co oznacza, że 55,3% jednostek samorządu terytorialnego (dalej: j.s.t.) na poziomie powiatu (380, w tym miast na prawach powiatu) nie wywiązało się z ustawowego obowiązku tworzenia OIK; czyli część osób potrzebujących pomocy nie otrzymała niezbędnego wsparcia.
3. Liczba ośrodków i punktów w każdym województwie jest różna – w części j.s.t., gdzie nie funkcjonują OIK, zostały utworzone punkty interwencji kryzysowej (PIK), których działalność nie wynika jednak z przepisów ustawy o pomocy społecznej. W odniesieniu do 2020 r. punkty interwencji kryzysowej działały w 87 powiatach i miastach na prawach powiatu (mieszkańcy powiatów, w których nie działają

jednostki interwencji kryzysowej lub działają w niezadawalającym zakresie, poszukują pomocy w placówkach mieszczących się w innych powiatach lub miastach na prawach powiatu).

4. Zmiany takiego stanu rzeczy leżą w dokonaniu korekty przepisów prawa poprzez:
  - sformułowanie standardów (pewnego rodzaju minimum), tj. szczegółowych zasad i norm funkcjonowania jednostek realizujących to zadanie,
  - uregulowanie statusu prawnego punktów interwencji kryzysowej, co przyczyniłoby się niewątpliwie do większej skuteczności tej formy pomocy,
  - ujęcie punktów interwencji kryzysowej w ww. sprawozdaniach pozwoli na przedstawienie rzetelnych danych dotyczących usług interwencji kryzysowej realizowanych przez wszystkie placówki w kraju,
  - monitorowanie powiatów w zakresie wywiązywania się przez nie z ustawowego obowiązku prowadzenia ośrodków interwencji kryzysowej.
5. *Wniosek de lege ferenda*: podjęcie przez Ministra Rodziny i Polityki Społecznej inicjatywy legislacyjnej w celu zmiany w art. 47 ust. 3 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, polegającej na wprowadzeniu możliwości przedłużenia 3-miesięcznego okresu schronienia osoby lub rodziny w ośrodku interwencji kryzysowej.

W zakresie współdziałania z organami władzy publicznej w zakresie przestrzegania praw dzieci Zespół Spraw Społecznych prowadził działania m.in.:

- z Ministerstwem Sprawiedliwości w sprawie zidentyfikowania przeszkód w pełnej realizacji prawa do godziwych warunków socjalnych dzieci, umieszczonych prawomocnym postanowieniem sądu rodzinnego w pieczy bieżącej zamiast pieczy zastępczej lub tymczasowej pieczy zastępczej oraz wątpliwości, co do praktyki orzeczniczej sądów w zakresie orzekania o powierzeniu pieczy nad dzieckiem osobom innym niż rodzice;
- z Instytutem Wymiaru Sprawiedliwości w sprawie zidentyfikowania przeszkód w pełnej realizacji prawa do godziwych warunków socjalnych dzieci, umieszczonych prawomocnym postanowieniem sądu rodzinnego w pieczy bieżącej zamiast pieczy zastępczej lub tymczasowej pieczy zastępczej oraz wątpliwości, co do praktyki orzeczniczej sądów w zakresie orzekania o powierzeniu pieczy nad dzieckiem osobom innym niż rodzice;

- z Ministerstwem Sportu i Turystyki w sprawie Programu „Polski Bon Turystyczny”;
- z Zakładem Ubezpieczeń Społecznych w sprawie dostępu do świadczeń wychowawczych opiekunów pieczy bieżącej.

W zakresie współdziałania z organizacjami pozarządowymi, społecznymi i zawodowymi w zakresie przestrzegania praw dzieci prowadzono działania m.in.:

- z Ogólnopolskim Stowarzyszeniem Asystentów Rodziny w sprawie zidentyfikowania trudności i przeszkód w skutecznym i efektywnym działaniu asystentów rodziny na rzecz małoletnich i ich współpracy z rodzinami, które borykają się z trudnościami w pełnieniu funkcji opiekuńczo-wychowawczej;
- z Polską Federacją Związkową Pracowników Socjalnych i Pomocy Społecznej w sprawie zidentyfikowania trudności i przeszkód w możliwości skutecznego i efektywnego działania pracowników socjalnych na rzecz małoletnich i ich współpracy z rodzinami, które borykają się z trudnościami, w szczególności w pełnieniu funkcji opiekuńczo-wychowawczej.

OCHRONA ZDROWIA – OK. 36% SPRAW ZAREJESTROWANYCH W 2023 R.

Zgłaszane sprawy najczęściej dotyczyły takich obszarów jak:

- **Zagadnienia związane z dostępem małoletnich do świadczeń opieki zdrowotnej, w szczególności związane z:**

- długim czasem oczekiwania na udzielenie świadczenia zdrowotnego (w tej części odnotowano w szczególności zgłaszane trudności w dostępie do opieki psychiatrycznej dla dzieci i młodzieży, zarówno ambulatoryjnej jak i stacjonarnej);
- organizacją udzielania świadczeń w określonym podmiocie leczniczym (kwestie związane w szczególności z rejestracją na wizytę, informowania o zmianie terminu planowanego udzielenia świadczenia zdrowotnego, kontynuacją leczenia po zakończonej hospitalizacji małoletniego w ramach ambulatoryjnej opieki zdrowotnej);
- tymczasowym zawieszaniem działalności oddziałów dla małoletnich pacjentów albo ich likwidacji (dostęp do świadczeń w aspekcie terytorialnym);
- zmianami w wykazach produktów leczniczych niepodlegających finansowaniu ze środków publicznych w ramach procedury ratunkowego dostępu do technologii lekowych (zgłoszenia dotyczyły: produktu leczniczego Crysvida – terapia krzywicy

hipofosfatemicznej, produktu leczniczego Voxzogo – terapia pacjentów z achondroplazją;

- refundacją produktów leczniczych dedykowanych chorobom rzadkim (w tej części odnotowano w szczególności sprawy dotyczące próśb o objęcie refundacją produktu leczniczego Daybue dla małych pacjentów z Zespołem Retta);
- ustalonego kryterium wieku dla szczepienia dzieci przeciw ludzkiemu wirusowi brodawczaka (HPV).

Sprawy w tym obszarze związane były także z prośbami obywateli o udzielenie im informacji o warunkach udzielania i zakresie świadczeń opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych oraz warunków skorzystania ze świadczeń gwarantowanych (uprawnienia świadczeniobiorców), a także o podanie danych świadczeniodawców udzielających określonych świadczeń zdrowotnych.

• **Zagadnienia związane z ochroną zdrowia psychicznego.** Poza ograniczonym dostępem do świadczeń w rodzaju *opieka psychiatryczna i leczenie uzależnień*, zagadnienia w tym obszarze dotyczyły w szczególności:

- realizacji środka leczniczego w postaci umieszczenia nieletniego w zakładzie leczniczym, w którym są udzielane nieletnim świadczenia zdrowotne z zakresu opieki psychiatrycznej lub leczenia uzależnień;
- kwestii związanych z przyjęciem małoletniego do szpitala psychiatrycznego – w szczególności w zakresie zgody (brak zgody małoletniego/brak zgody jednego z rodziców) oraz zastrzeżeń do odmowy przyjęcia małoletniego do szpitala psychiatrycznego;
- problemów związanych z hospitalizacją małoletnich umieszczonych w tzw. pieczy instytucjonalnej, w szczególności:
  - ✓ częste „powroty” małoletnich do szpitali psychiatrycznych (kilkakrotne a nawet kilkunastokrotne hospitalizacje psychiatryczne – nierzadko z powodu trudności wychowawczych w placówce, związanych z zaburzeniami zachowania i emocji małoletniego i/lub działaniami autoagresywnymi manifestowanymi przez dziecko);
  - ✓ trudności w zapewnieniu małoletnim ciągłości/kontynuacji leczenia po zakończonych hospitalizacjach psychiatrycznych;
- zastrzeżeń osób zgłaszających do pobytów dziecka w szpitalu psychiatrycznym albo ośrodka leczenia odwykowego – w szczególności dotyczyły one:

- ✓ niezadawalających warunków lokalowych oraz sanitarno-higienicznych;
  - ✓ niezadawalającej współpracy rodziców lub innych opiekunów prawnych dziecka z zespołem terapeutycznym lub z konkretnymi osobami wykonującymi zawód medyczny (dotyczyło to m.in. uzyskiwania od osób wykonujących zawód medyczny niewytaczających informacji o zakresie świadczeń zdrowotnych udzielanych dziecku oraz jego stanu zdrowia, w tym informacji o rozpoznaniu i rokowaniach, zaleceniach po wypisaniu dziecka ze szpitala i możliwości dalszego kontynuowania leczenia dziecka w warunkach poza szpitalnych);
  - ✓ realizacji prawa do kontaktu z małoletnim pacjentem szpitala psychiatrycznego albo ośrodka leczenia odwykowego;
  - ✓ stosowania przymusu bezpośredniego wobec małoletniego;
  - ✓ niewłaściwego odnoszenia się przez osoby wykonujące zawód medyczny lub osoby z personelu pomocniczego do małoletniego (pokrzykiwanie, używanie wulgaryzmów w rozmowie z małoletnim, stosowanie kar, etc.).
- **Zagadnienia związane z hospitalizacją dziecka**, w szczególności:
    - możliwość pobytu przy dziecku w czasie hospitalizacji oraz możliwość towarzyszenia małoletniemu w czasie udzielania mu świadczeń zdrowotnych;
    - odmowa przyjęcia dziecka do szpitala;
    - zmiany terminu planowych operacji albo zabiegów;
    - niezadawalająca współpraca rodziców (lub innych opiekunów prawnych dziecka) z konkretnymi osobami wykonującymi zawód medyczny – dotyczyło to m.in.:
      - ✓ uzyskiwania od tych osób niewystarczających informacji o zakresie świadczeń zdrowotnych udzielanych dziecku, przeprowadzonych procedurach medycznych u dziecka, wynikach badań diagnostycznych dziecka, stanu zdrowia dziecka (w tym informacji o rozpoznaniu i rokowaniach), zaleceniach po wypisaniu dziecka ze szpitala i możliwości dalszego kontynuowania leczenia dziecka w warunkach poza szpitalnych;
      - ✓ niewłaściwego odnoszenia się osoby wykonującej zawód medyczny do rodzica/opiekuna dziecka (brak empatii, lekceważący sposób wypowiedzi lub tonu rozmowy, ignorowanie próśb rodziny o rozmowę itp.);

- ✓ siłowe lub niedelikatne wykonanie interwencji medycznej/zabiegowej względem dziecka. (np. iniekcji, cewnikowania, pobrania krwi, badania fizykalnego etc.).
- **Zagadnienia związane z dokumentacją medyczną dziecka**, w szczególności zgłaszane były kwestie związane z:
  - procedurą udostępniania dokumentacji medycznej małoletniego pacjenta (czas oczekiwania na udostępnienie dokumentacji, brak odpowiedzi na wnioski o dostęp do dokumentacji medycznej);
  - dostępem do dokumentacji medycznej rodzica z ograniczoną władzą rodzicielską oraz udostępnianie dokumentacji medycznej w sytuacji konfliktu pomiędzy rodzicami, podczas którego jeden rodzic zastrzega brak dostępu do dokumentacji drugiemu;
  - prowadzenia i udostępniania dokumentacji indywidualnej i zbiorczej noworodka lub dziecka, którego matką jest osadzona.
- **Zastrzeżenia do jakości świadczeń zdrowotnych udzielanych dzieciom**, dotyczące w szczególności:
  - niezachowania należytej staranności w czasie udzielania dziecku świadczeń zdrowotnych;
  - leczenia farmakologicznego (przede wszystkim zastrzeżenia te związane były ze stosowaniem leków psychotropowych u dzieci);
  - prowadzonego postępowania diagnostycznego, leczniczego i terapeutycznego u dziecka (dotyczy to w szczególności leczenia nieprzynoszącego – w ocenie zgłaszających – oczekiwanych rezultatów lub szybkiego dochodzenia dziecka do zdrowia lub odzyskania sprawności);
  - wątpliwości dotyczących bezpieczeństwa wykonywanych procedur medycznych.

W tym obszarze zgłaszane były do Biura Rzecznika Praw Dziecka także sprawy dotyczące zdarzeń niepożądanych, błędów lekarskich, a także wnioski o odszkodowania z tytułu błędów medycznych oraz zawiadomienia o przestępstwach przeciwko życiu i zdrowiu.

W 2023 r. większość spraw realizowanych przez Zespół Spraw Społecznych w obszarze spraw dotyczących ochrony zdrowia stanowiła interwencje w sprawach indywidualnych, podejmowanych głównie z wniosków obywateli i rozpoznawania tych

wniosków. Niemniej jednak, Zespół podejmował także inne działania w przedmiotowym obszarze.

W zakresie współdziałania z organami władzy publicznej w zakresie przestrzegania praw dzieci prowadzono działania m.in.:

1) z konsultantami w ochronie zdrowia dotyczące m.in.:

a) potrzeb i deficytów w określonym zakresie świadczeń zdrowotnych albo świadczeń zdrowotnych jednostkowych:

- Konsultant Krajowy w dziedzinie onkologii i hematologii dziecięcej w sprawie realizacji świadczeń zdrowotnych na rzecz pacjentów cierpiących na lekooporną chorobę przeszczep-przeciwko-gospodarzowi (GVHD);
- Konsultant Krajowy w dziedzinie onkologii i hematologii dziecięcej w sprawie realizacji świadczeń zdrowotnych na rzecz małych pacjentów onkologicznych z nowotworami złośliwymi mózgu;
- Konsultant Wojewódzki w dziedzinie psychiatrii dzieci i młodzieży w sprawie utrudnień w dostępie do świadczeń psychiatrycznych dla dzieci i młodzieży w województwie pomorskim;
- Konsultant Krajowy w dziedzinie stomatologii dziecięcej w sprawie dostępu małych pacjentów do świadczeń stomatologicznych;
- Konsultant Krajowy w dziedzinie endokrynologii i diabetologii dziecięcej w sprawie trudności i przeszkód w diagnostyce i leczeniu dzieci z cukrzycą;
- Konsultant Krajowy w dziedzinie medycyny paliatywnej w sprawie wyodrębnienia świadczenia gwarantowanego z zakresu opieki hospicyjnej realizowanego w warunkach stacjonarnych dedykowanego wyłącznie dzieciom i młodzieży;
- Konsultant Krajowy w dziedzinie neonatologii w sprawie zasadności rozszerzenia bezpłatnego dostępu do szczepionki 13-walentnej (Prevenar-13) dla wszystkich dzieci urodzonych przedwcześnie;
- Konsultant Krajowy w dziedzinie pediatrii w sprawie leczenia przeciwbólowego małych pacjentów na etapie przedszpitalnym, podczas transportu karetką pogotowia przez Zespoły Ratownictwa Medycznego;

- Konsultant Krajowy w dziedzinie medycyny ratunkowej w sprawie leczenia przeciwbólowego małych dzieci na etapie przedszpitalnym, podczas transportu karetką pogotowia przez Zespoły Ratownictwa Medycznego;
  - Konsultant Krajowy w dziedzinie epidemiologii w sprawie problemu antybiotykooporności i stosowania antybiotyków u dzieci;
  - Konsultant Krajowy w dziedzinie medycyny rodzinnej w sprawie problemu antybiotykooporności i stosowania antybiotyków u dzieci;
  - Konsultant Krajowy w dziedzinie toksykologii klinicznej w sprawie problemu nadużywania syntetycznych opioidów wśród młodych osób, w tym młodzieży;
  - Konsultant Krajowy w dziedzinie psychoterapii uzależnień w sprawie problemu nadużywania syntetycznych opioidów wśród młodych osób, w tym młodzieży;
  - Konsultant Krajowy w dziedzinie chirurgii dziecięcej w sprawie leczenia przeciwbólowego na etapie przedszpitalnym, podczas transportu karetką pogotowia ratunkowego.
- b) opinii o stosowanym postępowaniu diagnostycznym, leczniczym i pielęgnacyjnym w zakresie jego zgodności z aktualnym stanem wiedzy, z uwzględnieniem dostępności metod i środków:
- Konsultant Krajowy w dziedzinie fizjoterapii – o opinię nt. metody treningu fizycznego prowadzonego z wykorzystaniem elektrostymulatora mięśni (EMS) u małych dzieci z otyłością;
  - Konsultant Krajowy w dziedzinie psychiatrii dzieci i młodzieży – o opinię nt. stosowania terapii holding wobec dzieci ze spektrum autyzmu;
  - Konsultant Krajowy w dziedzinie psychoterapii dzieci i młodzieży – o opinię nt. stosowania terapii holding wobec dzieci ze spektrum autyzmu;
  - Konsultant Krajowy w dziedzinie psychologii klinicznej – o opinię nt. stosowania terapii holding wobec dzieci ze spektrum autyzmu;
- 2) z Ministerstwem Zdrowia, dotyczące m.in.:
- systemu opieki psychiatrycznej nad dziećmi i młodzieżą oraz objęcia dzieci dostępem do pomocy psychologicznej;
  - opieki zdrowotnej nad dziećmi z nadwagą i otyłością;

- możliwości wystawiania recept na bezpłatne leki dla osób poniżej 18 roku życia przez lekarzy świadczących usługi komercyjnie;
  - programu pilotażowego badania stóp dzieci młodzieży;
  - powszechnego programu bezpłatnych szczepień przeciw HPV skierowanego do dziewcząt i chłopców w wieku 12 i 13 lat;
  - zmian w organizacji świadczeń zdrowotnych w zakresie nocnej i świątecznej opieki zdrowotnej i protestu szpitali powiatowych w tej sprawie;
  - problemu nadużywania syntetycznych opioidów wśród młodych osób – w tym młodzieży;
  - dostępu dzieci z hemofilią do czynników krzepnięcia o przedłużonym działaniu;
  - wzrostu przypadków krztuśca wśród pacjentów pediatrycznych.
- 3) z Narodowym Funduszem Zdrowia, dotyczące m.in.:
- realizacji świadczeń psychiatrycznych dedykowanych dzieciom i młodzieży – opieka psychiatryczna i leczenie uzależnień w latach 2019-2020 i 2021-2022;
  - zabezpieczania dostępności do stacjonarnych i całodobowych świadczeń zdrowotnych;
  - udzielanych na rzecz dzieci i młodzieży w trybie pilnym na terenie województwa śląskiego;
  - zmian w organizacji świadczeń zdrowotnych w zakresie nocnej i świątecznej opieki zdrowotnej i protestu szpitali powiatowych w tej sprawie.
- 4) z Biurem Rzecznika Praw Pacjenta, dotyczące m.in.:
- możliwości rezygnacji z deklaracji wyboru świadczeniodawcy, udzielającego świadczeń z zakresu podstawowej opieki zdrowotnej;
  - stosowania przymusu bezpośredniego w domu pomocy społecznej, w którym przebywają osoby małoletnie;
  - leczenia przeciwbólowego małoletnich na etapie przedszpitalnym, podczas transportu karetką pogotowia przez Zespoły Ratownictwa Medycznego.
- 5) z Narodowym Instytutem Leków w sprawie problemu antybiotykooporności i stosowania antybiotyków u dzieci;
- 6) z organami samorządu zawodowego lekarzy, dotyczące m.in.:
- lekarzy posiadających specjalizację w dziedzinie psychiatria dzieci i młodzieży;
  - profilaktycznej opieki stomatologicznej dla dzieci.
- 7) z organami samorządu zawodowego pielęgniarek i położnych, dotyczące m.in.:

- działalności jednego z podmiotów leczniczych, udzielających świadczeń z zakresu opieki psychiatrycznej nad dziećmi, co do którego zgłaszane były liczne zastrzeżenia, w tym do pracy pielęgniarek zatrudnionych w tym podmiocie;
  - dostępu do świadczeń z zakresu opieki okołoporodowej w województwie dolnośląskim.
- 8) z Pełnomocnikiem Prezesa Rady Ministrów do spraw reformy regulacji administracyjnych związanych z ruchem naturalnym ludności i ochrony miejsc pamięci w sprawie zmian legislacyjnych w obszarze regulacji prawnych doprecyzowujących kwestie związane z wystawianiem kart urodzenia oraz kart martwego urodzenia.
- 9) z Głównym Inspektorem Sanitarnym:
- w sprawie występowania bakterii *Legionella* w placówkach przeznaczonych dla dzieci i młodzieży na terenie Polski;
  - w sprawie wzrost przypadków gruźlicy, w tym gruźlicy wielolekoopornej, wśród pacjentów pediatrycznych w Polsce;
  - w sprawie wzrost przypadków krztuśca wśród pacjentów pediatrycznych.
- 10) z Narodowym Instytutem Zdrowia Publicznego PZH – Państwowym Instytutem Badawczym w sprawie szkodliwości suplementów diety i wpływu odżywek białkowych na zdrowie młodzieży.

W zakresie współdziałania z organizacjami pozarządowymi, społecznymi i zawodowymi w zakresie przestrzegania praw dzieci działania prowadzono m.in.:

- 1) z Porozumieniem Pracodawców Ochrony Zdrowia w sprawach:
- rozszerzenia populacji objętej uprawnieniem do refundowanego środka spożywczego specjalnego przeznaczenia medycznego Neocate LCP;
  - modyfikacji systemu refundacji leków, środków spożywczych specjalnego przeznaczenia żywieniowego oraz wyrobów medycznych w zakresie zniesienia obowiązku określania na receptach poziomu odpłatności;
  - możliwości rezygnacji z deklaracji wyboru świadczeniodawcy, udzielającego świadczeń z zakresu podstawowej opieki zdrowotnej.
- 2) ze *Stowarzyszeniem Słyszeć bez Granic* w sprawie projektu ustawy o niektórych zawodach medycznych w zakresie regulacji dotycząca zawodu logopedy;

- 3) z *Fundacją dla Dzieci z Cukrzycą* w sprawie problemów i trudności dzieci chorych na cukrzycę oraz potrzebnych działań na ich rzecz;
- 4) z fundacją *Słodziaki – Fundacja dla Dzieci z Cukrzycą* w sprawie problemów i trudności dzieci chorych na cukrzycę oraz potrzebnych działań na ich rzecz;
- 5) ze *Stowarzyszeniem Słodka Jedyńka* w sprawie problemów i trudności dzieci chorych na cukrzycę oraz potrzebnych działań na ich rzecz;
- 6) z *Fundacją Koalicja dla wcześniaka* w sprawie potrzeb wcześniaków i ich rodziców w obszarze ochrony zdrowia i oparcia społecznego;
- 7) z *Fundacją Wcześniak Rodzice-Rodzicom* w sprawie potrzeb wcześniaków i ich rodziców w obszarze ochrony zdrowia i oparcia społecznego;
- 8) z Polskim Towarzystwem Badania Bólu w sprawie leczenia przeciwbólowego małych dzieci na etapie przedszpitalnym, podczas transportu karetką pogotowia przez Zespoły Ratownictwa Medycznego, oraz w sprawie ograniczonej dostępności do specjalistycznych metod leczenia bólu przewlekłego, dedykowanych dzieciom i młodzieży i realizowanych w ramach poradni leczenia bólu;
- 9) z Polskim Towarzystwem Pneumonologii Dziecięcej w sprawie potrzeb systemowych dzieci z chorobami płuc.

NIEPEŁNOSPRAWNOŚĆ – OK. 12% SPRAW W 2023 R.

Problemy rodzin z dziećmi z niepełnosprawnościami – ogólne wnioski

W sprawach prowadzonych w Zespole Spraw Społecznych nadal dostrzegane są liczne problemy rodzin, w których wychowuje się jedno lub więcej dziecko z niepełnosprawnością.

W zgłoszeniach kierowanych w 2023 r., podobnie jak w latach ubiegłych, wskazywano często na trudności związane z sytuacją materialno-bytową. Konieczność przerwania lub ograniczenia pracy zawodowej przez jedno lub obojga z rodziców w związku z opieką nad dzieckiem (lub dziećmi) z niepełnosprawnością często powoduje w konsekwencji obniżenie – niekiedy poważne – statusu materialnego rodziny. Jednocześnie wydatki związane z leczeniem, rehabilitacją i zaspokojeniem potrzeb dziecka z niepełnosprawnością nie są niskie. W zgłoszeniach wskazywano, iż obecne kwoty świadczeń na rzecz dzieci z niepełnosprawnościami nadal są niewystarczające oraz nie zapewniają rodzinom niezbędnego wsparcia ekonomicznego.

Rodzice dzieci rezygnujący z zatrudnienia lub z innej pracy zarobkowej i pobierający świadczenie pielęgnacyjne największy problem upatrywali w konieczności podjęcia drogi odwoławczej po uzyskaniu orzeczenia bez wskazań do pkt 7 (tj. konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji). Sytuacja ta powoduje bowiem, że pozostają bez niezbędnych środków utrzymania koniecznych do leczenia i rehabilitacji małoletnich dzieci.

Z obniżonym statusem ekonomicznym ww. rodzin wiązały się też bezpośrednio lub pośrednio inne trudności zgłaszających, w tym m.in.:

- problemy mieszkaniowe (złe lub skromne warunki mieszkaniowe z uwagi na brak środków na remont i doposażenie mieszkania, nieprzystosowanie mieszkania do potrzeb małoletniego z niepełnosprawnością etc.). Liczne zgłoszenia dotyczyły trudnej sytuacji mieszkaniowej rodzin ubiegających się o najem lokali z zasobów miasta lub gminy, w tym długiego czasu oczekiwania, braku lokali odpowiadających potrzebom dzieci z niepełnosprawnościami;
- ograniczony dostęp do świadczeń opieki zdrowotnej, w szczególności rodzin mieszkających w małych miejscowościach oraz na terenach wiejskich (kwestie dot. długiego czasu oczekiwania na udzielenie świadczenia finansowanego ze środków publicznych, ograniczenia terytorialne związane z ulokowaniem podmiotów udzielających specjalistycznych świadczeń zdrowotnych z reguły w większych miastach – trudności z dojazdem);
- problemy komunikacyjne – związane z trudami podróży z dzieckiem z niepełnosprawnością środkami transportu publicznego/transportu zbiorowego;
- trudności w zakresie rehabilitacji, wiążące się głównie z ograniczonym dostępem do specjalistów, opłatami za komercyjne usługi rehabilitacyjne.

Rodzice dzieci z niepełnosprawnością wskazywali również na takie zagadnienia jak niedostateczną realizację opieki wychowawczej, brak dedykowanego im wsparcia (w szczególności wsparcia psychologicznego) i pomocy w sprawowaniu opieki nad dzieckiem w sytuacjach szczególnych (np. gdy rodzic samotnie wychowujący dziecko zachoruje, będzie hospitalizowany).

Obszary tematyczne najczęściej podnoszone w zgłoszeniach kierowanych w 2023 r.:

- **Orzekanie o niepełnosprawności małoletnich.** Zgłoszenia w tym zakresie dotyczyły przede wszystkim:
  - zastrzeżeń do treści orzeczeń o niepełnosprawności, stopniu niepełnosprawności, wskazaniach do ulg i uprawnień;
  - zmiany przez organ odwoławczy rozstrzygnięcia organu I instancji na niekorzyść odwołującej się strony;
  - odwołania od orzeczenia o niepełnosprawności lub stopniu niepełnosprawności zespołu do spraw orzekania o niepełnosprawności;
  - działania zespołów ds. orzekania o niepełnosprawności lub członków tych zespołów;
  - długotrwałych postępowań sądowych, braku specjalistów dziecięcych, długich terminów oczekiwania na badania, dodatkowych opóźnień spowodowanych pandemią;
  - utraty świadczenia pielęgnacyjnego w sytuacji, gdy dziecko nie ma możliwości uczęszczania do placówki szkolnej z uwagi na swoje schorzenia;
  - długiego czasu oczekiwania na wydanie orzeczenia.

- **Dowóz dzieci z niepełnosprawnościami.** Głównymi problemami zgłaszanymi przez rodziców dzieci z niepełnosprawnościami były:
  - brak realizacji obowiązku gminy zgodnie z brzmieniem art. 31 ust. 2 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe (u.p.o.), tj. bezpłatnego transportu i opieki w czasie przewozu do najbliższego przedszkola, oddziału przedszkolnego w szkole podstawowej, innej formy wychowania przedszkolnego lub ośrodka rewalidacyjno-wychowawczego;
  - błędnej interpretacji przez gminy zapisów art. 32 ust. 6 w zw. z art. 39a ust. 1 u.p.o. polegającej na wadliwym przyjęciu, że gmina może dowolnie decydować, w jakiej formie winna wykonywać obowiązek wynikający z treści ww. przepisów;
  - braku definicji pojęcia „najbliższego przedszkola/szkoły/ośrodka” na gruncie przepisów ustawy Prawo oświatowe, w odniesieniu do organizacji przez gminę dowozu dla dzieci z niepełnosprawnością;
  - stanu technicznego pojazdów, którymi realizowany jest dowóz.

- **Legitymacje osób z niepełnosprawnością.** Zgłoszenia w tym zakresie dotyczyły przede wszystkim:
  - odmowy wydania legitymacji dla osoby małoletniej z niepełnosprawnością w związku z błędną interpretacją przez Zespoły ds. Orzekania o Niepełnosprawności zapisów ustawy z 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych i wywołanych nimi sytuacji kryzysowych, czyli tzw. specustawy covidowej, w której brak odniesienia do wydłużonego z mocy prawa orzeczenia o niepełnosprawności dla dziecka (podkreślić należy, iż świadczenia powiązane z orzeczeniem o niepełnosprawności przedłużonego z mocy prawa, tak jak legitymacja dla osoby niepełnosprawnej, winny być przyznawane do nowej daty ważności orzeczenia, czego Zespoły nie stosują);
  - braku wskazania na legitymacji wszystkich przyczyn niepełnosprawności: Elektroniczny Krajowym Systemie Monitoringu Orzekania o Niepełnosprawności daje jedynie możliwość umieszczenia na legitymacji maksymalnie 3 symboli przyczyny niepełnosprawności.

- **Dostęp dzieci z niepełnosprawnościami do miejsc rekreacji, instytucji kultury.** Rodzice i opiekunowie dzieci z niepełnosprawnościami zgłaszali trudności w skorzystaniu przez dziecko z miejsc rekreacji, instytucji kultury z uwagi na takie okoliczności jak przeszkody architektoniczne oraz niedostosowanie miejsca do potrzeb osoby z niepełnosprawnością.

W 2023 r. większość spraw realizowanych przez Zespół Spraw Społecznych w obszarze spraw dotyczących niepełnosprawności dzieci stanowiły interwencje w sprawach indywidualnych, podejmowanych głównie z wniosków obywateli i rozpoznawania tych wniosków. Niemniej jednak, Zespół podejmował także inne działania w przedmiotowym obszarze.

W zakresie współdziałania z organami władzy publicznej w zakresie przestrzegania praw dzieci prowadzono działania:

- 1) z Biurem Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych w sprawach dotyczących:

- dzieci do 16. roku życia z orzeczoną niepełnosprawnością – w kontekście analizy opieki wytchnieniowej;
- praktyk orzeczniczych Miejskich albo Powiatowych Zespołów ds. Orzekania o Niepełnosprawności w odniesieniu do dzieci nieuleczalnie chorych, tj. chorujących na choroby rzadkie i genetyczne;
- dostępu dzieci z niepełnosprawnościami do najnowszych technologii ułatwiających im codzienne funkcjonowanie;
- wydania legitymacji dla osoby małoletniej z niepełnosprawnością.

W zakresie współdziałania z organizacjami pozarządowymi, społecznymi i zawodowymi w zakresie przestrzegania praw dzieci prowadzono działanie ze Stowarzyszeniem na Rzecz Niepełnosprawnych SPES w sprawie kryteriów oceny niepełnosprawności osób w wieku do 16 roku życia.

SPRAWY SPOŁECZNE I ADMINISTRACYJNE – OK. 10% SPRAW ZAREJESTROWANYCH W 2023 R.

W tej kategorii uwzględniono sprawy administracyjne oraz sprawy dotyczące w szczególności bezpieczeństwa dzieci, sprawy handlowe i konsumenckie, sprawy dotyczących instytucji kultury, mediów oraz Internetu, a także sprawy spadkowe i majątkowe.

W tej kategorii spraw odnotowano zgłoszenia dotyczące m.in.:

- zagrożeń wynikających z niewłaściwej eksploatacji lub konserwacji urządzeń na placach zabaw, boiskach, parkach linowych, salach zabaw, itp.;
- zagrożeń drogowych/organizacja ruchu drogowego (brak przejść dla pieszych, chodników, właściwych oznakowań drogowych, sygnalizacji świetlnej, niewłaściwe zabezpieczenie prac związanych z rekonstrukcją/przebudową tras, zły stan techniczny dróg, etc.);
- konfliktów sąsiedzkich;
- zastrzeżeń do określonych produktów przeznaczonych dla dzieci (norm co do ich jakości i bezpieczeństwa, oznaczenia właściwą kategorią wiekową ich dostępności);
- naruszeń praw dziecka jako konsumenta w zakresie usług;
- zagadnień związanych z przejazdami środkami komunikacji publicznej i niepublicznej (w tym w szczególności: kar nakładanych na nieletnich pasażerów

w związku z przejazdem bez biletu, niewłaściwego zachowania kierowców i kontrolerów biletów);

- zastrzeżeń dotyczących kategorii wiekowych/treści zwiastunów filmów w kinie nadawanych bezpośrednio przed filmami dedykowanymi dzieciom;
- świadczenia pracy przez osoby niepełnoletnie;
- egzekucji komorniczych, zajęcia ulgi prorodzinnej, zajęcie świadczeń rodzinnych;
- wątpliwości w przedmiocie wypłaty polisy po zmarłym rodzicu;
- skarg na konkretne organy administracji rządowej i samorządowej, urzędy, organizacje lub instytucje, lub na ich poszczególnych pracowników.

W 2023 r. większość spraw realizowanych przez Zespół Spraw Społecznych w obszarze spraw społecznych i administracyjnych stanowiła interwencje w sprawach indywidualnych, podejmowanych głównie z wniosków obywateli i rozpoznawania tych wniosków. Niemniej jednak, Zespół podejmował także inne działania w przedmiotowym obszarze.

W zakresie współdziałania z organami władzy publicznej w zakresie przestrzegania praw dzieci prowadzono działania m.in.:

- 1) z Urzędem Lotnictwa Cywilnego w sprawie procedur albo wytycznych dla kontroli bezpieczeństwa osób małoletnich;
- 2) z Urzędem Ochrony Konkurencji i Konsumentów w sprawach:
  - pobierania opłaty manipulacyjnej za rozpatrzenie reklamacji;
  - bezpieczeństwa wprowadzanych do obrotu zabawek i spełniania przez nie wymagań zawartych w rozporządzeniu Ministra Rozwoju i Finansów z dnia 20 października 2016 r. w sprawie wymagań dla zabawek.
- 3) z Ministerstwem Infrastruktury w sprawie rozwoju przewozów autobusowych o charakterze użyteczności publicznej;
- 4) z Ministerstwem Sportu i Turystyki w sprawie możliwości uregulowania warunków technicznych oraz użytkowania dla obiektów przeznaczonych do rekreacji, takich jak skateparki, parki linowe, siłownie plenerowe, place zabaw oraz inne o podobnym charakterze;
- 5) z Ministerstwem Klimatu i Środowiska w sprawie niedopuszczalnych sposobów zagospodarowania odpadów drewnianych tj. toksycznych podkładów kolejowych.

V. Wystąpienia generalne

1. Wystąpienie do Minister Rodziny i Polityki Społecznej z 28.02.2023 r. w sprawie niejednolitego podejścia przez gminy i powiaty do sposobu realizacji opieki wytchnieniowej;
2. Wystąpienie do Ministra Zdrowia z 28.02.2023 r. w sprawie leczenia dzieci z rozpoznaniem krzywicy hipofosfatemicznej;
3. Wystąpienie do Ministra Zdrowia z 08.03.2023 r. w sprawie narastającego problemu depresji i zachowań suicydalnych wśród dzieci i młodzieży;
4. Wystąpienie do Rady ds. Ochrony Zdrowia w ramach Narodowej Rady Rozwoju przy Prezydencie RP z 29.03.2023 r. w sprawie ochrony zdrowia dzieci i młodzieży;
5. Wystąpienie do Minister Rodziny i Polityki Społecznej z 31.03.2023 r. w sprawie praktyk orzecznich Miejskich i Powiatowych Zespołów ds. Orzekania o Niepełnosprawności w odniesieniu do dzieci nieuleczalnie chorych;
6. Wystąpienie do Ministra Zdrowia z 31.03.2023 r. w sprawie rozszerzenia zakresu badań profilaktycznych wzroku u dzieci;
7. Wystąpienie do Ministra Zdrowia z 31.03.2023 r. w sprawie rozszerzenia zakresu przesiewowych badań profilaktycznych słuchu u dzieci;
8. Wystąpienie do Ministra Zdrowia z 03.04.2023 r. w sprawie opieki zdrowotnej nad dziećmi ze Spektrum Płodowych Zaburzeń Alkoholowych (FASD) i Alkoholowy Zespół Płodowy (zespół FAS);
9. Wystąpienie do Ministra Zdrowia z 14.04.2023 r. w sprawie realizacji świadczeń zdrowotnych na rzecz pacjentów pediatrycznych cierpiących na lekooporną chorobę przeszczep-przeciwko-gospodarzowi (GVHD);
10. Wystąpienie do Ministra Zdrowia z 19.05.2023 r. w sprawie odpłatności za pobyt opiekuna dziecka korzystającego ze świadczeń zdrowotnych w sanatorium uzdrowiskowym;
11. Wystąpienie do Ministra Zdrowia z 17.07.2023 r. w sprawie realizacja świadczeń zdrowotnych na rzecz małych pacjentów onkologicznych z nowotworami złośliwymi mózgu (diagnostyka – badania molekularne w onkologii, psychoonkologia i rehabilitacja onkologiczna);
12. Wystąpienie do Ministra Zdrowia z 27.07.2023 r. w sprawie problemów dzieci z chorobą rzadką: Atypowy zespół hemolityczno-mocznicowy (aHUS) – dostęp do leczenia, w tym rawulizumab w ramach programu lekowego;

13. Wystąpienie do Minister Zdrowia z 18.09.2023 r. w sprawie uprawnienia do wizyt patronażowych w przypadku dziecka wypisanego ze szpitala, gdy ukończyło już 6 tydzień życia (wcześniaki);
14. Wystąpienie do Ministra Edukacji i Nauki z 22.09.2023 r. w sprawie problemów w zagwarantowaniu dzieciom cierpiącym na choroby przewlekłe pomocy przedmedycznej i możliwości podawania leków – w szczególności ratujących życie i zdrowie – podczas pobytu w przedszkolu;
15. Wystąpienie do Minister Zdrowia z 16.10.2023 r. w sprawie opieki stomatologicznej nad dziećmi;
16. Wystąpienie do Minister Rodziny i Polityki Społecznej z 23.10.2023 r. w sprawie prawa do godziwych warunków socjalnych dzieci, dla których sąd rodzinny ustanowił pieczę bieżącą;
17. Wystąpienie do Minister Zdrowia z 23.11.2023 r. w sprawie promocji nowatorskich wyrobów tytoniowych – podgrzewaczy tytoniu;
18. Wystąpienie do Pełnomocnika Rządu do spraw Osób Niepełnosprawnych z 28.11.2023 r. w sprawie wydłużonych terminów stawania na komisji orzeczniczej z dzieckiem, któremu wygasa albo wygasło orzeczenie o niepełnosprawności.

**1. Wystąpienie do Minister Rodziny i Polityki Społecznej z 28.02.2023 r.
w sprawie niejednolitego podejścia przez gminy i powiaty do sposobu realizacji
opieki wytchnieniowej**

**Pani
Marlena Małąg
Minister Rodziny
i Polityki Społecznej**

zdiagnozowanie u dziecka niepełnosprawności stawia rodziców przed koniecznością dokonania reorganizacji życia rodzinnego, bowiem skutki choroby wykraczają poza poziom indywidualny i obejmują cały system rodzinny. Organizacja dnia jest podporządkowana potrzebom związanym z opieką i leczeniem dziecka. Ta sytuacja może zaburzać relacje wewnątrzrodzinne, między rodzicami, lecz także między zdrowym rodzeństwem.

Dlatego tak ważne jest w mojej ocenie udzielnie wsparcia rodzinom, w których wychowuje się dziecko z niepełnosprawnością, a w szczególności tym, w których wychowuje się więcej niż jedno dziecko z orzeczeniem o niepełnosprawności, poprzez odciążenie ich w codziennych obowiązkach lub zapewnienie czasowego zastępstwa w sprawowaniu opieki.

Bez wątpienia Program „Opieka wytchnieniowa” stanowi jedną z istotnych odpowiedzi na potrzeby rodzin, w których wychowuje się dziecko z orzeczeniem o niepełnosprawności, jednakże, co należy podkreślić, wciąż nie ma rangi świadczenia ustawowego. Jest on aktem wykonawczym ogłoszonym i wykonywanym na podstawie m.in. przepisów delegujących wynikających z ustawy „Za Życiem”, a przede wszystkim na podstawie art. 7 ust. 5 ustawy z dnia 23 października 2018 r. o Funduszu Solidarnościowym, który obliguje Ministra Rodziny i Polityki Społecznej do corocznego opracowywania planu działania na rzecz wsparcia osób z niepełnosprawnościami. Plan ten z kolei przewiduje realizację konkretnych programów, które mają być realizowane w ciągu danego roku.

W 2021 r., dokonując analizy „Programu” za poszczególne lata, sygnalizowałem Pani Minister obawy dotyczące m.in. niepokojącego spadku kwoty ujmowanej w planie finansowym Funduszu, podkreślając przy tym, że skuteczna realizacja „opieki

wytchnieniowej” w sposób trwały możliwa będzie jedynie poprzez nadanie tym rozwiązaniom rangi ustawowej.

Z dużym zadowoleniem przyjąłem informację zarówno o kolejnych edycjach i zwiększonych środkach na realizację „Programu”, jak i o założeniach Strategii na rzecz Osób z Niepełnosprawnościami 2021-2030, które w odniesieniu do usług opieki wytchnieniowej rozwijane mają być w kierunku przyjęcia rozwiązań o charakterze systemowym. Niezależnie jednak od powyższego chciałbym zwrócić uwagę Pani Minister na kwestię niejednolitego podejścia przez gminy i powiaty do sposobu realizacji opieki wytchnieniowej.

Jak wynika z danych Najwyższej Izby Kontroli zamieszczonych w informacji o wynikach kontroli pt. *Zapewnienie Opiekunom Osób Niepełnosprawnych Wsparcia Wytchnieniowego* „Program” był realizowany w niepełnym stopniu i nie zawsze prawidłowo.

W latach 2019-2021 jednostki samorządowe wykorzystywały jedynie 30,5%, 58,5% i 77,9% przekazanych środków. Ponadto wdrożeniu i realizacji „Programu” towarzyszyły problemy, m.in.: brak monitorowania jakości świadczonych usług i ciągłości finansowania opieki oraz zbyt niskie w stosunku do zapotrzebowania środki przeznaczone na opiekę wytchnieniową w 2021 r. Zainteresowanie wdrożeniem dodatkowego wsparcia opiekunom osób niesamodzielnych w ramach *Programu Opieka wytchnieniowa* było zróżnicowane na terenie kraju.

Z danych przywołanych przez NIK wynika, że usługi opieki wytchnieniowej prawidłowo realizowało 17 (z 26) skontrolowanych jednostek samorządowych. Środki na realizację Programu zostały prawidłowo wydatkowane i rozliczone przez 22 gminy i powiaty. Nieprawidłowości stwierdzone w 9 gminach i powiatach dotyczyły m.in. naruszenia wymagań określonych w umowach o dofinansowanie zawartych z wojewodami. Ze względu na ograniczony przez procedowanie przygotowań czas realizacji Programu w danym roku, a także rezygnację części beneficjentów z opieki, wsparcia udzielono 1994 osobom (53% osób ujętych we wnioskach samorządów o dofinansowanie), które wcześniej nie miały możliwości skorzystania z pomocy w opiece nad osobami z niepełnosprawnościami.

Wobec uwag i wniosków zawartych w informacji pokontrolnej NIK wystąpiła do Minister Rodziny i Polityki Społecznej o:

1. podjęcie działań mających na celu uregulowanie kwestii związanych z procedurą udzielania usług opieki wytchnieniowej w sposób spójny i niekolidujący

z przepisami ustawy o pomocy społecznej, w tym rozważenie możliwości wystąpienia z inicjatywą legislacyjną w zakresie wprowadzenia na stałe do systemu pomocy społecznej tej formy wsparcia;

2. podjęcie działań celem stworzenia jednego rejestru obejmującego pełne dane o liczbie osób niepełnosprawnych, z którego będą mogli korzystać przy rozpoznaniu potrzeb i planowaniu zakresu świadczeń realizatorzy Programu;
3. uregulowanie wymagań w zakresie organizacji i jakości udzielanych świadczeń opieki wytchnieniowej, w tym m.in. doprecyzowanie zasad naborów i kwalifikacji osób świadczących taką opiekę oraz szersze upowszechnienie informacji o Programie i możliwości skorzystania z niego.

Mając na względzie stwierdzone w kontroli NIK przypadki niejednolitego podejścia przez gminy i powiaty do sposobu realizacji opieki wytchnieniowej, a jednocześnie zauważalną potrzebę istnienia takiego wsparcia środowiska osób opiekujących się osobami z niepełnosprawnościami, w szczególności dziećmi, stosownie do art. 10 ust. 1 pkt 2 oraz art. 10a i art. 10b ustawy z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka, zwracam się do Pani Minister z prośbą o szczególowe odniesienie się do wyników kontroli NIK ww. obszarze.

2. Wystąpienie do Ministra Zdrowia z 28.02.2023 r. w sprawie leczenia dzieci z rozpoznaniem krzywicy hipofosfatemicznej

**Pan
Adam Niedzielski
Minister Zdrowia**

kwestia dostępu dzieci do refundowanych leków i wyrobów medycznych pozostaje w moim stałym zainteresowaniu, w szczególności w odniesieniu do małych dzieci chorujących na choroby rzadkie. Z tym większym niepokojem odnotowuję napływające w ostatnim czasie do Biura Rzecznika Praw Dziecka liczne zgłoszenia rodziców dzieci z rozpoznaniem krzywicy hipofosfatemicznej.

Zgodnie z komunikatem Ministra Zdrowia z 9 lutego 2023 r. w sprawie produktów leczniczych niepodlegających finansowaniu w ramach procedury ratunkowego dostępu do technologii lekowych, na liście znalazł się lek o nazwie *Crysvita (buosumab)* stosowany w leczeniu krzywicy hipofosfatemicznej, która należy do grupy schorzeń rzadkich charakteryzującej się krytycznie niskim (poniżej minimalnych poziomów) stężeniem fosforanów we krwi.

Podkreślić należy, że fosforan jest minerałem niezbędnym do budowy kości i zębów oraz utrzymania ich wytrzymałości. Poziom fosforanów jest w dużej mierze kontrolowany przez nerki, które eliminują nadmiar fosforanów z moczem lub ponownie wchłaniają ten minerał do krwioobiegu, gdy jest to potrzebne.

Nie ulega wątpliwości, że należy dbać o kości dzieci już od pierwszych miesięcy życia. Prawidłowy ich rozwój jest niezwykle ważny – szkielet stanowi podporę dla całego organizmu, zapewnia prawidłową postawę ciała oraz możliwość poruszania się. Rozwój szkieletu u dzieci jest najbardziej intensywny w pierwszych trzech latach życia. W tym czasie kości zmieniają grubość i długość. Zwiększeniu ulega również ich gęstość i stopień uwapnienia (zawartość wapnia w tkance kostnej).

Objawami krzywicy u dzieci mogą być: miękka i spłaszczona potylicyca (tylna część główki dziecka), powiększenie ciemiączek i opóźnienie ich zarostania, pogrubienie żeber na granicy połączenia chrząstki z kością (różaniec krzywicy), deformacje klatki

piersiowej (np. dzwonowata klatka piersiowa, kurza klatka piersiowa), pogrubienie nasad kości rąk (bransolety krzywicy), skrzywienia kręgosłupa – garb krzywicy, skrzywienia kończyn dolnych, kolana koślawe lub szpotawe, zniekształcenia miednicy, płaskostopie. U dzieci zaobserwować można: drażliwość i niepokój, pocenie się główki niemowlęcia podczas karmienia, skłonność do zaparcí, silny zapach moczu przypominający zapach amoniaku.

Ogólnoustrojowe objawy krzywicy to: opóźnienie wzrostu, opóźnienie wyrzynania się zębów i ich podatność na próchnicę, tężyczka oraz obniżona odporność na zakażenia. Ponadto dzieci cierpiące na krzywicę są osłabione, nadmiernie się pocą oraz często dokuczają im zaparcia. Mają również znacząco obniżone napięcie mięśniowe.

Odnosnie leczenia dzieci z rozpoznaniem krzywicy hipofosfatemicznej – w panelu „Nowe szanse terapeutyczne dla pacjentów z chorobami rzadkimi” – stanowisko zajęła dr n. med. Izabela Michałus z Kliniki Endokrynologii i Chorób Metabolicznych Instytutu Centrum Zdrowia Matki Polki w Łodzi oraz Regionalnego Centrum Chorób Rzadkich, wskazując, że choroba ta dotyczy przede wszystkim dzieci i występuje najczęściej pomiędzy trzecim miesiącem a drugim rokiem życia. Mimo że obecnie zachorowania są coraz rzadsze, nadal stanowi duże zagrożenie dla zdrowia małych dzieci. Objawia się bólami kostnymi, które sprawiają, że dziecko cierpi i nie może normalnie funkcjonować, a także deformacjami układu kostnego, a w rezultacie z zaburzeniami chodu i gorszym rozwojem dziecka. Do tego należy jeszcze dołączyć liczne możliwe powikłania, w tym przewlekłą niewydolność nerek, jeśli pacjent nie reaguje na leczenie.

Diagnostyka krzywicy hipofosfatemicznej nie wymaga stosowania skomplikowanych metod, opiera się na badaniach biochemicznych krwi i moczu. Eksperci szerzą wiedzę o tej chorobie, uwrażliwiają na nią lekarzy, a także współpracują z poradniami genetycznymi. Problemem, co podkreśliła dr Izabela Michałus, w krzywicy z niedoboru fosforu jest leczenie. Choroba znana jest od dawna, a cały czas stosowana jest terapia objawowa, która polega na przyjmowaniu przez pacjentów wykonywanej w aptekach recepturowej mieszanki fosforanowej, ponieważ nie ma zarejestrowanych gotowych preparatów fosforanów. Taki syrop, niestety niesmaczny, podawany jest 7-8 razy na dobę, bez przerw nocnych. Co więcej, apteki często nie mają wszystkich składników mieszanki, więc terapia jest przerywana.

Nadzieją dla małych i dorosłych pacjentów z krzywicą hipofosfatemiczną sprzężoną z chromosomem X jest nowy lek celowany – przeciwciało monoklonalne burosumab, który blokuje czynnik wzrostu fibroblastów odpowiedzialny za utratę

fosforanów przez nerki. Ten lek został w Polsce zarejestrowany, ale nie jest refundowany. Wiadomo już, że jest niezwykle skuteczny. Wręcz odwraca objawy choroby w postaci bólów i deformacji kostnych. Na mieszance fosforanowej nie osiągnie się takich efektów. Podaje się go w formie iniekcji podskórnej raz na dwa tygodnie. Te wszystkie elementy sprawiają, że lek znacząco poprawia także jakość życia chorych, w szczególności dzieci. Jak podkreśliła dr Izabela Michałus: *priorytetem jest więc uzyskanie dla naszych pacjentów jak najszerszego dostępu do burosumabu.*

Mając na uwadze powyższe, nie sposób nie odnieść się do zapisów Konstytucji RP, a mianowicie art. 68 ust. 3 stanowiącego, że władze publiczne są obowiązane do zapewnienia szczególnej opieki zdrowotnej m.in. dzieciom.

Obowiązkiem państwa jest zatem dążyć do tego, aby dzieci z niepełnosprawnościami, dzieci cierpiące na choroby wymagające szczególnego wsparcia powinny mieć możliwie najwyższej jakości opiekę i pomoc. W tym przypadku bezsprzecznie dzieci z rozpoznaniem krzywicy hipofosfatemicznej powinny mieć dostęp do leczenia w jakości odpowiadającej aktualnym standardowym i wiedzy medycznej.

Podkreślić należy, że prawo do ochrony zdrowia jest jednym z podstawowych praw człowieka, a zdrowie warunkuje pomyślność fizyczną, umysłową oraz społeczną. Głównym wskaźnikiem efektywności systemu opieki zdrowotnej jest stan zdrowia populacji. Bardzo istotne znaczenie dla jego zachowania ma jakość tej opieki w okresie rozwoju człowieka, dlatego szczególna uwaga powinna być kierowana na dzieci i młodzież. Sposób opieki nad ich zdrowiem przekłada się bowiem na kondycję zdrowotną przyszłego społeczeństwa.

Ponadto choroby rzadkie to jeden z priorytetów polskiego systemu ochrony zdrowia. Plan dla Chorób Rzadkich na lata 2021-2023 oraz działania Rady ds. Chorób Rzadkich gwarantują osobom ze schorzeniami rzadkimi i ultraradkimi między innymi sukcesywne zwiększanie dostępu do najnowszej farmakoterapii.

Wobec powyższego, podtrzymując pogląd, że dzieci nie mogą ponosić negatywnych konsekwencji trudnej sytuacji w służbie zdrowia, na podstawie art. 10a ust. 1, art. 10 ust. 1 pkt 2 i art. 11 ust. 1 ustawy z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka zwracam się do Pana Ministra z prośbą o przekazanie informacji na temat działań podejmowanych przez resort zdrowia na rzecz dzieci z rozpoznaniem krzywicy hipofosfatemicznej, w tym o wskazanie etapu realizacji tych działań oraz – w miarę możliwości – o zintensyfikowanie prac nad przyjęciem rozwiązań

służącym poprawie sytuacji tej grupy małych pacjentów poprzez uzyskanie jak najszerszego dostępu do burosumabu.

3. Wystąpienie do Ministra Zdrowia z 08.03.2023 r. w sprawie narastającego problemu depresji i zachowań suicydalnych wśród dzieci i młodzieży

**Pan
Adam Niedzielski
Minister Zdrowia**

z dużym niepokojem obserwuję doniesienia z zakresu zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży, które wskazują na wzrost liczby osób doświadczających zaburzeń psychicznych. Zgodnie z raportem EZOP II opublikowanym w 2021 r. u 568,1 tys. młodych niepełnoletnich Polaków rozpoznano zaburzenia zdrowia psychicznego, najczęstsze z nich to: zaburzenia afektywne, zaburzenia lękowe, zaburzenia zachowania, a w tym zaburzenia neurorozwojowe. Z wiekiem rośnie liczba zachorowalności, największy odsetek zaobserwowano wśród młodzieży w wieku 16-17 lat.

Równie alarmujące są dane Narodowego Funduszu Zdrowia (NFZ), które wskazują na wzrost liczby nieletnich z diagnozą depresji. Wiek pierwszego epizodu depresyjnego w ostatnich latach znacznie się obniża. Dodatkowo na podstawie raportu NFZ na przestrzeni lat (2017-2022) zwiększyła się ponad dwukrotnie liczba recept na leki refundowane dla dzieci z grupy ATC N06A. Dane NFZ są alarmujące – wskazują, że depresja u dzieci i młodzieży staje się coraz większym problemem.

Potwierdzeniem tych danych jest ponad dwukrotny wzrost świadczeń udzielonych osobom w wieku poniżej 18. roku użycia w momencie udzielenia świadczenia z rozpoznaniem zgodnie z klasyfikacją ICD-10: F32, F33, F38, F39, F34.1, F34.8, F34.9, F31.6, F31.5, F31.4, F31.3. Statystyki prezentuje poniższa tabela:

Liczba pacjentów, którym udzielono świadczenie z rozpoznaniem głównym lub współistniejącym	Liczba pacjentów, którym udzielono świadczenie z rozpoznaniem głównym
2017 – 12 119	10 642
2018 – 14 715	12 738
2019 – 17 282	14 700
2020 – 16 838	14 169
2021 – 25 323	21 335

Należy jednak zaznaczyć, że nie wszystkie dzieci ze wskazanymi rozpoznaniem klasyfikacji ICD-10 zostały objęte opieką przez placówki NFZ, co może sugerować, że podane dane mogą być zaniżone.

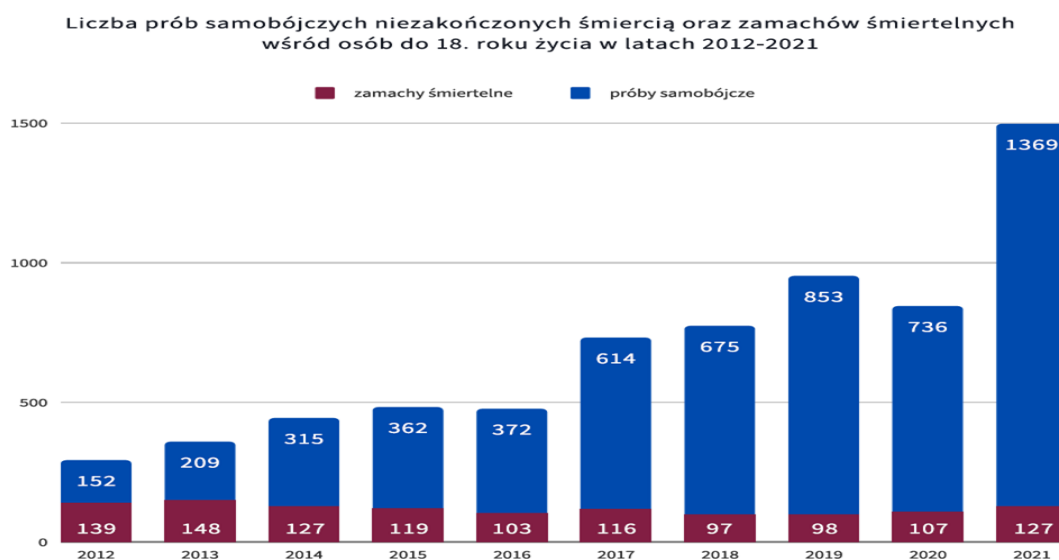
W okresie rozwojowym depresja ma często przewlekły i nawracający charakter. Prawdopodobieństwo nawrotów u młodszych dzieci sięga od 12% w ciągu pierwszego roku do 33% w ciągu czterech lat po przebyciu epizodu depresyjnego. Pomimo ustąpienia zaburzeń nastroju, niektóre objawy depresji utrzymują się długo, np.: niepokój, nadmierne zmęczenie, zaburzenie uwagi, trudności z podejmowaniem decyzji, poczucie winy i myśli o śmierci. Te ostatnie są szczególnie niebezpiecznym objawem depresji. Warto zwrócić uwagę, że dzieci i młodzież mogą formułować treści suicydalne w sposób niebezpośredni, stąd tak ważne jest, by otoczyć dziecko specjalistyczną pomocą oraz wprowadzić psychoedukację dla opiekunów prawnych.

Zaburzenia depresyjne u dzieci i młodzieży w ok. 90% przypadkach prowadzą do podejmowania prób samobójczych. Myśli i zachowania suicydalne są bezpośrednim zagrożeniem życia lub zdrowia dziecka, natomiast równie niebezpieczne mogą być zachowania autodestrukcyjne, np. samouszkodzenia. Dane wskazują, że najbardziej zagrożoną grupą w tym zakresie jest młodzież w wieku 15-19 lat, a liczba samobójstw w tej grupie zwiększa się 10-krotnie od okresu preadolescencji do wczesnej dorosłości. Podkreślić należy, że zachowania suicydalne i podejmowane czyny samobójcze stanowią swoistego rodzaju proces, który nie rodzi się z dnia na dzień, lecz rozwija się w wyniku doświadczania wielu niekorzystnych (stresogennych) sytuacji. Mówi się o występowaniu syndromu presuicydalnego, który uzewnętrznia się m.in. poprzez zawężenie, agresję hamowaną i autoagresję oraz fantazje samobójcze. Syndrom presuicydalny jest pierwszym czynnikiem wskazującym na zagrożenie samobójstwem, drugim zaś jest zapowiedź samobójstwa.

Według policyjnych statystyk w ciągu ostatnich pięciu lat liczby wzrosły dwukrotnie. Do 2020 roku łączna liczba samobójstw i prób samobójczych osób do 18. roku życia wynosiła poniżej tysiąca. W 2021 roku policjanci w całym roku odnotowali 1496 takich zdarzeń. W 2022 roku doszło już do 2093 zamachów samobójczych wśród dzieci i młodzieży. Śmiercią zakończyło się 156 z nich. Łącznie – we wszystkich grupach wiekowych – w 2022 roku ponad 14,5 tys. razy podjęto próbę samobójczą, a życie odebrało sobie 5108 osób.

Poniżej przytaczam wykres opracowany na podstawie danych z Komendy Głównej Policji obrazujący liczbę prób samobójczych niezakończonych śmiercią oraz

zamachów śmiertelnych wśród osób do 18. roku życia w latach 2012-2021. Przy czym podkreślić należy, że dane te pokazują tylko te próby oraz śmierci samobójcze, o których zostały powiadomione organy ścigania. Według Światowej Organizacji Zdrowia na każdą odnotowaną w oficjalnych rejestrach śmierć samobójczą młodej osoby przypada od 100 do 200 prób.

Z uwagi na alarmujące statystyki dotyczące depresji i zachowań suicydalnych dzieci i młodzieży profilaktyka powinna stać się priorytetowym działaniem zarówno resortu zdrowia, jak i każdej instytucji współpracującej ze szkołą i rodziną. W mojej ocenie powinna mieć ona wymiar holistyczny i obejmować nie tylko dziecko jako jednostkę, której problem bezpośrednio dotyczy, lecz także jej rodzinę i najbliższe środowisko wychowawcze.

Według wewnętrznych statystyk Biura Rzecznika Praw Dziecka corocznie powiększa się liczba przyjętych spraw na Dziecięcy Telefon Zaufania dotyczących dzieci i młodzieży do 18. roku życia.

Należy wskazać, że w okresie od 01.01.2022 r. do 31.12.2022 r. Dziecięcy Telefon Zaufania odebrał łącznie 42828 połączeń oraz 10871 czatów.

Eksperci z Dziecięcego Telefonu Zaufania przeprowadzili 146 interwencji związanych z bezpośrednim zagrożeniem życia dzieci, natomiast 620 zgłoszeń wymagało sprawdzenia sytuacji opiekuńczo-wychowawczej małoletnich przez specjalistów z zespołów merytorycznych tj. z Zespołu Spraw Rodzinnych i Nieletnich, Zespołu Przystępczości Wobec Dzieci, Zespołu ds. Spraw Edukacji i Wychowania lub Zespołu

Spraw Społecznych, celem podjęcia dalszych działań w ramach kompetencji Rzecznika Praw Dziecka.

Natomiast od 1 stycznia do chwili obecnej Dziecięcy Telefon Zaufania przeprowadzili 90 interwencji związanych z bezpośrednim zagrożeniem życia dzieci.

Dodatkowym niepokojącym aspektem jest obniżający się wiek dzieci, które zgłaszają obniżony nastrój, a także myśli rezygnacyjne, samobójcze. Z praktyki psychologów DTZ wnioskuje się, że najczęściej dzieci w chwili podejmowania działań przez BRPD jest w przedziale wiekowym 11-13.

Podkreślić należy, że zaburzenia depresyjne i zachowania suicydalne dzieci i młodzieży mają swoje podłoże w bardzo złożonych procesach czynników osadzonych w różnych obszarach życia i funkcjonowania młodych ludzi. Stąd też działania profilaktyczne we wskazanym zakresie powinny uwzględniać różne poziomy profilaktyki z jednoczesnym zaangażowaniem wielu podmiotów (przede wszystkim specjalistycznych) w te działania. We współpracy z różnego rodzaju podmiotami należy opracować takie strategie profilaktyczne, które będą zmierzać do minimalizowania zaburzeń depresyjnych i całkowitego braku podejmowania prób samobójczych przez dzieci i młodzież. Istotnym wyzwaniem dla profilaktyki jest dbałość o zdrowie psychiczne dzieci i młodzieży, aby nie doświadczali oni sytuacji „krytycznych” i zarazem „beznadziejnych”, z którymi sami nie są w stanie sobie poradzić. Aby adekwatnie wesprzeć nieletniego w procesie diagnostyki i leczenia, współpraca wszystkich placówek działających na rzecz zdrowia psychicznego powinna mieć charakter interdyscyplinarny. Bardzo niepokojące są informacje dotyczące zamykających się oddziałów psychiatrycznych przeznaczonych dzieciom i młodzieży oraz związanych z tym trudnościami organizacyjnymi. Oddziały psychiatrii dziecięcej borykają się z ograniczoną liczbą miejsc na oddziałach oraz małą liczbą specjalistów z dziedziny psychiatrii dzieci i młodzieży, co utrudnia, a niekiedy uniemożliwia otoczenie dziecka odpowiednią opieką.

Należy mieć na względzie, że zdrowie psychiczne, jak podkreśla WHO, to znacznie więcej niż brak choroby: jest nieodłączną częścią naszego indywidualnego i zbiorowego zdrowia i dobrego samopoczucia. Jednostka ciesząca się „dobrym” zdrowiem ma możliwość realizowania się i holistycznego rozwoju na różnych płaszczyznach, potrafi radzić sobie z różnymi sytuacjami życiowymi, jest w stanie uczestniczyć w życiu społecznym oraz produktywnie pracować. Zdrowie to fundament dobrego samopoczucia i efektywnego funkcjonowania osoby w społeczeństwie, [to] stan pełnego fizycznego, umysłowego i społecznego dobrostanu.

Istotne znaczenie dla zachowania zdrowia populacji ma jakość opieki zdrowotnej w okresie rozwoju człowieka, stąd też, co należy podkreślić, szczególna uwaga powinna być kierowana na dzieci i młodzież. Sposób opieki nad ich zdrowiem przekłada się bowiem na kondycję zdrowotną całego przyszłego społeczeństwa.

Mając na uwadze powyższe, stosownie do art. 10 ust. 1 pkt 2 oraz art. 10a i art. 10b ustawy z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka, zwracam się do Pana Ministra, wobec przytoczonych statystyk, z uprzejmą prośbą o przekazanie informacji o podjętych i planowanych działaniach w odniesieniu do małoletnich pacjentów leczonych na depresję.

4. Wystąpienie do Rady ds. Ochrony Zdrowia w ramach Narodowej Rady Rozwoju przy Prezydencie RP z 29.03.2023 r. w sprawie ochrony zdrowia dzieci i młodzieży

**Pan prof. dr hab. n. med.
Piotr Czauderna
Przewodniczący
Rady do spraw Ochrony Zdrowia
w ramach Narodowej Rady Rozwoju
przy Prezydencie RP**

bardzo dziękuję za zaproszenie do udziału w Posiedzeniu Rady do spraw Ochrony Zdrowia przy Narodowej Radzie Rozwoju powołanej przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Pana Andrzeja Dudę, która odbywa się pod hasłem: „Zdrowie dzieci i młodzieży – spojrzenie ogólnosystemowe”. Prawidłowy rozwój każdego człowieka w okresie dzieciństwa i adolescencji ma bezpośredni wpływ nie tylko na jakość jego życia w wieku dorosłym, ale również niesie ze sobą istotne konsekwencje natury medycznej, społecznej i ekonomicznej. Wszelkie nakłady poniesione na ochronę zdrowia dzieci i młodzieży winno się zatem traktować jako konieczną i istotną inwestycję w przyszłość całego narodu. Punktem wyjścia do podejmowania konkretnych inicjatyw oraz implementowania efektywnych i długofalowych w skutkach rozwiązań powinny być natomiast wnikliwa analiza aktualnej sytuacji systemu opieki zdrowotnej nad małoletnimi oraz stałe monitorowanie bieżących i przyszłych zagrożeń, godzących w realizację ochrony praw dziecka, w tym prawa do ochrony życia lub zdrowia.

1. Profilaktyka pierwotna oraz promocja zdrowego stylu życia

W pierwszej kolejności wskazać należy zatem, że niezdrowy styl życia, w tym brak aktywności fizycznej i niewłaściwa dieta, są obecnie odpowiedzialne za prawie 1/3 chorób na świecie. Zdaniem ekspertów WHO bezpośrednią przyczyną tak istotnego wzrostu liczby osób z nadwagą jest spożywanie żywności i napojów bogatych w cukier, tłuszcze nasycone, tłuszcze trans i sól. Nadmierna masa ciała stanowi niewątpliwie jeden

z najpoważniejszych problemów zdrowotnych również w naszym kraju, zaś skala tego zagrożenia przyjmuje aktualnie rozmiary prawdziwej epidemii. Co istotne, dramatyczna sytuacja dotyczy szczególnie najmłodszych obywateli. Pod względem liczby dzieci z nadwagą, to właśnie Polska zajmuje niechlubne 5te miejsce na świecie. Eksperti szacują nadto, że każdego roku w naszym kraju może niestety przybywać nawet 400 tys. dzieci z nadmierną masą ciała, w tym 80 tys. będzie dotkniętych otyłością. Stanie się tak o ile pilnie nie wprowadzimy szeregu profilaktycznych programów i działań. Prognozuje się, że tylko z tej przyczyny najmłodsze pokolenie Polaków statystycznie będzie żyło krócej od swoich rodziców i dziadków.

Mając świadomość wagi omawianego zagadnienia występowałem wielokrotnie do resortu zdrowia o podjęcie konkretnych i skutecznych działań oraz wdrażanie koniecznych zmian w omawianym zakresie. Rada Ekspertów przy Rzeczniku Praw Dziecka rekomendowała z kolei, na bazie ogólnopolskiego badania jakości życia dzieci w Polsce, konieczność promowania formy aktywności fizycznej dostosowywanej do zainteresowań dzieci i młodzieży, podkreślając istotne znaczenie zdrowych nawyków, jako głównych gwarantów jakości i długości życia. W ramach działań na rzecz promocji zdrowego stylu życia występowałem m.in. do Prezesa Rady Ministrów oraz Ministra Zdrowia z prośbą o podjęcie inicjatywy zmierzającej do wdrożenia całkowitego zakazu reklamy napojów alkoholowych. Obecnie w Sejmie znajduje się projekt poselski w tej sprawie.

2. Rola profilaktyki wtórnej oraz przesiewowych badań profilaktycznych

Celem promowania zdrowych nawyków, podejmowanych w ramach profilaktyki pierwotnej, jest dążenie do zmniejszenia prawdopodobieństwa wystąpienia chorób lub zaburzeń zdrowia, jakie mogą wystąpić w przyszłości. Rolą profilaktyki wtórnej z kolei jest podejmowanie takiego rodzaju działań, które na wczesnym etapie rozwoju choroby pozwalają na jej wykrycie i zastosowanie szybkich i skutecznych działań naprawczych w celu powstrzymania rozwoju choroby. Rzecznik Praw Dziecka reaguje na zgłaszane apele i wnioski kierowane do Biura w sprawach indywidualnych i konsekwentnie występuje do przedstawicieli władzy ustawodawczej i wykonawczej o podejmowanie konkretnych i skutecznych działań, m.in. na rzecz zapewnienia szerokiego dostępu do nowoczesnych metod badań przesiewowych wzroku u dzieci w wieku pomiędzy 5. a 9. rokiem życia. Każde działanie prozdrowotne powinno się bowiem zaczynać od zestawu

badan diagnostycznych sprawdzających stan zdrowia. Tymczasem analiza kierowanych do Rzecznika zgłoszeń prowadzi do refleksji, że okres wzmożonej intensywności nadzoru medycznego ustaje mniej więcej na etapie edukacji przedszkolnej lub wczesnoszkolnej. Pediatryczna opieka nad dziećmi w wieku szkolnym najczęściej ogranicza się do wizyt w związku z konkretną chorobą, gdy uwaga lekarza skupiona jest wyłącznie na bieżącym problemie zdrowotnym. Coraz więcej dzieci w wieku szkolnym ma niewykryte i tym samym nieleczone schorzenia. Nie ulega również wątpliwości, że utrwalone w czasie pandemii negatywne trendy stylu życia społeczeństwa, na skutek powszechnej, przymusowej izolacji, jeszcze się pogłębiły oraz że obecnie mamy do czynienia ze zwiększeniem dynamiki wzrostu zachorowań układu krążenia, metabolicznych (w szczególności cukrzycy), wzroku, słuchu oraz chorób psychicznych oraz pogłębiające się wady rozwojowe.

Kluczowym elementem polityki zdrowotnej państwa powinno być inwestowanie w edukację zdrowotną najmłodszych, a przede wszystkim w profilaktykę opartą na aktualnych i rzetelnych danych o sytuacji zdrowotnej dzieci i młodzieży, czynnikach wpływających na tę sytuację oraz posiadanych zasobach. Głównym celem profilaktycznej opieki zdrowotnej nad dziećmi i młodzieżą w wieku szkolnym powinna być ochrona zdrowia oraz zapewnienie wszystkim uczniom równego i nieograniczonego dostępu do świadczeń lekarza podstawowej opieki zdrowotnej, w tym również świadczeń stomatologicznych oraz do gabinetów profilaktyki zdrowotnej, w których świadczenia są udzielane przez pielęgniarkę środowiska nauczania i wychowania lub higienistkę szkolną. Potrzebny jest również właściwy system organizacji i finansowania profilaktycznych świadczeń opieki zdrowotnej obejmujących kalendarz szczepień, testy przesiewowe, badania bilansowe, oraz badania profilaktyczne, który powinien prowadzić do zwiększenia nadzoru pediatrycznego i podniesienia świadomości społecznej rodziców w zakresie właściwej organizacji opieki zdrowotnej nad dziećmi. Szczególnie istotne w tej grupie świadczeń są badania profilaktyczne, które mają istotne znaczenie dla wczesnego wykrycia stadium choroby, co znacząco zwiększa szanse na skuteczne leczenie.

3. Zwiększenie dostępności do specjalistycznych świadczeń zdrowotnych wysokiej jakości

Analiza spraw wpływających do Rzecznika Praw Dziecka pozwala nadto twierdzić, że jednym z równie palących obecnie problemów systemu ochrony zdrowia są niedobory wykwalifikowanego personelu medycznego. Funkcjonujący system kształcenia i szkolenia zawodowego kadr medycznych nie gwarantuje już bowiem przygotowania wystarczająco sprawnie wystarczającej liczby specjalistów, w efekcie czego obserwujemy zjawisko istotnego ograniczenia dostępu do świadczeń zdrowotnych, co może prowadzić do spadku ich jakości oraz wydłużenia czasu oczekiwania na udzielenie pomocy zdrowotnej. Rzecznik Praw Dziecka ma świadomość, że do poprawy zaistniałej sytuacji konieczne są pilne i konkretne zmiany systemowe, bez których wysokospecjalistyczne jednostki nie mają możliwości udzielać świadczeń zdrowotnych na najwyższym poziomie, w oparciu o wykwalifikowaną kadrę. W ramach przysługujących kompetencji Rzecznik występował m.in. do resortu zdrowia o podjęcie działań na rzecz zapewnienia dostępu do gwarantowanych świadczeń zdrowotnych w nawiązaniu do skarg rodziców pediatrycznych pacjentów.

Przykładem pozytywnym z ostatnich lat jest znaczący wzrost liczby specjalistów kształconych w zakresie zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży oraz wprowadzany program wielopoziomowego wsparcia zdrowia psychicznego, które poparte są znaczącym wzrostem nakładów.

Niestety niepokój wzbudzają statystyki świadczące o tym, że zachowania samobójcze są obecnie jednym z najpoważniejszych problemów społecznych i zdrowotnych nie tylko w skali kraju, lecz także całego świata. Rzecznik Praw Dziecka na bieżąco bada i analizuje tragiczne w skutkach społeczne zjawiska, które mają miejsce również wśród nastolatków, a coraz częściej również wśród dzieci. Analogicznie, Rzecznik praw Dziecka monitoruje zagadnienia związane z problematyką zażywania przez nieletnich dopalaczy oraz wszelkiego rodzaju uzależnień od tytoniu, narkotyków i alkoholu, a także przemocy z udziałem dzieci.

Jednym z najważniejszych zadań Rzecznika jest niesienie konkretnej pomocy i wsparcia w indywidualnych sprawach kierowanych bezpośrednio do Biura Rzecznika Praw Dziecka. Istotną rolę w tym zakresie stanowią działania podejmowane przez specjalistów prowadzonego w ramach Biura Rzecznika Praw Dziecka Dziecięcego Telefonu Zaufania. Zgłaszający się małoletni, dzwoniąc pod całodobowy numer 800 121212 lub korzystając ze specjalnego czatu internetowego, mogą uzyskać tam natychmiastową pomoc i wsparcie.

Co istotne, eksperci z Dziecięcego Telefonu Zaufania 800121212 podejmują wiele interwencji kryzysowych, w tym również związanych z bezpośrednim zagrożeniem życia i zdrowia dzieci. Wymagały one sprawdzenia sytuacji opiekuńczo-wychowawczej małoletnich przez specjalistów z zespołów merytorycznych: Zespołu Spraw Rodziny i Nieletnich, Zespołu Przystępczości Wobec Dzieci, Zespołu ds. Spraw Edukacji i Wychowania lub Zespołu Spraw Społecznych, celem podjęcia dalszych działań w ramach kompetencji Rzecznika Praw Dziecka. Z naszymi ekspertami współpracują funkcjonariusze policji, którzy niejednokrotnie okazywali realne wsparcie, podejmując pilne czynności zmierzające do zabezpieczenia dobra dziecka.

Od wybuchu wojny na Ukrainie także rodziny uchodźców mogą korzystać ze wsparcia naszych ekspertów posługujących się językiem ukraińskim i rosyjskim – mieliśmy już kilkaset takich spraw.

Najważniejszym kryterium wszelkich podejmowanych działań w omawianym zakresie winno być dobro dziecka. Stąd też zahamowanie negatywnych trendów wymaga natychmiastowego zaangażowania nie tylko wielu instytucji państwa, ale również społecznej wrażliwości i współpracy w sprawach dzieci i młodzieży.

5. Wystąpienie do Minister Rodziny i Polityki Społecznej z 31.03.2023 r. w sprawie praktyk orzeczniczych Miejskich i Powiatowych Zespołów ds. Orzekania o Niepełnosprawności w odniesieniu do dzieci nieuleczalnie chorych

**Pani
Marlena Małąg
Minister Rodziny
i Polityki Społecznej**

moją rolą jako Rzecznika Praw Dziecka jest budować i chronić szeroko rozumiany dobrostan dziecka, w szczególności dziecka z niepełnosprawnościami. Dlatego chcę zwrócić uwagę Pani Minister na problem dotyczący tej właśnie grupy dzieci i ich rodziców w przedmiocie praktyk orzeczniczych Miejskich i Powiatowych Zespołów ds. Orzekania o Niepełnosprawności w odniesieniu do dzieci nieuleczalnie chorych, m.in. chorujących na choroby rzadkie i genetyczne.

W pełni zgadzam się ze stwierdzeniem, że jedną z najtrudniejszych, a zarazem najważniejszych dyrektyw wyznaczonych przez Konwencję o prawach dziecka, jest nakaz kierowania się dobrem dziecka wyrażonym w art. 3 ust. 1.: *we wszystkich działaniach dotyczących dzieci, podejmowanych przez publiczne lub prywatne instytucje opieki społecznej, sądy, władze administracyjne lub ciała ustawodawcze, sprawą nadrzędną będzie najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka.*

Podkreślić należy, że pełne zastosowanie koncepcji „najlepiej pojętego interesu dziecka” wymaga opracowania odpowiedniego podejścia opartego na prawach zawsze, gdy ma być podjęta decyzja, która będzie miała wpływ na konkretne dziecko, określoną grupę dzieci lub dzieci w ogóle, podczas jej podejmowania należy uwzględnić ocenę jej ewentualnego (pozytywnego lub negatywnego) wpływu na dziecko lub dzieci, których decyzja ta dotyczy. Ponadto uzasadnienie danej decyzji musi pokazywać, że prawo to zostało wyraźnie uwzględnione. W tym względzie państwa-strony powinny wyjaśnić, w jaki sposób prawo to było przestrzegane przy podejmowaniu danej decyzji, czyli jakie działania zostały uznane za działania będące w najlepiej pojętym interesie dziecka, jakie przyjęto kryteria i jak interesy dziecka wyglądają w zestawieniu z innymi rozwiązaniami w ramach szeroko pojmowanej polityki czy rozwiązań w konkretnych przypadkach.

W mojej ocenie orzeczenia czasowe wydawane przez Miejskie i Powiatowe Zespoły ds. Orzekania o Niepełnosprawności w odniesieniu do małoletnich nieuleczalnie chorych łamią koncepcję „najlepiej pojętego interesu dziecka”.

W obecnym systemie orzecznictwa wydawane są orzeczenia o niepełnosprawności czasowo: na rok, dwa lub trzy dla dzieci z poważnymi zespołami genetycznymi – traktując przykładowo Zespół Downa czy Pradera-Williego jako jednostki chorobowe, które da się wyleczyć, a nie jako choroby nieuleczalne. W związku z taką praktyką Zespołów ds. Orzekania o Niepełnosprawności jako koniecznym jawi się zatem zaplanowanie orzecznictwa – mając na uwadze nie tylko koszty, które ono w obecnym kształcie generuje, ale przede wszystkim w odniesieniu do poczucia krzywdy rodziców dzieci nieuleczalnie chorych, którzy zmuszani są do kilkukrotnego stawiennictwa przed komisją ds. orzecznictwa z dzieckiem, którego stan się nie poprawi, co najwyżej może ulec pogorszeniu. Taki stan rzeczy, jak podkreśla prof. dr hab. n. med. Krystyna Chrzanowska, od lat bulwersuje zwłaszcza genetyków klinicznych mających na co dzień bezpośredni kontakt z pacjentami chorującymi przewlekłe i nieuleczalnie.

Nie sposób nie odnieść się także do danych statystycznych w tym przedmiocie, które w mojej ocenie są alarmujące.

W latach 2016-2021 orzeczenia o niepełnosprawności z ustalonym symbolem przyczyny niepełnosprawności 12-C oznaczającym całościowe zaburzenia rozwojowe, były wydawane dwukrotnie – 21 616 osobom, trzykrotnie – 5 415, a czterokrotnie – 886 osobom. Podkreślić należy, że są to dane, które udało się uzyskać z pominięciem chociażby liczby orzeczeń wydanych ze względu na wady wrodzone, gdyż Elektroniczny Krajowy System Monitoringu Orzekania o Niepełnosprawności (EKSMOoN) nie daje możliwości ich wygenerowania.

Ponadto z danych Biura Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnoprawnych wynika, że liczba orzeczeń o niepełnosprawności wydanych na okres krótszy niż do 16. roku życia wzrasta – poniżej przytaczam dane ujęte w tabelę od BON:

Dane na temat wydanych przez powiatowe zespoły do spraw orzekania o niepełnosprawności orzeczeń o niepełnosprawności w okresie 2017-2022, w których umieszczony został symbol przyczyny niepełnosprawności 12-C.

Rok	Liczba orzeczeń o niepełnosprawności z symbolem przyczyny niepełnosprawności 12-C	Liczba orzeczeń o niepełnosprawności wydanych na okres do 16. roku życia	Liczba orzeczeń o niepełnosprawności wydanych na okres krótszy niż do 16. roku życia	Liczba osób do 16. roku życia, która po pierwszym orzeczeniu o niepełnosprawności (po jego zakończeniu) nie otrzymała kolejnego (nie została zaliczona do osób niepełnosprawnych)	Liczba osób do 16. roku życia, która po pierwszym orzeczeniu o niepełnosprawności (po jego zakończeniu) nie wniosowała o kolejne orzeczenie	Liczba orzeczeń, w których nie było wskazania nr 7	Liczba orzeczeń, w których nie było wskazania nr 7 i w tych sprawach nastąpiło odwołanie do sądu
2017	17240	2007	15233	1286	888	824	97
2018	19468	2361	17107	1698	1302	9272	65
2019	21351	2713	18637	2637	2163	10341	104
2020	22139	2612	19527	3412	2895	10058	168
2021	25686	2969	22717	7408	6782	11555	183
2022	30429	4306	26123	11205	10740	13258	174

Mając na uwadze powyższe, stosownie do art. 11 ust. 1 oraz art. 10 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka, zwracam się do Pani Minister z uprzejmą prośbą o analizę wskazanego zagadnienia, jak również poinformowanie mnie o wszelkich inicjatywach/planach w obszarze orzekania o niepełnosprawności w odniesieniu do dzieci nieuleczalnie chorych, m.in. chorujących na choroby rzadkie i genetyczne.

6. Wystąpienie do Ministra Zdrowia z 31.03.2023 r. w sprawie rozszerzenia zakresu badań profilaktycznych wzroku u dzieci

**Pan
Adam Niedzielski
Minister Zdrowia**

z informacji przekazanych przez resort zdrowia wynika m.in., że w opinii ekspertów obecny standard badań profilaktycznych wzroku prowadzony przez lekarzy pediatrów jest nieskuteczny. Aktualnie stosowane rozwiązania i metody nie pozwalają na wychwycenie podstawowych problemów związanych z niedowidzeniem i zezem. Zdaniem ekspertów zasadnym byłoby dążenie do zapewnienia dzieciom i młodzieży dostępu do profilaktycznych badań okulistycznych w oparciu o zespoły specjalistów i pracujących w układzie ortoptysta-lekarz okulista, optometrysta-lekarz okulista.

Badania przesiewowe narządu wzroku są najtańszym narzędziem masowych świadczeń zdrowotnych, które pozwalają na szybką, wstępną identyfikację zaburzeń. Mając na uwadze, że zapobieganie i wczesne rozpoczęcie leczenia jest bardziej ekonomiczne, niż niejednokrotnie drogie i długotrwałe leczenie późno wykrytych wad, pamiętać należy, że przy ocenie efektywności proponowanych testów przesiewowych najistotniejszym jest prawidłowe określenie docelowej grupy wiekowej, która powinna zostać poddana badaniu, oraz dokonanie wyboru najskuteczniejszej metody badania.

W Polsce, podobnie jak w większości państw, w których poziom rozwoju cywilizacyjnego jest obecnie bardzo wysoki, obserwuje się wzrost występowania wad refrakcji. Ma to bezpośredni związek z coraz częstszą i dłuższą pracą przy komputerze oraz powszechnym i niemalże nieograniczonym w czasie korzystaniem przez dzieci młodzież z urządzeń mobilnych. Z wadą refrakcji mamy do czynienia, gdy pacjent widzi niewyraźny, rozmazany obraz. Wady te obejmują: nadwzroczność, krótkowzroczność i nieborność (astygmatyzm). Nieskorygowana wada refrakcji jest również najczęstszą przyczyną zezów. Co istotne, do 18. roku życia wzrasta najszybciej występowanie krótkowzroczności, najgroźniejszej wady refrakcji. Zasadnym jest zatem, by badania przesiewowe prowadzone pod tym kątem były adresowane do małoletnich pomiędzy

6. a 18. rokiem życia. Ponieważ kontrola oceny ostrości wzroku wymaga konsultacji specjalistycznej, koniecznym jest również promowanie rozwiązania, by przesiewowe badania okulistyczne były prowadzone w oparciu o zespoły specjalistów (w układzie ortoptysta-lekarz okulista, optometrysta-lekarz okulista). Programy zdrowotne kierowane do najmłodszych obywateli powinny nadto popularyzować trendy dotyczące zdrowych nawyków, w tym edukację dotyczącą widzenia i sposoby diagnozy refrakcji oraz zachęcać małych pacjentów do noszenia szkieł korekcyjnych, o ile zaistnieje już taka potrzeba. Koniecznym jest także upowszechnianie wiedzy, że jedynie w porę zdiagnozowana i skorygowana wada wzroku nie pozbawia dziecka możliwości osiągnięcia lepszych wyników w nauce, realizowania swoich pasji, uprawiania ulubionych dyscyplin sportowych, zaś w przyszłości nie stanie na przeszkodzie w realizowaniu wymarzonych planów zawodowych.

Mając powyższe na uwadze i doceniając starania resortu zdrowia podejmowane w zakresie prowadzonych prac legislacyjnych mających na celu wpisanie zawodu optometrysty oraz ortoptysty do projektu ustawy o niektórych zawodach medycznych, stosownie do art. 11 ust. 1 oraz art. 10 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka (Dz. U. z 2023 r. poz. 292), zwracam się do Pana Ministra z uprzejmą prośbą o przekazanie aktualnych informacji w przedmiocie podejmowanych działań na rzecz szerokiego dostępu do nowoczesnych i zalecanych przez ekspertów metod badań profilaktycznych wzroku wśród dzieci i młodzieży szkolnej.

7. Wystąpienie do Ministra Zdrowia z 31.03.2023 r. w sprawie rozszerzenia zakresu przesiewowych badań profilaktycznych słuchu u dzieci

**Pan
Adam Niedzielski
Minister Zdrowia**

7 marca 2023 r. odbyło się posiedzenie senackiej Komisji Rodziny, Polityki Senioralnej i Społecznej, zorganizowane z okazji Światowego Dnia Słuchu, podczas którego zaproszeni do dyskusji eksperci, w tym przedstawiciele środowisk medycznych, apelowali o podjęcie koniecznych i pilnych działań na rzecz profilaktyki, wczesnej diagnostyki i leczenia utraty słuchu i chorób uszu.

Uczestnicy posiedzenia Komisji zostali zapoznani z wynikami najnowszego raportu Światowej Organizacji Zdrowia, z którego wynika m.in., że do 2050 r. co najmniej 700 milionów osób na całym świecie będzie wymagało dostępu do specjalistycznego leczenia utraty słuchu i chorób uszu oraz innych usług rehabilitacyjnych. Jednocześnie podkreślono, że obecny postęp technologiczny, w tym dokładne i łatwe w użyciu narzędzia, pozwalają na możliwie wczesną identyfikację wszelkich ubytków słuchu w każdym wieku, w warunkach klinicznych lub społecznych, nawet przy ograniczonym przeszkoleniu personelu i ograniczonych zasobach. Podnoszono nadto, że zapewnienie dostępu do powszechnych badań przesiewowych w strategicznych momentach życia umożliwia wczesną identyfikację wszelkich ubytków słuchu i chorób ucha.

Wyniki badań epidemiologicznych w Polsce wskazują na znaczne rozpowszechnienie wad słuchu wśród osób najmłodszych. Co piąte polskie dziecko w wieku od 6 do 14 lat ma różnego rodzaju problemy związane ze słuchem, wymagające dalszej diagnostyki lub leczenia. To właśnie w okresie wczesnoszkolnym u każdego dziecka intensywnie rozwija się sfera poznawcza, tj. spostrzeganie, uwaga, pamięć i mowa. Nieujawnione i nieskorygowane w porę wady słuchu mogą zaburzyć właściwy proces edukacji dziecka, a co za tym idzie jego prawidłowy rozwój intelektualny.

Zaburzenia słuchu wśród dzieci należy zatem traktować jako poważny problemem zdrowotny i społeczny.

Utrata słuchu może odbywać się na każdym etapie rozwoju dziecka. Często przyczyną zaburzeń słuchu u dzieci i młodzieży są czynniki genetyczne, jak również różnego rodzaju czynniki ryzyka, których działania objawiają się w środowisku. Do pogorszenia się słuchu może przyczyniać się np. częste przebywanie w miejscach z głośną muzyką (np. dyskoteki, koncerty, słuchanie głośnej muzyki przy użyciu słuchawek). Jednak w ponad 70% przypadków zaburzeń słuchu u dzieci w wieku szkolnym przyczyną są infekcje górnych dróg oddechowych. W grupie ryzyka znajdują się m.in. małe dzieci, którzy chorowali na świnkę lub grypę, albo zostali zarażeni wirusem COVID. Zagrożone są również dzieci z nawracającym zapaleniem uszu, częstym katarem i alergicy. Niewielkie uszkodzenie słuchu może nie dawać widocznych efektów w zachowaniu dziecka, nawet jeśli jest przyczyną gorszego rozumienia mowy z odległości i w hałasie.

Zdaniem prof. Henryka Skarżyńskiego nawet 60% rodziców nie dostrzega ujawniającego się ubytku słuchu u swoich dzieci. Tymczasem wyłącznie od wczesnej i prawidłowej diagnozy zależy, czy podjęte leczenie przyniesie oczekiwany, trwały rezultat. Stąd też każdą inicjatywę rozszerzenia zakresu prowadzonych badań przesiewowych w kierunku ubytku słuchu u dzieci w wieku wczesnoszkolnym należy ocenić jako zasadną i wartą rozważenia.

Przykładem niech posłuży realizowany obecnie w grupie najmłodszych uczniów z powiatu bielskiego program pilotażowy. Wśród poddanych badaniu pierwszoklasistów z ponad 50 szkół podstawowych wykryto już przypadki poważnego niedosłuchu jednostronnego albo obustronnego. Co równie istotne, wszystkie dane statystyczne zgromadzone w związku z prowadzonym pilotażem posłużą do oceny rozmiarów badanego problemu w danej grupie wiekowej oraz będą stanowiły odpowiedź na pytanie, czy zachodzi potrzeba prowadzenia dalszych badań w kolejnych latach. Program ten został pozytywnie zweryfikowany przez Agencję Oceny Technologii Medycznej i Taryfikacji.

Podkreślić należy, że głównym celem wszelkich badań przesiewowych jest wczesne wykrywanie zaburzeń, w okresie gdy możliwe jest odwrócenie procesu chorobowego lub zahamowanie tempa jego rozwoju. Właściwa i szeroko zakrojona opieka zdrowotna nad uczniami powinna uwzględniać programy profilaktyki, promocji zdrowia oraz być realizowana w stałej współpracy ze szkołą i rodzicami uczniów.

Zgodnie z opiniami ekspertów i dostępnymi wytycznymi powszechne przesiewowe badania dzieci w wieku wczesnoszkolnym w kierunku wad słuchu są najskuteczniejszą metodą rozpoznawania ewentualnego ubytku i tym samym powinny być kierowane do całej populacji docelowej.

Mając powyższe na uwadze i stosownie do art. 11 ust. 1 oraz art. 10 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka (Dz. U. z 2023 r. poz. 292), zwracam się do Pana Ministra z prośbą o rozważenie zasadności działań resortu zdrowia, które mogłyby służyć zapewnieniu powszechnego dostępu do badań przesiewowych słuchu u dzieci w wieku wczesnoszkolnym.

8. Wystąpienie do Ministra Zdrowia z 03.04.2023 r. w sprawie opieki zdrowotnej nad dziećmi z Spektrum Płodowych Zaburzeń Alkoholowych (FASD) i Alkoholowy Zespół Płodowy (zespół FAS)

**Pan
Adam Niedzielski
Minister Zdrowia**

          pomimo dużej skali problemu polskie rodziny dotknięte konsekwencjami alkoholowego zespołu płodowego wciąż nie mogą liczyć na wystarczające wsparcie ze strony państwa. Jak dotychczas brak jest systemowych rozwiązań gwarantujących dostęp do otwartej i bezpłatnej diagnostyki FAS. Olbrzymia liczba chorych i wymagających wsparcia dzieci pozostaje bez jakiegokolwiek rozpoznania. Sytuacja ta niewątpliwie wymaga pilnego zaangażowania organów państwa i opracowania systemu skoordynowanej opieki nad chorymi na FASD i ich rodzinami.

          Wsparcie instytucjonalne państwa mogłoby niewątpliwie odegrać kluczowe znaczenie nie tylko w leczeniu chorych dzieci, dotkniętych konsekwencjami alkoholowego zespołu płodowego, lecz także mogłoby stanowić istotną pomoc dla ich rodziców, w tym szerokiego grona rodziców adopcyjnych. 80% wszystkich dzieci z rozpoznaniem FASD pozostaje w pieczy zastępczej, zaś rodziny, zwłaszcza zawodowe, mogą mieć pod opieką nawet kilka osób obarczonych syndromem zaburzeń poalkoholowych. Jedynie wczesna i trafna diagnoza pozwala skierować chorego do odpowiednich specjalistów, zapobiec objawom wtórnym, otoczyć opieką rodziców, opiekunów w wychowywaniu chorego dziecka. Nieodpowiednia diagnoza albo jej brak może z kolei prowadzić do nieodpowiednich interwencji, które mogą jeszcze nasilać objawy wtórne.

          Istnieje wiele zewnętrznych czynników biologicznych, chemicznych lub fizycznych, które mogą spowodować poważne uszkodzenie organizmu jeszcze w czasie rozwoju płodowego. Alkohol spożywany przez przyszłe matki, na każdym etapie ciąży, działa wyjątkowo destrukcyjnie na kształtujący się mózg nienarodzonego dziecka. Negatywny wpływ alkoholu na płód w okresie ciąży został dobrze udokumentowany. Przyjmuje się, że prowadzi do najbardziej rozpowszechnionego, nie genetycznego

schorzenia neurorozwojowego. Toksyczne działanie alkoholu może bowiem wywołać trwałe i poważne uszkodzenia określane jako choroby płodowego spektrum alkoholowego (Fetal Alcohol Spectrum Disorders – FASD). Mogą mieć one postać mikrouszkodzeń układu nerwowego oraz pozostałych organów wewnętrznych. Mogą również ujawnić się jako pełnoobjawowy FAS płodowego zespołu alkoholowego (Fetal Alcohol Syndrome – FAS), który stanowi najcięższą formę uszkodzeń wywołanych prenatalną ekspozycją na alkohol. Wspólnym i niezmiennym elementem dla wszystkich rozpoznań FASD jest nieprawidłowy rozwój centralnego układu nerwowego (OUN). Uszkodzeniom tym mogą towarzyszyć uszkodzenia serca, układu kostnego, układu moczowego, słuchu czy wzroku. Skutkiem tych nieprawidłowości są również trudności z mową, uczeniem się, koncentracją uwagi, pamięcią i zdolnością do rozwiązywania problemów, koordynacją ruchową, ale także budowaniem relacji z ludźmi i przestrzeganiem norm społecznych. Deficyty związane z FASD mogą mieć istotny negatywny wpływ na rozwój w okresie dorastania, jak i po osiągnięciu dorosłości. W przypadku pełnoobjawowego FAS prócz trwałych uszkodzeń ośrodkowego układu nerwowego występują również charakterystyczne prenatalne i postnatalne zaburzenia wzrostu, dysmorfie twarzy (np. wąskie szpary powiekowe, brak rynienki podnosowej, brak górnej czerwieni wargowej).

Istnieje ponad sto różnych kodów, które opisują zaburzenia Spektrum Płodowych Zaburzeń Alkoholowych. Dlatego, ze względu na swoją specyfikę, diagnoza FASD wymaga kompleksowej oceny multidyscyplinarnego zespołu lekarzy specjalistów w oparciu o wiele specjalistycznych badań. W pierwszej kolejności powinny to być badania prowadzone przez pediatrę, neurologa dziecięcego, lekarza badającego dysmorfie, psychologa lub neuropsychologa. Często również potrzebna jest szczegółowa diagnoza neurologopedyczna oraz konsultacja psychiatryczna. Diagnostykę pediatryczną powinno poszerzać się o kolejne badania i konsultacje, w zależności od uzyskanych wyników szczegółowo prowadzonej analizy dotychczasowego rozwoju dziecka w poszczególnych obszarach: endokrynologicznym, gastrologicznym, kardiologicznym czy nefrologicznym specjalisty rehabilitacji. Proces prowadzonego leczenia powinien być koordynowany i rozszerzany w zależności od stwierdzanych nieprawidłowości. Wszyscy specjaliści wspólnie z rodziną powinni realizować jeden, spójny i wszechstronny plan pracy dostosowany do indywidualnych potrzeb danej rodziny, którego nadrzędnym celem powinno być zaspokojenie wszystkich potrzeb indywidualnych dziecka. Dobra koordynacja i współpraca pomiędzy wszystkimi specjalistami jest nieodzowna.

Przykładem niech posłuży Centrum Kompleksowej Diagnostyki i Terapii FASD przy Szpitalu im. św. Ludwika w Krakowie. Jak dotychczas działaniami w zakresie edukacji, profilaktyki i badań naukowych w kierunku FAS zajmuje się w Polsce tylko kilka ośrodków. Wszystkie te działania są ważne i potrzebne, jednak ich zasięg jest w dużej mierze niewystarczający.

Tak długo jak wielospecjalistyczna diagnostyka FASD nie będzie podlegała refundacji NFZ, tak długo większości pacjentów zostanie pozbawiona szansy na realną pomoc. Jednocześnie brak właściwej diagnozy będzie generował dodatkowe, zbędne wydatki państwa. Obecnie dzieci z FASD najczęściej diagnozowane są jako dzieci z ADHD. Prowadzona pod tym kątem terapia jest bardzo kosztowna i z oczywistych powodów bezcelowa. Tymczasem nadpobudliwość u dzieci z FASD jest efektem braku pomocy lub udzielania jej niewłaściwie.

Sytuacja ta niewątpliwie wymaga istotnego zaangażowania organów państwa na rzecz opracowania kompleksowego systemu rozpoznawania i terapii FASD, stworzenia ogólnopolskiego systemu interdyscyplinarnych zespołów diagnostycznych na podobieństwo krakowskiego Centrum Kompleksowej Diagnostyki i Terapii FASD przy Szpitalu im. św. Ludwika oraz opracowania wystandaryzowanych narzędzi diagnostycznych. Zasadnym byłoby korzystanie z doświadczeń i rozwiązań stosowanych w krajach, które są już zaawansowane pod względem organizacji systemu diagnostyki i pomocy pacjentom z FASD.

W świetle przytoczonych danych podtrzymuję także swój wniosek o całkowite wyeliminowanie z przestrzeni publicznej reklam napojów alkoholowych i wyrobów tytoniowych. Zdaniem ekspertów, co zauważa także resort zdrowia, zachodzi bezpośredni związek pomiędzy ekspozycją na reklamy napojów alkoholowych a piciem i upijaniem się, jak również, że reklamy te wpływają negatywnie na zachowania konsumentów w każdej grupie wiekowej. Rozumiejąc wzrost znaczenia przekazu reklamowego, raz jeszcze chciałbym zasygnalizować istotną kwestię, jaką jest analiza problematyki negatywnego wpływu reklam napojów alkoholowych oraz konieczności dostosowania instrumentarium prawnego w sposób, który będzie skutecznie chronić odbiorców w przestrzeni medialnej.

Wobec powyższego i stosownie do art. 10 ust. 1 pkt 2 oraz art. 10a ust. 1 i art. 11 ust. 1 ustawy z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka (Dz. U. z 2023 r. poz. 292), zwracam się nadto z prośbą o przekazanie aktualnych informacji na temat działań Ministerstwa Zdrowia dotyczących możliwości objęcia chorych dzieci dotkniętych

plodowym spektrum alkoholowym (Fetal Alcohol Spectrum Disorders (FASD) systemem skoordynowanej opieki nad chorymi i ich rodzinami. Jeśli obecnie prowadzone są prace nad przyjęciem rozwiązań prawnych w przywołanym zakresie uprzejmie proszę o wskazanie aktualnego etapu ich realizacji. W szczególności proszę również o rozważanie zasadności podjęcia przez resort zdrowia działań mających na celu:

- 1) opracowania wystandaryzowanych narzędzi diagnostycznych schorzeń FASD;
- 2) wypracowania kompleksowego systemu terapii FASD oraz wspierania chorych i ich rodzin;
- 3) utworzenia specjalistycznych ośrodków referencyjnych gwarantującym chorym dzieciom dostęp do nowoczesnych metod leczenia;
- 4) podejmowania działań o zasięgu ogólnopolskim o charakterze edukacyjnym w celu budowania wiedzy o FASD w środowisku medycznym, jak również systematycznego podnoszenia świadomości całego społeczeństwa.

9. Wystąpienie do Ministra Zdrowia z 14.04.2023 r. w sprawie realizacji świadczeń zdrowotnych na rzecz pacjentów pediatrycznych cierpiących na lekooporną chorobę przeszczep-przeciwno-gospodarzowi (GVHD)

**Pan
Adam Niedzielski
Minister Zdrowia**

w związku ze skierowanym do mnie zgłoszeniem dotyczącym realizacji świadczeń zdrowotnych na rzecz pacjentów pediatrycznych cierpiących na lekooporną chorobę przeszczep-przeciwno-gospodarzowi (GVHD), podjąłem działania wyjaśniające w zakresie problematyki stosowania allogenicznych komórek mezenchymalnych, pozyskując m.in. stanowisko Konsultanta krajowego w dziedzinie onkologii i hematologii dziecięcej prof. dr hab. Jana Styczyńskiego.

Z przedstawionej przez konsultanta opinii wynika m.in.: że „komórki mezenchymalne w tym wskazaniu są stosowane w co najmniej 3 ośrodkach pediatrycznych. W naszym ośrodku, w ubiegłym roku zastosowaliśmy terapię allogenicznych komórek mezenchymalnych (MSC) u 5 pacjentów, a w roku 2021 u 4 pacjentów. Jest to zaledwie kilka osób rocznie, jednak dla tych pacjentów jest to bardzo ważna opcja terapeutyczna, która daje szansę na lepszą jakość życia, zatrzymanie progresji i zapobieganie dalszym powikłaniom. Ta metoda terapii jest szczególnie istotna dla małych dzieci, u których istnieją istotne ograniczenia techniczne w możliwości stosowania niektórych innych metod terapeutycznych_(np. fotoferezy pozaustrojowej)”. Z pozyskanych informacji wynika nadto, że: „w Polsce działa 6 ośrodków przeszczepiania komórek krwiotwórczych u dzieci, w tym w 5 wykonywane są przeszczepienia allogeniczne, po których może rozwinąć się powikłanie w postaci GVHD. W około 50% przypadków choroba ta przyjmuje postać lekoopornej. Istnieje co najmniej kilka metod postępowania w takiej postaci. Wszystkie te metody mają jednak ograniczoną skuteczność, z jednoczesnym ryzykiem występowania istotnych objawów niepożądanych. Stosowanie MSC (mezenchymalnych komórek macierzystych) jest jedną z rekomendowanych na świecie metod w postaci lekoopornej GVHD. Zaletą tej metody

jest wysoki profil bezpieczeństwa. Według mojej wiedzy, co najmniej trzy ośrodki pediatryczne w Polsce stosowały tę metodę. Od ubiegłego roku dostępność do tej metody bardzo pogorszyła się, gdyż wytwórca (Polski Bank Komórek Macierzystych) może zająć się wytworzeniem MSC dopiero po złożeniu zamówienia przez lekarzy, a ponieważ cykl produkcyjny trwa kilka tygodni, to czas oczekiwania w praktyce pozbawia pacjenta tej możliwości terapeutycznej, gdyż pacjent potrzebuje leku natychmiast (komórki mezenchymalne są traktowane jako lek). Wcześniej funkcjonowało prawo, które pozwalało wytwórcy posiadać wytworzone komórki (MSC) do natychmiastowej dystrybucji, do pacjenta. Obecnie pacjenci praktycznie zostali pozbawieni tej możliwości”.

Wobec powyższego i stosownie do art. 10 ust. 1 pkt 2 oraz art. 10a ust. 1 i art. 11 ust. 1 ustawy z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka (Dz. U. z 2023 r. poz. 292), zwracam się uprzejmą prośbą o przekazanie stanowiska resortu zdrowia w obszarze przywołanej przez konsultanta krajowego problematyki.

10. Wystąpienie do Ministra Zdrowia z 19.05.2023 r. w sprawie odpłatności za pobyt opiekuna dziecka korzystającego ze świadczeń zdrowotnych w sanatorium uzdrowiskowym

**Pan
Adam Niedzielski
Minister Zdrowia**

stosownie do art. 11 ustawy z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 292) zwracam się do Pana Ministra z uprzejmą prośbą o rozważenie podjęcia działań legislacyjnych na rzecz umożliwienia nieodpłatnego pobytu w stacjonarnym zakładzie lecznictwa uzdrowiskowego opiekuna dziecka, które korzysta z leczenia uzdrowiskowego w warunkach stacjonarnych.

Z przykrością odnotowuję wpływające do mnie zgłoszenia, w których rodzice dzieci wymagających leczenia uzdrowiskowego informują, że muszą zrezygnować z ich pobytu w stacjonarnym zakładzie lecznictwa uzdrowiskowego z uwagi na koszty, jakie muszą ponieść – jako opiekunowie – za taki pobyt. Należy przy tym wskazać, że sprawowanie opieki nad dziećmi, w szczególności małymi lub niesamodzielnymi, czasami jest koniecznością a nie alternatywą dla rodzica lub innego opiekuna dziecka.

Przytaczając tylko ostatnie zgłoszenie, które do mnie wpłynęło w tej sprawie, informuję, że rodzic dziecka skierowanego na leczenie uzdrowiskowe zrezygnował z niego po tym, jak otrzymał informację o kosztach pobytu opiekuna małoletniego pacjenta wynoszących 4389 zł (plus dodatkowe koszty tj. opłata uzdrowiskowa oraz koszty przejazdu – razem w kwocie 320 zł; czyli łącznie z kosztami pobytu: 4709 zł).

Dla wielu rodzin takie koszty są zbyt wysokie, w szczególności w obecnej sytuacji ekonomicznej Polaków doświadczających skutków znacznego wzrostu cen podstawowych towarów i usług.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. w art. 68 przyznaje każdemu obywatelowi, niezależnie od jego sytuacji materialnej, prawo do ochrony zdrowia (na zasadach określonych w ustawie z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (dalej:

ustawa o świadczeniach). Szczególny obowiązek władz publicznych w tym zakresie odnosi się m.in. do dzieci.

Art. 15 ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach stanowi, że *świadczeniobiorcy mają, na zasadach określonych w ustawie, prawo do świadczeń opieki zdrowotnej, których celem jest zachowanie zdrowia, zapobieganie chorobom i urazom, wczesne wykrywanie chorób, leczenie, pielęgnacja oraz zapobieganie niepełnosprawności i jej ograniczanie*. Świadczeniobiorcy przysługują świadczenia gwarantowane z zakresu m.in. lecznictwa uzdrowiskowego (art. 15 ust. 2 pkt 8). Prawo do świadczeń z zakresu leczenia uzdrowiskowego szerzej reguluje art. 33 ustawy o świadczeniach, który stanowi, że świadczeniobiorca ponosi koszty przejazdu na leczenie uzdrowiskowe albo rehabilitację uzdrowiskową i z leczenia uzdrowiskowego albo rehabilitacji uzdrowiskowej oraz częściową odpłatność za wyżywienie i zakwaterowanie w sanatorium uzdrowiskowym (ust. 3), jednak wyjątek stanowią małoletni świadczeniodawcy (art. 33 ust. 4 ustawy o świadczeniach zwalnia bowiem małoletnich i inne uprawnione w tym przepisie osoby z kosztów wyżywienia i zakwaterowania w szpitalu uzdrowiskowym dla dzieci, sanatorium uzdrowiskowym dla dzieci i sanatorium uzdrowiskowym – nie zwalnia jednak z kosztów przejazdów). Przepis art. 33 ani żaden inny przepis ustawowy nie stanowi natomiast nic o kosztach związanych z pobytem opiekuna małoletniego świadczeniobiorcy w stacjonarnym zakładzie lecznictwa uzdrowiskowego. To, że opiekun małoletniego ponosi pełne koszty związane z swoim pobytem wraz z dzieckiem w stacjonarnym zakładzie lecznictwa uzdrowiskowego, wynika z § 4 ust. 6 rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 7 lipca 2011 r. w sprawie kierowania na leczenie uzdrowiskowe albo rehabilitację uzdrowiskową oraz § 12 ust. 16 Zarządzenia Nr 21/2020/DSM Prezesa Narodowego Funduszu Zdrowia z dnia 26 lutego 2020 r. w sprawie określenia warunków zawierania i realizacji umów o udzielanie świadczeń opieki zdrowotnej w rodzaju lecznictwo uzdrowiskowe.

Kwestia kosztów przejazdu m.in. małoletniego wraz z opiekunem na leczenie uzdrowiskowe albo rehabilitację uzdrowiskową i z leczenia uzdrowiskowego albo rehabilitacji uzdrowiskowej są jasno wyrażone w art. 33 ustawy o świadczeniach, natomiast koszty opłaty uzdrowiskowej w art. 17 ustawy z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych. Nie są jednak w żadnej ustawie jasno uregulowane koszty (i składowe tych kosztów) związane z pobytem opiekuna przy dziecku podczas leczenia tego małoletniego w stacjonarnym zakładzie lecznictwa uzdrowiskowego.

Jedynie nadmienienie o kosztach za pobyt opiekuna w przepisach rozporządzenia w sprawie kierowania na leczenie uzdrowiskowe albo rehabilitację uzdrowiskową jest w mojej ocenie nie tylko niewystarczająco precyzyjne, lecz także wykracza poza delegację ustawową określającą zakres spraw przekazywanych do uregulowania w rozporządzeniu.

Obecnie koszty pobytu np. rodzica sprawującego opiekę nad dzieckiem korzystającym ze świadczeń zdrowotnych w sanatorium dla dzieci regulowane są w zasadzie dowolnie przez świadczeniodawcę (koszty pobytu opiekuna są wyliczane według cennika zakładu lecznictwa uzdrowiskowego albo na podstawie indywidualnych ustaleń z takim zakładem).

W stanowisku Ministra Zdrowia z 26 stycznia 2022 r. DLD.050.2.2022.SR podniesiono: *Postulaty dotyczące pokrycia kosztów pobytu opiekuna oraz przyznania rodzicowi (opiekunowi) dodatkowego płatnego urlopu lub świadczenia opiekuńczego potrzebnego na opiekę w ramach leczenia dzieci niepełnosprawnych oraz dzieci w wieku od 3 do 6 roku życia pod opieką osoby dorosłej, wykraczają poza kompetencje resortu zdrowia. Z uwagi na brak możliwości finansowania pobytu opiekuna przez NFZ, jako że pobyt ten nie stanowi realizacji świadczenia opieki zdrowotnej w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (...), już w 2019 r. Ministerstwo Zdrowia zwróciło się dwukrotnie do Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z prośbą o rozważenie możliwości współfinansowania ze środków socjalnych kosztów pobytu opiekunów świadczeniobiorców korzystających ze stacjonarnego lecznictwa uzdrowiskowego. Zgodnie z otrzymaną odpowiedzią, pobyt w uzdrowisku opiekuna osoby niesamodzielnej nie wpisuje się w definicję pomocy społecznej, bowiem nie świadczy on usług opiekuńczych, o których mowa w art. 50 ustawy o pomocy społecznej (...).* Nie mogę w pełni zgodzić się ze stwierdzeniami zawartymi w tym stanowisku, że kwestia pobytu opiekuna przy dziecku w trakcie leczenia uzdrowiskowego wykracza poza kompetencje resortu zdrowia oraz kategorycznego założenia, iż istnieje z gruntu przyjęty brak możliwości finansowania pobytu opiekuna stanowiącego przedmiot niniejszego wystąpienia przez Narodowy Fundusz Zdrowia, jako że pobyt ten nie stanowi realizacji świadczenia opieki zdrowotnej w rozumieniu przepisów ustawy o świadczeniach.

Zauważyć bowiem należy, że pobyt np. rodzica przy dziecku leczonym w szpitalu także nie stanowi wprost realizacji świadczenia opieki zdrowotnej w rozumieniu przepisów ustawy o świadczeniach, jednak jest od 2019 r. nieodpłatny – dzięki

działaniom m.in. Ministra Zdrowia. Nieodpłatność za taki pobyt została wprowadzona dzięki nowelizacji przepisów ustawy z dnia 6 listopada 2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta (dalej: ustawa o prawach pacjenta). Wprowadzoną zmianę ówczesny Minister Zdrowia tak komentował podczas konferencji prasowej w maju 2019 r.: *Wiemy, że pobyt rodzica jest ważny dla procesu zdrowienia dziecka. Udowodniły to badania naukowe. Dlatego zdecydowaliśmy, że Narodowy Fundusz Zdrowia będzie pokrywał wszelkie koszty związane z jego pobytem w postaci łóżka, pościeli czy posiłku.*

Uważam, że nic nie stoi na przeszkodzie w uznaniu pobytu mającego na celu sprawowanie przez opiekuna opieki nad dzieckiem leczonym w stacjonarnym zakładzie lecznictwa uzdrowiskowego, które ze względu na wiek i/lub stan zdrowia tej opieki wymaga, za emanację prawa pacjenta do dodatkowej opieki pielęgnacyjnej, a więc opieki, która nie generuje konieczności ponoszenia kosztów po stronie opiekuna.

Art. 34 ustawy o prawach pacjenta stanowi, że *pacjent ma prawo do dodatkowej opieki pielęgnacyjnej. Przez dodatkową opiekę pielęgnacyjną (...) rozumie się opiekę, która nie polega na udzielaniu świadczeń zdrowotnych, w tym także opiekę sprawowaną nad pacjentem małoletnim albo posiadającym orzeczenie o znacznym stopniu niepełnosprawności oraz nad pacjentką w warunkach ciąży, porodu i pòłogu. Przez dodatkową opiekę pielęgnacyjną sprawowaną nad pacjentem małoletnim lub posiadającym orzeczenie o znacznym stopniu niepełnosprawności, w podmiocie leczniczym, o którym mowa w art. 33 ust. 1, rozumie się również prawo do pobytu wraz z nim przedstawiciela ustawowego albo opiekuna faktycznego.*

Stacjonarny zakład lecznictwa uzdrowiskowego jest podmiotem leczniczym wykonującym działalność leczniczą w rodzaju stacjonarne i całodobowe świadczenia zdrowotne w rozumieniu przepisów o działalności leczniczej, a zatem jest podmiotem, o którym mowa w art. 33 ust. 1 ustawy o prawach pacjenta.

Art. 35 ustawy o prawach pacjenta reguluje kwestie kosztów realizacji prawa do kontaktu z innymi osobami oraz prawa do dodatkowej opieki pielęgnacyjnej. Koszty te ponosi pacjent, *jeżeli realizacja tych praw skutkuje kosztami poniesionymi przez podmiot leczniczy wykonujący działalność leczniczą w rodzaju stacjonarne i całodobowe świadczenia zdrowotne w rozumieniu przepisów o działalności leczniczej*, jednak przepisu stanowiącego o powyższym (tj. art. 34 ust. 1) nie stosuje się w przypadku dodatkowej opieki pielęgnacyjnej, o której mowa w art. 34 ust. 3, tj. w przypadku opieki pielęgnacyjnej sprawowanej m.in. nad pacjentem małoletnim.

Leczenie uzdrowiskowe dzieci w Polsce od lat przeżywa kryzys i wie o tym Ministerstwo Zdrowia, które prowadzi działania na rzecz opracowania strategii reformy systemu lecznictwa uzdrowiskowego. Jednym z problemów, jakie odnotowuje Biuro Rzecznika Praw Dziecka, ale także w znacznie większej skali Narodowy Fundusz Zdrowia, jest rezygnacja z wyjazdów dzieci do sanatoriów pomimo potwierdzonego skierowania. Rezygnacje te niejednokrotnie wynikają – jak informują rodzice dzieci w kierowanych do mnie wnioskach – z kwestii finansowych (braku możliwości pokrycia kosztów dojazdów i pobytu wraz z dzieckiem podczas jego leczenia uzdrowiskowego). Zwracam się do Pana Ministra z prośbą o analizę możliwości podjęcia działań na rzecz umożliwienia nieodpłatnego pobytu w stacjonarnym zakładzie lecznictwa uzdrowiskowego opiekuna dziecka, które korzysta z leczenia uzdrowiskowego w warunkach stacjonarnych.

W 2017 r. zostały opublikowane rekomendacje *Zespołu do spraw opracowania koncepcji zmian w zakresie systemu lecznictwa uzdrowiskowego* (powołanego przez Ministra Zdrowia). W raporcie końcowym Zespół rekomenduje m.in.: dofinansowanie ze środków socjalnych kosztów przejazdów na leczenie uzdrowiskowe dzieci, dofinansowanie ze środków socjalnych kosztów pobytu opiekuna w ramach leczenia dzieci z niepełnosprawnościami oraz dzieci w wieku od 3. do 6. roku życia pod opieką osoby dorosłej. **Rekomendacje powstały przed tym, jak podjęto słuszną nowelizację przepisów ustawy z dnia 6 listopada 2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta** (umożliwiająca rodzicom lub innym uprawnionym osobom sprawowanie dodatkowej opieki pielęgnacyjnej nad małoletnim pacjentem przebywającym w podmiocie leczniczym wykonującym działalność leczniczą w rodzaju stacjonarne i całodobowe świadczenia zdrowotne w rozumieniu przepisów o działalności leczniczej bez konieczności ponoszenia z tego tytułu kosztów). Jak wynika ze stanowiska Ministra Zdrowia z 26 stycznia 2022 r. DLD.050.2.2022.SR koncepcja przeniesienia kosztów za dojazdy na leczenie uzdrowiskowe i za pobyt opiekuna przy dziecku leczonym uzdrowiskowo na resort właściwy w sprawach zabezpieczenia społecznego pozostaje aktualnym kierunkiem działań w Ministerstwie Zdrowia. W związku z tym zwracam się z prośbą o wskazanie, na jakim etapie jest współpraca międzyresortowa w tej sprawie oraz czy udało się wypracować jakieś rozwiązania w ww. kwestiach. Będę też wdzięczny za rozważenie spojrzenia na zagadnienie dotyczące problematyki kosztów pobytu w stacjonarnym zakładzie lecznictwa uzdrowiskowego opiekuna dziecka, które korzysta

z leczenia uzdrowiskowego w warunkach stacjonarnych z perspektywy wskazanej w niniejszym wystąpieniu.

11. Wystąpienie do Ministra Zdrowia z 17.07.2023 r. w sprawie realizacji świadczeń zdrowotnych na rzecz małoletnich pacjentów onkologicznych z nowotworami złośliwymi mózgu (diagnostyka – badania molekularne w onkologii, psychoonkologia i rehabilitacja onkologiczna)

**Pan
Adam Niedzielski
Minister Zdrowia**

z opublikowanego w 2022 r. raportu „Nowotwory złośliwe w Polsce 2020 roku” wynika, że od kilkadziesiąt lat umieralność nowotworowa wśród dzieci się zmniejsza, jednak wciąż utrzymuje się wzrost zachorowalności. Wskazuje to na postęp leczenia onkologicznego w Polsce, za co należy wyrazić szczere uznanie, niemniej, nadal wyniki leczenia złośliwych nowotworów mózgu u dzieci pozostają niezadawalające.

Zachorowalność na nowotwory ośrodkowego układu nerwowego w Polsce wynosi rocznie 17-29 na 1 milion populacji w wieku 0-17 lat. Nowotwory te rozpoznaje się najczęściej u dzieci w wieku od 1. do 10. roku życia. Nowotwory mózgu są jednym z najczęściej diagnozowanych nowotworów u dzieci. Choć liczba małoletnich, którzy zapadają na tę ciężką chorobę, nie jest duża, w mojej ocenie dzieci te powinny być objęte szczególną troską ze strony systemu ochrony zdrowia i mieć zapewniony możliwie najwyższy komfort leczenia.

W wyniku podjętych przeze mnie działań na rzecz rozpoznania najistotniejszych problemów w obszarze leczenia i diagnozowania dzieci z nowotworami złośliwymi mózgu w marcu br. otrzymałem opinię Pana prof. Jana Styczyńskiego, Konsultanta Krajowego w dziedzinie onkologii i hematologii dziecięcej, z której wynika, że jednym z aktualnych problemów w zakresie diagnostyki dzieci z nowotworami złośliwymi mózgu jest m.in. brak finansowania badań molekularnych w guzach mózgu.

Badania te są niezwykle istotne nie tylko w diagnostyce nowotworów mózgu u dzieci, lecz także w wielu innych rozpoznaniach chorób nowotworowych czy też w diagnostyce chorób rzadkich.

Nowelizacją ustawy o Funduszu Medycznym z 1 grudnia 2022 roku (Dz.U. nr 2674) do zadań Funduszu Medycznego dodano „finansowanie świadczeń opieki

zdrowotnej udzielanych osobom do ukończenia 18. roku życia, związanych z diagnostyką genetyczną, zakwalifikowanych jako świadczenia gwarantowane z zakresów, o których mowa w art. 15 ust. 2 pkt 2 i 3 ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych” (t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 2561 z późn. zm.).

Konsultant Krajowy w dziedzinie onkologii i hematologii dziecięcej wskazał, że *Zadanie to [finansowane badań molekularnych] miało być finansowane przez Fundusz Medyczny, jednak w ciągu 16 miesięcy nie wprowadzono w życie tej obietnicy. Badania molekularne są obecnie standardem diagnostycznym i podstawą rozpoznań histopatologicznych. Kilka laboratoriów w Polsce jest w stanie wykonywać takie badania.*

Niedawno został opublikowany raport ekspercki „Diagnostyka molekularna w leczeniu nowotworów”, z którego wynika, że badania molekularne nowotworów są podstawą ich skutecznego leczenia, ponieważ pozwalają na dobranie właściwej terapii, która zwiększa szansę na zahamowanie choroby albo na jej wyleczenie. *Raport ujawnia uderzającą dysproporcję między zbyt małymi nakładami na diagnostykę molekularną a nakładami na terapię w onkologii. Jeśli wydatki na diagnostykę molekularną na poziomie 61 mln zł rocznie stanowią zaledwie 0,5% nakładów na leczenie nowotworów w Polsce, to z całą pewnością potencjał diagnostyki genetycznej nie jest wykorzystywany i, co za tym idzie, nie są wykorzystywane możliwości terapii celowanej u chorych na nowotwór ani możliwości profilaktyki w rodzinach z mutacjami germinalnymi. O zbyt małym wykorzystaniu diagnostyki genetycznej w onkologii świadczą także bardzo duże różnice w nakładach na diagnostykę molekularną pomiędzy poszczególnymi województwami.* Raport zwraca uwagę na konieczność zwiększenia dostępu do metod stosowanych w ramach medycyny personalizowanej w onkologii i do diagnostyki ukierunkowanej na dobranie leczenia celowego.

Zwracam się do Pana Ministra o udzielenie informacji w zakresie działań resortu zdrowia i podległych mu jednostek na rzecz poprawy dostępu do diagnostyki molekularnej w leczeniu nowotworów u dzieci – w tym u małoletnich ze złośliwymi guzami mózgu.

Drugą istotną kwestią, na którą zwrócił mi uwagę Konsultant Krajowy w dziedzinie onkologii i hematologii dziecięcej, jest *konieczność poprawy dostępności do opieki psychoonkologicznej i rehabilitacyjnej pacjentów w trakcie i po leczeniu onkologicznym.*

Choroba onkologiczna jest niezwykle trudnym doświadczeniem zarówno dla samego dziecka, jak i dla członków jego rodziny. Dziecko w procesie leczenia doświadcza wielu ciężkich chwil, niekiedy też traumatycznych doświadczeń, co ma zasadniczy wpływ na stan jego zdrowia tak psychicznego, jak i somatycznego. Rodzice, rodzeństwo oraz inne osoby bliskie chorego dziecka także bardzo często potrzebują profesjonalnej pomocy i wsparcia w radzeniu sobie ze stresem i wyzwaniem, które pojawiają się w czasie procesu leczniczego dziecka z chorobą onkologiczną. Dlatego w mojej ocenie należałoby rozważyć wprowadzenie konieczności zatrudnienia psychologa w szpitalach posiadających oddziały dziecięce, w których leczone są ciężkie choroby i w których pobyt dziecka w szpitalu jest długotrwały (dotyczy to m.in. oddziałów onkologicznych i hematoonkologicznych dla dzieci). Proszę zatem Pana Ministra o przedstawienie stanowiska wobec tej propozycji.

Odnosząc się do kwestii rehabilitacji onkologicznej dzieci i młodzieży, która jest istotnym elementem kompleksowego leczenia onkologicznego, zwracam się do Pana Ministra z prośbą o przekazanie informacji w zakresie dostępu do takich świadczeń. Proszę również o wskazanie, czy w resorcie zdrowia rozważano stworzenie wyspecjalizowanych ośrodków rehabilitacji onkologicznej dla dzieci – jeśli nie, stosownie do art. 11 ust. 1 ustawy z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 292), proszę o przeanalizowanie tej pozycji i przekazanie mi stanowiska Pana Ministra w tym zakresie.

12. Wystąpienie do Ministra Zdrowia z 27.07.2023 r. w sprawie problemów dzieci z chorobą rzadką: Atypowy zespół hemolityczno-mocznicowy (aHUS) – dostęp do leczenia, w tym rawulizumab w ramach programu lekowego

**Pan
Adam Niedzielski
Minister Zdrowia**

w moim stałym zainteresowaniu pozostaje sytuacja dzieci cierpiących na choroby rzadkie i ultraradkie. Jedną z takich chorób jest atypowy zespół hemolityczno-mocznicowy (aHUS), który jest postępującym i zagrażającym życiu schorzeniem prowadzącym do dysfunkcji wielonarządowych, skutkujących złym rokowaniem oraz koniecznością sprawowania intensywnej i stałej opieki nad pacjentem.

„aHUS może występować u dzieci i dorosłych rodzinnie albo jako postać sporadyczna (20% zachorowań). Przebieg aHUS jest znacznie cięższy w porównaniu z HUS [tj. zespół hemolityczno-mocznicowy]. Zmiany zakrzepowe lokalizują się głównie w nerkach, ale u 30% chorych obejmują również naczynia mózgu, serca, płuc i trzustki. Częste są nawroty choroby. W ciągu 3 lat od zachorowania na aHUS u 40–50% chorych dochodzi do ciężkiej przewlekłej niewydolności nerek lub zgonu”. Schorzenie to charakteryzuje się niedokrwistością hemolityczną, małopłytkowością, ostrym uszkodzeniem nerek i powikłaniami takimi jak: infekcje, cytopenie, niewydolność nerek, występowania zakrzepicy i krwotoku w narządach. Jak podaje się w piśmiennictwie „aHUS stanowi najczęstszą przyczynę ostrego uszkodzenia nerek u dzieci poniżej 4. roku życia (z wyłączeniem noworodków) i istotnie przyczynia się do nabytej przewlekłej choroby nerek u dzieci”.

Obecnie w Polsce, od stycznia 2020 r., w ramach programu lekowego dostępne jest leczenie dla pacjentów z aHUS produktem leczniczym zawierającym substancję czynną ekulizumab. Dla dzieci z aHUS leczenie to wiąże się z wizytami w szpitalu co dwa tygodnie w celu wykonania wlewu dożylnego leku. Jak wskazują rodzice dzieci chorych na aHUS ze Stowarzyszenia na rzecz Chorych na aHUS, konieczność stałych wizyt w szpitalu mających na celu podanie leku jest wyzwaniem organizacyjnym i sprawia, że życie dziecka i jego rodziny musi być stale dostosowane do terminów podania leku – niezbędnego dla ratowania życia i zdrowia chorego.

Rozwiązaniem mogłoby być stosowanie u pacjentów z aHUS terapii rawulizumabem, wymagającej mniejszej liczby iniekcji leku (podanie raz co 8 tygodni), co jest postulowane zarówno przez Stowarzyszenie na rzecz Chorych na aHUS, jak też przedstawiciele środowiska medycznego. Jak wskazuje prezes stowarzyszenia:

Na świecie w wielu krajach chorzy na aHUS otrzymują rawulizumab, który podaje się raz na 2 miesiące, a w dodatku jest on tańszy od stosowanego w Polsce ekulizumabu, który musi być podawany co dwa tygodnie. Podania leku odbywają się wyłącznie w szpitalu, w dni robocze. To w sumie 26 dni roboczych w roku, w których chorzy są wyłączeni z normalnego życia. W przypadku chorego ucznia lub uczennicy oznacza to, że co roku tracą pełen miesiąc zajęć lekcyjnych.

Z perspektywy rodzica lub dorosłego pacjenta 26 dni pracujących, w których są zmuszeni brać zwolnienie lub urlop bezpłatny, oznacza nie tylko niższe zarobki, ale w ogóle problem ze znalezieniem i utrzymaniem zatrudnienia. A to wszystko przecież oprócz „normalnych” zwolnień lekarskich, których w przypadku dzieci z taką chorobą nie brakuje.

Dodajmy, że tylko pacjenci mieszkający stosunkowo blisko szpitala, w miejscach dobrze skomunikowanych lub posiadający własny samochód, są w stanie zmieścić się w jednym dniu z całą procedurą. Osoby dojeżdżające z małych ośrodków często muszą przybyć dzień wcześniej, by o godz. 8 rano „zameldować się” w szpitalu.

To nie tylko zabiera kolejne dni nauki lub pracy. Jest też źródłem znacznych kosztów i dezorganizuje życie rodzinne. Dla dorosłych pacjentów lub rodziców pacjentów dziecięcych, którzy mają dodatkowo pod opieką inne dzieci lub starsze osoby zależne, jest to nie lada wyzwanie, aby co dwa tygodnie zorganizować opiekę dla nich na czas swojego pobytu w szpitalu.

Wobec powyższego, stosownie do art. 10 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 292), uprzejmie proszę o przekazanie stanowiska Pana Ministra w tej sprawie i wskazanie, na jakim etapie prac znajduje się włączenie terapii rawulizumabem osób cierpiących na aHUS w ramach programu lekowego.

Innymi kwestiami podnoszonymi przez Stowarzyszenie na rzecz Chorych na aHUS jako koniecznych do poprawy lub podjęcia prac nad opracowaniem stosownych rozwiązań są m.in.:

- 1) dostęp do diagnostyki, w tym organiczny dostęp do diagnostyki genetycznej;

- 2) organiczny dostęp do pomocy psychologicznej dla rodzin i opiekunów dzieci cierpiących na ciężkie choroby rzadkie;
- 3) wysokie koszty leczenia – w tym farmakologicznego – ponoszonego przez rodziców dzieci cierpiących na choroby charakteryzujące się wielonarządowymi dysfunkcjami i problemami zdrowotnymi.

Rozwiązania z zakresu m.in.: diagnostyki chorób rzadkich (w tym upowszechnienie testów genetycznych czy budowa Systemu Ośrodków referencyjnych), poprawy opieki zdrowotnej dla pacjentów z chorobami rzadkimi (w tym zwiększenie dostępności wysokospecjalistycznej opieki medycznej oraz zwiększenie dostępności terapii lekowych i do drogich technologii) oraz pomocy socjalnej dla pacjentów z chorobami rzadkimi i ich rodzin, zawarte są w *Planie dla Chorób Rzadkich*.

Zwracam się z prośbą o przekazanie informacji, jaki jest etap prac na rzecz realizacji *Planu dla Chorób Rzadkich*.

13. Wystąpienie do Minister Zdrowia z 18.09.2023 r. w sprawie uprawnienia do wizyt patronażowych w przypadku dziecka wypisanego ze szpitala, gdy ukończyło już 6. tydzień życia (wcześniaki)

**Pani
Katarzyna Sójka
Minister Zdrowia**

stosownie do art. 11 ustawy z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 292) zwracam się do Pani Minister z uprzejmą prośbą o rozważenie podjęcia działań legislacyjnych na rzecz umożliwienia skorzystania przez niemowlęta, które ukończyły 6. tydzień życia, z wizyt patronażowych położnej podstawowej opieki zdrowotnej.

Chciałbym zwrócić uwagę Pani Minister na zagadnienie dotyczące realizacji wizyt patronażowych przez położone w przypadku dzieci urodzonych przedwcześnie oraz dzieci, które urodziły się w terminie, ale z powodu komplikacji przy porodzie, wad rozwojowych lub innych powodów konieczna była ich dłuższa hospitalizacja (tj. grupy dzieci, które pozostawały w szpitalu w czasie gdy osiągnęły szósty tydzień życia albo dłużej).

Zgodnie z warunkami określonymi w części II załącznika nr 3 do rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 24 września 2013 r. w sprawie świadczeń gwarantowanych z zakresu podstawowej opieki zdrowotnej (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1427) wizyty patronażowe położnej realizowane są w pierwszych tygodniach życia dziecka w jego domu. Pierwsza taka wizyta powinna się odbyć najpóźniej w czwartej dobie życia noworodka, nie później niż 48 godzin po opuszczeniu szpitala. Kolejne, co najmniej cztery, są realizowane pomiędzy pierwszym a szóstym tygodniem życia.

Konstrukcja tych zapisów powoduje, że rodzice opuszczających szpital z niemowlęciem, które ukończyło szósty tydzień życia, mogą być pozbawieni wizyt patronażowych położnej. Istotnymi zaletami tych wizyt jest to, że w ich ramach świadczona jest pomoc młodym rodzicom w zapewnieniu prawidłowej opieki nad dzieckiem, udzielenie instruktażu właściwego postępowania z niemowlęciem, a także kontrola opieki nad nim w warunkach domowych.

Problem interpretacyjny wynikający z takiego zapisu (tj. czy można zrealizować wizytę patronażową w przypadku dziecka, które ukończyło 6. tydzień życia) dotyka w szczególności rodziców dzieci przedwcześnie urodzonych, dla których czas pobytu w szpitalu jest dłuższy - często znacząco dłuższy – niż w przypadku dzieci urodzonych w terminie.

To, że problem wynikający z określenia warunków korzystania z wizyt patronażowych położnej wiekiem dziecka (zatem okres, przez który one przysługują, liczony jest od momentu urodzenia dziecka, a nie opuszczenia szpitala) nadal dotyka rodziców dzieci przedwcześnie urodzonych, potwierdziła prof. dr hab. n. med. Maria Katarzyna Borszewska-Kornacka, Prezes Fundacji Koalicja dla wcześniaka.

Oczywiście stosownie do przepisów rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 27 listopada 2019 r. w sprawie zakresu zadań lekarza podstawowej opieki zdrowotnej, pielęgniarki podstawowej opieki zdrowotnej i położnej podstawowej opieki zdrowotnej (Dz.U. poz. 2335) w zakresie zadań położnej POZ leżą:

- w obszarze promocji zdrowia i profilaktyki chorób m.in.: poradnictwo w zakresie pielęgnacji i prawidłowego żywienia noworodka i niemowlęcia do 8. tygodnia życia, poradnictwo laktacyjne i promowanie karmienia piersią, kształtowanie postaw rodzicielskich, profilaktykę chorób wieku rozwojowego;
- w obszarze świadczeń pielęgnacyjnych: planowanie, realizację i ocenę opieki pielęgnacyjnej nad: kobietą w okresie ciąży, porodu i połogu, noworodkiem i niemowlęciem do 8. tygodnia życia, przygotowanie i wspieranie rodziny w opiece nad noworodkiem, niemowlęciem i kobietą.

W mojej ocenie powyższe nie rozwiązuje jednak w pełni problemu możliwości zapewnienia wizyt patronażowych – zgodnie z warunkami określonymi w części II załącznika nr 3 do rozporządzenia Ministra Zdrowia w sprawie świadczeń gwarantowanych z zakresu POZ – u dziecka powyżej 6. tygodnia życia.

Rodzice dzieci, które ze względu na stan zdrowia musiały przebywać w szpitalu dłużej, powinni mieć takie samo prawo dostępu do przedmiotowego świadczenia gwarantowanego z zakresu POZ jak rodzice dzieci urodzonych o czasie i bez problemów zdrowotnych powodujących konieczność dłuższej hospitalizacji.

Mając na uwadze powyższe, zwracam się z wnioskiem jak we wstępie.

14. Wystąpienie do Ministra Edukacji i Nauki z 22.09.2023 r. w sprawie problemów w zagwarantowaniu dzieciom cierpiącym na choroby przewlekłe pomocy przedmedycznej i możliwości podawania leków – w szczególności ratujących życie i zdrowie – podczas pobytu w przedszkolu

**Pan
Przemysław Czarnek
Minister Edukacji i Nauki**

chciałbym zwrócić uwagę na problemy w zagwarantowaniu dzieciom cierpiącym na choroby przewlekłe pomocy przedmedycznej, a w szczególności możliwości podawania leków – w tym ratujących życie i zdrowie – podczas ich pobytu w przedszkolach.

Z analizy spraw zgłaszanych do Biura Rzecznika Praw Dziecka wynika, że sytuacja przedszkolaków z chorobą przewlekłą jest uzależniona od przyjętej przez daną placówkę „wewnętrznej procedury postępowania”, czy też postawy pracowników przedszkola wobec choroby dziecka. Niestety, część przedszkoli nie podejmuje żadnych działań w celu przygotowania się do przyjęcia dziecka z chorobą przewlekłą, choćby zapoznania się ze specyfiką funkcjonowania z uwagi na jego chorobę, a niechęć do podania leku tłumaczą przepisami prawa (m.in. tym, że nie ma takiego prawnego obowiązku). W takich przedszkolach często dochodzi do skreślenia dziecka z listy i wypowiedzenia umowy o świadczenie usług przedszkolnych. Są i takie przedszkola, które wprost odmawiają przyjęcia dziecka ze względu na jego chorobę.

Przepisy ustawy z dnia 12 kwietnia 2019 r. o opiece zdrowotnej nad uczniami (Dz.U. z 2019 r. poz. 1078), która reguluje m.in. zagadnienie sprawowania opieki nad uczniami przewlekłe chorymi lub niepełnosprawnymi w szkole, nie objęły dzieci realizujących wychowanie przedszkolne, w tym dzieci w wieku 6 lat objętych rocznym przygotowaniem przedszkolnym. Brak jest zatem przepisów określających takie elementy opieki nad dzieckiem z chorobą przewlekłą w przedszkolu jak możliwość podania mu leku, zagwarantowanie indywidualnej diety, a także udzielenie pomocy przedmedycznej.

Choroba przewlekła to choroba, która od momentu jej wystąpienia trwa przez całe życie człowieka i nie ma możliwości jej wyleczenia. Co istotne, choroba przewlekła może

wystąpić w każdym wieku, a często dzieje się to już w wieku dziecięcym. Proces leczniczy wymaga zarówno od osoby chorej, jak i jej rodziny, stałego w nim udziału i współpracy terapeutycznej oraz – co istotne – zachowania ciągłości leczenia. U dzieci choroby przewlekłe niewątpliwie wpływają na jakość życia ich i członków ich rodzin, a niekiedy nawet na rozwój dziecka oraz na wystąpienie niepełnosprawności. W ostatnich latach zwiększa się populacja dzieci z chorobami przewlekłymi.

Najczęściej zgłaszane do mnie problemy dotyczą kwestii opieki w przedszkolu nad dziećmi z takimi chorobami przewlekłymi jak: cukrzyca, padaczka, astma, alergie pokarmowe.

Cukrzyca

Jak podają specjaliści: *Cukrzyca może pojawić się u dziecka w każdym wieku. Jeszcze kilkanaście lat temu cukrzyca u najmłodszych dzieci rozwijała się wyjątkowo rzadko. Ostatnio jednak zapadalność na tę chorobę u dzieci do 5. roku życia bardzo szybko wzrasta. Najczęstszą postacią cukrzycy u dzieci w wieku powyżej 6. miesiąca życia jest cukrzyca typu 1. Jak wskazuje Prof. dr hab. n. med. Mieczysław Walczak, Konsultant Krajowy w dziedzinie endokrynologii i diabetologii dziecięcej: Polska jest na czele krajów, gdzie najszybciej przybywa dzieci chorych na cukrzycę typu 1. Każdego roku notujemy aż 5-procentowy wzrost zapadalności na to autoimmunologiczne schorzenie. (...) Takie rozpoznanie lekarze coraz częściej stawiają dzieciom poniżej 5. roku życia.*

Padaczka

Specjaliści wskazują: *Padaczka jest najczęściej rozpoznawana w dzieciństwie, dlatego wpływa na dalszy rozwój fizyczny, intelektualny i psychospołeczny dziecka. Występowanie padaczek częściowych i uogólnionych zmienia się z dojrzewaniem OUN [ośrodkowego układu nerwowego] dziecka. (...) W pierwszych latach życia (0–5 lat) dominują padaczki i zespoły padaczkowe uogólnione (...) Uważa się, że w 30% przypadków padaczki pierwszy napad występuje przed 4. rokiem życia. W przypadku wystąpienia objawów padaczki u dziecka bardzo ważne jest udzielenie mu pomocy przedmedycznej.*

Astma

Zdaniem ekspertów astma oskrzelowa jest najczęstszą chorobą przewlekłą wieku dziecięcego. Astma często rozwija się u dzieci poniżej 6. roku życia. Astma oskrzelowa może wystąpić w każdym momencie życia, ale wysokie jest prawdopodobieństwo

wystąpienia pierwszych objawów w dzieciństwie. Według Światowej Organizacji Zdrowia na astmę choruje ponad 300 mln ludzi na świecie, a w populacji dzieci jest to najczęściej występująca choroba przewlekła. W Polsce na astmę choruje więcej dzieci niż dorosłych. W przypadku wystąpienia objawów astmy u dziecka bardzo ważne jest udzielenie mu pomocy przedmedycznej i podanie leku, ponieważ jest to *choroba, w której zwężenie oskrzeli utrudnia prawidłowe oddychanie, czyli dostarczanie tlenu do organizmu i usuwanie z niego dwutlenku węgla. Narastająca duszność w skrajnych przypadkach może prowadzić do zatrzymania krążenia.*

Alergia pokarmowa

Eksperci podają, że *alergia pokarmowa to nieprawidłowa reakcja układu immunologicznego, która pojawia się w krótkim czasie po zjedzeniu określonego pokarmu zawierającego alergen. Już niewielka jego ilość może wywołać objawy w postaci pokrzywki, obrzęku twarzy, kaszlu, trudności w oddychaniu, nudności, wymiotów, a nawet wstrząsu anafilaktycznego (ciężkiej reakcji alergicznej zagrażającej życiu). Alergia pokarmowa jest najczęstszą przyczyną wstrząsu anafilaktycznego u dzieci.* Ostatnio podwoiła się częstotliwość występowania alergii pokarmowych u dzieci do piątego roku życia. Zwiększa się też liczby reakcji alergicznych. Alergia pokarmowa we wczesnym dzieciństwie jest uznawana za pierwszy sygnał potencjalnej choroby atopowej w wieku późniejszym. Choroby atopowe, w tym również alergie pokarmowe, stanowią obecnie coraz większy problem zdrowotny ze względu na ich długotrwały i nawrotowy charakter oraz możliwość powstania groźnych, nawet dla życia, powikłań narządowych.

Wskazane choroby o przewlekłym charakterze są narastającym problemem epidemiologicznym i należy liczyć się z tym, że coraz więcej dzieci w wieku przedszkolnym będzie zapadać na którąś z tych chorób. Co ważne, wymienione choroby nie wyczerpują katalogu chorób przewlekłych występujących u dzieci także w wieku 3-6 lat.

Kwestia podawania dziecku leku, w czasie gdy przebywa w przedszkolu, stanowiła już przedmiot mojego zapytania skierowanego do Ministerstwa Zdrowia. W odpowiedzi Dyrektor Departamentu Zdrowia Publicznego i Rodziny poinformowała: *Przyjmuje się, że działania podejmowane przez nauczycieli i wychowawców w żłobkach, przedszkolach i szkołach mogą być analogiczne do tych, jakie w podobnych sytuacjach podejmowałiby rodzice lub prawni opiekunowie dziecka. Podkreślić należy jednak, że podawanie dziecku leków bądź zastosowanie innych działań wymaga uzyskania*

upoważnienia (pisemnego) od rodziców dziecka dla osoby, która będzie te czynności wykonywała oraz zgody tej osoby.

Zdaniem resortu zdrowia: Określenie zasad i sposobu postępowania oraz „udzielenia pomocy dziecku z chorobą przewlekłą podczas pobytu w placówce oświatowej, jak również zapewnienie odpowiednich szkoleń dla pracowników, pozostaje w kompetencji dyrektora tej placówki, we współpracy z rodzicami dziecka oraz lekarzem sprawującym nad nim opiekę. Ministerstwo Zdrowia wskazywało także, że Podawanie leków zleconych przez lekarza wiąże się ze sprawowaniem funkcji opiekuńczej nad dzieckiem. Leki zlecone przez lekarza dziecko przyjmuje samodzielnie lub pod nadzorem albo też podaje je rodzic (u małych dzieci). Przyjęcie odmiennej interpretacji, zgodnie z którą wyłącznie pracownik służby zdrowia (lekarz lub pielęgniarka) podaje leki osobie przewlekle chorej, uniemożliwiłoby codzienne funkcjonowanie dzieci i młodzieży z chorobą przewlekłą, które nie wymagają hospitalizacji. Byłoby to również sprzeczne z zasadami leczenia i samoopieki osób przewlekle chorych oraz ich prawem do samostanowienia.

Stosownie do art. 155 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 900): W celu zapewnienia dziecku podczas pobytu w publicznym przedszkolu, oddziale przedszkolnym w publicznej szkole podstawowej, publicznej innej formie wychowania przedszkolnego, publicznej szkole i publicznej placówce, o której mowa w art. 2 pkt 8, odpowiedniej opieki, odżywiania oraz metod opiekuńczo-wychowawczych rodzic dziecka przekazuje dyrektorowi przedszkola, szkoły lub placówki uznane przez niego za istotne dane o stanie zdrowia, stosowanej diecie i rozwoju psychofizycznym dziecka.

Ustawa prawo oświatowe nakłada na każdego nauczyciela obowiązek kierowania się w jego działaniach dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych m.in. dobrem uczniów i troską o ich zdrowie (art. 5), natomiast na dyrektora obowiązek wykonywania zadań związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa uczniom i nauczycielom w czasie zajęć organizowanych w szkole lub przedszkolu (art. 68 ust. 1 pkt 6).

Powszechny obowiązek niesienia pomocy w stanie nagłego zagrożenia życia wynika wprost z art. 4 ustawy z dnia 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1541).

W mojej ocenie przepisy te są jednak niewystarczające dla jednoznacznego określania zasad podejmowania określonych działań wobec dziecka z chorobą przewlekłą przez pracowników przedszkola.

Na to, że nie ma możliwości stworzenia w przedszkolu przyjaznych warunków pobytu dla dziecka z chorobą przewlekłą bez praktycznego zaangażowania pedagogów oraz w sytuacji towarzyszenia strachu przed udzieleniem pomocy przedmedycznej, wskazywał m.in. Zespół do Spraw Przeciwdziałania Dyskryminacji Dzieci Przewlekle Chorych (którego członkami byli m.in. przedstawiciele resortu edukacji). Niestety, określone przez zespół praktyczne wskazówki dla nauczycieli nie zostały wdrożone w większości przedszkoli. Na tę sytuację może mieć wpływ brak systemowych regulacji w zakresie opieki nad dziećmi z chorobą przewlekłą, z uwzględnieniem ich indywidualnych potrzeb zdrowotnych, psychofizycznych i edukacyjnych oraz związanej z tym organizacji przedszkola.

Obecny stan, w którym brak jest systemowych i jednolitych przepisów odnoszących się do sytuacji dziecka z chorobą przewlekłą w przedszkolu – tj. regulujących te elementy opieki, mające na celu zabezpieczenie potrzeb zdrowotnych dziecka przy zapewnieniu mu prawa do pełnej realizacji wychowania przedszkolnego – powoduje nierówne traktowanie tych dzieci w systemie oświaty.

Mając powyższe na uwadze, działając na podstawie art. 11 ust. 1 ustawy z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka (Dz. U. z 2023 r. poz. 292), zwracam się do Pana Ministra z prośbą o analizę przedstawionego zagadnienia i na jej podstawie o podjęcie działań w celu uregulowania tych elementów opieki, które mają wpływ na zabezpieczenie potrzeb dziecka z chorobą przewlekłą w przedszkolach – analogicznie jak w przypadku uczniów szkół (tj. rozdział 4 ustawy z dnia 12 kwietnia 2019 r. o opiece zdrowotnej nad uczniami – określający sprawowanie opieki nad uczniami przewlekle chorymi lub niepełnosprawnymi w szkole).

Chciałbym także wskazać, że w przepisach rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 31 grudnia 2002 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach (Dz.U. z 2020 r. poz. 1604) określono obowiązek przeszkolenia pracowników szkoły lub placówki w zakresie udzielania pierwszej pomocy (§ 21). Z tego względu stosownie do art. 10 ust. 1 pkt 2 w zw. z art. 10b ustawy z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka zwracam się z prośbą o informację, czy Minister Edukacji i Nauki podejmował analizę stopnia

realizacji powyższego przepisu w praktyce, a także możliwości rozszerzenia szkoleń o tematykę udzielania niezbędnej pomocy i sprawowania opieki nad dziećmi z chorobami przewlekłymi najczęściej występującymi w populacji 3-6 lat.

Z mojej strony deklaruję współpracę przy działaniach na rzecz wprowadzenia rozwiązań zabezpieczających pełną realizację praw dziecka w powyższym zakresie.

15. Wystąpienie do Minister Zdrowia z 16.10.2023 r. w sprawie opieki stomatologicznej nad dziećmi

**Pani
Katarzyna Sójka
Minister Zdrowia**

w 2020 r. zakończył się program „Monitorowanie Stanu Zdrowia Jamy Usznej populacji polskiej”, którego wyniki wykazały, że u 41,1% dzieci w wieku lat 3 występują ubytki próchnicowe, wśród dzieci pięcioletnich – 76,8%, natomiast u dzieci siedmioletnich odsetek ten wynosi 85,1%. U dziecka trzyletniego próchnicą objętych jest średnio 1,85 zęba, u dzieci pięcioletnich zmianami próchnicowymi objętych jest już średnio 4,73 zęba. Z kolei przeprowadzone badania ankietowe w 2017 r. wykazały, że 52,4% trzyletnich dzieci nie odbyło jeszcze swojej pierwszej wizyty u stomatologa. To badanie epidemiologiczne było finansowane przez Ministra Zdrowia, jednak – pomimo wniosków m.in. prof. Doroty Olczak-Kowalczyk, Konsultant Krajowej w dziedzinie stomatologii dziecięcej – nie wyrażono zgody na dalsze finansowanie tych badań w latach kolejnych.

Tymczasem – co potwierdzają wyniki m.in. ww. badania – próchnicę należy już uznać za chorobę społeczną. Próchnica stanowi powszechny problem zdrowotny związany ze zdrowiem jamy ustnej. Dotyczy osób w każdym wieku i – co należy podkreślić – często dotyka dzieci. W raporcie Konsultant Krajowej w dziedzinie stomatologii dziecięcej za 2021 r. wskazano, że przytoczone na wstępie wyniki badania epidemiologicznego świadczą o bardzo wysokiej częstotliwości i dużym nasileniu próchnicy zarówno zębów mlecznych, jak i stałych u dzieci, co wymaga intensyfikacji opieki stomatologicznej nad małoletnimi. Jak wskazuje prof. Dorota Olczak-Kowalczyk należy zwrócić uwagę na potrzebę leczenia zębów mlecznych.

Na poprawę sytuacji w zakresie dostępu dzieci do świadczeń stomatologicznych miało wpłynąć uruchomienie dentobusów. W 2017 r. na podstawie przepisów z dnia 15 września 2017 r. o szczególnych rozwiązaniach zapewniających poprawę jakości i dostępności świadczeń opieki zdrowotnej (Dz. U. poz. 1774) dokonano zakupu dentobusów. Ustawa ta przewidywała zwiększenie środków finansowych przeznaczonych

na wyposażenie w określony w niej sprzęt i aparaturę medyczną, w tym na zakup rozważanych pojazdów, jedynie w 2017 r. Zgodnie z przepisami ww. ustawy, dentobusy zostały przekazane wojewodom i obecnie świadczenia udzielane są przez 16 dentobusów.

Wprowadzenie dentobusów, choć z pewnością w jakimś stopniu pomocne, nie przyczyniło się znaczenie do poprawy stanu zdrowia jamy ustnej u dzieci i młodzieży. Z danych Konsultant Krajowej w dziedzinie stomatologii dziecięcej wynika, że większość konsulatów wojewódzkich w ww. dziedzinie medycyny nie odnotowało znaczącej poprawy opieki stomatologicznej nad małoletnimi dzięki dentobusom, gdyż w tych mobilnych punktach realizowane są przede wszystkim przeglądy stomatologiczne wraz z instruktażem higieny jamy ustnej oraz profilaktyka i jedynie proste zabiegi. Rzadko natomiast prowadzone było leczenie stomatologiczne.

Zainteresowaniem mniejszym niż zakładano cieszy się także tworzenie gabinetów stomatologicznych w szkołach (jak poinformował Narodowy Fundusz Zdrowia na koniec grudnia 2022 r. w szkołach działały 721 gabinety dentystyczne – na ponad 14 tys. publicznych szkół podstawowych i ponadpodstawowych). Wpływ na to mogą mieć m.in. takie czynniki jak:

- 1) nierównomierny terytorialnie dostęp do stomatologów dziecięcych oraz nadal niewystarczający wskaźnik liczby lekarzy specjalistów w dziedzinie stomatologii dziecięcej na 10 tys. osób w wieku 0-19 (obecnie wskaźnik zbliża się do 1 – przy czym waha się w województwach od 0,27 do 1,5; pożądanymi wartościami, do których należy dążyć, to 2 stomatologów dziecięcych na 10 tys. mieszkańców; ponadto spada zainteresowanie specjalizacją ze stomatologii dziecięcej). Brakuje również higienistek/higienistów i asystentek/asystentów stomatologicznych;
- 2) pandemia COVID-19 (znacząco wpłynęła na korzystanie przez pacjentów ze stomatologicznych świadczeń zdrowotnych, a w szczególności dotknęła gabinety stomatologiczne w szkołach, które w czasie stanu epidemii pozostawały nieczynne);
- 3) wyższa konkurencyjność rynkowa świadczeń stomatologicznych udzielanych komercyjnie niż świadczeń udzielanych w ramach umowy z płatnikiem publicznym.

Pomimo wskazanych okoliczności uczniowie oczywiście nie pozostają bez dostępu do świadczeń stomatologicznych – zgodnie z przepisami ustawy z dnia 12 kwietnia 2019 r. o opiece zdrowotnej nad uczniami (Dz.U. poz. 1078) w przypadku braku gabinetu dentystycznego w szkole, organ prowadzący szkołę zawiera porozumienie

z podmiotem wykonującym działalność leczniczą udzielającym świadczeń zdrowotnych z zakresu leczenia stomatologicznego dla dzieci i młodzieży finansowanych ze środków publicznych, w którym określa się sposób organizacji udzielania świadczeń. Gabinet dentystyczny w szkole nie jest zatem jedynym miejscem, w jakim ma być sprawowana opieka stomatologiczna nad uczniami. Opieka stomatologiczna dedykowana dzieciom i młodzieży wymaga jednak podjęcia działań na rzecz jej poprawy.

Opieka profilaktyczna do 3 roku życia

Według ekspertów w Polsce obserwowany jest jeden z najwyższych w Europie wskaźników próchnicy u dzieci i młodzieży, dotyczy to również próchnicy wczesnego dzieciństwa. Dlatego Rada Przejrzystości w stanowisku nr 68/2023 z dnia 26 czerwca 2023 r. wskazała jako zasadne zakwalifikowanie świadczenia opieki zdrowotnej „Profilaktyczne świadczenie stomatologiczne dla dziecka w 3. roku życia” jako świadczenia gwarantowanego.

Wobec tego, stosownie do art. 10 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 292), zwracam się do Pani Minister o przekazanie informacji na temat stanowiska Ministerstwa Zdrowia w tej sprawie i wskazanie ewentualnych prac w resorcie zdrowia nad wprowadzeniem ww. rozwiązania.

Potrzeby zmian w koszyku świadczeń gwarantowanych z zakresu leczenia stomatologicznego i finansowaniu lecznictwa stomatologicznego

W ocenie Konsultant Krajowej w dziedzinie stomatologii dzieci i młodzieży koszyk świadczeń stomatologicznych dla dzieci i młodzieży nie zaspokaja wszystkich potrzeb by należycie zadbać o stan zębów. W ramach kontraktu z NFZ nie ma jednak możliwości poprawienia standardu za dopłatą. Nie można więc przeprowadzić leczenia w ramach NFZ, dopłacając za wypełnienie z „lepszego” materiału, wykonania z odpłatnością sedacji podtlenkiem azotu i jednocześnie procedur leczniczych w ramach umowy z NFZ, leczenia dwóch lub więcej zębów w przypadku stosowania procedur bezpłatnych i płatnych na jednej wizycie.

Koszyk świadczeń nie uwzględnia niezbędnych procedur m.in. procedury profilaktycznej w 3 roku życia, lakierowania zębów mlecznych, PRR [zabieg poszerzonego lakowania materiałem kompozytowym], unieruchamiania zębów i usunięcie szyny nazębnej (dostępne szynowanie druciane nie jest obecnie zalecane),

a także usunięcia małego guzka lub zmiany guzopodobnej co utrudnia profilaktykę onkologiczną. Prof. Dorota Olczak-Kowalczyk postuluje – poza uzupełnieniem koszyka świadczeń stomatologicznych dla dzieci – także:

- 1) stworzenie możliwości leczenia stomatologicznego małych pacjentów, którzy są hospitalizowani z powodu innych chorób (Jak podaje Konsultant Krajowa: *te świadczenia finansowane ze środków przeznaczonych na hospitalizację dziecka i niekiedy ich koszt przekracza przydzielone środki. Problem dotyczy dzieci ciężko chorych, które nie powinny być leczone stomatologicznie w warunkach ambulatoryjnych oraz dzieci wymagających pilnej interwencji, np. ropnie i ropowice, konieczność eliminacji ognisk infekcji, w ramach przygotowania do chemioterapii czy przeszczepienia narządu, jako zapobieganie IZW u dzieci z wadami serca czy uogólniania się infekcji w niedoborach odporności*). Na potrzebę tej zmiany wskazywał mi również Dyrektor Instytutu „Pomocnik – Centrum Zdrowia Dziecka” – o czym informowałem szczegółowo Ministra Zdrowia w moim wystąpieniu z 3 września 2021 r.;
- 2) wprowadzenie możliwości leczenia stomatologicznego w ramach umowy z NFZ w znieczuleniu ogólnym dzieci najmłodszych i niewspółpracujących, które mają stwierdzone poważne stany chorobowe jamy ustnej;
- 3) wprowadzenie współczynnika korygującego w finansowaniu świadczeń stomatologicznych udzielanych przez stomatologa dziecięcego.

Wobec tego, stosownie do art. 10 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka, zwracam się do Pani Minister o przekazanie informacji na temat stanowiska Ministerstwa Zdrowia w ww. kwestiach i wskazanie ewentualnych prac w resorcie zdrowia nad wprowadzeniem rozwiązań odpowiadających wskazanym postulatam.

Opieka stomatologiczna nad dziećmi z niepełnosprawnością

Zagadnienie to stanowiło przedmiot mojego wystąpienia generalnego do Ministra Zdrowia z 3 września 2021 r., w którym szczegółowo wskazałem na problemy związane z leczeniem stomatologicznym dzieci z niepełnosprawnościami.

Zdaniem Konsultanta Krajowego w dziedzinie stomatologii dziecięcej sytuacja dostępu do leczenia stomatologicznego ww. grupy dzieci nadal jest wysoce niezadowolająca: *Utrzymującym się problem jest dalece niewystarczająca opieka*

stomatologiczna dla pacjentów niepełnosprawnych (...). Procedury wykonywane u dzieci z niepełnosprawnością powinny mieć inny, wyższy współczynnik korygujący. Dzieci z niepełnosprawnością poza leczeniem w narkozie nie są ani objęte profilaktyką, ani nie są leczone, co skutkuje leczeniem w znieczuleniu ogólnym co 2-3 lata. Brak jest systemu opieki stomatologicznej . wyceny procedur dla pacjentów z różnym stopniem i rodzajem niepełnosprawności; system opieki dla [tych] pacjentów (...) ogranicza się wyłącznie do wykonywania zabiegów w znieczuleniu ogólnym. Dostęp do [tych świadczeń] (...) jest utrudniony (czas oczekiwania, odległość).

Problemy w obszarze opieki stomatologicznej nad dziećmi z niepełnosprawnościami były niejednokrotnie i nadal są zgłaszane przez nadzór medyczny, tj. przez Konsultanta Krajowego w dziedzinie stomatologii dziecięcej i konsultantów wojewódzkich w tej dziedzinie: *środowisko stomatologów wielokrotnie zwracało się z propozycjami uwzględnienia w systemie opieki stomatologicznej dzieci z różnego rodzaju niepełnosprawnościami (szkole gabinety profilaktyczne, specjalistyczne ośrodki lecznicze, procedury specjalistyczne), co wiąże się z koniecznością przygotowania personelu stomatologicznego oraz finansowania umożliwiającego utrzymanie ww. jednostek (wycena procedur lub współczynnik korygujący o wartości co najmniej 4). Ważne jest także wprowadzenie pakietów profilaktycznych już od pierwszych miesięcy życia dziecka, których potwierdzenie realizacji [powinno być] odnotowane w książeczce zdrowia dziecka. Mobilizowałoby to rodziców do systematycznych kontroli i w efekcie ograniczenia występowania zaawansowanych zmian prowadzących do konieczności hospitalizacji.*

Mając na uwadze powyższe, stosownie do art. 10a ust.1 i art. 11 ust. 1 ustawy z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka, zwracam się do Pani Minister z wnioskiem o podjęcie działań na rzecz dzieci z niepełnosprawnościami w obszarze ich leczenia stomatologicznego, w tym o podjęcie analizy w zakresie zasadności i potrzeb:

- 1) zmian w koszyku świadczeń gwarantowanych z zakresu leczenia stomatologicznego – w tym wprowadzenia współczynnika korygującego w leczeniu małoletnich pacjentów z niepełnosprawnością w ramach finansowania tych procedur przez Narodowy Fundusz Zdrowia (który byłby dodatkowym mechanizmem motywującym lekarzy do leczenia tej grupy pacjentów);
- 2) przeprowadzenia ogólnopolskiej kampanii informacyjnej dedykowanej opiekunom dzieci niepełnosprawnych, dotyczącej konieczności stosowania wobec

małoletnich profilaktyki przeciwpróchnicowej oraz systematycznej opieki stomatologicznej, jak również promowania zdrowych nawyków higienicznych i dietetycznych;

- 3) przeanalizowania doświadczeń oraz rozwiązań stosowanych w innych krajach celem wprowadzenia ewentualnych zmian w systemie opieki zdrowotnej nad małoletnimi pacjentami z niepełnosprawnościami oraz ich rodzinami.

16. Wystąpienie do Minister Rodziny i Polityki Społecznej z 23.10.2023 r. w sprawie prawa do godziwych warunków socjalnych dzieci, dla których sąd rodzinny ustanowił pieczę bieżącą

**Pani
Marlena Małąg
Minister Rodziny i Polityki Społecznej**

prawo będące regulatorem życia społecznego w sposób szczególny winno odnosić się do dzieci jako do osób wymagających specjalnej ochrony. W ramach relacji rodzinnych podmiotem, który wymaga najwyższego poziomu ochrony, jest dziecko. Jako podmiot szczególnie wrażliwy na wszelki wpływ otaczającego je świata, dziecko musi posiadać status prawny, który zagwarantuje mu możliwość wszechstronnego i niezakłóconego rozwoju. Polski ustawodawca jako podstawę aksjologiczną całego systemu prawa rodzinnego przyjął zasadę dobra dziecka. Zgodnie zaś z Konwencją o prawach dziecka należy zapewnić dzieciom wszelkie prawa przewidziane w konwencji niezależnie od statusu prawnego, jaki posiadają ich rodzice.

Dlatego chciałbym ponownie zwrócić uwagę Pani Minister na zagadnienie wymagające pilnych działań naprawczych, w odniesieniu do świadczeń pomocowych na rzecz dzieci, dla których prawomocnym postanowieniem sądu rodzinnego ustanowiono opiekuna - pieczy bieżącej.

W kontekście zasady dobra dziecka dokonuje się wykładni wszelkich norm prawnych odnoszących się do osoby dziecka. Wskazał na to Sąd Najwyższy m.in. w wyroku z 8 czerwca 2000 r. w sprawie sygn. akt V CKN 1237/008, w którym stwierdził, że: „przepis art. 3 Konwencji o prawach dziecka formułuje bezwzględny obowiązek prawny i odnosi się do każdej indywidualnej decyzji stosowania prawa przez sąd i to zarówno w sferze stosowania przepisów postępowania, jak i wykładni norm prawa materialnego stanowiących merytoryczne usprawiedliwienie rozstrzygnięć dotyczących dzieci”.

Postanowienia w przedmiocie orzekania pieczy bieżącej w miejsce pieczy zastępczej lub tymczasowej pieczy zastępczej wiążą się z naruszeniem prawa dziecka do godziwych warunków socjalnych, gdyż pozbawiają opiekuna pieczy bieżącej możliwości

uzyskania prawa do świadczenia wychowawczego, do świadczeń rodzinnych czy uprawnienia do świadczenia „Dobry Start”.

Każdy z aktów prawnych regulujący te świadczenia nie uwzględnia osoby, która sprawuje pieczę bieżącą nad dzieckiem z mocy prawomocnego orzeczenia sądu. Ograniczyły one bowiem krąg opiekunów faktycznych do osób, które wystąpiły z wnioskiem do sądu rodzinnego o przysposobienie dziecka. Tym samym pozbawiły opiekuna dziecka, nad którym jest sprawowana piecza bieżąca, możliwości uzyskania przynajmniej częściowego pokrycia wydatków na jego utrzymanie. Każdy wniosek o przyznanie dla opiekuna pieczy bieżącej wskazanych świadczeń kończy się decyzją odmowną, której uzasadnienie jasno wskazuje na brak legitymacji do wystąpienia z żądaniem.

W praktyce zakres obowiązków związanych z wykonywaniem pieczy obejmuje kompleksowe i nieprzerwane starania obejmujące wszelkie aspekty bieżącego utrzymania i opieki nad dzieckiem. Biorąc pod uwagę wyłącznie kwestie faktyczne sprawowania pieczy bieżącej, niczym nie różni się ona od obowiązków wykonywanych w ramach sprawowania władzy rodzicielskiej czy pieczy zastępczej, które uprawniają do ubiegania się o dofinansowanie wydatków związanych z utrzymaniem dzieci w przewidzianych przez prawo formach. Dlatego ograniczenia w dostępności do tych świadczeń dla osoby sprawującej pieczę bieżącą nad dzieckiem na mocy prawomocnego orzeczenia sądu rodzinnego godzą w interes osoby dziecka.

W ubiegłych latach kierowałem już wnioski w powyższym zakresie do Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej, podkreślając, że prawo będące regulatorem życia społecznego w sposób szczególny winno odnosić się do dzieci jako do osób wymagających specjalnej ochrony, postulując o podjęcie pilnych działań we wskazanym zakresie, a także do Departamentu Spraw Rodzinnych i Nieletnich Ministerstwa Sprawiedliwości w przedmiocie praktyki orzeczniczej sądów w zakresie orzekania o powierzeniu pieczy bieżącej nad dzieckiem zamiast pieczy zastępczej.

Prawa dziecka należą do najistotniejszych i najbardziej wymagających regulacji zarówno na arenie międzynarodowej, jak i w ustawodawstwie krajowym. Zarówno w Konwencji o prawach dziecka, jak i w prawie polskim wyrażony został nakaz kierowania się dobrem dziecka. Klauzula dobra dziecka wypełniana jest treścią przez doktrynę oraz judykaturę. Dobro dziecka stanowi wartość nadrzędną, inne dobra i interesy nie powinny mieć pierwszeństwa przed tą zasadą. Nie można tracić z pola

widzenia, że orzeczenie powierzające sprawowanie pieczy określonej osobie musi uwzględniać przede wszystkim dobro i interesy dziecka.

Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 28 kwietnia 2003 r. K 18/02 podniósł, że *nakaz ochrony dobra dziecka stanowi podstawową, nadrzędną zasadę polskiego systemu prawa rodzinnego, której podporządkowane są wszelkie regulacje w sferze stosunków pomiędzy rodzicami i dziećmi*. Trybunał przyjął też, że *pojęcie praw dziecka w przepisach Konstytucji należy rozumieć jako nakaz zapewnienia ochrony interesów małoletniego, który w praktyce sam może jej dochodzić w bardzo ograniczonym zakresie. Dobro dziecka jest również tą wartością, która determinuje kształt innych rozwiązań instytucjonalnych*.

Podkreślić należy, że przez osiem lat funkcjonowania ustawy o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci luka prawna w powyższym zakresie nie została usunięta, co do chwili obecnej skutkuje dochodzeniem przez opiekunów dzieci swoich uprawnień przed sądami administracyjnymi. Również ustawa z dnia 7 lipca 2023 r. o zmianie ustawy o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci podwyższająca świadczenie wychowawcze o 300 zł w 2024 r. nie zawiera stosownych zmian, by świadczenie było powszechne, równe i dostępne dla każdego dziecka.

Mając na uwadze powyższe, by budować i chronić szeroko rozumiany dobrostan dziecka, na podstawie art. 10a i art. 11 ustawy z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka, zwracam się do Pani Minister z prośbą o dokonanie kompleksowej analizy przedstawionego zagadnienia oraz poinformowanie mnie o zajęтым stanowisku i podejmowanych w tym obszarze działaniach.

Jednocześnie ze swojej strony wyrażam otwartość i gotowość na współpracę w celu stworzenia jak najbardziej optymalnych rozwiązań w tym przedmiocie.

17. Wystąpienie do Minister Zdrowia z 23.11.2023 r. w sprawie promocji nowatorskich wyrobów tytoniowych – podgrzewaczy tytoniu

**Pani
Katarzyna Sójka
Minister Zdrowia**

już w 2021 r. sygnalizowałem Ministrowi Zdrowia niepokojący mnie trend rosnącego zainteresowania małoletnich konsumpcją wyrobów tytoniowych i używaniem e-papierosów.

Ponownego przytoczenia wymagają wyniki przeprowadzonego na moje zlecenie badania wśród polskiej młodzieży na temat używania e-papierosów, wskazujących, że ponad połowa (55%) młodzieży poniżej 20. roku życia sięgnęła przynajmniej raz po papierosa lub e-papierosa, a zdecydowana większość młodzieży (67%) próbowała zarówno papierosów tradycyjnych, jak i e-papierosów. Palenie e-papierosów od ponad roku zadeklarowało aż 34% młodzieży w wieku 16-17 lat zaś 31% – od dwóch do pięciu lat. Wszyscy badani (93%), którzy palili kiedykolwiek, uważają, że palenie uzależnia, jednak tylko 75% ma takie przekonanie o e-papierosach (75%). Małoletni nie mają większego kłopotu z zakupem e-papierosa. Samodzielnie – mimo formalnego prawnego zakazu takiej sprzedaży – kupuje je aż 56% palących 16- i 17-latków, głównie w sklepach z e-papierosami, kioskach i supermarketach. Dla 3% z nich e-papierosy kupują rodzice, a 36% korzysta z pomocy pełnoletnich znajomych. E-papierosy zerówki, czyli liquidy bez zawartości nikotyny, pali od czasu do czasu 68% młodzieży. Połowa e-palaczy uważa, że nie szkodzą zdrowiu, a 37% że nie uzależniają. Ponad połowa młodych ludzi (51%) przyznaje, że o e-papierosach wie mało, ale ta wiedza im wystarcza. Dla 58% młodych ludzi e-palenie jest modne.

Raport Światowej Organizacji Zdrowia (WHO) przygotowany na 8. Posiedzenie Państw-Stron Ramowej Konwencji Światowej Organizacji Zdrowia o Ograniczaniu Użycia Tytoniu (*WHO Framework Convention on Tobacco Control – FCTC*) wskazuje Polskę jako państwo z największym na świecie odsetkiem osób nieletnich, które kiedykolwiek używały elektronicznych papierosów.

Powyższe pokazuje, że młodzi ludzie nadal wykazują tendencje do użytkowania nikotyny i chętnie ulegają nowym trendom w korzystaniu z nowatorskich urządzeń do jej spożywania. W związku z powyższym, w niniejszym wystąpieniu chciałbym zwrócić uwagę na sprawę nadużyć w promocji użytkowania podgrzewaczy tytoniu i możliwych nieprawidłowości występujących w związku z marketingiem tych nowatorskich wyrobów tytoniowych.

Niewątpliwie coraz częściej pojawiające się zagadnienia polityki redukcji szkód w wyniku używania tytoniu jest warte odnotowania i pozytywnie przeze mnie oceniane. Niemniej jednak w mojej opinii działania państwa w tym obszarze nie są wystarczające, w szczególności w zakresie reklamowania i promowania urządzeń do podgrzewania tytoniu, elektronicznych papierosów. Moim zdaniem występuje duże prawdopodobieństwo, że pod pozorem troski o zdrowie indywidualne i publiczne, w promowaniu tego typu urządzeń przemycana jest często narracja bagatelizująca skutki zdrowotne używania wyrobów tytoniowych i szkodliwości nikotyny. Tego typu działania mogą mieć katastrofalne skutki dla zdrowia użytkowników w przyszłości i sądzę, że są podyktowane zyskiem producentów tego typu produktów, promowanych często jako „produkty obniżonego ryzyka”, nie emitujące dymu papierosowego i substancji smolistych.

Kwestia inicjacji młodzieży do palenia za pośrednictwem wyrobów nowatorskich, a także polityka redukcji szkód była i nadal pozostaje przedmiotem zainteresowania parlamentarzystów składających interpelacje poselskie, wobec których prezentowane jest warte docenienia konsekwentne i merytoryczne stanowisko Ministra Zdrowia, oparte na danych WHO i UE.

Niestety, dostrzegając coraz powszechniejszy trend do promocji polityki redukcji szkód nie widzę równie usilnych starań, aby realnie walczyć z uzależnieniem od używania tytoniu oraz od nikotyny, w tym przyjmowanej za pośrednictwem wyrobów do podgrzewania tytoniu. W związku z powyższym, chcę zwrócić uwagę kierowanego przez Panią Minister resortu zdrowia na kwestie związane z modelem promocji wiodącego produktu tej kategorii – urządzenia IQOS (z ang. *I Quit Ordinary Smoking* – „rzucam tradycyjne palenie”). Slogan użyty na stronie internetowej produktu idealnie oddaje jego problematyczną kwintesencję „IQOS – tam, gdzie chcesz i kiedy chcesz”.

System promocji urządzenia typu IQOS zdaje się sprowadzać się do wyrobienia w użytkowniku przekonania, że może z niego korzystać w miejscach publicznych z zakazem palenia papierosów np. w lokalach gastronomicznych, na dworcach czy

lotniskach itd. W konsekwencji może to prowadzić do wytworzenia u uzależnionych od nikotyny użytkowników behawioralnego nawyku używania tego urządzenia bez przestrzegania zakazu palenia wyrobów tytoniowych, w tym palenia nowatorskich wyrobów tytoniowych, i palenia papierosów elektronicznych, w miejscach określonych w art. 5 ustawy z dnia 9 listopada 1995 r. o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 700).

Jak sam producent wskazuje na stronie internetowej ww. produktu: *W lokalach oznaczonych jako IQOS Spaces, spotykając się z innymi osobami lub spożywając posiłek samotnie w swojej ulubionej restauracji, możesz korzystać ze specjalnie wydzielonych stref, w których bez problemu można korzystać z urządzenia, nie przeszkadzając nikomu. Użytkownicy tradycyjnych wyrobów tytoniowych są pozbawieni możliwości ich używania w restauracjach, ponieważ obowiązuje w nich zakaz palenia tytoniu. Decyzja o możliwości korzystania z IQOS-a w danym lokalu należy do właściciela. Wychodząc naprzeciw potrzebom swoich użytkowników, IQOS nieustannie stara się rozszerzać listę miejsc partnerskich, które zezwalają na używanie podgrzewacza tytoniu.*

Zaznaczenia przy tym wymaga, że obecne przepisy ustawy o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych stanowią o możliwości wyznaczenia tzw. palarni na zasadach określonych w art. 5a tej ustawy przy czym właściciel lub zarządzający lokalem gastronomiczno-rozrywkowym może powyższe uczynić przy spełnieniu warunków określonych art. 5a ust. 4 tj. lokal musi dysponować co najmniej dwoma pomieszczeniami przeznaczonymi do konsumpcji, zaś pomieszczenie konsumpcyjne wyłączone spod zakazu określonego w art. 5 musi być pomieszczeniem zamkniętym, wyposażonym w wentylację, zapewniającą, aby dym tytoniowy nie przenikał do innych pomieszczeń. Nie jest to zatem bezwarunkowa decyzja właściciela lokalu, jak sugeruje to producent.

Dopuszczenie do dowolnego tworzenia stref pozwalających na swobodne użytkowanie nowatorskich wyrobów tytoniowych to cofnięcie się w polityce antynikotynowej o wiele lat. Zakaz palenia wyrobów tytoniowych w lokalach gastronomicznych miał za zadanie spowodowanie, aby konsumpcja wyrobów tytoniowych była mniej wygodna i atrakcyjna. Aby zapalić papierosa, e-papierosa czy nowatorski wyrób tytoniowy konsument często musi opuścić miejsce w lokalu, odejść od osób mu towarzyszących, wyjść poza lokal (często w niekorzystne warunki atmosferyczne) i następnie wrócić do lokalu. W przypadku urządzenia typu IQOS, poprzez sugerowanie tworzenia „przyjaznych stref do jego użytkowania” cały powyższy

mechanizm przestaje funkcjonować, w istocie zachęcając osobę uzależnioną do konsumpcji nikotyny na miejscu.

Należy także wskazać, że spożywaniu alkoholu może towarzyszyć chęć użycia wyrobów zawierających nikotynę – w przypadku papierosów chęć ta może być zniwelowana poprzez utrudnienie w postaci zakazu palenia, w przypadku zaś IQOS chęć ta może być natychmiastowo zaspokojona w miejscach partnerskich, o których wspomina producent.

Inną niepokojącą praktyką producentów jest dystrybucja urządzeń w modelu płatności odroczonej czy też program udostępniania podgrzewacza tytoniu „na próbę”. W mojej ocenie tego typu mechanizmy stanowią agresywną formę promocji wyrobów nowatorskich skutkującą przywiązaniem, w szczególności młodych osób, do nowej kategorii produktów jakimi są systemy podgrzewania tytoniu i w istocie utwierdzenie ich w niestety fałszywie przedstawianym jako modny i nieszkodliwy nałogu.

Myślę, że w szczególności producenci wyrobów nowatorskich, którzy wcześniej od dziesięcioleci produkowali papierosy chcą, aby historia zatoczyła koło i aby pod pozorem troski o zdrowie ich produkty były bagatelizowane w kontekście oceny szkodliwości ich działania i traktowane pobłaźliwie jak papierosy aż do lat 60-tych na Zachodzie. Jeszcze stosunkowo niedawno firmy tytoniowe masowo i konsekwentnie twierdziły, że filtry w papierosach całkowicie niwelują ich szkodliwość. Obawiam się, że kolportowanie też o obniżonej szkodliwości wyrobów nowatorskich stanowić może historyczną kalkę postępowania, a także przerost marketingowej formy nad treścią, co jest widoczne nawet w sąsiadujących z Polską krajach.

Urządzenie IQOS, będące produktem jednej z firm produkujących tradycyjne papierosy, obecne jest na światowym rynku od 2014 roku. Jest to zatem zbyt krótki czas aby ocenić ich rzeczywisty wpływ na zdrowie człowieka, w szczególności na rozwój nowotworów czy też przewlekłych chorób układu oddechowego, takich jak przewlekła obturacyjna choroba płuc (POChP) i astma. Jak wskazują eksperci w dziedzinie chorób płuc „(...) w świetle dostępnych danych wiadomo, że chociaż urządzenia podgrzewające tytoń prawdopodobnie wytwarzają mniej substancji toksycznych i kancerogennych niż papierosy tradycyjne, nie są bezpieczne dla zdrowia człowieka. Należy podkreślić również fakt, że większość nielicznych publikacji dotyczących wpływu IQOS-a na zdrowie człowieka została sfinansowana przez znaną, dużą firmę produkującą tradycyjne papierosy”.

Ustawa z dnia 9 listopada 1995 r. o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 700) zasadniczo reguluje promocję wyrobów tytoniowych, papierosów elektronicznych, pojemników zapasowych lub rekwizytów tytoniowych. Pojawianie się nowatorskich wyrobów tytoniowych takich jak podgrzewane wyroby tytoniowe i ich podgrzewacze determinuje konieczność dostosowania regulacji prawnych w tym zakresie do zmian rynkowych. Dlatego celem ustawodawcy powinno być doprecyzowanie zagadnień dotyczących zakazu reklamy i promocji również w odniesieniu do nowatorskich wyrobów.

Mając na uwadze powyższe, stosownie do art. 11 ust. 2 ustawy z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 292) zwracam się do Pani Minister z wnioskiem o podjęcie inicjatywy zmiany ustawy z dnia 9 listopada 1995 r. o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych w zakresie reklamy i promocji nowych nowatorskich wyrobów tytoniowych.

18. Wystąpienie do Pełnomocnika Rządu do spraw Osób Niepełnosprawnych z 28.11.2023 r. w sprawie wydłużonych terminów stawania na komisji orzeczniczej z dzieckiem, któremu wygasa albo wygasło orzeczenie o niepełnosprawności

**Pan
Paweł Wdówik
Pełnomocnik Rządu do Spraw
Osób Niepełnosprawnych**

moją szczególną uwagę zwraca problem dzieci z niepełnosprawnościami, których orzeczenie o stopniu niepełnosprawności wygasło już po odwołaniu stanu zagrożenia epidemicznego.

W stanie prawnym od 6 sierpnia 2023 r. obowiązują przepisy o terminach upływu ważności orzeczeń o niepełnosprawności, tj. przedłużono ważność orzeczenia, jeśli wygasło podczas epidemii i stanu zagrożenia epidemicznego i krótko po tym terminie.

Zgodnie z przepisami prawa od momentu złożenia wniosku, jeśli dokumentacja jest kompletna i wystarczająca, komisja orzecznicza powinna się odbyć w ciągu miesiąca, a w sprawach szczególnie skomplikowanych w okresie dwóch miesięcy.

Z analizy spraw wpływających do Biura Rzecznika Praw Dziecka wynika, że terminy powyższe są dużo dłuższe i dodatkowo, jak potwierdzają doniesienia medialne, mogą trwać nawet do 8 miesięcy. Taki stan rzeczy wynika m.in. ze wzrostu liczby wpływających do zespołów do spraw orzekania o niepełnosprawności wniosków, braku lekarzy do obsadzania komisji, braku środków finansowych na dodatkowe etaty, jak również bardzo często z różnej interpretacji przepisów przez zespoły orzekające, które wychodzą z założenia, że kwestia orzekania o niepełnosprawności to sprawy szczególnie skomplikowane i wiążący jest termin dwóch miesięcy.

Odnosząc powyższe do informacji umieszczonej na wniosku o wydanie orzeczenia, że można go złożyć nie wcześniej niż na 30 dni przed upływem ważności posiadanego orzeczenia a wydłużonym terminem ustalonym przez zespoły orzekające, często brak jest realnej możliwości stanięcia z dzieckiem przed komisją orzeczniczą, aby zachować ciągłość orzeczenia. Konsekwencją takiego stanu rzeczy jest m.in. utrata zasiłku pielęgnacyjnego czy świadczenia pielęgnacyjnego do czasu, gdy komisja

orzecznicza się odbędzie i wyda orzeczenie, a co istotne, o czym nie należy zapominać, dziecko nie przestało być niepełnosprawne tylko dlatego, że upłynął termin, na jaki wydano orzeczenie.

W związku z powyższym, na podstawie art. 10a i art. 11 ustawy z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka, zwracam się do Pana Ministra z prośbą o dokonanie kompleksowej analizy przedstawionego zagadnienia oraz poinformowanie mnie o zajęтым stanowisku i podejmowanych działaniach zmierzających do skrócenia okresu oczekiwania na wydanie orzeczenia o niepełnosprawności.

Rozdział VI

Działalność w sprawach z aspektem międzynarodowym

I. Liczba spraw prowadzonych w 2023 r.

- sprawy nowe – 452
- sprawy kontynuowane w 2023 r. z lat poprzednich – 212
- sprawy zakończone – 489

II. Przystąpienia sądowe i administracyjne w 2023 r.

Ogólna liczba przystąpień – 80, w tym:

- przed sądami powszechnymi – 52
- przed Sądem Najwyższym – 13
- przed Naczelnym Sądem Administracyjnym – 4
- przed Strażą Graniczną – 11

III. Liczba wniosków o skargi nadzwyczajne, kasacyjne, ETPCz

- **wnioski o wniesienie skargi nadzwyczajnej:**
  - łącznie – 8
  - wniesione – 1
  - w trakcie analizy – 1
  - odmowa – 6
- **wnioski o wniesienie skargi kasacyjnej:**
  - łącznie – 19 (niektóre wpłynęły w 2022 r., a rozpoznane były dopiero w 2023 r.)
  - wniesione – 4
  - w trakcie analizy – 8
  - odmowa – 9

IV. Podstawowe tematy prowadzonych spraw

- **sprawy o nakazanie zapewnienia powrotu dziecka do miejsca stałego pobytu na podstawie przepisów Konwencji dotyczącej cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę sporządzonej w Hadze w 1980 r., toczące się przed sądami polskimi**

Znaczną część postępowań sądowych prowadzonych w Zespole Spraw Międzynarodowych i Konstytucyjnych stanowiły sprawy zainicjowane na wniosek rodziców lub ich pełnomocników, którzy zgłaszali się do Rzecznika Praw Dziecka o pomoc i wsparcie w postępowaniu dotyczącym nakazania powrotu małoletniego do miejsca stałego pobytu za granicą w trybie przepisów Konwencji dotyczącej cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę. Sprawy te były wynikiem powrotu jednego z rodziców wraz z dzieckiem (dziećmi) do Polski bez uzyskania uprzedniej zgody na wyjazd drugiego rodzica bądź zastępczej zgody właściwego sądu zagranicznego. W pierwszej kolejności Rzecznik Praw Dziecka – na podstawie udostępnionych przez sąd akt sprawy haskiej – ustalał sytuację małoletniego, a następnie w sytuacji, gdy stwierdził ryzyko naruszenia dobra dziecka, zgłaszał swój udział w toczących się postępowaniach. W sprawach toczących się na podstawie przepisów tzw. Konwencji haskiej badaniu podlega przede wszystkim to, czy doszło do bezprawnego uprowadzenia bądź zatrzymania małoletniego na terytorium Polski oraz czy zachodzi któraś z negatywnych przesłanek ustawowych upoważniających sąd do odmowy zarządzenia powrotu dziecka do kraju pochodzenia (państwa, w którym dziecko przebywało przed przyjazdem do Polski), polegająca w szczególności na możliwości wyrządzenia dziecku szkody psychicznej lub fizycznej czy też stawiająca je w innej sytuacji nie do zniesienia. W toku postępowania Rzecznik czuwał, aby zgromadzony w sprawie materiał dowodowy był kompletny, wobec czego do jego zadań należało zgłaszanie wniosków dowodowych mających na celu uzupełnienie zgromadzonego materiału. Będąc stroną postępowania Rzecznik Praw Dziecka zwracał uwagę przede wszystkim na konieczność wysłuchania małoletniego przez sąd w obecności psychologa, jeżeli wiek i stan rozwoju dziecka na to pozwalał. W uzasadnionych przypadkach, gdy materiał dowodowy wskazywał na możliwość narażenia dziecka na ryzyko wystąpienia szkody psychicznej lub fizycznej na skutek jego powrotu do miejsca stałego pobytu, Rzecznik Praw Dziecka wnioskował także o przeprowadzenie dowodu z opinii biegłych z Opiniodawczego Zespołu Sądowych Specjalistów. Jeśli zgromadzony materiał dowodowy wskazywał, że powrót małoletniego do miejsca poprzedniego pobytu może stanowić zagrożenie dla jego szeroko pojętego dobra, Rzecznik Praw Dziecka wnosił o oddalenie wniosku dotyczącego nakazania powrotu dziecka do miejsca jego stałego pobytu. W sprawach, w których Rzecznik Praw Dziecka przystąpił do postępowania już po wydaniu orzeczenia przez sąd I instancji, Rzecznik zwracał uwagę sądu II instancji na naruszenia prawa procesowego lub materialnego, których dopuścił się sąd przy wydaniu postanowienia nakazującego powrót

dziecka za granicę. W sprawach, w których konieczne było uzupełnienie materiału dowodowego, sąd apelacyjny uwzględniał zdanie Rzecznika poprzez wysłuchanie małoletniego czy dopuszczenie dowodu z opinii biegłych. Działania Rzecznika wielokrotnie skutkowały zmianą orzeczenia sądu I instancji. Sprawy prowadzone w oparciu o przepisy Konwencji haskiej były w większości przypadków kontynuowane w postępowaniu wykonawczym, mającym na celu wyegzekwowanie powrotu dziecka za granicę. W uzasadnionych przypadkach Rzecznik Praw Dziecka nadzorował działania kuratorów zmierzające do przymusowego odbioru dziecka, tak by czynności te w najmniejszym stopniu narażały je na negatywne przeżycia.

- **sprawy o nakazanie zapewnienia powrotu dziecka do miejsca stałego pobytu na podstawie przepisów Konwencji dotyczącej cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę, toczące się przed sądami zagranicznymi**

Do Rzecznika Praw Dziecka zgłaszali się także rodzice, których dzieci zostały uprowadzone z Polski do innego kraju bądź bezprawnie zatrzymane poza granicami Polski. W tego rodzaju sprawach Rzecznik Praw Dziecka nie miał możliwości podjęcia interwencji przed sądami zagranicznymi. Rzecznik monitorował przebieg postępowania przed sądem zagranicznym za pośrednictwem organu centralnego – Ministra Sprawiedliwości. Ponadto Rzecznik wskazywał zainteresowanym instytucje, do których mogą zwrócić się o pomoc za granicą oraz jakie czynności należało podjąć w celu powrotu do powrotu do Polski dziecka bezprawnie uprowadzonego bądź zatrzymanego w państwie trzecim. W uzasadnionych przypadkach Rzecznik Praw Dziecka zwracał się z prośbą o interwencję do właściwych miejscowo konsulów.

- **sprawy dotyczące wniosku o złożenie skargi kasacyjnej w sprawach z Konwencji haskiej**

Rzecznik Praw Dziecka jest jednym z trzech organów – obok Prokuratora Generalnego i Rzecznika Praw Obywatelskich – uprawnionym do złożenia skargi kasacyjnej od orzeczeń wydanych na podstawie Konwencji dotyczącej cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę. W związku z powyższym, do Rzecznika Praw Dziecka wpływały liczne wnioski o wniesienie do Sądu Najwyższego skargi

kasacyjnej. Ww. wnioski pochodziły najczęściej od rodziców, którym sąd nakazał zapewnienie powrotu dziecka za granicę. Rzecznik Praw Dziecka podejmował decyzję o skorzystaniu z omawianego tu nadzwyczajnego środka zaskarżenia wówczas, gdy dokonana analiza akt sprawy doprowadziła go do wniosku, że sąd orzekający w II instancji dopuścił się rażących i poważnych uchybień, co w konsekwencji powodowało naruszenie zasady dobra dziecka, stanowiącej fundament prawa międzynarodowego oraz krajowego porządku prawnego. Ponadto w sprawach, w których w ocenie Rzecznika Praw Dziecka skarga kasacyjna była uzasadniona, występował do sądu II instancji z żądaniem wstrzymania wykonania prawomocnego orzeczenia.

- **sprawy dotyczące wniosku o złożenie skargi nadzwyczajnej w sprawach z Konwencji haskiej**

Z wnioskiem o wywiedzenie skargi nadzwyczajnej do Rzecznika Praw Dziecka zwracały się najczęściej strony w sytuacji, gdy złożona wcześniej skarga kasacyjna nie została przez Sąd Najwyższy przyjęta do rozpoznania lub też została oddalona. W niektórych przypadkach wnioski dotyczyły spraw, w których skarga kasacyjna w ogóle nie przysługiwała. W przedmiotowych sprawach Rzecznik Praw Dziecka poddawał prawomocne orzeczenia kontroli przede wszystkim pod względem prawidłowej wykładni i zastosowania prawa. Rzecznik badał również, czy w danej sprawie nie zachodzi oczywista sprzeczność istotnych ustaleń sądu z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego, czy wreszcie nie miało miejsca naruszenie zasad lub wolności i praw człowieka i obywatela określonych w Konstytucji. W przypadkach, w których analiza materiału dowodowego wskazywała na konieczność zapewnienia zgodności orzeczenia z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, Rzecznik Praw Dziecka sporządzał skargę nadzwyczajną. W sprawach prowadzonych w trybie Konwencji haskiej wniesienie skargi nadzwyczajnej uzasadnia przede wszystkim rażące naruszenie prawa polegające na błędnej wykładni przesłanek negatywnych, które uprawniają sąd do odmowy zarządzenia powrotu małoletniego za granicę.

- **sprawy opiekuńcze mające element zagraniczny**

Są to najczęściej sprawy dotyczące:

- ustalenia kontaktów rodziców z dziećmi oraz władzy rodzicielskiej nad dziećmi, w tym także w toku sprawy rozwodowej, jeżeli jeden z rodziców przebywa lub przebywał za granicą,
- uzyskania zastępczej zgody sądu na wyjazd z dzieckiem za granicę lub uzyskania zgody na inną czynność dotycząca dziecka, co do której brak jest pomiędzy rodzicami porozumienia (np. zapisanie dziecka do szkoły, uzyskanie dla niego paszportu), a rodzic lub dziecko przebywa lub przebywał za granicą,
- powierzenia lub ograniczenia władzy rodzicielskiej, jeżeli jeden z rodziców przebywa lub przebywał za granicą,
- ustanowienia rodziny zastępczej dla małoletniego, którego rodzic przebywa lub przebywał za granicą,
- ustanowienia opiekuna tymczasowego dla małoletnich obcokrajowców, którzy przybyli do Polski w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium Ukrainy,
- ustanowienia rodziny zastępczej dla małoletnich obcokrajowców, którzy przybyli do Polski w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium Ukrainy.

- **sprawy dotyczące przymusowego odebrania dziecka**

Kolejnym rodzajem spraw, do których przystępował Rzecznik Praw Dziecka są postępowania wykonawcze, mające na celu wyegzekwowanie orzeczenia nakazującego powrót małoletniego za granicę w trybie Konwencji haskiej. Osoby, które nie zastosowały się do prawomocnego orzeczenia i nie zapewniły powrotu dziecka za granicę bądź też dobrowolnie nie wydały dziecka osobie uprawnionej, zwracały się do Rzecznika z prośbą o wstrzymanie wykonania postanowienia, na mocy którego sąd zlecił kuratorowi przymusowe odebranie dziecka. Mając na uwadze okoliczność, że odstąpienie od czynności przymusowego odebrania dziecka leży wyłącznie w gestii kuratora, działania Rzecznika Praw Dziecka w tego rodzaju sprawach ograniczały się głównie do nadzorowania czynności podejmowanych przez kuratorów. Rzecznik Praw Dziecka dążył za każdym razem do tego, aby przymusowe odebranie dziecka odbywało się z poszanowaniem godności małoletnich oraz w jak najmniejszym stopniu narażało ich na

negatywne przeżycia. Ponadto z uwagi na wniesioną skargę kasacyjną lub nadzwyczajną, Rzecznik Praw Dziecka wnosił o zawieszenie postępowania w sprawie przymusowego odebrania dziecka. Zdarzały się także sytuacje, w których Rzecznik Praw Dziecka – z uwagi na istnienie zagrożenia życia lub zdrowia małoletniego, potwierdzonego stosowną opinią specjalistyczną – wnioskował do sądu, który zlecił kuratorowi przymusowe odebranie dziecka o wstrzymanie dalszego wykonywania postanowienia.

- **sprawy o uznanie/nieuznanie orzeczeń sądów zagranicznych**

Innym rodzajem spraw, w których Rzecznik Praw Dziecka brał udział na prawach strony były postępowania dotyczące nieuznania orzeczenia sądu zagranicznego w Polsce. Zgłoszenie udziału do ww. postępowań wynikało przede wszystkim z faktu uprzedniego uczestnictwa Rzecznika w sprawie prowadzonej na podstawie Konwencji haskiej, która zakończyła się oddaleniem wniosku o nakazanie powrotu dziecka za granicę. Rodzic, któremu nie udało się spowodować powrotu dziecka do miejsca stałego pobytu w oparciu o przepisy Konwencji haskiej, inicjował postępowanie przed właściwym zagranicznym sądem opiekuńczym, a następnie występował do sądu w Polsce z wnioskiem o wykonanie orzeczenia sądu zagranicznego. Orzeczenia sądów zagranicznych najczęściej ustalały miejsce pobytu dziecka lub pozbawiały władzy rodzicielskiej rodzica, przetrzymującego bezprawnie dziecko w Polsce nakładając jednocześnie obowiązek wydania dziecka rodzicowi uprawnionemu. Z wnioskami o nieuznanie orzeczeń sądów zagranicznych występowali rodzice, którzy odmawiali powrotu dziecka za granicę. Rzecznik popierał ww. wnioski wówczas, gdy przemawiał za tym stan faktyczny i prawny sprawy, a przede wszystkim, gdy wydanie małoletniego było sprzeczne z zasadą dobra dziecka.

- **sprawy dotyczące małoletnich uchodźców z Ukrainy**

Podobnie jak w poprzednim roku, w 2023 r. do Rzecznika Praw Dziecka zgłaszane były sprawy od obywateli Ukrainy w związku z rozszerzeniem działalności Dziecięcego Telefonu Zaufania oraz czatu internetowego. Zarówno telefon, jak i czat funkcjonują całodobowo również w języku ukraińskim oraz rosyjskim. Za pośrednictwem Dziecięcego Telefonu Zaufania oraz czatu pedagogi, psychologowie oraz prawnicy

udzielali niezbędnego wsparcia wszystkim zgłaszającym się dzieciom. Do najczęstszych problemów zgłaszanych w ramach Dziecięcego Telefonu Zaufania należą:

- problemy z nastrojem depresyjnym,
- zaburzenia lękowe,
- dyskryminacja w szkole,
- przemoc rówieśnicza,
- odmowa przyjęcia do szkoły,
- problemy z uzyskiwaniem świadczeń,

W 2023 roku obywatele Ukrainy zgłaszali do Rzecznika również kwestie trudności w ustanowieniu dla ich dzieci w Polsce rodziny zastępczej, świadczeń socjalnych. Pojawiały się także zagadnienia związane z toczącymi się z udziałem dzieci postępowaniami o wydanie dzieci na Ukrainę, a także innych spraw opiekuńczych.

- **przewlekłość postępowań o udzielenie cudzoziemcowi zezwolenia pobytowego w Polsce**

Do Rzecznika Praw Dziecka w 2023 r. kierowane były skargi cudzoziemców dotyczące przewlekłego prowadzenia przez urzędy postępowań o udzielenie małoletnim cudzoziemcom i ich rodzicom zezwoleń pobytowych w Polsce. Cudzoziemcy informowali Rzecznika o trudnościach jakie spotykają ich dzieci z uwagi na przedłużające się postępowania o udzielenie zezwolenia na pobyt. W tych sprawach to dzieci, faktyczni beneficjenci zostają obarczone problemem przedłużających się postępowań, gdyż w konsekwencji nie otrzymują należnych im świadczeń ze strony państwa. W tego typu sprawach Rzecznik udzielał cudzoziemcom informacji na temat obowiązujących regulacji prawnych jak również możliwych do podjęcia działań. Ponadto Rzecznik zwracał się do właściwych organów o wyjaśnienie przyczyn przewlekłości. Interwencje Rzecznika w tym zakresie polegały przede wszystkim na zwróceniu się do właściwego organu z żądaniem udzielenia informacji na temat stanu toczącego się postępowania oraz przyczyn niezakończania sprawy w terminie.

- **sprawy małoletnich cudzoziemców, wobec których prowadzone jest postępowanie o zobowiązanie do powrotu do kraju pochodzenia**

W 2023 roku – tak jak to miało miejsce w latach ubiegłych – znaczną część spraw zgłaszanych do Rzecznika przez cudzoziemców stanowiły sprawy dotyczące wykonania decyzji o zobowiązaniu do powrotu. Rzecznik Praw Dziecka po zgłoszeniu udziału w postępowaniach, wnioskował o wysłuchanie dzieci lub zasięgnięcie w ich sprawie opinii psychologicznej celem ustalenia, czy powrót do kraju pochodzenia nie naruszy ich praw i nie zaburzy ich dalszego rozwój psychofizyczny. Jest to szczególnie istotne w sytuacji, gdy dzieci od wielu lat przebywają w Polsce i integrują się z polskim społeczeństwem. W sprawach zakończonych kilka lat wcześniej ostateczną decyzją deportacyjną, której jednak nie wykonano, a w sposób zauważalny zmianie uległy okoliczności faktyczne – np. dzieci zintegrowały się ze środowiskiem w którym funkcjonują – Rzecznik zwracał się do właściwych organów Straży Granicznej z żądaniem wszczęcia postępowania w sprawie udzielenia dzieciom oraz ich rodzicom zgody na pobyt ze względów humanitarnych.

- **sprawy małoletnich umieszczonych wraz z rodzicami w strzeżonych ośrodkach dla cudzoziemców**

Rzecznik Praw Dziecka otrzymywał zgłoszenia dotyczące warunków w strzeżonych ośrodkach dla cudzoziemców. Zgłoszenia te dotyczyły kwestii pomocy edukacyjnej, medycznej i wsparcia psychologicznego oferowanego dzieciom w tego rodzaju placówkach. W celu dokładnej oceny sytuacji dzieci przebywających w tych ośrodkach, Rzecznik kierował zapytania do odpowiednich placówek Straży Granicznej, a w uzasadnionych przypadkach wizytował takie ośrodki. Dodatkowo, jeśli sytuacja tego wymagała, Rzecznik zwracał się bezpośrednio do organów Straży Granicznej odpowiedzialnych za prowadzenie tych ośrodków, aby zbadano możliwości zastosowania alternatywnych środków z uwagi na stan psychofizyczny dzieci.

- **sprawy o dostęp rodzin polsko-cudzoziemskich do świadczeń pomocowych (500+, „dobry start”, zasiłków rodzinnych)**

W 2023 roku Rzecznik Praw Dziecka podejmował interwencje w sprawach dotyczących przyznawania cudzoziemcom świadczeń społecznych (500+, „dobry start”, zasiłki rodzinne, zasiłek i świadczenie pielęgnacyjne). Przedmiotem wniosków

o interwencji kierowanych do Rzecznika Praw Dziecka przez cudzoziemców były decyzje organów administracji odmawiające przyznania ich dzieciom świadczeń pomocowych. Co istotne, decyzje te dotyczyły dzieci, które posiadały obywatelstwo polskie. Rzecznik Praw Dziecka zaskarżał do sądów administracyjnych decyzje niekorzystne dla małoletnich obywateli RP wskazując, że przy ich wydawaniu organy administracji publicznej winny dokonywać wykładni celowościowej przepisów na podstawie których zostały one wydane. W ocenie Rzecznika organ administracji nie powinien wydawać decyzji opierając się wyłącznie na sytuacji prawnej rodzica-cudzoziemca przy jednoczesnym zignorowaniu faktu posiadania przez dziecko obywatelstwa polskiego. Rzecznik wskazywał, że zaistniałe sytuacje doprowadzały do faktycznej dyskryminacji dzieci z rodzin polsko-cudzoziemskich względem ich rówieśników w sprawach, w których o świadczenie pomocowe wnioskował rodzic-obywatel polski. Przed sądami administracyjnymi Rzecznik wskazywał, że organy decydując o przyznaniu bądź odmowie przyznania świadczenia powinny stosować wykładnię celowościową a także zasadę dobra dziecka. Rzecznik podkreślał, że zasada dobra dziecka będąca naczelną zasadą porządku prawnego naszego państwa powinna mieć prymat nad literalnym brzmieniem przepisów.

- **sprawy o umieszczenie małoletniego obywatela polskiego mieszkającego za granicą, w rodzinie zastępczej na terytorium Polski**

Rzecznik Praw Dziecka otrzymywał zgłoszenia od osób zamieszkujących w Polsce, a spokrewnionych z małoletnim odebranych rodzicom przez zagraniczne służby socjalne i umieszczonym w pieczy zastępczej. Osoby zgłaszające się do Rzecznika szukały wsparcia w przejęciu nad takim małoletnim opieki i stworzeniu rodziny zastępczej w Polsce. Rzecznik udzielał osobom zainteresowanym deklarującym gotowość pełnienia funkcji rodziny zastępczej szczegółowych informacji na temat możliwości skorzystania z Rozporządzenia Bruksela II bis i złożenia wniosku o ustanowienie opiekunem zastępczym dziecka na terenie Polski. W tego typu przypadkach Rzecznik kierował zainteresowanych do Ministra Sprawiedliwości pełniącego funkcję organu centralnego w sprawach z zakresu prawa międzynarodowego. Jeżeli sprawa tego wymagała, Rzecznik występował do Ministra Sprawiedliwości i placówek konsularnych o informacje w powyższych sprawach.

- **sprawy małoletnich obywateli polskich przebywających za granicą, objętych interwencjami zagranicznych służb socjalnych**

Do Rzecznika Praw Dziecka zgłaszane były sprawy dotyczące interwencji zagranicznych służb socjalnych. W sprawach tych obywatele polscy (rodzice lub bliscy krewni dzieci) kwestionowali interwencje podejmowane wobec ich rodzin przez zagraniczne służby socjalne polegające na odebraniu dzieci i umieszczeniu ich w pieczy zastępczej na terenie państwa obcego lub nadzorze służb nad rodziną. Zarzuty rodzin dotyczyły głównie braku uzasadnienia interwencji, kontaktu z odebraniem dzieckiem, kontaktu dziecka z językiem polskim lub braku dostępu dziecka do odpowiedniego leczenia i opieki. Rzecznik udzielał zainteresowanym porad, wsparcia i przekazywał informacje o organach właściwych do udzielenia pomocy, a w uzasadnionych przypadkach monitorował przebieg toczących się za granicą postępowań za pośrednictwem polskich służb konsularnych.

V. Współpraca międzynarodowa w 2023 r.

Współpraca w ramach Europejskiej Sieci Rzeczników Praw Dziecka ENOC, spotkania z przedstawicielami instytucji europejskich i międzynarodowych oraz spotkania promujące instytucję Rzecznika Praw Dziecka na świecie.

- **współpraca w ramach Europejskiej Sieci Rzeczników Praw Dziecka ENOC**

Europejska Sieć Rzeczników Praw Dziecka ENOC zrzesza 44 członków – rzeczników w krajach należących do Rady Europy. Współpraca rzeczników w ENOC nakierowana jest na promowanie i ochronę praw dziecka oraz pracę nad strategiami jak najpełniejszego wdrożenia Konwencji ONZ o Prawach Dziecka, tworzenie forum wymiany informacji, promowanie niezależnych instytucji zajmujących się prawami dziecka oraz oferowanie wsparcia dla takich inicjatyw. ENOC działa na rzecz umieszczenia praw dziecka w centrum działań, prawodawstwa i polityki organów Unii Europejskiej, a także władz krajowych oraz promuje aktywne uczestnictwo dzieci i młodzieży w procesach decyzyjnych, prawodawstwie i polityce ich dotyczącej. Członkowie ENOC utrzymują ze sobą bieżący kontakt, wymieniają się informacjami i zwracają się do siebie nawzajem

o pomoc. Istotnym elementem współpracy w ramach ENOC jest wymiana informacji mająca na celu porównanie konkretnych regulacji prawnych w różnych krajach.

Z uwagi na usiłowanie naruszenia niezależności Rzecznika Praw Dziecka przez działalność organów ENOC i przymuszanie do zajmowania stanowiska niezgodnego z przepisami prawa obowiązującymi w Polsce, oraz z uwagi na brak reakcji członków ENOC na rażące naruszenia podstawowych praw dziecka w krajach będących członkami ENOC (m.in.: prawa do życia poprzez akceptację aborcji i eutanazji dzieci, jak również z uwagi na naruszenia prawa rodziców do wychowania dzieci), Rzecznik postanowił o rezygnacji z udziału w tym zwykłym stowarzyszeniu na zasadach prawa francuskiego. ENOC przyjął rezygnację oraz postanowił o zwrocie stosunkowej wysokości składki rocznej.

- **Projekt Europejskiej Sieci Młodych Doradców ENYA „Rola instytucji ochrony praw dziecka”**

Rzecznik Praw Dziecka przyłączył się do realizowanego w roku 2023 projektu Europejskiej Sieci Młodych Doradców ENYA poświęconego kwestii promowania i ochrony praw dziecka przez niezależne instytucje krajowe i międzynarodowe. Europejska Sieć Młodych Doradców ENYA co roku pracuje równoległe z Europejską Siecią Rzeczników Praw Dziecka ENOC nad tematem przyjętym jako roboczy. Celem prac ENYA jest wyłonienie rekomendacji, które zostaną włączone do oficjalnego stanowiska ENOC przyjętego na jesiennym zjeździe Rzeczników Praw Dziecka. W tym roku grupa młodzieży z Polski pod patronatem Rzecznika Praw Dziecka pracowała wraz uczestnikami projektu ENYA z innych krajów nad kwestią roli instytucji ochrony praw dziecka i praw człowieka w ogóle. W ramach projektu młodzi doradcy wzięli udział w warsztatach z ekspertami i koordynatorami w swoich krajach. Warsztaty zakończyły się opracowaniem przez młodych rekomendacji na poziomie krajowym. Następnie, młodzież spotkała się w dniach 4-5 lipca na Forum ENYA na Malcie. Podczas spotkania młodzi uzgodnili ostateczną wersję swoich rekomendacji i przygotowali się do zaprezentowania ich podczas jesiennego zjazdu ENOC w Brukseli.

- **Spotkanie Rzecznika Praw Dziecka z przedstawicielami Funduszu Narodów Zjednoczonych na rzecz Dzieci UNICEF – Nowy Jork, 22 lutego 2023 r.**

Rzecznika Praw Dziecka wraz z Ambasadorem Krzysztofem Szczerskim, Stałym Przedstawicielem Rzeczypospolitej Polskiej przy Narodach Zjednoczonych w Nowym Jorku, spotkał się z przedstawicielami UNICEF w celu omówienia rozwiązań i pomocy udzielanej ukraińskim uchodźcom w Polsce.

- **Konferencja „Wspieranie rodziny prawem dziecka” – Bruksela, 9 marca 2023 r.**

Przedstawiciel Rzecznika Praw Dziecka uczestniczył w konferencji „Wspieranie rodziny prawem dziecka”. Wydarzenie zostało zorganizowane przez organizację Alliance for Childhood European Network Group i European Family Support Network i odbyło się w siedzibie Parlamentu Europejskiego dzięki wsparciu posła Helmuta Geukinga z Grupy Europejskiej Partii Ludowej. Wśród prelegentów znaleźli się również akademicy reprezentujący organizację European Family Support Network – EuroFam, która jest ogólnoeuropejską siecią wsparcia rodzin. EuroFam stworzyła katalog programów wsparcia rodzin, w którym znajduje się ponad 170 programów z całej Europy. Poseł Helmut Geuking zwracał uwagę na to, jak istotne dla dobra dziecka jest dobro rodziny i jak wielkie znaczenie ma wspieranie rodziny. Przywołał problem ubóstwa dzieci w Europie – skrajnym przykładem są obozy romskie i przypadki śmierci głodowej. Poseł zwracał uwagę na rodzinę jako podstawową strukturę społeczną, dzięki której potrzeby dzieci i młodzieży mogą być zaspokajane, a w szczególności prawo do życia rodzinnego, wymienione w Konwencji o prawach dziecka.

- **Konferencja „Instytucja Rzecznika Praw Dziecka – 15 lat działalności. Wpływ i perspektywy” – online, 27 marca 2023 r.**

Przedstawiciel Rzecznika Praw Dziecka uczestniczył w konferencji zorganizowanej przez Rzecznika Praw Dziecka Mołdawii we współpracy z Państwowym Uniwersytetem Mołdawskim i w partnerstwie z UNICEF. Wydarzenie poświęcono było omówieniu raportu pt. „Przegląd działalności i realizacji rekomendacji Rzecznika Praw Dziecka 2016-2022”. Poruszone zostały tematy dotyczące znaczenia instytucji, wpływu działalności na poprawę systemu ochrony praw dziecka, trudnień w działalności,

perspektyw, a także niezależności instytucji. Celem konferencji było stworzenie platformy do dyskusji w zakresie ochrony praw dziecka, a w szczególności uprawnień rzecznika. Przedstawiciel Rzecznika Praw Dziecka przybliżył funkcjonowanie instytucji w Polsce, roli Rzecznika i zakres uprawnień, jak również doświadczenia i wypracowane dobre praktyki. W konferencji uczestniczyli przedstawiciele władz, mediów, środowisk akademickich, europejscy Rzecznicy Praw Dziecka, w tym m. in. Rzecznik Praw Dziecka Litwy, Rzecznik Praw Dziecka Chorwacji, Minister Sprawiedliwości Mołdawii, przedstawiciel UNICEF.

- **Spotkanie Rzeczników Praw Dziecka Estonii, Łotwy, Litwy i Polski – Tallinn, 17-18 kwietnia 2023 r.**

Tegoroczne spotkanie Rzeczników Praw Dziecka Estonii, Łotwy, Litwy i Polski posłużyło rzecznikom jako platforma do zaprezentowania ich działań w minionym roku, wymiany doświadczeń i omówienia kluczowych kwestii związanych z prawami dziecka w ich regionie. Podczas spotkania rzecznicy przedstawili najważniejsze wydarzenia, osiągnięcia, wyzwania i bieżące inicjatywy mających na celu promowanie i ochronę praw dzieci. Polski Rzecznik Praw Dziecka zaprezentował m.in. funkcjonowanie i promocję Dziecięcego Telefonu Zaufania, który od czasu wybuchu Wojny na Ukrainie oferuje wsparcie dla uchodźców z Ukrainy.

Kolejnym ważnym punktem programu była sesja prowadzona przez młodych uczestników projektu Europejskiej Sieci Młodych Doradców ENYA poświęconego w roku 2023 kwestii promowania i ochrony praw dziecka przez niezależne instytucje krajowe i międzynarodowe. Podzielili się oni swoimi ustaleniami i zaleceniami dotyczącymi wdrażania praw dziecka. Rzecznicy zadawali pytania i angażowali się w konstruktywny dialog z młodymi, uznając znaczenie bezpośredniego zaangażowania dzieci w kształtowanie życia publicznego.

- **Seminarium wiosenne Europejskiej Sieci Rzeczników Praw Dziecka ENOC, Sztokholm, 29-30 maja 2023 r.**

Rzecznik Praw Dziecka wziął udział w dorocznym roboczym seminarium Europejskiej Sieci Rzeczników Praw Dziecka ENOC zorganizowanym przez Rzecznika Praw Dziecka

Szwecji. Wśród uczestników wydarzenia obok członków ENOC znaleźli się przedstawiciele organizacji międzynarodowych, organów rządowych, organizacji społeczeństwa obywatelskiego, środowisk akademickich i ekspertów w dziedzinie praw dziecka. Pierwszy dzień spotkania poświęcono omówieniu tematu przewodniego roku 2023 - roli niezależnych instytucji ochrony praw człowieka i dziecka. Debata koncentrowała się na nakreśleniu najważniejszych kwestii, które zostaną ujęte w oficjalnym oświadczeniu ENOC przyjmowanym co roku jesienią przez Walne Zgromadzenie ENOC. Drugiego dnia odbyła się sesja, podczas której Rzecznicy Praw Dziecka dzielili się doświadczeniami, wiedzą i reagowaniem w sytuacjach nadzwyczajnych, takich jak, katastrofy związane z klimatem, konflikty zbrojne i inne trudne okoliczności. Dyskusje i warsztaty koncentrowały się na opracowywaniu strategii, polityk i interwencji zapewniających bezpieczeństwo i wzmocnienie pozycji dzieci w sytuacjach kryzysowych. Podkreślano znaczenie współpracy, koordynacji i wymiany wiedzy między różnymi zainteresowanymi stronami w celu skutecznego radzenia sobie ze złożonością ochrony praw dziecka.

- **Konferencja „Ukraina: wojna. Niedośpiewana kołysanka”, Kijów, 31 maja – 1 czerwca 2023 r.**

Na zaproszenie ukraińskiego Rzecznika Praw Obywatelskich, Pana Dmytro Lubinets, Rzecznik Praw Dziecka uczestniczył w międzynarodowej konferencji w Kijowie pt. „Ukraina: wojna. Niedośpiewana kołysanka” (UA: WAR. UNSUNG LULLABY). Konferencja zorganizowana była wspólnie z Urzędem Prezydenta Ukrainy i dotyczyła ochrony praw i pomocy dzieciom będącym ofiarami zbrodniczej napaści Federacji Rosyjskiej na Ukrainę. Zwracano uwagę na skalę i konsekwencje przymusowej deportacji dzieci z Ukrainy do Rosji oraz omawiano instrumenty prawne i dyplomatyczne mające na celu powrót uprowadzonych dzieci. Podczas pobytu w Kijowie Rzecznik spotkał się także z Wicepremier Ukrainy Minister ds. Reintegracji Terytoriów Tymczasowo Okupowanych Panią Iryną Wereszczuk. Pani Premier poprosiła Polskę o pomoc w utworzeniu bazy danych DNA, dzięki której możliwe będzie odnalezienie uprowadzonych przez Rosjan dzieci nawet wiele lat po zakończeniu wojny. Podczas spotkania omówione zostały także najpilniejsze potrzeby dotyczące rekonstrukcji zniszczonej przez Rosjan infrastruktury, a Pani Premier poparła pomysł odbudowy szkół, przedszkoli i szpitali dziecięcych przy wsparciu instytucji Unii Europejskiej, o co Rzecznik zaapelował podczas konferencji.

Z zainteresowaniem spotkał się pomysł odbudowywania infrastruktury edukacyjnej i medycznej potrzebnej dzieciom przez poszczególne regiony UE. Jeden z paneli konferencji poświęcono na dyskusję dotyczącą konsekwencji naruszeń związanych z prawem dzieci do edukacji i opieki zdrowotnej oraz plany związane z fizyczną i psychiczną rehabilitacją dzieci dotkniętych wojną, a także dostosowaniem programów edukacyjnych do aktualnych potrzeb dzieci.

- **27. doroczny zjazd Europejskiej Sieci Rzeczników Praw Dziecka ENOC – Bruksela, 19-21 września 2023 r.**

Rzecznik Praw Dziecka uczestniczył w dorocznym zjeździe Europejskiej Sieci Rzeczników Praw Dziecka ENOC. Gospodarzem konferencji pt. „Siła niezależnych instytucji zajmujących się prawami dziecka: ochrona praw dziecka w Europie” była w tym roku Caroline Vrijens – Flamandzka Komisarz ds. Praw Dziecka. Rzecznicy Praw Dziecka z całej Europy, a także przedstawiciele kluczowych europejskich i międzynarodowych organizacji rządowych i pozarządowych oraz specjaliści obszaru praw dziecka omawiali wnioski płynące z tegorocznych badań i dyskusji poświęconych tematowi niezależnych instytucji zajmujących się prawami dziecka. Prof. Ursula Kilkelly (University College Cork) i dr Katrien Klep (Leiden University), ekspertki wspierające grupę roboczą ENOC powołaną do opracowania oficjalnego stanowiska ENOC dotyczącego roli niezależnych instytucji zajmujących się prawami dziecka, zaprezentowały raport na ten temat przygotowany na podstawie konsultacji pomiędzy członkami ENOC, podczas których wymieniali się oni informacjami i doświadczeniami związanymi z funkcjonowaniem ich urzędów. Raport ten wraz z rekomendacjami Europejskiej Sieci Młodych Doradców ENYA posłużył jako podstawa oficjalnego oświadczenia ENOC na rok 2023. W zjeździe wzięli udział także młodzi członkowie Europejskiej Sieci Młodych Doradców ENYA, którzy przedstawili swoje ustalenia i zalecenia w zakresie funkcjonowania instytucji ochrony praw dziecka. Zostały one włączone do oświadczenia konkludującego prace ENOC w roku 2023 zatwierdzonego przez Zgromadzenie Ogólne ENOC. Rekomendacje ENYA to m.in.:

- dzieci powinny mieć możliwość poufnego, bezpiecznego, szybkiego kontaktu – cyfrowo i bezpośrednio – z instytucjami ochrony praw dziecka,

- edukacja w zakresie praw człowieka powinna być włączona do szkolnych programów nauczania – od wczesnej edukacji aż do szkół ponadpodstawowych,
- instytucje ochrony praw dziecka powinny być dostępne, widzialne i wszechstronnie promowane,
- w każdej szkole powinna funkcjonować rada dzieci,
- przy każdej instytucji ochrony praw dziecka powinna funkcjonować rada dzieci,
- zalecenia instytucji ochrony praw dziecka powinny być w większym stopniu wiążące.

Ostatniego dnia zjazdu odbyła się sesja poświęcona sprawom wewnętrznym ENOC, takim jak m.in. wybór władz na kolejny rok. Nową przewodniczącą ENOC została Pani Caroline Vrijens, Komisarz ds. praw dziecka Belgii – Flandrii.

- **Wizyta Rzecznika Praw Dziecka w Polskiej Szkole Podstawowej im. Rodu Hr. Platerów w Krasławiu – Łotwa, 10 października 2023 r.**

Rzecznik Praw Dziecka odwiedził Polską Szkołę Podstawową im. Rodu Hr. Platerów w Krasławiu. Spotkał się z tamtejszą Polonią, a także z władzami samorządowymi oraz z Ambasador RP w Rydze Panią Moniką Michaliszyn. Spotkanie miało na celu omówienie wyzwań związanych z dalszym funkcjonowaniem placówki, a także było okazją do zwrócenia uwagi na znaczenie działalności polskiej placówki edukacyjnej za granicą oraz na prawa tamtejszych uczniów do zachowania rodzimej kultury i języka.

- **XIV Warszawskie Seminarium Praw Człowieka – 24 października 2023 r.**

Z okazji 30. rocznicy przystąpienia przez Polskę do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka przedstawiciele Rzecznika Praw Dziecka wzięli udział w XIV Warszawskim Seminarium Praw Człowieka. Wydarzenie zostało zorganizowane przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych we współpracy z Radą Europy. Tegoroczna konferencja, która odbyła się pod patronatem Sekretarz Generalnej Rady Europy Mariji Pejčinović Burić, poświęcona była tematowi praw człowieka w sytuacjach kryzysowych.

W oparciu o zdobyte doświadczenia związane z pandemią COVID-19, przedstawiciele państw członkowskich i Sekretariatu Rady Europy, Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, Organizacji Narodów Zjednoczonych, Biura Instytucji

Demokratycznych i Praw Człowieka OBWE, Agencji Praw Podstawowych Unii Europejskiej, polskich i zagranicznych ośrodków akademickich oraz członkowie Zespołu do spraw Europejskiego Trybunału Praw Człowieka sugerowali, aby państwa ustaliły przepisy i rozwiązania instytucjonalne, które zagwarantują, że nadzwyczajne środki podjęte w sytuacjach kryzysowych, wpływające na prawa człowieka, będą zgodne z zasadą proporcjonalności i konieczności.

Dużo uwagi poświęcono sytuacji na Ukrainie w związku z agresją ze strony Rosji i licznymi naruszeniami praw człowieka, które miały miejsce podczas działań wojennych i okupacji. Przedstawiciele misji monitorującej ONZ ds. praw człowieka na Ukrainie oraz Biura Prokuratora Generalnego Ukrainy poinformowali o postępach w śledztwie dotyczącym zbrodni wojennych. Przedstawiciel Rejestru Szkód na rzecz Ukrainy przedstawił prace nowego porozumienia częściowego Rady Europy, którego zadaniem jest dokumentowanie strat ludzkich i materialnych w wyniku rosyjskiej agresji.

- **Międzynarodowa konferencja pt. „Wolność czy strach” poświęcona 75. rocznicy uchwalenia Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka – Kijów, 7-8 grudnia 2023 r.**

Na zaproszenie ukraińskiego Rzecznika Praw Obywatelskich, Pana Dmytro Lubinets, Rzecznik Praw Dziecka uczestniczył w międzynarodowej konferencji w Kijowie pt. „Wolność czy strach” („Freedom or Fear”). To kolejna konferencja organizowana przez Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich Ukrainy we współpracy z Urzędem Prezydenta Ukrainy i ukraińskim Ministerstwem Spraw Zagranicznych. Wydarzenie miało na celu zwrócenie uwagi społeczności międzynarodowej na kwestie łamania praw człowieka przez Rosję w wyniku jej agresji na Ukrainę. W konferencji uczestniczyli wysocy rangą urzędnicy, przedstawiciele organów państwa, korpusu dyplomatycznego oraz organizacji międzynarodowych skupionych wokół problematyki praw człowieka. Udział tak znamienitych gości był nie tylko okazją do wymiany doświadczeń zmierzających do podjęcia konkretnych działań pomocowych, ale również – dzięki międzynarodowemu zasięgowi spotkania i wyjątkowej randze wydarzenia – stanowił asumpt do skierowania oczu świata na problem zbrodni popełnianych przez Rosjan na narodzie ukraińskim, ze szczególnym uwzględnieniem ukraińskich dzieci.

Drugiego dnia konferencji Rzecznik Praw Dziecka wziął udział w Pierwszym spotkaniu międzynarodowej koalicji państw na rzecz powrotu ukraińskich dzieci

deportowanych lub przymusowo przesiedlanych przez Federację Rosyjską z czasowo okupowanych terytoriów Ukrainy. Rzecznik Praw Dziecka był jednym spośród Rzeczników Praw Dzieci stowarzyszonych w ENOC, który osobiście odwiedził doświadczony wojną Kijów.

VI. Wystąpienia generalne

- 1. Wystąpienie z dnia 17 lipca 2023 roku do Pełnomocnika Rządu ds. uchodźców z Ukrainy w celu uzyskania informacji na temat przyczyn pozbawiania obywateli Ukrainy przebywających na terytorium RP w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa statusu UKR z uwagi na opuszczenie terytorium RP na okres powyżej 30 dni**

**Pan Paweł Szefernaker
Pełnomocnik Rządu
ds. uchodźców wojennych z Ukrainy**

napływają do mnie skargi obywateli Ukrainy przebywających na terytorium RP w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa, którzy zostali pozbawieni statusu UKR z uwagi na opuszczenie terytorium RP na okres powyżej 30 dni. Uchodźcy wojenni z Ukrainy podnoszą, że opuścili terytorium Polski na okres krótszy niż 30 dni, jednak wypłata świadczeń na rzecz ich dzieci zostaje wstrzymana (sprawy przeważnie dotyczą świadczenia wychowawczego oraz rodzinnego kapitału opiekuńczego). Podkreślić należy, że pozbawienie uprawnienia, o którym mowa w art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 12 marca 2022 roku o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (Dz.U. 2022 poz. 583, dalej: ustawa o pomocy obywatelom Ukrainy), wiąże się z utratą prawa do świadczeń na rzecz dzieci określonych w treści art. 26 ustawy.

Zgodnie z art. 11 ust. 2 ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy wyjazd obywatela Ukrainy z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na okres powyżej 30 dni pozbawia go uprawnienia, o którym mowa w art. 2 ust. 1 ustawy. Wskazać należy, że w myśl art. 8 pkt 24a lit. d. ustawy z dnia 24 września 2010 roku o ewidencji ludności (Dz.U. z 2022 r. poz. 1191 ze zm.) status cudzoziemca oznaczony jest jako UKR w przypadku osoby, której nadano PESEL na podstawie art. 4 ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy. Natomiast na podstawie art. 4 ust. 17a ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy status UKR jest automatycznie zmieniany na status NUE po przekazaniu przez Komendanta Głównego Straży Granicznej z rejestru obywateli Ukrainy, którzy przybyli na terytorium RP z terytorium Ukrainy w związku z działaniami wojennymi oraz którzy złożyli

wniosek o nadanie PESEL, informacji m.in. o wyjeździe z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na okres powyżej 30 dni. Analiza zgłaszanych do mnie spraw wskazuje, że uprawnienia określonego w art. 2 ust. 1 ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy pozbawiane są również osoby, które opuściły terytorium RP na okres krótszy aniżeli 30 dni. Zdarza się, że funkcjonariusze Straży Granicznej rejestrują datę wyjazdu obywateli Ukrainy z Polski, natomiast daty powrotu już nie. Powyższe zagadnienie było przedmiotem komunikatu Straży Granicznej z dnia 27 stycznia br., w treści którego rekomendowano obywatelom Ukrainy, aby podczas odprawy paszportowej informować funkcjonariuszy SG o zamiarze wjazdu do Polski w związku z korzystaniem z uprawnień z ochrony czasowej oraz każdorazowo okazywać dokument elektroniczny diia.pl w celu uniknięcia utraty statusu UKR. Status UKR może zostać przywrócony na podstawie art. 4 ust. 17b ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy, w sytuacji gdy osoba, której nadano PESEL, wykaże, że jej pobyt poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej nie trwał dłużej niż 30 dni.

W praktyce udowodnienie przez cudzoziemca, że nie opuszczał on terytorium RP na okres powyżej 30 dni jest skomplikowane. Funkcjonariusze Straży Granicznej czasami nie wstawiają stempli do paszportów obywateli Ukrainy, którzy posiadają dokument elektroniczny diia.pl. Co istotne, nie istnieje jednolita praktyka w zakresie daty przywracania statusu UKR w urzędach gminy. Niektóre urzędy przywracają status UKR z datą powrotu z Ukrainy, co skutkuje przerwą w posiadaniu statusu UKR, natomiast inne przywracają go z datą wyjazdu z Polski, co wiąże się z tym, że cudzoziemiec według rejestru obywateli Ukrainy nieprzerwanie, także przez czas wyjazdu nieprzekraczającego 30 dni, posiada status UKR. Problem ten ma istotne znaczenie z punktu widzenia prawidłowego zabezpieczenia praw ukraińskich dzieci mieszkających w Polsce. Wstrzymanie wypłat świadczeń dla ukraińskich dzieci pogłębia trudną sytuację ich rodzin. Niejednokrotnie zdarza się bowiem, że otrzymywane świadczenia pozwalają rodzicom dzieci na zaspokajanie ich podstawowych potrzeb. Pozbawienie statusu UKR skutkuje utratą możliwości korzystania ze świadczeń określonych w treści art. 26 ust. 1 ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy. Mając powyższe na uwadze, stoję na stanowisku, że konieczne jest przyjęcie zmian na poziomie ustawowym w celu wprowadzenia jednolitej praktyki w zakresie aktualizacji przez Straż Graniczną w rejestrze obywateli Ukrainy daty ich powrotu do Polski, jak również przywracania statusu UKR. Precyzyjne ustalenie daty powrotu obywateli Ukrainy do Polski warunkuje możliwość dalszego otrzymywania świadczeń. W mojej ocenie zasadnym jest wdrożenie rozwiązań

legislacyjnych obligujących funkcjonariuszy Straży Granicznej do każdorazowej rejestracji ukraińskich uchodźców powracających do Polski. Potwierdzeniem daty powrotu do Polski mogłoby być odcisk stempla w dokumencie podróży.

W trosce o skuteczną realizację praw dzieci, które przybyły do Polski w związku z wojną na Ukrainie, działając na podstawie art. 11 ustawy z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka (Dz. U. 2000 Nr 6 poz. 69) zwracam się do Pana Ministra z uprzejmą prośbą o analizę przedstawionego problemu oraz zajęcie stanowiska w zakresie potrzeby zmian legislacyjnych.

2. List do Biura Europejskiej Sieci Rzeczników Praw Dziecka (ENOC)

Warsaw, 5 December 2023

ENOC Bureau

No Ombudsman for Children can remain silent when a child in the womb is killed. No Ombudsman for Children can remain silent when a sick child is killed. No Ombudsman for Children can remain silent when sex education in schools, against the wishes of parents, contains information that contradicts science and even elementary laws of nature.

As Ombudsman for Children in Poland, I vowed to protect the rights of all children, in accordance with Polish law and international conventions. I consider each of these rights as indisputable and I believe that the most important of them is the right of every child to live, which was already confirmed in the Declaration of the Rights of the Child adopted by the UN General Assembly on November 20, 1959. Therefore, I do not remain silent when these fundamental rights of the child are threatened.

As the Polish Ombudsman for Children, I uphold the observance of Polish law, which I do every day of my mission, but as a member of the European Network of Ombudspersons for Children (ENOC), I have a duty to uphold the principles and values on which our organization is based. And the core principles and values are the promotion and protection of children's rights as defined in the UN Convention on the Rights of the Child.

From the beginning of ENOC's founding, I trusted that this organization was guided by the objective principles and values described in the statute. That it protects the rights of the child, in particular the most important right – to live. When I took office, I repeatedly pointed out in meetings with ENOC members that these rights were increasingly being violated in Europe. I have asked, appealed and even called for firm responses opposing the legalization of euthanasia of children, as is already happening in Belgium and the Netherlands; for intervention in cases of court orders to disconnect children from life support equipment – even against the will of parents or offers of further treatment made by other countries, as is happening in the UK; for opposing the liberalization and promotion of abortion on demand, as is taking place in many European countries; and for stopping the pseudo sex education, which is pouring into European schools in an ever-increasing stream against the wishes of parents, teaching young children that, for instance, there are a hundred sexes, that there is some indefinite gender, or that one's gender can be freely chosen and changed by everyone depending on how they feel.

I was convinced that the European Network of Ombudspersons for Children is an association of Ombudsman for Children – the true guardians of those objective and natural rights that protect young people from evil.

Unfortunately, my appeals have not been heard. On the contrary, I myself have become the target of attacks by the ENOC leadership, which, instead of facts, uses only manipulated and untrue media information in vilifying the Polish Ombudsman for Children's Rights, and takes actions bearing the hallmarks of pressure, violation of independence or even blackmail in an attempt to force the Polish Ombudsman to behave in a certain way. I declare that there will never be my approval for remaining silent about violations of children's rights in ENOC member states, nor will I stop defending these rights in Poland. Silence in the face of evil is acquiescence to evil. The Polish Ombudsman for Children will not remain silent.

Therefore, in view of the lack of response from the leadership Bureau of the European Network of Ombudspersons for Children to the violations of children's rights in the above-mentioned Western European countries, as well as the continuation of groundless attacks and attempts to undermine the independence of the Polish Ombudsman for Children, I submit my official resignation from the membership of the Polish Ombudsman for Children in the European Network of Ombudspersons for Children with immediate effect.

At the same time, I extend a warm greeting to those fellow Ombudsman who understand and apply the immutable principles and laws that protect children. I wish you strength and tenacity.

Enclosed I send one of my columns appearing in a popular press outlet (<https://m.niedziela.pl/artykul/167839/nd/Granice-to-bezpieczenstwo>). Perhaps reading it will bring at least partial awakening and the ability to comprehend the rights of all children in a healthy way.

In addition, I call on ENOC to promptly refund the due pro rata portion of the 2023 membership fee to the account. Please make your payments directly to the following Bank Account: **41 1010 1010 0028 6022 3000 0000**

SWIFT: NBPLPLPW

IBAN: PL **41 1010 1010 0028 6022 3000 0000**

Name and address of the bank: Narodowy Bank Polski – Oddział Okręgowy w Warszawie

ul. Warecka 11A, 00-034 Warszawa

Rozdział VII

Działalność w sprawach dotyczących przestępczości wobec dzieci

I. Liczba spraw prowadzonych w 2023 r.

- sprawy nowe – 911
- sprawy kontynuowane w 2023 r. z lat poprzednich – 543
- sprawy zakończone – 737

II. Przystąpienia sądowe

- przystąpienia w 2023 r. – 63
- przystąpienia kontynuowane w 2023 r. z lat ubiegłych – 44

III. Wnioski o nadzwyczajne środki zaskarżenia

W 2023 r. wpłynęło 7 wniosków o wniesienie nadzwyczajnych środków zaskarżenia, w tym:

- 3 wnioski o wniesienie kasacji – brak podstaw do wniesienia
- 1 wniosek o wniesienie skargi kasacyjnej – brak podstaw do wniesienia
- 3 wnioski o wniesienie skargi nadzwyczajnej – brak podstaw do wniesienia

IV. Podstawowe tematy spraw

Tematyka spraw wpływających do Zespołu ds. Przestępczości wobec Dzieci w przeważającej większości dotyczy spraw dotyczących ochrony dzieci przed przemocą. Pozostałe tematy to: prawo do życia i ochrony zdrowia, prawo do wychowania w rodzinie, prawo do godziwych warunków socjalnych.

V. Przeprowadzone kontrole i ich wyniki

- **Wykaz spraw szczególnych poddanych kontroli:**
  - Kontrola sytuacji dziecka skutkująca interwencją RPD polegającą na skierowaniu do MOPS i Policji wniosku o pilny wgląd w sytuację dziecka oraz o podjęcie niezwłocznie czynności polegających szczególnie na sprawdzeniu przez pracownika opieki społecznej i funkcjonariusza Policji funkcjonowania rodziny. Na skutek interwencji RPD, ojciec został pouczony przez funkcjonariuszy policji

o konsekwencjach swojego niewłaściwego zachowania. Rodzina pomimo braku wskazań do założenia NK pozostała w zainteresowaniu MOPS i będzie monitorowana przez pracownika socjalnego;

- Kontrola akt postępowania w kierunku zaniedbań małoletniego rodzeństwa. Stanowisko RPD w przedmiocie pozbawienia rodziców władzy rodzicielskiej i umieszczenia małoletnich w pieczy zastępczej uwzględnione przez sąd;
- Kontrola akt postępowania w kierunku zaniedbań małoletniego. Stanowisko RPD w przedmiocie nieuwzględnienia wniosku o umieszczenie w rodzinnej pieczy zastępczej na czas postępowania, a także nieuwzględnienie wniosku o umieszczenie małoletniego w rodzinnej pieczy zastępczej uwzględnione przez sąd. Stanowisko RPD w przedmiocie pozbawienia rodziców władzy rodzicielskiej i umieszczenia małoletniego w pieczy zastępczej niespokrewnionej uwzględnione przez sąd;
- Kontrola akt postępowania w kierunku przemocy wobec małoletniego. Stanowisko RPD w przedmiocie ograniczenia rodzicom władzy rodzicielskiej i umieszczenia małoletniego w pieczy zastępczej, natomiast co do pozostałego rodzeństwa poddanie sposobu jej wykonywania stałemu nadzorowi kuratora sądowego uwzględnione przez sąd;
- Kontrola akt postępowania w kierunku rażących zaniedbań małoletniego rodzeństwa. Stanowisko RPD w przedmiocie pozbawienia władzy rodzicielskiej i umieszczenia małoletnich w pieczy zastępczej uwzględnione przez sąd;
- Kontrola sytuacji dziecka skutkująca interwencją RPD polegającą na skierowaniu do Policji wniosku o pilny wgląd w sytuację dziecka oraz o podjęcie niezwłocznie czynności polegających szczególnie na sprawdzeniu przez funkcjonariusza Policji funkcjonowania rodziny. Na skutek interwencji dokonano zabezpieczenia małoletniego w instytucjonalnej pieczy zastępczej, rodzinie została założona niebieska karta;
- Kontrola akt postępowania w kierunku nadużywania władzy rodzicielskiej przez rodziców oraz podejrzenie wykorzystywania seksualnego małoletniego przez ojca. Stanowisko RPD w przedmiocie pozbawienie rodziców władzy rodzicielskiej nad małoletnim oraz pozostawienie małoletniego w pieczy zastępczej zostało uwzględnione przez sąd;

- Kontrola akt postępowania w kierunku zaniedbań i podejrzenia wykorzystywania seksualnego małoletnich. Stanowisko RPD w przedmiocie pozbawienia rodziców władzy rodzicielskiej i umieszczenia małoletniego w pieczy zastępczej oraz zakaz kontaktowania się matki z małoletnimi uwzględnione przez sąd;
- Kontrola akt postępowania w kierunku separowania córki przez matkę od ojca. Stanowisko RPD w przedmiocie zabezpieczenia na czas toczącego się postępowania, zobowiązanie matki do zapewnienia obecności małoletniej na terapii oraz ustalenie kontaktów z ojcem bez obecności matki, zostało uwzględnione przez sąd;
- Kontrola akt postępowania w przedmiocie separowania dziecka od ojca. Stanowisko RPD o pozostawienie władzy obojgu rodzicom, z miejscem zamieszkania dziecka przy matce i uregulowaniu szeroko kontaktów dziecka z ojcem, zostało uwzględnione przez sąd;
- Kontrola akt postępowania w przedmiocie usiłowania zabójstwa matki małoletnich. Stanowisko RPD w przedmiocie pozbawienia rodziców władzy rodzicielskiej zostało uwzględnione przez sąd;
- Kontrola akt postępowania w kierunku nadużywania władzy rodzicielskiej przez matkę, doprowadzające do alienacji rodzicielskiej. Stanowisko RPD w przedmiocie powierzenia władzy rodzicielskiej nad małoletnim ojcu zostało uwzględnione przez sąd;
- Kontrola akt postępowania w kierunku nadużywania władzy rodzicielskiej przez matkę. Stanowisko RPD o oddaleniu zażalenia ojca w przedmiocie kontaktów matki z dzieckiem zostało uwzględnione;
- Kontrola akt postępowania w kierunku zaniedbań oraz znęcania się nad małoletnim przez matkę. Stanowisko RPD w przedmiocie ograniczenia władzy rodzicielskiej matki nad małoletnim i umieszczenie ich w pieczy zastępczej zostało uwzględnione przez sąd;
- Kontrola akt postępowania w kierunku nadużywania władzy rodzicielskiej przez matkę. Stanowisko RPD w przedmiocie oddalenia wniosku matki o uchylenie postanowienia w przedmiocie zabezpieczenia i umieszczenia małoletnich w pieczy zastępczej zostało uwzględnione przez sąd;

- Kontrola akt postępowania w związku nadużywaniem władzy rodzicielskiej przez rodziców oraz wciągnięciu małoletnich w eskalujący konflikt doprowadziła do skierowaniu przez RPD do sądu wniosku w przedmiocie wydania zarządzeń w trybie 109 kro, który został uwzględniony przez sąd;
- Kontrola decyzji kończącej postępowanie wydanej przez sąd polegającej na stwierdzeniu braku podstaw do wydania zarządzeń w trybie 109 kro doprowadziła do interwencji RPD i wywiedzenia apelacji w kierunku zmiany orzeczenia i poddaniu wykonywania władzy rodzicielskiej stałemu nadzorowi kuratora sądowego. Przedmiotowa apelacja została uwzględniona przez sąd;
- Kontrola akt postępowania w przedmiocie ograniczenia władzy rodzicielskiej, doprowadziła do złożenia przez RPD wniosku dowodowego o dopuszczenie dowodu z opinii biegłych – lekarza psychiatry, psychologa oraz pedagoga na fakt ustalenia m.in. kompetencji, predyspozycji i kwalifikacji wychowawczych rodziców, a także na fakt uzależnienia matki od alkoholu. Wniosek został uwzględniony przez sąd;
- Kontrola akt postępowania w kierunku nadużywania władzy rodzicielskiej przez ojca. Stanowisko RPD w przedmiocie oddalenia wniosku ojca o zmianę miejsca zamieszkania małoletniego u ojca na czas trwania postępowania zostało uwzględnione przez sąd;
- Kontrola akt postępowania w kierunku nadużywania władzy rodzicielskiej przez ojca. Stanowisko RPD w przedmiocie powierzenia władzy rodzicielskiej nad małoletnimi matce, a nadto pozbawienia ojca władzy rodzicielskiej nad małoletnimi zostało uwzględnione przez sąd I instancji. Następnie przed sądem II instancji stanowisko RPD o oddaleniu apelacji zostało uwzględnione;
- Kontrola akt postępowania w kierunku zapobieżenia sprzedaży za zaniżoną cenę majątku odziedziczonego przez dzieci doprowadziła do uwzględnienia stanowiska RPD, iż cena sprzedaży proponowana przez zarządcę jest znacznie zaniżona, a wniosek zarządcy o przyznanie mu stałego wynagrodzenia (kosztem majątku dzieci) oraz wniosek o wyrażenie zgody na dysponowanie środkami pieniężnymi zgromadzonymi na koncie spadkodawczyni, które to środki zostały odziedziczone przez małoletnich był niezasadny;

- Kontrola akt postępowania w sprawie orzeczenia Naczelnika Urzędu Skarbowego o zakresie odpowiedzialności małoletnich za długi spadkowe zmarłego ojca doprowadziła do zaskarżenia przedmiotowej decyzji;
- Kontrola akt postępowania w kierunku zaniedbań oraz znęcania się nad małoletnim przez matkę. Stanowisko RPD w przedmiocie pozbawienie władzy rodzicielskiej matki nad małoletnim i umieszczenie go w pieczy zastępczej zostało uwzględnione przez sąd;
- Kontrola sytuacji dziecka skutkująca interwencją RPD polegającą na skierowaniu do sądu wniosku o pilny wgląd w sytuację dziecka oraz o podjęcie czynności polegających szczególnie na przeprowadzeniu wywiadu kuratora w miejscu zamieszkania małoletniej. Na skutek interwencji RPD wniosek o poddanie władzy rodzicielskiej nadzorowi kuratora sądowego oraz zobowiązania rodziców do odbycia warsztatów rodzicielskich w okresie 3 miesięcy od uprawomocnienia orzeczenia i przedstawienia zaświadczenia o ukończeniu warsztatów został uwzględniony przez sąd;
- Kontrola sytuacji dziecka skutkująca interwencją RPD polegającą na skierowaniu do sądu wniosku o pilny wgląd w sytuację dziecka oraz o podjęcie czynności polegających szczególnie na przeprowadzeniu wywiadu kuratora w miejscu zamieszkania małoletniej. Na skutek interwencji RPD wniosek o poddanie władzy rodzicielskiej nadzorowi kuratora sądowego oraz zobowiązaniu rodziców do ukończenia warsztatów umiejętności wychowawczych został uwzględniony przez sąd;
- Kontrola sytuacji dziecka skutkująca interwencją RPD polegającą na skierowaniu do MOPS i Policji wniosku o pilny wgląd w sytuację dziecka oraz o podjęcie niezwłocznie czynności polegających szczególnie na sprawdzeniu przez pracownika opieki społecznej i funkcjonariusza Policji funkcjonowania rodziny. Na skutek interwencji RPD, do rodziny skierowana została pomoc w postaci asystenta rodziny;
- Kontrola sytuacji dziecka skutkująca interwencją RPD polegającą na skierowaniu do GOPS wniosku o pilny wgląd w sytuację dziecka oraz o podjęcie niezwłocznie czynności polegających szczególnie na sprawdzeniu przez pracownika opieki społecznej miejsca zamieszkania dziecka i jego bezpieczeństwa. Na skutek

interwencji RPD, do rodziny skierowana została pomoc w tym pomoc psychologiczna dla ojca dziecka;

- Kontrola sytuacji dziecka skutkująca interwencją RPD polegającą na skierowaniu do MOPS wniosku o pilny wgląd w sytuację dziecka oraz o podjęcie niezwłocznie czynności polegających szczególnie na sprawdzeniu przez pracownika opieki społecznej miejsca zamieszkania dziecka i jego bezpieczeństwa. Na skutek interwencji RPD, do rodziny skierowana została pomoc socjalna.
- Kontrola sytuacji dziecka skutkująca interwencją RPD polegającą na skierowaniu do GOPS wniosku o pilny wgląd w sytuację dziecka oraz o podjęcie niezwłocznie czynności polegających szczególnie na sprawdzeniu przez pracownika opieki społecznej miejsca zamieszkania dziecka i jego bezpieczeństwa. Na skutek interwencji RPD, do rodziny skierowana została pomoc. Matka w rozmowie z pracownikiem społecznym została poinstruowana o zakresie udzielanej pomocy w sytuacji kiedy nie może powrócić do domu. Dziecko zostało zabezpieczone;
- Kontrola akt postępowania w przedmiocie oceny sytuacji dziecka doprowadziła do interwencji RPD i skierowania wniosku o ograniczenie władzy rodzicielskiej poprzez nadzór kuratora sądowego oraz zobowiązanie stron do podjęcia psychoedukacji mającej na celu podwyższenie kompetencji wychowawczych i poprawę współpracy i komunikacji pomiędzy rodzicami. Wniosek został przez sąd uwzględniony;
- Kontrola sytuacji dziecka skutkująca interwencją RPD polegającą na skierowaniu do OPS wniosku o pilny wgląd w sytuację dziecka oraz o podjęcie niezwłocznie czynności polegających szczególnie na sprawdzeniu przez funkcjonariusza Policji funkcjonowania rodziny. Na skutek interwencji ośrodek pomocy społecznej objął rodzinę pomocą psychologiczną i pedagogiczną oraz monitoringiem rodzinę;
- Kontrola sytuacji dziecka skutkująca interwencją RPD polegającą na skierowaniu do Policji oraz OPS wniosków o pilny wgląd w sytuację dziecka oraz o podjęcie niezwłocznie czynności polegających szczególnie na sprawdzeniu przez funkcjonariusza Policji funkcjonowania rodziny. Na skutek interwencji podjęto działania w kierunku zawiadomienia sądu o demoralizacji nieletniego. Ostatecznie sytuacja dziecka poprawiła się i nie budziła zastrzeżeń;

- Kontrola akt postępowania w przedmiocie oceny sytuacji dziecka wciągniętego w konflikt rodzicielski doprowadziła do interwencji RPD i złożenia stanowiska o ustaleniu miejsca zamieszkania przy matce, z ograniczeniem władzy ojcu do prawa zasięgnięcia informacji w istotnych sprawach dziecka, w tym dotyczących edukacji, leczenia, terapii, zobowiązania matki do zapewnienia dziecku terapii psychologicznej, zobowiązaniu do współpracy ze szkołą i poradnią psychologiczno-pedagogiczną, zobowiązaniu do informowania ojca o leczeniu i terapii, zobowiązania rodziców do odbycia psychoedukacji skierowanej na poprawę relacji pomiędzy rodzicami w zakresie opieki nad małoletnim dzieckiem wraz z obowiązkiem złożenia sprawozdania o przebiegu terapii, a powyższe zobowiązania poddać nadzorowi kuratora. Stanowisko RPD zostało uwzględnione przez sąd;
- Kontrola akt postępowania w przedmiocie oceny sytuacji dziecka wciągniętego w konflikt rodzicielski doprowadziła do interwencji RPD i złożenia stanowiska o ograniczeniu władzy rodzicielskiej nad małoletnim i nadzoru kuratora sądowego oraz zobowiązanie rodziców do podjęcia psychoedukacji, mającej na celu podwyższenie kompetencji wychowawczych oraz poprawę współpracy i komunikacji rodzicielskiej, jednocześnie zobowiązując do informowania sądu o przebiegu psychoedukacji. Stanowisko RPD zostało uwzględnione przez sąd;
- **Analiza społeczno-wychowawczych uwarunkowań przypadków śmierci dziecka. Czynniki ryzyka i czynniki chroniące – Raport badań aktowych (załącznik do sprawozdania).**

VI. Współpraca z instytucjami publicznymi oraz udział w konferencjach

Zespół ds. Przystępczości Wobec Dzieci w roku 2022 realizował zadania statutowe:

- z zakresu współpracy z instytucjami publicznymi, których celem jest ochrona dzieci przed przestępczością:
  - posiedzenie Komisji Polityki Społecznej i Rodziny, Sejm RP, 10.01.2023 r. – w zakresie rozpatrzenia rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw;
  - posiedzenie Komisji Praw Człowieka, Praworządności i Petycji, Sejm RP, 31.05.2023 r. – w zakresie rozpatrzenia petycji w sprawie podjęcia inicjatywy

- ustawodawczej dotyczącej zmiany art. 185a, b, c i d ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego, poprzez zapewnienie dzieciom do 18 roku życia – pokrzywdzonym przestępstwem, przesłuchania w przyjaznym trybie;
- posiedzenie Komisji Kultury Fizycznej, Sportu i Turystyki, Sejm RP, 14.06.2023 r. – w zakresie problemu molestowania seksualnego w polskim środowisku piłki ręcznej i łucznictwie;
  - posiedzenie Komisji Nadzwyczajnej do spraw zmian w kodyfikacjach, Sejm RP, 27.06.2023 r. – w zakresie rozpatrzenia poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw;
  - udział w badawczym Zespole do spraw przeciwdziałania przestępczości przeciwko wolności seksualnej na szkodę małoletniego, Ministerstwo Sprawiedliwości;
  - posiedzenie Komisji Rodziny, Polityki Senioralnej i Społecznej, Senatu RP, 20.07.2023 r. – w zakresie przepisów wprowadzających analizę przypadków śmierci dzieci;
  - posiedzenie Komisji Ustawodawczej oraz Komisji Praw Człowieka, 25.07.2023 r. – w zakresie rozpatrzenia ustawy o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw;
  - Ministerstwo Sprawiedliwości – przygotowanie VIII sprawozdania okresowego Polski z realizacji Konwencji NZ o całkowitym zakazie stosowania tortur.
- z zakresu przekazywania informacji o pomocy udzielanej dzieciom pokrzywdzonym przestępstwem lub zagrożonym użyciem przemocy oraz współpraca z organizacjami i instytucjami zajmującymi się udzielaniem pomocy w tym zakresie:
- Konferencja naukowa „Porozmawiajmy razem, bo jutro zaczyna się dziś”, Zduńska Wola, 19.02.2023 r.;
  - Konferencja naukowa „Jak lepiej chronić dzieci przed wykorzystaniem seksualnym?”, Sąd Okręgowy w Łodzi, 6.10.2023 r.

VII. Wystąpienia generalne

Wystąpienie z dnia 20 października 2023 r. do Rzecznika Praw Obywatelskich w sprawie problemu naruszania prawa przez placówki edukacyjne w kontekście zagrożeń związanych z przestępczością na tle seksualnym

**Pan Marcin Wiącek
Rzecznik Praw Obywatelskich**

dziękuję za Pańskie zainteresowanie problemem naruszania prawa przez placówki edukacyjne, co w kontekście rozpoczętego właśnie nowego roku szkolnego stanowi poważne niebezpieczeństwo w zakresie ochrony dzieci. Skala ujawnionych w czasie moich kontroli wykroczeń może wskazywać często na fikcję obowiązującego prawa, dlatego konieczne jest pilne podjęcie działań, które doprowadzą do przywrócenia skuteczności w stosowaniu prawa i ochrony dzieci. Nawet bowiem najlepsze prawo nie ochroni nikogo, jeśli nie będzie ono przestrzegane, zwłaszcza w środowisku szkolnym, które obok rodziny stanowi najważniejszy element życia, wychowania i rozwoju młodego pokolenia.

Dlatego tak istotna jest współpraca Rzecznika Praw Obywatelskich z Rzecznikiem Praw Dziecka, mająca swe ustawowe podstawy w art. 1 ust. 2a ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz.U. z 2020 r. poz. 627, t.j.), dla skutecznej realizacji obowiązku ochrony praw człowieka i praw dziecka określonych w Konstytucji RP i innych aktach normatywnych. Opierając się na tej zasadzie współpracy, pragnę zwrócić się do Pana Rzecznika o podjęcie wspólnych działań w kierunku uświadomienia wszystkim instytucjom, których działalność związana jest z wychowaniem, edukacją, wypoczynkiem, leczeniem małoletnich lub opieką nad nimi o obowiązkach prawnych zwiększających bezpieczeństwo dzieci.

Ochrona praw dziecka w obszarze zagrożeń związanych z przestępczością na tle seksualnym od początku mojej kadencji była dla mnie zadaniem o najwyższym priorytecie. Zadaniem, które wymaga przestrzegania najwyższych standardów nie tylko przy wykonywaniu działań interwencyjnych, lecz także prewencyjnych.

W przypadku czynności kontrolnych podejmowanych w związku z obowiązkiem przeciwdziałania zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym szczególnie ważny jest nie tylko jak najszerszy zakres takich kontroli, lecz także efektywna współpraca odpowiednich organów państwa stojących na straży praw dzieci nad analizą zdiagnozowanych prawnych problemów czy przypadków naruszeń przepisów, których potencjalne negatywne skutki mogą stać się dla ewentualnych ofiar niewyobrażalną traumą na całe życie.

W każdym przypadku powzięcia informacji o możliwym naruszeniu przez różne podmioty zajmujące się wychowaniem, edukacją, wypoczynkiem, leczeniem małoletnich lub opieką nad nimi przepisów ustawy z dnia 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym (Dz.U. z 2020 r. poz. 152), mając na uwadze szeroko rozumiane dobro i prawa dzieci, na których straży stoję jako Rzecznik Praw Dziecka, a to na podstawie przepisów art. 72 ust. 1 i 4 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. nr 78 poz. 483 z późn. zm) oraz ustawy z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka (Dz. U. nr 6 poz. 69) – dalej ustawa o RPD, prowadzę kontrole w zakresie wypełnienia obowiązku wynikającego z przepisu art. 21 ustawy z dnia 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym.

Kontrole takie w tego typu podmiotach przeprowadzam również prewencyjnie i nie ma tu znaczenia rodzaj placówki – czy jest to np. szkoła katolicka, sportowa czy muzyczna, ani charakter prowadzonej działalności w przypadku organizacji – czy jest to klub sportowy, stowarzyszenie naukowe czy fundacja. Podkreślić należy, że tego typu kontrole przeprowadzane są w różnych placówkach – niezależnie od ich profilu. Do chwili obecnej skontrolowałem ponad 200 placówek oświatowych, w tym instytucje kościelne. Grupa szkół określonych w mediach jako „przyjazne społeczności LGBTIQ+” stanowią minimalny odsetek placówek, w których przeprowadziłem kontrolę. Ich działalność, bez względu na profil czy inne atrybuty, nie zwalnia z ochrony dzieci i prewencyjnej funkcji bezwzględnie obowiązujących przepisów prawa.

Na podstawie obowiązujących od 1 października 2017 r. przepisów art. 4 ust. 3, art. 12 pkt 6, art. 15, art. 21 cytowanej ustawy pracodawca ma obowiązek do nieodpłatnego uzyskania informacji o osobie ujętej w Rejestrze Sprawców Przepstępstw na Tle Seksualnym, której dane zostały zgromadzone w rejestrze z dostępem ograniczonym (prowadzonym w systemie teleinformatycznym przez Ministra Sprawiedliwości) przed nawiązaniem z osobą stosunku pracy związanej z wychowaniem, edukacją,

wypoczynkiem, leczeniem małoletnich lub z opieką nad nimi lub przed dopuszczeniem osoby do innej działalności związanej z wychowaniem, edukacją, wypoczynkiem, leczeniem małoletnich lub z opieką nad nimi – w zakresie uzyskania informacji, czy dane tej osoby są zgromadzone w tym rejestrze.

Użycie w art. 21 ust. 1 ustawy z dnia 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym (Dz.U. 2020 poz. 152) przez ustawodawcę sformułowania „przed nawiązaniem z osobą stosunku pracy lub przed dopuszczeniem osoby do innej działalności związanej z (...) edukacją” wskazuje, że w przypadku zatrudniania lub powierzania jakiegokolwiek działalności, nawet jeśli tylko potencjalnie związana ona być może z edukacją nad dziećmi, pracodawca obowiązany jest przed zatrudnieniem osoby uzyskać informację, czy dane tej osoby są zamieszczone w Rejestrze Sprawców Przestępstw na Tle Seksualnym z dostępem ograniczonym.

Dopuszczeniem do pracy lub innej działalności związanej z kontaktem z dziećmi jest przede wszystkim powierzenie pracy, w tym zawarcie umowy o pracę albo innej umowy o świadczenie usług. Co jednak istotne, skoro ustawa penalizuje „dopuszczenie do pracy”, to uznać trzeba, że dla dokonania wykroczenia konieczne jest, aby dana osoba faktycznie rozpoczęła wykonywanie pracy. Z tym momentem dokonane jest wykroczenie. To, czy dana osoba jest, czy nie jest wpisana do rejestru, pozostaje poza znamionami wykroczenia i nie do tego elementu odnoszona jest strona podmiotowa czynu.

Ostatnie wyniki kontroli 17 szkół w oparciu o informacje uzyskane z Biura Informacyjnego Krajowego Rejestru Karnego pozwoliły wytypować trzy rodzaje podmiotów naruszających przepisy ustawy o rejestrze. Pierwszy stanowią szkoły, które nie posiadały w ogóle konta w rejestrze (4 podmioty). Drugi rodzaj to szkoły, które posiadały konto, ale nie uzyskały w wymaganym czasie informacji z rejestru na temat osób zatrudnionych w szkole (2 podmioty). Jest również szkoła, która dokonała założenia konta i sprawdzenia pracowników dopiero po tym, jak poinformowałem opinię publiczną o podjęciu kontroli szkół w powyższym zakresie.

Wobec powyższego zrealizowane zatem zostały znamiona karalnego czynu zabronionego określonego w art. 23 ust. 1 Ustawy z dnia 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym (Dz. U. 2020 poz. 152).

Szkoły z ostatniej kontroli, w których stwierdziłem powyższe nieprawidłowości, to: „Bednarska” I Społeczne Liceum Ogólnokształcące im. Maharadży Jam Saheba

Digvijay Sinhji w Warszawie, II Społeczne Liceum Ogólnokształcące z Oddziałami Międzynarodowymi im. Pawła Jasienicy Społecznego Towarzystwa Oświatowego w Warszawie, Wielokulturowe Liceum Humanistyczne im. Jacka Kuronia w Warszawie, VII Prywatne Liceum Ogólnokształcące im. Mikołaja Reja w Krakowie, I Liceum Ogólnokształcące „Collegium Gedanense” w Gdańsku, XXXVIII Dwujęzyczne Liceum Ogólnokształcące w Poznaniu oraz Państwowe Liceum Sztuk Plastycznych w Łodzi.

Wyniki tej kontroli są zatrważające. Prawie połowa skontrolowanych szkół nie przestrzega prawa i to w zakresie tak podstawowym jak bezpieczeństwo uczniów. Podkreślenia wymaga również, że wspomniane szkoły naruszające przepisy mają swoje siedziby w dużych miastach, gdzie prawdopodobieństwo występowania zdarzeń przestępczych jest statystycznie wyższe niż w mniejszych ośrodkach. W stosunku do Dyrektora I Społeczne Liceum Ogólnokształcącego im. Maharadży Jam Saheba Digvijay Sinhji w Warszawie „Bednarska” oraz Dyrektora I Liceum Ogólnokształcącego „Collegium Gedanense” w Gdańsku skierowano już wnioski o ukaranie do sądu. Natomiast wobec Dyrektora XXXVIII Dwujęzycznego Liceum Ogólnokształcącego w Poznaniu wydano już nawet wyrok nakazowy.

Chciałbym przy tym zwrócić uwagę Pana Rzecznika na kolejny, równie ważny aspekt dotyczący nieprawidłowości występujących w tych szkołach – chodzi o niebezpieczeństwo stosowania przez te placówki praktyk dyskryminacyjnych wobec określonych grup uczniów. Każda szkoła powinna być przyjazna dla każdego ucznia, bez względu na jego pochodzenie etniczne, narodowość, rasę, status materialny, światopogląd, przynależność do grup wyznaniowych czy orientację płciową. Jednym z celów polskiego systemu edukacyjnego, a także całokształtu prawodawstwa jest to, aby placówki oświatowo-wychowawcze były przyjazne w odniesieniu do wszystkich dzieci bez wyjątku. Wyjątkowe traktowanie tylko określonej grupy uczniów w danej placówce może wyczerpywać znamiona działań dyskryminacyjnych wobec innych grup, czy wręcz wobec całej pozostałej społeczności szkolnej, dlatego z związku z art. 8 pkt 1 oraz art. 9 pkt 2a ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich, w nawiązaniu do art. 1 ust. 2a tejże ustawy, zwracam się do Pana Rzecznika o podjęcie działań kontrolnych w wymienionych szkołach z powodu wystąpienia uzasadnionych podejrzeń o łamanie konstytucyjnej zasady równego traktowania wszystkich osób.

Jestem pewien, że podejmując wspólne działania w zakresie ochrony dobra dzieci, a zwłaszcza zapewnieniu im bezpieczeństwa i równego traktowania, jesteśmy w stanie

znacząco polepszyć dotychczasową praktykę przestrzegania obowiązujących przepisów prawa, która – jak wykazują moje kontrole – nie zawsze jest zadowalająca.

Dlatego proszę Pana Rzecznika o stosowanie – zgodnie z art. 17b. ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich - szerokich prewencyjnych działań wobec placówek szkolno-wychowawczych, a także przeprowadzania kontroli wypełnienia obowiązku wynikającego z przepisu art. 21 ustawy z dnia 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym przez wszystkie podmioty, które są do tego zobowiązane, a które znalazły się w obszarze zainteresowania Pańskiego biura.

Rozdział VIII

Działalność w zakresie upowszechniania praw dziecka i metod ich ochrony

I. Rzecznik Praw Dziecka w 2023 r. patronował oraz brał udział w wielu inicjatywach, konkursach, warsztatach, akcjach, spotkaniach, konferencjach i prelekcjach dotyczących dzieci i ich praw. **W związku z trwającą wojną na Ukrainie i pobytom w Polsce setek tysięcy dzieci i młodzieży, którzy uciekli przed rosyjską agresją, znaczna część aktywności Rzecznika poświęcona była na działalności związanej z organizacją pomocy humanitarnej**, a także wspieraniu szkół – kadry i uczniów – przy organizowaniu edukacji i integracji. Aktywność Rzecznika w tym zakresie była kolejny rok prowadzona także na arenie międzynarodowej.

Rzecznik na bieżąco udzielał wywiadów, wypowiedzi i komentarzy medialnych – na konferencjach prasowych, dla agencji informacyjnych, w prasie, radiu, telewizji i portalach internetowych, wykorzystując przy tym także odpowiednio sprofilowane informacje zamieszczane w serwisach społecznościowych – Facebook (profil informacyjny i edukacyjny, dedykowany środowisku nauczycielskiemu, rodzicom i opiekunom), Twitter (profil informacyjny, dedykowany mediom i administracji państwowej oraz samorządowej) i Instagram (profil rozrywkowo-edukacyjny, dedykowany dzieciom). Zespół Prezydialny Biura Rzecznika Praw Dziecka udzielał pisemnych lub telefonicznych odpowiedzi na pytania dziennikarzy dotyczące bieżącej działalności Rzecznika oraz zagadnień prawnych z zakresu praw dziecka i rodziny.

W 2023 roku Rzecznik odbył łącznie ok. 140 spotkań – zarówno osobistych, jak i zdalnych. Gościł w przedszkolach, szkołach podstawowych i ponadpodstawowych, odwiedził także ośrodki kultury, hospicja, uczelnie i organizacje pozarządowe. W spotkaniach z Rzecznikiem wzięło udział ok. 12 tys. uczniów.

II. Rzecznik nadawał również **Odznaki Honorowe za Zasługi dla Ochrony Praw Dziecka**. Odznaczenie to zostało ustanowione 15 lutego 2013 r. rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej.

W 2023 r. odznaczenia otrzymali:

1. Stowarzyszenie Opieki Nad Dziećmi Opuszczonymi p.n. Oratorium
2. Tomasz Latoszek
3. Aniela i Piotr Wojciechowscy

4. Anna Grochal
5. Helena i Krzysztof Rzewuscy
6. Katarzyna Graczyk
7. Gabriela Świeżawska
8. Aleksandra Ruszczak
9. Stowarzyszenie Edukacji Przedszkolnej „Inicjatywa i Twórczość”
10. Klub Sportowy „Niedźwiedzie” Toruń
11. Alina Basak
12. Danuta Ciechanowicz-Jasztal
13. Jacek Jasztal
14. Michał Woś
15. Anna i Kazimierz Lassakowie
16. Zgromadzenie Sióstr Augustianek w Krakowie
17. Barbara Nowak
18. Witalij Kliczko
19. Iryna Wereszczuk
20. Dmytro Łubinec
21. Zenon Białasik
22. Jarosław Banaszak
23. Małgorzata Jakubowska
24. Kongregacja Oratorium św. Filipa Neri w Gostyniu
25. Sławomir Kowalski
26. Małgorzata Łukaszewska
27. Joanna Kozłowska
28. Beata i Krzysztof Wielkopolanowie
29. Zofia Adamaszek
30. Agata Jasztal
31. Ewelina Rzeplińska-Rogalska
32. Anna Malinowska
33. Justyna Sokołowska
34. Kajetan Broniewski
35. Tomasz Grzelczyk
36. Szymon Klemeński
37. Arkadiusz Pawlak

38. Mariusz Nowacki
39. Anna Borowiec
40. Justyna Wąsala-Gura
41. Maksym Siarkewych
42. Karol Maćkowiak
43. Przemysław Wysocki
44. Mikołaj Wojtyczka
45. Grzegorz Marszałek
46. Andrzej Małecki
47. Elżbieta Panek-Pieroń (pośmiertnie)
48. Małgorzata Laskoś
49. Marianna Wichłacz
50. Krzysztof Zuba
51. Andrzej Anasiak
52. Tomasz Wawrzakowicz
53. Szymon Czystek
54. Ks. Ryszard Umański
55. Ks. Piotr Kutynia
56. O. Andrzej Kukła CSsR
57. Adam Maślany
58. Ks. Zenon Myszk
59. Ks. Wiesław Lenartowicz
60. Marcin Wojciechowski
61. Ks. Andrzej Stopyra
62. O. Marek Raczkiewicz CSsR
63. O. Jose' Miguel de Haro CSsR
64. Elżbieta Wiśniewska
65. Waldemar Basak
66. Fundacja Centrum Wspierania Inicjatyw dla Życia i Rodziny

III. Patronat honorowy Rzecznika Praw Dziecka przyznano następującym wydarzeniom:

Lp.	Data wydarzenia	Miejsce lub zasięg wydarzenia	Nazwa wydarzenia	Organizator wydarzenia
1	31.01.2023	Zasięg lokalny	Konferencja „Prawa dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną”	Zespół Szkół Specjalnych w Dębicy
2	19.05.2023	Zasięg wojewódzki	Konkurs wokalny pn. „Piosenka o Przyjaźni”	Szkoła Podstawowa nr 29 w Łodzi
3	20-21.05.2023	Zasięg ogólnopolski	Wielki Piknik Służb organizowany pn. „Wielka Akademia Ratownicza”	Grupa Poszukiwawczo-Ratownicza Nocny Tropicielel RENEGADE/SAREX
4	05-06.2023	Zasięg wojewódzki	Publikacja pt. „Kolorowa profilaktyka”	Wójt Gminy Jabłonka
5	02-04.2023	Zasięg wojewódzki	Akcja dla dzieci i młodzieży pn. „Noś odblaski, świeć przykładem”	Stowarzyszenie Szczecińska Piłka Ręczna Pogoń Szczecin
6	15-22.02.2023	Zasięg ogólnopolski	Kampania społeczna pn. „(P)okaż serce”	Klinika Onkologii i Chirurgii Onkologicznej Dzieci i Młodzieży Instytutu Matki i Dziecka w Warszawie
7	02-12.2023	Zasięg ogólnopolski	Piórko 2023. Nagroda Biedronki za książkę dla dzieci	Jeronimo Martins Polska S.A.
8	31.05-04.06.2023	Zasięg międzynarodowy	43. Międzynarodowy Dziecięcy Festiwal Piosenki i Tańca w Koninie	Koniński Dom Kultury
9	13.04.2023	Zasięg lokalny	Konkurs pn. „Mam talent”	Przedszkole Publiczne nr 1 w Mierzynie

10	25.05.2023	Zasięg wojewódzki	Konkurs plastyczny pn. „Bohaterowie Naszych Bajek”	Ognisko Pracy Pozaszkolnej „175” w Warszawie
11	25.05.2023	Zasięg ogólnopolski	XXI Ogólnopolski Konkurs Muzyczny „Młode Talenty Muzyczne”	Ognisko Pracy Pozaszkolnej „175” w Warszawie
12	20.03.2023	Zasięg ogólnopolski	Ogólnopolska Konferencja Naukowa pt. „Rodzicielstwo - urzeczywistnione, zagrożone, zaniedbane. Pedagogiczne interpretacje w świetle Karty Praw Rodziny w czterdziestą rocznicę jej wydania”	Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
13	09.2023	Zasięg ogólnopolski	List do Taty	Senat RP – Komisja Rodziny, Polityki Senioralnej i Społecznej
14	24-28.04.2023	Zasięg wojewódzki	XXIX Pomorska Wiosna Literacka	Pomorska Biblioteka Pedagogiczna w Słupsku
15	3.04-15.05.2023	Zasięg ogólnopolski	IX Ogólnopolski Konkurs Plastyczno-Literacki „Twórczość ks. Jana Twardowskiego widziana oczami dziecka”	Zespół Szkół Specjalnych w Pruszkowie
16	12-16.07.2023	Zasięg ogólnopolski	Ogólnopolska Olimpiada Młodzieży w Strzelaniu do Rzutków	Klub Strzelecki Jura Kochcice
17	20-23.04.2023	Zasięg ogólnopolski	XXVIII Targi Wydawców Katolickich	Stowarzyszenie Wydawców Katolickich
18	03.04.2023	Zasięg wojewódzki	Konferencja „Zachowania samobójcze dzieci i młodzieży – przyczyny, zapobieganie, profilaktyka”	Małopolskie Kuratorium Oświaty
19	15.04-31.05.2023	Zasięg wojewódzki	III edycja Wojewódzkiego Konkursu Plastycznego pn. „Piękno Dziecka”	Szkoła Podstawowa Sióstr Urszulanek w Lublinie

20	22.04.2023	Zasięg ogólnopolski	Konferencja Naukowa pn. „Biłgoraj Niebieski dla Autyzmu”	Przedszkole Integrycyjne Bambini w Biłgoraju
21	do 12.2023	Zasięg ogólnopolski	Działania popularyzujące historię niemieckiego obozu koncentracyjnego dla polskich dzieci przy ulicy Przemysłowej w Łodzi	Muzeum Dzieci Polskich w Łodzi
22	26.04.2023	Zasięg lokalny	Konferencja „Autyzm – jedno słowo, wiele barw”	Szkoła Podstawowa w Truskolasach
23	02.06-30.08.2023	Zasięg międzynarodowy	XXI Międzynarodowy Festiwal Kultury Dziecięcej	Europejskie Centrum Bajki w Pacanowie
24	23-29.07.2023	Zasięg międzynarodowy	XXX Międzynarodowy Festiwal Dziecięcych Zespołów Regionalnych Święto „Dzieci Gór”	Małopolskie Centrum Kultury Sokół w Nowym Sączu
25	28.05.2023	Zasięg lokalny	Marsz Dla Życia i Rodziny	Kongregacja Oratorium Świętego Filipa Neri
26	03.06.2023	Zasięg wojewódzki	Koncert charytatywny z okazji Dnia Dziecka	Fundacja Integracja JP II
27	26-27.05.2023	Zasięg wojewódzki	Wojewódzki Dzień Rodzicielstwa Zastępczego	Fundacja Wielkie Serce dla Dzieci
28	30.05.2023	Zasięg ogólnopolski	Bajki dla dzieci pt. „Cuda nad Rospudą i inne bajki ludowe. Podlasie i Suwalszczyzna”	Narodowy Instytut Kultury i Dziedzictwa Wsi
29	31.05.2023	Zasięg wojewódzki	Mazowiecki Konkurs Korczakowski Bajki dla dzieci pt. „System wychowawczy Janusza Korczaka we współczesnym świecie”	Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy w Radomiu

30	02.06.2023	Zasięg wojewódzki	IX Wojewódzka Dziecięca Konferencja Naukowa pt. „Mikołaj Kopernik Ludzkości”	Szkoła Podstawowa nr 36 w Gliwicach
31	20-26.05.2023	Zasięg ogólnopolski	CEMS Chance XXIII	CEMS Club Warsaw
32	28.05.2023	Zasięg lokalny	Dzień Wiatru	Gminny Ośrodek Kultury w Tomaszowie Lubelskim z siedzibą w Podhorcach
33	02.06.2023	Zasięg lokalny	Gminny Sportowy Dzień Dziecka w Łaszczówce	Gminny Ośrodek Kultury w Tomaszowie Lubelskim z siedzibą w Podhorcach
34	15-17.09.2023	Zasięg lokalny	Warszawskie Dni Rodzinne	Fundacja Zwalczy Nudę
35	03.06.2023	Zasięg lokalny	Festyn Rodzinny z okazji Dnia Dziecka	Gmina Żórawina
36	08-13.08.2023	Zasięg międzynarodowy	Międzynarodowy Dziecięcy Festiwal Folklorystyczny	Stowarzyszenie dla Folkloru
37	26.08.2023	Zasięg ogólnopolski	Mini Firefighter Combat Challenge	Ochotnicza Straż Pożarna w Brzezinach
38	09.10.2023	Zasięg ogólnopolski	Grupa Czas Dzieci	Słoneczniki 2023
39	07.10.2023	Zasięg ogólnopolski	Bieg w Piżamach	Fundacja Gdy Liczy się Czas

40	04-06.08.2023	Zasięg lokalny	Nadbużański Festiwal dla Dzieci GADUCHA	Gminny Ośrodek Kultury w Sarnakach
41	30.09.2023	Zasięg wojewódzki	VII Pomorska Uczniowska Konferencja Naukowa „Ciało człowieka – fascynująca maszyna”	Pomorska Biblioteka Pedagogiczna
42	01.09.2023- 31.05.2024	Zasięg ogólnopolski	Ogólnopolski Projekt Edukacyjny „Zabawa sztuką”	Dagmara Drabik
43	01.09.2023- 31.08.2024	Zasięg ogólnopolski	Ogólnopolski Program Edukacyjny „Twoje dane – Twoja sprawa”	Urząd Ochrony Danych Osobowych
44	02.10.2023- 31.05.2024	Zasięg ogólnopolski	Ogólnopolski Projekt Edukacyjny „Europa i Ja”	Szkoła Podstawowa w Bochońcu
45	01.10.2023- 31.05.2024	Zasięg ogólnopolski	Ogólnopolski Projekt Edukacyjny „Sensoryczny Kogel-Mogel”	Agnieszka Morawska, Emilia Rybak
46	29.08.2023	Zasięg ogólnopolski	Kongres Zdrowia Dzieci i Młodzieży	Fundacja Żyjemy Zdrowo
47	18-22.09.2023	Zasięg międzynarodowy	XIX Międzynarodowy Przegląd Teatrów Wspaniałych	Stowarzyszenie na Rzecz Szkolnictwa Specjalnego w Tczewie
48	24.05- 26.09.2023	Zasięg ogólnopolski	Konkurs o Prawach Dziecka	Zespół Szkół Ekonomicznych im. Eugeniusza Kwiatkowskiego w Sandomierzu
49	02.09.2023	Zasięg lokalny	XIV Powiatowy Dzień Rodzicielstwa Zastępczego	Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Drezdenku

50	16.09.2023	Zasięg międzynarodowy	Wielki Piknik Służb „Wielka Akademia Ratownicza”	Grupa Poszukiwawczo-Ratownicza Nocny Tropiciel
51	08.09.2023	Zasięg lokalny	Konferencja „Świat bez FASD”	Katolicki Ośrodek Adopcyjny i Opiekuńczy w Opolu
52	16.11.2023	Zasięg ogólnopolski	26. Gala Urtica Dzieciom	Fundacja Urtica Dzieciom
53	01.10.2023-31.05.2024	Zasięg ogólnopolski	Projekt edukacyjny „Gramy Zmysłami”	Przedszkola nr 35 we Wrocławiu
54	10.2023-03.2024	Zasięg międzynarodowy	Paczka dla Dzieciaka na Święta od Strażaka	Ochotnicza Straż Pożarna Grupa Ratownictwa Specjalistycznego Strażacy Wspólnie Przeciw Białaczce
55	15.10.2023	Zasięg ogólnopolski	Klub Mleczaka	Adliner Sp. z o.o.
56	25.10.2023-23.11.2023	Zasięg ogólnopolski	IV Ogólnopolski Konkurs Plastyczny „Prawa Dziecka oczami dzieci - Rodzina Ulmów i prawo do życia”	Szkoła Podstawowa w Trzciesku-Zdroju
57	01-30.04.2024	Zasięg ogólnopolski	Niebieskie Igrzyska 2024	Fundacja Instytut Wspomagania Rozwoju Dziecka
58	07-22.10.2023	Zasięg wojewódzki	Festiwal Sztuki Młodych Niepełnosprawnych „Krajobraz Serca”	Fundacja Integracja JP II
59	12-22.10.2023	Zasięg ogólnopolski	XIX Kampania Białych Serc – Europejski Solidarny Protest Przeciwko Narkotykom i Przemocy	Stowarzyszenie Hospicjum Królowej Apostołów

60	rok szkolny 2023/2024	Zasięg wojewódzki	Program „Mediacja rówieśnicza w szkole metodą przeciwdziałania agresji i niedostosowaniu społecznemu młodzieży”	Sąd Okręgowy w Lublinie
61	22.11.2023	Zasięg lokalny	Konkurs pn. „Mam talent”	Publiczne Przedszkole nr 1 w Mierzynie
62	27.11-15.12.2023	Zasięg ogólnopolski	CEMS Chance XXIV	CEMS Club Warsaw
63	27-28.11.2023	Zasięg międzynarodowy	IV Międzynarodowa Konferencja Naukowa pt. „Pedagogika dziecka. Jakość edukacji w warunkach wzrastającej multikulturowości a unifikacja”	Uniwersytet Zielonogórski
64	25.11.2023	Zasięg ogólnopolski	Dzień Pluszowego Misia	Fundacja Mam Marzenie
65	22.11.2023	Zasięg lokalny	XVI Gminny Konkurs o Prawach Dziecka pt. „Mam swoje prawa, Człowieku!”	Szkoła Podstawowa im. Romualda Traugutta w Wojanowie
66	01.12.2023-30.11.2024	Zasięg ogólnopolski	VII kadencja Dziecięcej Rady Programowej	Europejskie Centrum Bajki im. Koziołka Matołka w Pacanowie
67	12.12.2023	Zasięg ogólnopolski	VII Harcerski Przegląd Kolęd i Pastorałek pn. „Śpiewajmy i Grajmy Mu”	Szkoła Podstawowa Specjalna nr 111 w Warszawie
69	08.01.2024	Zasięg wojewódzki	III Wojewódzki Konkurs Pieśni i Piosenki Patriotycznej „Nasza radość i duma”	Fundacja im. Stanisława Pomian-Srzednickiego
70	06.04.2024	Zasięg ogólnopolski	XXVI Ogólnopolska Olimpiada Wiedzy o Prawie	II Społeczne Liceum Ogólnokształcące w Ostrołęce

71	23.12.2023	Zasięg ogólnopolski	Bajki dla dzieci pt. „O dudziarzu Szumigale i inne bajki ludowe. Wielkopolska”	Narodowy Instytut Kultury i Dziedzictwa Wsi
72	16.12.2023	Zasięg wojewódzki	Koncert charytatywny z okazji Dnia Świętego Mikołaja	Fundacja Integracja JP II

IV. Konkursy

Konkurs plastyczny

Podobnie jak w roku ubiegłym Rzecznik Praw Dziecka zorganizował konkurs plastyczny skierowany do uczniów szkół podstawowych i ponadpodstawowych. Swoje prace na konkurs pt. „Zrób zdjęcie przyjaźni” przysłały tysiące starszych i młodszych dzieci z całej Polski. Autorzy fotografii podeszli bardzo kreatywnie do tematu konkursu i zaprezentowali różne koncepcje. Przesłano zdjęcia grupowe, całych ekip z podwórka czy szkoły, lecz także fotografie bardziej kameralne, z przyjaciółką czy przyjacielem gdzieś nad wodą czy podczas przejażdżki rowerowej przy zachodzie słońca. Osobną grupę stanowiły portrety zwierzęcych pupili.

Komisja konkursowa pod przewodnictwem Rzecznika Praw Dziecka przyznała następujące nagrody i wyróżnienia:

Kategoria I

Zwycięzcy: Martyna Dębska ze Sztumu i jej klasa IIb

Laureatka: Antonia Sobańska ze Zduńskiej Woli

Laureaci: uczniowie klasy Ic z SP nr 6 im. H. Sienkiewicza w Pruszkowie

Kategoria II

Zwycięzcy: Marta Zaleśny z Krakowa

Laureatka: Weronika Bugaj z Krakowa

Laureat: Krystian Szymański z Wołomina

Kategoria III

Laureatka: Diana Maiboroda z Wałbrzycha

Wyróżnienia (ze wszystkich kategorii):

Maciej Młyński z Kozłowa Biskupiego

Olaf Poddębniak z Tomaszowa Mazowieckiego
Aleksandra Wysmułek z SP im. Jana Pawła II w Kluczach
Ignacy Brzeziński z Warszawy
Aleksandra Barylska z Gorzowa Wielkopolskiego
Dominik Raksyk z Pabianic
Seweryn Piechowiak z SP im. ks. J. Twardowskiego w Kwileniu
Agata Kmiecik z Kielc
Michał Ławnicki z Łodzi
Natalia Stanilewicz z Olsztyna
Karolina Buzala z Zespołu Szkół w Grzmiącej
Martyna Stempień z Krępy Kościelnej
Marcel Tulin z Nowego Miasta nad Pilicą
Julia Wojtczuk z Ostrowi Mazowieckiej
Marcin Czubak z Płocka

Konkurs na pracę dyplomową

Rzecznik Praw Dziecka w 2023 ogłosił także **konkurs na prace magisterskie i doktorskie o prawach dziecka**. Konkurs w tym roku cieszył się dużym zainteresowaniem oraz miał bardzo wysoki poziom merytoryczny. Komisja konkursowa uznała, że zaprezentowane prace magisterskie i doktorskie na temat praw dziecka są na tak wysokim poziomie, że zasługują na dodatkowe nagrody. Ich autorzy podjęli ważne, aktualne tematy, analizując sytuację dzieci w czasie rozvodu rodziców, prawo dziecka do świadczeń zdrowotnych, problemy z ochroną wizerunku czy proceder handlu dziećmi.

Oprócz Rzecznika Praw Dziecka w pracach komisji udział wzięli: dr hab. Piotr Telusiewicz (przewodniczący komisji), profesor KUL dr hab. Danuta Opozda, prof. Marek Andrzejewski oraz dr Jarosław Przeperski.

Rzecznik Praw Dziecka zdecydował się przyznać następujące nagrody i wyróżnienia w konkursie:

- nagrodę główną w kategorii prac doktorskich w wysokości 5000 zł dla Pani Danieli Wybrańczyk za rozprawę pt. „Sytuacja prawna małoletniego dziecka rozwodzących się rodziców”;

- nagrodę główną w kategorii prac magisterskich w wysokości 3000 zł ex aequo:
  - dla Pana Kamila Banacha za pracę pt. „Prawo dziecka do wyrażenia zgody na udzielenie świadczeń zdrowotnych – granice autonomii woli małoletniego pacjenta”,
  - dla Pani Weroniki Suchockiej za pracę pt. „The EU’s upholding of childrens rights: the identification of third country and EU child victims of trafficking”;
- wyróżnienie dla Pani Adriany Denys-Starzec za pracę magisterską pt. „Rozpowszechnianie wizerunku małoletniego na podstawie art. 81 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych”.

V. **Ogólnopolskie badania na zlecenie Rzecznika Praw Dziecka**

Badanie codziennej aktywności dzieci i młodzieży

W kwietniu 2023 roku Rzecznik Praw Dziecka na posiedzeniu prezydenckiej Rady ds. Rodziny, Edukacji i Wychowania przedstawił wyniki ogólnopolskich badań „**Dziennik codziennej aktywności dzieci i młodzieży**”.

Badania codziennej aktywności młodego pokolenia pokazują rozwój niepokojących tendencji, które wynikają przede wszystkim z rosnącego uzależnienia od internetu. Młodzi wolą oglądać filmy i serwisy społecznościowe, i to od samego rana, niż spotykać się ze znajomymi. Źle się przy tym odżywiają. Wyniki wskazują na braki w relacjach interpersonalnych i spadek twórczej aktywności własnej, co w efekcie może osłabić w przyszłości zdolności do samorozwoju.

Eksperti, którzy analizowali zebrane dane, zwracają uwagę, że świat wirtualny powoli zastępuje młodym świat realny, zubażając ich relacje rówieśnicze i zwiększając pasywność. Dlatego niezwykle ważne jest ich zdaniem nieustanne promowanie aktywności fizycznej dzieci i młodzieży, zachęcanie do uczestnictwa w zajęciach szkolnych i pozaszkolnych, a także zwiększanie motywacji uczniów do rozwoju ich zainteresowań, hobby i pasji.

Z raportu aktywności wynika, że badani w każdym wieku dość chętnie angażują się w codzienne obowiązki domowe. Rano większość dzieci ścieli swoje łóżka i zajmuje

się opieką nad zwierzętami domowymi. W ciągu dnia najstarsi przygotowują także posiłki i sprzątają mieszkanie.

Dobłą informacją jest także to, że ponad połowa badanych w każdej grupie wiekowej rozmawia rano z domownikami, choć najczęściej są to dzieci w wieku 7-13 lat. Wraz z wiekiem znacznie obniża się odsetek osób, które się przytulają do rodziców. Rano przytula się niemal połowa najmłodszych badanych i tylko 18% młodzieży. Podobna tendencja ma miejsce wieczorem (37% i 17%).

Dzieci i młodzież nudzą się o każdej porze dnia. Rano nudzi się 23% najmłodszych, 27% dzieci w wieku 10-13 lat oraz aż 30% młodzieży. W południe (czyli również w szkole) nudzi się co piąte dziecko w wieku 7-9 lat, 35% w wieku 10-13 lat i 34% najstarszych badanych. Podobną tendencję odnotowano, biorąc pod uwagę wieczór (odpowiednio: 17%, 30% i 28%). Dzieci i młodzież rzadko uczestniczą w czynnościach pozadomowych, szczególnie niskie noty w zakresie aktywności poza domem zaobserwowano wśród młodzieży.

Młodsze dzieci mają poważny problem z cyfrowym uzależnieniem. Niemal połowa najmłodszych (47%) ogląda rano telewizję lub filmy na komputerze, a prawie co piąta osoba w tym wieku gra w gry komputerowe (18%). Również w południe (32%) i wieczorem (56%) najwyższy odsetek oglądania telewizji lub filmów na komputerze dotyczy najmłodszych badanych. Aż 90% badanych z grupy 10-13 lat przyznało, że przegląda rano media społecznościowe, nawet przez 2 godziny!

Wyniki pokazują, że śniadanie i obiad spożywa zdecydowana większość badanych w każdej grupie wiekowej. Z kolei jedzenie kolacji wieczorem jest najmniej popularnym zajęciem wśród najstarszych badanych (45%). Dla porównania – kolację spożywa 73% dzieci w wieku 7-9 lat oraz 60% nieco starszych (10-13 lat). Najwyższy odsetek odnotowano natomiast w najstarszej grupie dla wieczornego jedzenia słodczy i picia napojów gazowanych (23%).

Wszystkie grupy zostały zapytane również o to, czy się modlą. Wyniki pokazują, że rano najczęściej modlą się najmłodszy badani (30%). Rano robi to również co piąta osoba w wieku 10-13 lat (19%) i co czwarta w wieku 14-17 (24%). Wieczorem nadal

najczęściej modlą się najmłodszy badani (31%), a także 23% osób w wieku 10-13 lat oraz 11% młodzieży.

Najmłodszy badani docierają do szkoły głównie samochodem (38%), podobny odsetek dotyczy dzieci w wieku 10-13 lat (36%), natomiast nieco mniej młodzieży (27%). Piesza podróż do szkoły charakteryzuje najczęściej osoby w wieku 10-13 lat (37%). Pieszko do szkoły przychodzi również co piąty badany w wieku 7-9 lat (19%) oraz 15% osób z najstarszej grupy. Autobus lub tramwaj jest relatywnie mało popularnym środkiem transportu do szkoły wśród dwóch najmłodszych grup, natomiast korzysta z niego aż 52% młodzieży.

Badani wieczorem spędzają najwięcej czasu z rodzicami (z mamą lub z tatą), co potwierdziła zdecydowana większość osób w wieku 7-9 lat oraz 10-13 lat (odpowiednio: 71% i 72%). Dotyczy to także 43% najstarszych odpowiadających. Wśród młodzieży z grupy wiekowej 14-17 lat odnotowano, że częściej niż inne grupy spędzają oni wieczorem czas sami (27%) lub ze znajomymi (25%).

Wieczorem przebywanie na powietrzu, poza domem, częściej dotyczy najmłodszych (16%), najrzadziej osób w wieku 14-17 lat (8%). Nauka języka obcego dotyczy częściej dzieci powyżej 10 lat (10-13 lat: 13%, 14-17 lat: 14%), a zajęcia związane z hobby wykonywane są wieczorem najczęściej przez 10-13-latków (11%).

Zdecydowana większość w wieku 14-17 lat korzysta wieczorem z mediów społecznościowych (58%), mniejszy odsetek charakteryzuje w tym aspekcie osoby w wieku 10-13 lat (37%). W przypadku czasu wieczornego grania w gry komputerowe – do 1 godz. gra 44% dzieci w wieku 10-13 lat oraz 42% starszych badanych. Z kolei przez 1-2 godz. gra 37% osób ze średniej grupy wiekowej i 36% młodzieży.

Słabe oceny wiążą się z wieczornymi czynnościami higienicznymi. Wieczorną toaletę wykonuje 64% najmłodszych osób, 58% badanych w wieku 10-13 lat i tylko połowa najstarszych.

W ostatniej części ankiety badani zostali zapytani o udział w zajęciach dodatkowych w dniu poprzedzającym badanie. Zdecydowana większość

odpowiadających nie uczestniczyła w takich aktywnościach. Dzień wcześniej w zajęciach brało udział 12% dzieci w wieku 7-13 lat oraz 6% młodzieży.

Pełen raport z badań stanowi załącznik do sprawozdania.

Badanie jakości życia ukraińskich dzieci i młodzieży

W listopadzie Rzecznik Praw Dziecka opublikował także zlecone przez niego badanie wzajemnych relacji uczniów polskich i ukraińskich. To pierwsze tak szeroko zakrojone naukowe badanie od wybuchu wojny na Ukrainie.

Z badania wynika, że polscy uczniowie zauważają obecność dzieci i młodzieży z Ukrainy, którzy przyjechali do Polski – ponad połowa respondentów (67%) przyznała, że w ich szkole są lub byli obecni ich rówieśnicy z Ukrainy. Rzadko jednak mają okazję do wspólnych kontaktów – zdecydowana większość odpowiadających (60%) spędza czas wolny z polskimi kolegami/koleżankami. Czas wolny po równo z dziećmi z Ukrainy i z Polski spędza 7% badanych, natomiast co czwarty uczeń uważa, że w jego otoczeniu nie ma takiej możliwości.

Z tego też powodu badani nie są pewni, jak postrzegają ich koledzy z Ukrainy. Aż 45% uczniów z Polski twierdzi, że są obojętni dla dzieci i młodzieży zza wschodniej granicy, nieco ponad połowa odpowiadających uważa, że jest akceptowana przez przyjezdnych rówieśników. Uczniowie nie wiedzą, co mają myśleć o możliwości pozostania kolegów i koleżanek z Ukrainy na stałe w Polsce (56%). Za pozostaniem tych dzieci i młodzieży w Polsce jest co piąty uczeń, jednak tyle samo osób jest przeciwko.

Odnotowano pozytywny stosunek badanych do dzieci i młodzieży z Ukrainy. Większość uczniów pomogłoby rówieśnikom z Ukrainy, gdyby ktoś ich krzywdził oraz uważa, że przyjezdni rówieśnicy nie przeszkadzają i mogą funkcjonować w ich otoczeniu. Ponad połowa dzieci twierdzi również, że mogłaby z dziećmi i młodzieżą z Ukrainy współdziałać/współpracować. Jeden na trzech badanych uczniów przyznał, że nie interesują go przyjezdni rówieśnicy, częściej takiej odpowiedzi udzielali starsi badani (KL. 2 PP: 36%).

W opinii ekspertów analizujących wyniki tych badań warto ułatwić integrację ukraińskich i polskich uczniów. Uczniowie z Polski mają poczucie, że są obojętni dla

rówieśników z Ukrainy. Być może dzieje się tak dlatego, że uczniowie z Ukrainy z uwagi na barierę językową i poczucie wyobcowania tworzą zamknięte grupy. Z drugiej jednak strony dzieci i młodzież z Polski doświadczają nagłych zmian w szkole i nie są pewni, czy dobrze byłoby, gdyby ich ukraińscy rówieśnicy zostali w Polsce na stałe. Dobrym pomysłem, zdaniem ekspertów, byłoby przygotowanie scenariuszy lekcji wychowawczych, podczas których uczniowie z obu krajów mogliby się lepiej poznać oraz opowiedzieć sobie o swoich kulturach (i różnicach pomiędzy nimi). Ważne wydaje się takie organizowanie pracy dzieci, by umożliwić im wspólne zajęcia, np. poprzez tworzenie grup warsztatowych składających się z uczniów obu nacji. Kolejnym pomysłem jest zorganizowanie dla dzieci treningu interpersonalnego, a więc zajęć, podczas których uczestnicy poprzez podejmowanie bezpośrednich interakcji poznają się wzajemnie i nabywają lub rozwijają umiejętności ważne w kontaktach z innymi ludźmi lub z samym sobą. Koniecznym aspektem w nowej sytuacji jest również zapewnienie pomocy pedagogiczno-psychologicznej wszystkim potrzebującym – zarówno z Polski jak i Ukrainy – zmieniona codzienność może być trudna dla obu stron.

Z badania przeprowadzonego wśród ukraińskich uczniów wynika z kolei, że połowa młodych ukraińskich uchodźców osiedliła się w dużych miastach – 48% oraz na obszarze mniejszych miejscowości – 49%, zaś na wsi mieszka zaledwie 4%.

Uczniowie zapytani o sytuację materialną swojej rodziny najczęściej deklarowali, że pieniędzy wystarcza na wszystkie wydatki (57%), choć 39% uczniów twierdziło, że pieniędzy mają tylko na bieżące wydatki. 4% określa swoją sytuację materialną za bardzo trudną.

Tylko co trzeci młody Ukrainiec, który przyjechał do Polski po wojnie, był w naszym kraju wcześniej. 45% chce lub rozważa pozostanie w Polsce, a co trzeci zdecydowanie chce wrócić do ukraińskiego domu. Zdecydowana większość (93%) deklaruje pobyt w Polsce ze swoimi mamami, ale aż 56% uczniów mieszka również z ojcami. Tylko 1% uczniów nie mieszka u nas z nikim z rodziny.

Ukraińscy uczniowie, jak wynika z ogólnopolskiego badania, są w dość dobrej kondycji psychicznej, jednak miewają z tym problemy. 3% nigdy nie odczuwa radości, a 13% rzadko. Kiepski nastrój miewa co piąty badany, a co 10 bardzo często odczuwa smutek albo czuje się samotnym.

Aż 17% uczniów z Ukrainy twierdzi, że nie ma polskich kolegów i koleżanek. 31% nie odwiedza ich w polskich domach, bo nie są do nich zapraszani. W czasie wolnym 45% młodych Ukraińców wybiera towarzystwo rówieśników z Ukrainy, ale aż 10% spotyka się tylko z Polakami. 4% przybyszy zza wschodniej granicy uważa, że polscy uczniowie ich nie akceptują, a kolejne 4% doświadcza dokuczania i przykrych słów. 40 procent przekonuje, że polscy uczniowie są wobec nich bardzo przyjaźni.

Aż 58% uczniów uważa, że relacje z polskimi nauczycielami są bardzo a nawet ogromnie dobre. Negatywnie relacje ma co dziesiąty uczeń. Dla 42% polska szkoła zdecydowanie się różni od ukraińskiej, na szczęście tylko 2% nie zna języka polskiego, a 17% zna słabo. Nie przeszkadza to jednak zdecydowanej większości w zrozumieniu nauczycieli. Prawie połowa Ukraińców uczestniczy w zajęciach pozalekcyjnych.

Badaniem objęto ponad 3000 ukraińskich uczniów w szkołach podstawowych i średnich w całej Polsce, w czerwcu 2023 roku.

Pełen raport z badania stanowi załącznik do sprawozdania.

Badanie jakości życia dzieci i młodzieży w Polsce

W wyniku konsultacji z członkami Rady Ekspertów, która wspiera Rzecznika w rozwiązywaniu problemów najmłodszych, Rzecznik Praw Dziecka Mikołaj Pawlak zlecił **kontynuowanie w 2023 r. ogólnopolskich naukowych badań jakości życia młodych Polaków**. Pierwsza odsłona badań miała miejsce w 2021 r., wzięło w niej udział kilka tysięcy uczniów w całej Polsce – była to pierwsza od 2003 roku tak szeroko zakrojona naukowa analiza ich postaw, problemów i oczekiwań. W 2022 r. celem kolejnej edycji badań było uzyskanie wiedzy dotyczącej oceny rodziców co do dobrostanu ich dzieci, a także porównanie ocen z badania z 2021 r. i wskazanie na możliwe zależności pomiędzy postawami rodzicielskimi a oceną jakości życia dzieci. Badaniem w tych aspektach objęto 1800 rodziców w całej Polsce.

W 2023 roku powtórzono badanie z 2021 roku celem porównania sytuacji z czasów pandemii z sytuacją powstałą po jej zakończeniu – badanie miało na celu diagnozę jakości życia dzieci i młodzieży w Polsce, a jego wyniki posłużą zaplanowaniu ukierunkowanych na nich polityk i interwencji publicznych.

Badaniem objęto łącznie ponad 4600 uczniów z całej Polski, na trzech poziomach edukacyjnych: edukacji wczesnoszkolnej, szkoły podstawowej (klasy 6.) oraz szkoły ponadpodstawowej (technika i licea ogólnokształcące). Pomiar przeprowadzono przy użyciu kwestionariusza The KIDSCREEN – wystandaryzowanego narzędzia badawczego, stosowanego w różnych krajach europejskich. W związku z napływem do Polski znacznej liczby uchodźców z Ukrainy, w badaniu poruszono również tematykę stosunku młodzieży do koleżanek i kolegów zza wschodniej granicy. Realizacja badania w szkołach miała miejsce w czerwcu 2023 r., pod koniec roku szkolnego.

Aktywność fizyczna

Ogólny wskaźnik samopoczucia fizycznego uczniów można uznać za zadowalający (średnia 67,5 pkt na 100), aczkolwiek wyraźnie spada on wraz z wiekiem. Najmłodszy najwyżej oceniają swoją sprawność ruchową i aktywność fizyczną (ok. 80% wskazań pozytywnych), która z kolei u najstarszych spada do ok. 60% wskazań. Młodzież nie ma wystarczająco dużo aktywności ruchowej, nawet jeśli deklaruje ona zdolność do podejmowania wysiłku fizycznego i ogólną sprawność fizyczną.

Uczniom brakuje energii do życia – taką chęć i werwę wskazał zaledwie co drugi uczeń (średnia 2,5 na 4 pkt). Ikry brakuje nawet siedmio- czy ośmiolatkom, gdzie liczba wskazań pozytywnych uplasowała się na poziomie 78%. Nie najwyżej oceniane jest również zdrowie (ogólna średnia 2,7), przy czym optymistycznie o swojej ogólnej kondycji zdrowotnej mówi tylko połowa młodzieży ze szkół ponadpodstawowych.

Alarmujące są statystyki dotyczące płci – o ile wśród najmłodszych dysproporcja ta nie jest obserwowana, o tyle wśród starszych roczników we wszystkich aspektach składających się na zdrowie fizyczne chłopcy wypadali lepiej, przy czym w grupie młodzieży różnica ta była bardzo znacząca.

Istotne zatem wydaje się zachęcanie dzieci i młodzieży do uprawiania sportu od najmłodszych lat, tak podczas zajęć szkolnych, jak i pozaszkolnych. Ważne wydaje się promowanie idei zdrowego odżywiania czy informowanie o pozytywnym wpływie aktywności ruchowej na ogólne samopoczucie, jak chociażby pomoc w walce z depresją czy dolegliwościami bólowymi. Tu przydatne byłyby spotkania z autorytetami w tej dziedzinie, np. podczas lekcji wychowawczych. Ważne, by ofertę zajęć urozmaicić i dostosować również do zainteresowań dziewcząt (np. poprzez jogę czy fitness na zajęciach wychowania fizycznego).

Samopoczucie psychiczne

To kolejny z aspektów, który jest mocno zróżnicowany w zależności od grupy wiekowej. Dobrostan psychiczny jest znacznie wyższy u dzieci niż u starszych kolegów i koleżanek – wartości średnie wskaźników wahają się od 78,2 u uczniów klas 2 SP, przez 66,1 u uczniów klas 6 SP i spadają do 59,3 u najstarszych.

Sześciu na dziesięciu uczniów czuje radość z życia, przy czym entuzjazm spadał wraz z wiekiem. Za radosne swoje życie uznała mniej niż połowa młodzieży (klasa 2 PP), podobnie wyniki wyglądały w kwestii dobrego nastroju czy dobrej zabawy, które zanegował co piąty uczeń liceum czy technikum. Choć smutek nie jest częstym doświadczeniem wśród najmłodszych dzieci, ze wszystkich negatywnych zjawisk ta średnia wypadła najniżej (2,9). Obniżenie nastroju i niechęć do działania bardziej zauważalne są u nastoletnich dziewcząt, tak ze starszej, jak i młodszej grupy wiekowej. Natomiast poczucie samotności rzadko towarzyszy uczniom, co świadczy o tym, że gorsze samopoczucie nie wynika z braku ludzi w najbliższym otoczeniu.

Niepokój w aspekcie samopoczucia psychicznego budzą dane dotyczące własnej samooceny. Niezadowolony z siebie był co dziesiąty siedmio- i ośmiolatek, co czwarty szóstoklasista i co trzeci uczeń szkoły ponadpodstawowej. Szczególnie krytyczny obraz siebie mają nastolatki płci żeńskiej, a u kobiet z liceum czy technikum to niewartościowanie własnej osoby tylko się pogłębia – negatywnie postrzega siebie odpowiednio 32% i 39% dziewcząt.

Wciąż aktualne pozostają zatem rekomendacje dotyczące rozwijania programów wsparcia dla dzieci, nastolatków i młodzieży, w tym udostępnienia i obsługi telefonów zaufania i zapewnienia opieki psychologiczno-pedagogicznej w szkołach. Ważne wydaje się również edukowanie nauczycieli i rodziców, by zwracali uwagę na niepokojące symptomy u nastolatków i odpowiednio na nie reagowali. W kontekście niskiego poczucia własnej wartości nie bez znaczenia są również wzorce ukazywane przez media, w tym media społecznościowe. Warto prowadzić również wszelkiego rodzaju kampanie społeczne przeciwko hejtowi i nienawiści.

Życie rodzinne i osobiste

Relacje z rodzicami, niezależnie od wieku, oceniane są dobrze – uczniowie mają poczucie sprawiedliwego traktowania oraz przekonanie, że mogą o wielu rzeczach

z rodzicami porozmawiać (przeciętne wartości po 3,0). Niezmiennie brakuje natomiast czasu, zarówno tego dla siebie i na własne przyjemności, jak i spędzanego w gronie rodzinnym (średnie na poziomie 2,5-2,6).

Najmniej miejsca na własne przyjemności znajduje w ciągu dnia młodzież, choć i wśród najmłodszych 13% skarży się, że nie może zagospodarować wolnego czasu tak, jak by chciało. Z wiekiem rośnie natomiast odczucie niezależności finansowej, nie tylko w kontekście wydatków na własne cele, lecz także subiektywnego postrzegania dorównania innym w tym zakresie.

Jedna piąta uczniów ma poczucie, że rodzice nie poświęcają im wystarczająco dużo czasu. Co znamienne – takiego samego zdania są najmłodsi i najstarsi badani. To ważny sygnał od młodzieży, że u progu dorosłości ona również potrzebuje uwagi, kontaktu i rozmów z rodzicami. W tym aspekcie ważne są zatem wszelkie programy kierowane do rodzin oraz inicjatywy mające na celu integrację dzieci i rodziców.

Wsparcie społeczne i rówieśnicy

Relacje z rówieśnikami to jeden z wyznaczników jakości życia i to właśnie ten wskaźnik uzyskał najwyższe średnie wartości (69,7 pkt na 100). Czas spędzany z koleżankami i kolegami oraz wspólną zabawę wskazywało ponad sześciu na dziesięciu uczniów, przy czym najmłodsi na kontakty z rówieśnikami mieli go subiektywnie najwięcej. Wysoko oceniane jest wsparcie ze strony innych uczniów – na koleżeńską pomoc liczyć może 65% badanych, a średnia 2,8 u młodzieży w kwestii polegania na swoich znajomych to jeden z najwyższych wyników w tej grupie w całym pomiarze. Warto zatem podtrzymywać te relacje i angażować uczniów w projekty grupowe, wspólne przedsięwzięcia czy dyskusje, które nie tylko rozwijają umiejętność argumentacji, lecz także otwierają na odmienne zdania i perspektywy.

Szkoła i nauka

Dzieci i młodzież nie przepadają za szkołą, a z wiekiem niechęć ta coraz bardziej się pogłębia. Funkcjonowanie w środowisku szkolnym to najniżej oceniany aspekt, osiągający wartości wskaźnika na poziomie 75,6 u dzieci, 59,3 u nastolatków i 55,5 u młodzieży (w przeliczeniu na 100). Zadowolona z pobytu w szkole była mniej niż połowa wszystkich uczniów, przy czym wśród licealistów i uczniów techników odsetek wynosił zaledwie 28%.

Jednocześnie niechęć do szkoły nie wynikała ze złych relacji z kadrami pedagogicznymi, która była oceniana relatywnie dobrze – średnia 2,8 pkt na 4 (od 2,6 wśród nastolatków i młodzieży do 3,2 u najmłodszych). Stosunki z nauczycielami to zdecydowanie najlepiej odbierany aspekt pobytu w szkole, nieco gorzej wypadała kwestia skupienia uwagi czy radzenia sobie z materiałem (odpowiednio 2,5 i 2,6).

Konieczne wydaje się zatem wypracowanie sposobów zachęcenia uczniów do uczęszczania do szkoły, poprzez zwiększenie atrakcyjności zajęć, w tym opracowanie programów lekcji, które wymagają większej aktywizacji uczniów (zadania kreatywne, dyskusje, prace grupowe).

Pełen raport z badania stanowi załącznik do sprawozdania.

Badanie wsparcia młodzieży zagrożonej samobójstwem

W listopadzie 2023 r. Rzecznik Praw Dziecka opublikował wyniki ogólnopolskiego naukowego badania, które miało na celu uzyskanie wiedzy, w jaki sposób młodzież postrzega dostępność wsparcia w sytuacji zagrożenia samobójstwem. Badaniem objęto ponad 2700 uczniów z całej Polski, na dwóch poziomach edukacyjnych: szkoły podstawowej (klasy 7.) oraz szkoły ponadpodstawowej (klasa 2. w technikach i liceach ogólnokształcących). Pomiar przeprowadzono przy użyciu autorskiego kwestionariusza. Realizacja badania w szkołach miała miejsce w czerwcu 2023 r., pod koniec roku szkolnego.

Sytuacje trudne w życiu młodzieży

Większość badanych na trudne tematy woli rozmawiać twarzą w twarz (70%), zaś co trzecia preferuje rozmowę przez internet lub komórkę. Pierwsza z form jest preferowana częściej przez uczniów szkół ponadpodstawowych (odpowiednio 74% SPP i 66% SP), a druga przez dzieci młodsze (kolejno 35% SP oraz 25% SPP).

W przypadku napotkanych trudności większość badanej młodzieży wskazuje, że może liczyć na pomoc swojej rodziny (82%). Na wsparcie znajomych wskazywało 83% młodzieży. W przypadku osób, które młodzi ludzie znają jedynie przez internet, jedynie co trzeci z nich może zgłosić się do nich o poradę. Niespełna połowa badanych uważa, że w trudnej dla nich sytuacji może liczyć na profesjonalistów. Znacznie częściej dotyczy to siódmoklasistów (53%), niż uczniów drugich klas szkół ponadpodstawowych (43%).

Doświadczenia związane z samobójstwem w otoczeniu osób młodych

Skala myśli i zachowań samobójczych wśród osób młodych jest alarmująco wysoka. Co trzeci uczeń wskazał, że zna osobę niepełnoletnią, która w ciągu ostatniego miesiąca miała przynajmniej raz myśli samobójcze – młodzi znają średnio trzy takie osoby. Częściej dotyczyło to starszej młodzieży (37%, uczniowie młodszy – 28%) oraz dziewcząt (39%, chłopcy – 26%). Odsetek ten zwiększa się w przypadku znajomości osoby do 18. roku życia, która miała takie myśli w perspektywie ostatniego roku (38%). Młodzi znają średnio cztery takie osoby. Znajomość osób w kryzysie suicydalnym deklarowały częściej kobiety (45%, mężczyźni – 29%) oraz uczniowie drugiej klasy szkoły ponadpodstawowej (43%, klasa siódma szkoły podstawowej – 30%).

Mniejszy jest odsetek respondentów, którzy znają osoby niepełnoletnie, które w perspektywie ostatniego miesiąca podjęły próbę samobójczą. Wskazał tak jeden na ośmiu respondentów. Odsetek ten zwiększa się w przypadku incydentów samobójczych w ciągu roku poprzedzającego badanie (17%). Młodzi znają średnio trzy takie osoby. Osoby mające incydenty samobójcze częściej znane są uczniom starszym (21%, młodszy uczniowie – 13%) oraz dziewczętom (22%, chłopcy – 12%).

Nieco częściej niż co dziesiąty badany uczeń (12%) wskazał, że myśli lub incydenty samobójcze zdarzyły się w jego rodzinie (sytuacje te mogły dotyczyć różnych osób, zarówno dzieci, jak i dorosłych). Stosunkowo duży odsetek wskazań na występowanie myśli i incydentów samobójczych w rodzinie występuje wśród osób o złej sytuacji ekonomicznej w gospodarstwie domowym (33%).

Bardzo duży odsetek badanych uczniów miał kiedykolwiek myśli samobójcze – wskazał tak co czwarty badany. Zarówno w ciągu ostatniego roku, jak i w ciągu ostatniego miesiąca myśli samobójcze miał jeden na dziesięciu respondentów. Większy odsetek występuje wśród uczniów klas drugich szkoły ponadpodstawowej niż uczniów klas siódmych szkoły podstawowej (odpowiednio 28% i 22%). Zdecydowana większość młodzieży wskazała, że nigdy w życiu nie miała incydentów samobójczych (76%). 4% badanych miało takie incydenty raz w życiu, a kolejne 4% więcej niż raz w życiu. Próbę samobójczą przynajmniej raz w życiu podejmował co dziesiąty uczeń drugiej klasy szkoły podstawowej oraz 7% uczniów siódmej klasy szkoły podstawowej.

Problem samobójstw w Polsce

Według badanych wsparciem w kryzysie suicydalnym powinna zająć się przede wszystkim rodzina (82%), która najlepiej zna młodą osobę i pierwsza powinna dostrzec niepokojące zachowania. W drugiej kolejności wsparcie stanowią przyjaciele i koledzy (80%), którym rówieśnicy najczęściej zwracają się ze swoich problemów. Kolejną grupą, która zdaniem badanych powinna wspierać młodzież w kryzysie, są profesjonaliści, dysponujący narzędziami do wdrożenia specjalistycznego wsparcia, w szczególności osobom w stanie zagrożenia życia. Najbardziej wskazywanymi instytucjami wspierającymi osoby młode w kryzysowych sytuacjach są organizacje pozarządowe i kościelne (fundacje, stowarzyszenia) – na możliwość otrzymania wsparcia od nich wskazał co trzeci badany (33%). Niewielkiego wsparcia młodzi upatrują także w społeczności internetowej.

Badanej młodzieży zadano pytanie o osoby i instytucje, które mogą pomóc młodym osobom w ich okolicy w sytuacji, kiedy mają myśli/incydenty samobójcze. W pierwszej kolejności wskazano rodzinę – za najważniejszą grupę uznała ją połowa badanych (50%). Drugim wskazaniem byli najczęściej przyjaciele i koledzy (28%), zaś trzecim pomoc profesjonalistów (zarówno płatne jak i bezpłatne usługi) (15%). Pod względem fizycznej dostępności osób i instytucji, które mogą stanowić wsparcie w prewencji zachowań suicydalnych badani wskazywali najczęściej rodzinę (83%), przyjaciół i znajomych (80%) oraz szkołę (69%), tj. osoby i instytucje, do których osoby młode raczej nie muszą dojeżdżać. Najmniej dostępnymi ze względu na odległość czy dojazd instytucjami (także z uwagi na brak wiedzy na temat ich lokalizacji) są organizacje pozarządowe i kościelne oraz pomoc społeczna (odpowiednio 41% i 45%). Uczniowie klas drugich szkoły ponadpodstawowej częściej niż ich młodsi koledzy wskazywali na dostępność wymienionych osób i organizacji (z wyjątkiem dostępności do rodziny), co może wynikać z większej mobilności i samodzielności.

Najbardziej dostępną ze względu na godziny pracy czy umawianie spotkań instytucją jest zdaniem młodzieży telefon zaufania (53%) oraz profesjonaliści świadczący zarówno płatne, jak i bezpłatne usługi (odpowiednio 54% oraz 51%). Ponownie za najmniej dostępne uznane zostały przez uczniów pomoc społeczna (39%) oraz organizacje pozarządowe (35%).

Najlepiej oceniona została jakość i liczba płatnych usług świadczonych przez profesjonalistów (64%), zaraz potem bezpłatna forma tej pomocy (56%) oraz telefon zaufania (54%). Szkołę wskazała połowa uczniów. Badana młodzież najniżej oceniła jakość i liczbę usług oferowanych przez organizacje pozarządowe oraz kościelne. Obserwuje się w tym zakresie różnice międzypłciowe. Mężczyźni chętniej niż kobiety wskazywali na jakość i liczbę wsparcia usług świadczonych przez organizacje pozarządowe i kościelne oraz pomoc społeczną, kobiety zaś częściej wskazywały telefon zaufania. Większość osób i instytucji została lepiej oceniona przez młodszą grupę badanych.

Mimo że osoby młode wskazywały na największą dostępność rodziny i przyjaciół, to właśnie z ich strony najbardziej obawiają się odrzucenia czy negatywnej oceny – obawę przed stygmatyzacją rodziny wskazało 41% badanych. Najmniejsze obawy przed odrzuceniem młodzież odczuwa wobec osób obsługujących telefon zaufania (27%), przedstawicieli pomocy społecznej (30%) oraz lekarzy, psychologów i psychoterapeutów świadczących usługi płatne (31%). Młodzież ufa, że osoby profesjonalnie zajmujące się wsparciem zrozumieją ich sytuację, nie zbagatelizują problemów i okażą realną pomoc. Uczniowie klas siódmych szkoły podstawowej częściej wskazywali na obawę przed odrzuceniem ze strony przyjaciół i znajomych (45%, drugoklasiści – 39%), zaś uczniowie klas drugich szkół ponadpodstawowych nieco częściej obawiali się stygmatyzacji ze strony rodziny (42%, siódmoklasiści – 39%).

Osobami o największej skuteczności w pomocy młodym ludziom w sytuacji, kiedy mają myśli lub zachowania samobójcze, są profesjonaliści świadczący płatne usługi specjalistyczne – taką odpowiedź wskazało 62% badanych uczniów ogółem. Prawie taki sam odsetek osób (61%) wskazał na skuteczność osób najbliższych, tj. rodziny, zaś 59% badanych uczniów wskazało na skuteczność wsparcia oferowanego przez przyjaciół oraz znajomych. Najmniejszą skutecznością we wsparciu osób w kryzysie suicydalnym, zdaniem młodzieży, cechują się organizacje pozarządowe i kościelne (30%), społeczność internetowa (36%) oraz przedstawiciele pomocy społecznej (37%).

Badana młodzież została także zapytana o to, czy w sytuacji, gdy chcieliby skorzystać z pomocy profesjonalisty, ich rodzice lub opiekunowie prawni wyraziliby na to zgodę. Większość respondentów (76%) wskazała, że otrzymałoby taką zgodę od swoich opiekunów. Oznacza to, że co czwarta młoda osoba albo nie otrzyma zgody na

skorzystanie z pomocy specjalisty, albo nie jest pewna reakcji i decyzji swoich opiekunów. Nie zaobserwowano różnic między respondentami z klas siódmych szkoły podstawowej i drugich szkoły ponadpodstawowej.

Jedynie 8% młodzieży potrafiło wskazać jakikolwiek numer lub nazwę telefonu, przy czym nie zawsze był to numer telefonu zaufania - oprócz telefonów zaufania wymieniano także numery alarmowe oraz kontakt do szkoły czy psychologa. 42% respondentów wskazało, że nie zna żadnego telefonu zaufania dla dzieci i młodzieży, zaś połowa badanych stwierdziła, że słyszała o jakimś telefonie zaufania, ale nie pamięta nazwy. Wśród wymienionych konkretnych numerów i nazw telefonów zaufania dla dzieci i młodzieży najbardziej znanym numerem jest Telefonu Zaufania dla Dzieci i Młodzieży Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę (53%). Nieco mniejszy odsetek badanych (47%) wskazał na Dziecięcy Telefon Zaufania Rzecznika Praw Dziecka, zaś co piąty respondent (19%) potwierdził znajomość Telefonu Zaufania Młodych.

Głównym źródłem wiedzy na temat wszystkich numerów telefonu zaufania jest internet (45%-54%), przy czym częściej wskazywany był on przez uczniów szkół mieszczących się w miastach. Mogły być to media społecznościowe, artykuły, reklamy lub inne. Drugim w kolejności najczęściej wskazywanym źródłem (wskazywał je co trzeci respondent) były media (telewizja, radio, gazety), zaś trzecim informacje przekazywane przez nauczyciela.

W pytaniu o to, który z wymienionych wcześniej telefonów zaufania młodzi ludzie poleciliby koledze lub koleżance w kryzysie suicydalnym, najczęściej wskazywano Telefon Zaufania dla Dzieci i Młodzieży Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę (18%), zaś w drugiej kolejności wskazywano na Dziecięcy Telefon Zaufania Rzecznika Praw Dziecka (8%). Ponad połowa badanych nie zna jednak jakości funkcjonowania numerów telefonu zaufania (nawet jeśli zna nazwę), dlatego też nie potrafiła wskazać telefon zaufania, który poleciliby znajomym w kryzysie.

Opinia dotycząca problemu samobójstw wśród ludzi młodych w Polsce

Uczniowie siódmych klas szkoły podstawowej oraz uczniowie drugich klas szkół ponadpodstawowych wskazali kilka najważniejszych przyczyn myśli i incydentów samobójczych wśród osób młodych. Obejmowały one przede wszystkim złe relacje i problemy w rodzinie, brak zrozumienia, wsparcia i akceptacji ze strony rówieśników,

rodziny, nauczycieli i otoczenia, problemy związane ze szkołą, hejt oraz treści umieszczone w internecie, presję otoczenia i ze strony mediów, samotność, słabą odporność psychiczną oraz zaburzenia psychiczne.

Kolejną kwestią były bariery, które powodują, że młodzi ludzie zmagający się z myślami lub incydentami samobójczymi nie szukają pomocy. Podobnie jak w przypadku przyczyn, odpowiedzi osób młodych w różnym wieku były takie same, nieco różny był natomiast rozkład odpowiedzi. Podczas badania wskazano głównie na wstyd i strach, złą sytuację ekonomiczną rodziny oraz negatywne reakcje otoczenia.

Ostatnią kwestią, o którą zapytano młodzież, były działania, jakie można by podjąć, by zapobiec dużej liczbie myśli lub zachowań samobójczych wśród osób młodych w Polsce. Są to: pomoc psychologiczna profesjonalistów, z której będą mogli w krótkim czasie skorzystać osoby w kryzysie psychicznym, wsparcie bliskich, uwrażliwienie społeczeństwa na problemy psychiczne młodzieży, zmiana systemu edukacji oraz większa świadomość społeczeństwa na temat problemu samobójstw.

Pełen raport z badania stanowi załącznik do sprawozdania.

VI. Działania promujące prawa dziecka

Dziecięcy Telefon Zaufania Rzecznika Praw Dziecka 800 12 12 12 w 2023 roku umocnił swoją pozycję i stał się ogólnopolskim punktem informacyjnym, dostępnym dla każdego dziecka o każdej porze dnia i nocy. Eksperci telefonu, obsługujący również czat internetowy, dzięki porozumieniu z Ministerstwem Zdrowia oraz Ministerstwem Edukacji i Nauki służą nie tylko pomocą w sytuacjach wymagających interwencji kryzysowej czy wsparciem dla zagubionych młodych ludzi potrzebujących rozmowy terapeutycznej, lecz także udzielają kompleksowej informacji dotyczącej całego systemu wczesnej, ciągłej i skoordynowanej międzysektorowo pomocy dzieciom i rodzinom. Telefon zaufania stał się poradnią pierwszego kontaktu, w której każde potrzebujące pomocy dziecko po wstępnym rozpoznaniu potrzeb, uwzględniających uwarunkowania osobowe i środowiskowe, zostaje objęte spersonalizowanym wsparciem i kierowane jest do odpowiednich specjalistów czy ośrodków pomocy, działających już w obszarze kompetencji ministerstw zdrowia czy edukacji.

W celu dotarcia z informacją o działalności Dziecięcego Telefonu Zaufania do jak największego grona odbiorców Biuro Rzecznika Prawa Dziecka podejmowało wiele różnego rodzaju działań promocyjnych. Na bieżąco działania te były obecne w serwisach społecznościowych – publikowane były promowane **posty i spoty reklamowe o darmowym Dziecięcym Telefonie Zaufania**, co miesiąc przeprowadzano quizy na temat wiedzy o prawach dziecka z nagrodami dla osób, które odpowiadały prawidłowo.

Przez cały 2023 rok obowiązywało porozumienie z Miejskim Przedsiębiorstwem Komunikacyjnym we Wrocławiu o kontynuowaniu wspólnej **kampanii informującej o Dziecięcym Telefonie Zaufania**. Po ulicach Wrocławia do połowy grudnia 2023 roku jeździł **specjalnie oklejony tramwaj MPK**, a na przystankach i w punktach obsługi pasażerów wyświetlane były informacje dotyczące telefonu zaufania 800 12 12 12. Na mocy podobnych porozumień z Miejskim Zakładem Komunikacji w Toruniu, Miejskim Przedsiębiorstwem Komunikacji w Łodzi oraz Miejskim Zakładem Komunikacyjnym w Przemyślu na trasy w tych miastach wyruszyły autobusy i tramwaj oklejone grafiką promującą DTZ. Łódzki tramwaj oraz 3 autobusy w Przemyślu będą jeździły jeszcze w 2024 roku.

Dzięki **współpracy z koncernem Google** udało się zawrzeć porozumienie dotyczące wyświetlania w wyszukiwarce na pierwszym miejscu numeru i strony internetowej Dziecięcego Telefonu Zaufania Rzecznika Praw Dziecka 800 121212. Informacja, gdzie szukać pomocy, pojawia się w przypadku każdego wpisania do wyszukiwarki słów kluczy typu „samobójstwo”. Dzięki tej współpracy każda osoba, która zaczyna szukać w internecie informacji dotyczących autoagresji czy samobójstwa, otrzyma jako pierwsze informacje o telefonach zaufania i oferowanej tam pomocy psychologicznej.

VII. Program edukacyjny „Twoje dane – Twoja sprawa”

Rzecznik wsparł również kolejną edycję ogólnopolskiego programu edukacyjnego organizowanego przez Urząd Ochrony Danych Osobowych pn. „Twoje dane – Twoja sprawa”, którego zadaniem jest poszerzanie wiedzy wśród dzieci i młodzieży o zagrożeniach związanych z korzystaniem z internetu. W roku szkolnym 2022/2023 placówki oświatowe z całej Polski zrealizowały w ramach XIII edycji programu „Twoje dane – Twoja sprawa” ponad 4000 inicjatyw edukacyjnych – w tym 305 z okazji XVI

Dnia Ochrony Danych Osobowych. Edycja programu 2023/2024 trwa i została ponownie objęta patronatem honorowym Rzecznika Praw Dziecka.

VIII. Konferencja „Zdrowie psychiczne wyzwaniem naszych czasów”

Podczas styczniowej konferencji poświęconej kondycji psychicznej polskich dzieci i młodzieży Rzecznik Praw Dziecka przedstawił wyniki ogólnopolskich badań jakości życia młodych Polaków. Razem z uczestnikami konferencji – ekspertami zajmującymi się kwestiami kondycji psychicznej – omawiał najważniejsze zadania i wyzwania stojące przed specjalistami.

IX. Festyny rodzinne

Rzecznik Praw Dziecka brał też udział w licznych wydarzeniach o charakterze rodzinnych festynów, podczas których na stoisku Rzecznika były omawiane prawa dzieci oraz promowany telefon zaufania. W roku 2023 Rzecznik Praw Dziecka postawił na promocję Dziecięcego Telefonu Zaufania w plenerze w miejscach letniego wypoczynku dzieci i ich rodziców.

Tego typu imprezy plenerowe z udziałem kilku tysięcy osób każda odbyły się m.in. w **Kobylej Górze w Wielkopolsce oraz w Łebie**, gdzie na Wielki Piknik Służb zjechali przedstawiciele służb mundurowych i ratunkowych z całej Polski: wojska, policji, straży pożarnej, więziennictwa czy ratownictwa medycznego itd. Zaprezentowali pokazy ratownictwa, odbyły się także liczne warsztaty i zajęcia poświęcone zasadom bezpieczeństwa.

Biuro Rzecznika Praw Dziecka przygotowało duże stoisko promujące prawa dziecka oraz Dziecięcy Telefon Zaufania 800 12 12 12. Dzieci poprzez zabawę poznawały prawa dziecka oraz zasady udzielania pierwszej pomocy. Nie zabrakło atrakcji dla małych i dużych. Była to okazja do wygrania drobnych upominków, które zawierały numer telefonu zaufania – dzięki temu każde odwiedzające stanowisko dziecko miało szansę zapoznać się z numerem 800 12 12 12.

Podczas pikniku w Łebie Rzecznik Praw Dziecka przekazał polskim służbom ratowniczym **misie „medyczni ratownicy”**. Każdy miś ma koszulkę z numerem telefonu zaufania 800121212.pl. Ratownicy codziennie podejmują interwencje i pomagają ofiarom groźnych wypadków. Pluszowy miś pomaga wyciszyć emocje przerażonego dziecka i ułatwia z nim kontakt.

Zimą 2023 roku w Tomaszowie Mazowieckim Biuro Rzecznika Praw Dziecka zorganizowała razem z władzami Tomaszowa Mazowieckiego **zawody międzyszkolne „Olimpijskie Iskry w Arenie”**, podczas których rywalizowało prawie pół tysiąca młodych zawodników sportów zimowych.

W 2023 roku Rzecznika Praw Dziecka podjął ścisłą **współpracę z Urzędem Transportu Kolejowego i wziął udział we wszystkich 5 organizowanych przez urząd piknikach rodzinnych** w: Lublinie, Helu, Świnoujściu, Wiśle i Darłowie. Za każdym razem Rzecznik Praw Dziecka wystawiał duże stanowisko promujące prawa dziecka, Dziecięcy Telefon Zaufania 800 12 12 12 oraz oferujące atrakcje dla małych i dużych. Wraz z kampanią Kolejowe ABC II Biuro Rzecznika Praw Dziecka zawitało m.in. do nadmorskich kurortów. Wspaniałe słońce i morski wiatr przyciągnęły mnóstwo rodziców z dziećmi. W namiocie Rzecznika czekały na nich konkursy, zabawy i wyścigi wioślarskie. A tuż obok tańce, trampoliny oraz edukacyjne gry o bezpieczeństwie w wakacje i liczne atrakcje przygotowane przez Urząd Transportu Kolejowego.

Oprócz uczestnictwa w piknikach rodzinnych jako gość, Rzecznik Praw Dziecka zorganizował w czerwcu własny **piknik pn. „Bezpieczny Dzień Dziecka” w Kochcicach**, gdzie najmłodszy przed wakacjami poznali zasady bezpieczeństwa – na drogach, nad wodą czy placach zabaw. Udział w przedsięwzięciu wzięli udział także przedstawiciele policji, Wojsk Obrony Terytorialnej, straży, ratownictwa medycznego i Służby Więziennej. Każda z formacji przygotowała swoje stoisko z atrakcjami. Oprócz aspektu edukacyjnego był to także czas świetnej zabawy, gdzie za darmo do dyspozycji uczestników pikniku były dostępne takie atrakcje jak tor gokartowy, park linowy czy dmuchańce na najmłodszych. Przy stoisku Rzecznika czekały animacje oraz quizy dotyczące bezpieczeństwa i praw dziecka. Dodatkową atrakcją była możliwość sprawdzenia swoich sił w wyścigach na ergometrach wioślarskich pod czujnym okiem olimpijczyka Kajetana Broniewskiego.

X. Internetowy poradnik prawny – dzieci za granicą

Cały czas funkcjonuje stworzony przez Rzecznika Praw Dziecka i Ministerstwo Spraw Zagranicznych – aktualizowany co roku przez służby konsularne – pierwszy w Polsce internetowy przewodnik prawny po 29 europejskich państwach, w którym podróżujące lub przebywające w tych krajach polskie rodziny z dziećmi mogą znaleźć

najważniejsze informacje i kontakty do instytucji. Na stronie dziecizagranica.gov.pl są szczegółowo omówione systemy edukacji, kwestie wychowywania, świadczeń socjalnych, opieki społecznej, a także niezbędne przepisy w przypadku problemów prawnych lub rodzinnych.

XI. Serwisy społecznościowe

Organizowane przez Rzecznika Praw Dziecka konkursy i wydarzenia były na bieżąco relacjonowane w serwisach społecznościowych na **Facebooku, Instagramie i Twitterze**. Powstało ponad 100 odpowiedzi na skierowane do Biura pytania dziennikarzy redakcji prasowych, radiowych, telewizyjnych i internetowych, udzielono kilkuset odpowiedzi ustnych podczas rozmów z dziennikarzami, a także wydawano komunikaty prasowe przekazywane mediom, opisujące działania i wystąpienia generalne Rzecznika w sprawie praw dzieci.

W całym 2023 roku posty informujące o prawach dziecka, działalności Rzecznika i Dziecięcego Telefonu Zaufania umieszczane na profilach Rzecznika Praw Dziecka wyświetlane były 3,5 mln razy. Zespół Prezydialny prowadził ok. 100 spraw związanych z **dystrybucją materiałów edukacyjnych (plakaty, kodeksy, książeczki) na temat praw dziecka** oraz gadżetów z informacjami o Rzeczniku Praw Dziecka, np. z numerem Dziecięcego Telefonu Zaufania. Materiały te trafiły m.in. do szkół, przedszkoli i innych placówek edukacyjnych oraz do szpitali, przychodni, poradni psychologicznych itd. – w odpowiedzi np. na prośby nauczycieli i pedagogów organizujących dla dzieci i młodzieży zajęcia o prawach dziecka czy telefonie zaufania 800 12 12 12.

XII. Ogólnopolski Dzień Praw Dziecka

W 2023 roku miastem gospodarzem organizowanych przez Rzecznika Praw Dziecka obchodów Ogólnopolskiego Dnia Praw Dziecka był Toruń. Obchody rozpoczęły się 15 listopada a zakończyły się 20 listopada 2023 r.

Obchody rozpoczęły spotkania Rzecznika Praw Dziecka oraz Ekspertów Dziecięcego Telefonu Zaufania z dziećmi i młodzieżą szkół podstawowych z Torunia. W czasie obchodów Rzecznik Praw Dziecka spotkał się z ok. 2 tysiącami dzieci i młodzieży. Eksperci DTZ przeprowadzili zajęcia profilaktyczne w 13 szkołach.

Dużym wydarzeniem podczas obchodów był Halowy Turniej Piłkarski dla uczniów szkół podstawowych. Zgromadził on drużyny chłopców i dziewcząt zafascynowane piłką nożną. Po rozegraniu meczy wyłonione zostały zwycięskie drużyny w obu kategoriach: chłopców i dziewcząt. Rzecznik Praw Dziecka wręczył wszystkim uczestnikom pamiątkowe medale oraz ufundował puchary dla zwycięskich drużyn.

Kulminacyjnym punktem obchodów była uroczysta gala w sobotę 18 listopada podczas której Rzecznik Praw Dziecka wręczył Odznaki Honorowe za Zasługi dla Ochrony Praw Dziecka. Zabawy z dziećmi prowadziła znana prezenterka telewizyjna Ida Nowakowska, a na zakończenie obchodów odbył się koncert zespołu Golec uOrkiestra. Przez całą sobotę w hali sportowej Arena czekali animatorzy, aktorzy oraz tancerze, którzy przygotowali dla dzieci oraz ich rodziców rozliczne atrakcje, z kolei w niedzielę w Muzeum Etnograficznym odbywały się warsztaty artystyczne i przedstawienia teatralne dla dzieci.

W trakcie obchodów w Toruniu odbyła się konferencja naukowa z udziałem kadry oświatowej, przedstawicieli organizacji i instytucji działających na rzecz dzieci, a także lokalnych działaczy, podczas której Rzecznik Praw Dziecka zaprezentował wyniki ogólnopolskiego badania jakości życia dzieci i młodzieży przeprowadzone w 2023 r.

Na zakończenie obchodów została odsłonięta tablica pamiątkowa ufundowana przez Rzecznika Praw Dziecka, upamiętniająca obchody Ogólnopolskiego Dnia Praw Dziecka w Toruniu. Uroczystość była połączona z otwarciem Centrum Rozwoju i Terapii, które od tego dnia będzie służyło mieszkańcom.

W trwających 5 dni toruńskich obchodach Ogólnopolskiego Dnia Praw Dziecka wzięło udział ponad 7 tysięcy osób, głównie dzieci i młodzieży z Torunia.

XIII. Działania związane z wybuchem wojny na Ukrainie

W czerwcu 2023 roku Rzecznik Praw Dziecka wziął osobisty udział w konferencji zorganizowanej w Kijowie poświęconej prawom dziecka „Ukraina: Wojna. Niewyśpiewana kołysanka”. Wzięli w niej udział m.in. dyplomaci, a także przedstawiciele europejskich instytucji zajmujących się prawami człowieka, którzy łączyli się online z uczestnikami obrad. Gości powitał ukraiński prezydent Wołodymyr Zełenski, który podkreślił, że masowe deportacje dzieci z okupowanych terenów są zbrodnią przeciwko ludzkości.

Prezydent Ukrainy w swoim przemówieniu zwrócił uwagę na działania rzeczników z Polski i Ukrainy na arenie międzynarodowej na rzecz dzieci, ofiar rosyjskich zbrodni. Podczas obrad Rzecznik Praw Dziecka Mikołaj Pawlak razem z ukraińskim Rzecznikiem Praw Człowieka Dmytro Łubińcem przedstawili raport o rosyjskich zbrodniach na dzieciach.

Mikołaj Pawlak wskazał na konieczność odbudowy tysięcy placówek oświatowych i medycznych na Ukrainie, które Rosja zniszczyła podczas trwającej wojny. Wręczył także ukraińskiemu rzecznikowi Odznakę Honorową za Zasługi dla Ochrony Praw Dziecka.

XIV. ENOC w Brukseli

W wrześniu 2023 roku Rzecznik Praw Dziecka wziął udział w 27. dorocznej konferencji Europejskiej Sieci Rzeczników Praw Dziecka (ENOC) w Brukseli w Belgii, które odbyło się pod hasłem „Siła niezależnych instytucji zajmujących się prawami dziecka: przestrzeganie praw dziecka w Europie” (*The strength of Independent Children's Rights Institutions: upholding children's rights in Europe*).

Doroczne spotkanie rzeczników jest okazją do szerokiej dyskusji nad stanem przestrzegania praw dziecka w Europie, ale przede wszystkim okazją do dzielenia się pomysłami i doświadczeniami z perspektywy różnych instytucji zajmujących się prawną ochroną dziecka.

XV. Konferencja w Strasburgu

Podczas wizyty w Parlamencie Europejskim Rzecznik Praw Dziecka przedstawił informację o swojej działalności w Polsce. Europarlamentarzyści pytali o polskie przepisy chroniące prawa rodzin i dzieci, które mogą być przyjmowane za wzór ochrony wśród unijnych państw.

XVI. Spotkanie w Nowym Jorku

Rzecznik Praw Dziecka spotkał się w lutym 2023 r. w Nowym Jorku z przedstawicielami UNICEF w sprawie pomocy humanitarnej na Ukrainie. Przedstawił szczegóły przyjętych w Polsce rozwiązań prawnych umożliwiających udzielanie wsparcia

dla ukraińskich dzieci uchodźców w naszym kraju, a także plany wspólnych z UNICEF działań pomocowych.

XVII. Światowe Dni Młodzieży w Lizbonie

Rzecznik Praw Dziecka wziął udział w 37. Światowych Dniach Młodzieży w Lizbonie. Spotykał się z młodymi pielgrzymami – do Portugalii przybyło ich ok. 25 tysięcy – w specjalnej polskiej strefie, gdzie codziennie odbywały się koncerty i spotkania z młodzieżą. Biuro Rzecznika Praw Dziecka przygotowało tam specjalne stanowisko Dziecięcego Telefonu Zaufania 800 121212.

XVIII. Muzeum Dzieci Polskich

Rzecznik Praw Dziecka aktywnie uczestniczy w wydarzeniach upamiętniających pamięć o ofiarach niemieckiego obozu koncentracyjnego dla polskich dzieci w Łodzi.

W maju 2021 r. Rzecznik Praw Dziecka Mikołaj Pawlak, Wicepremier, Minister kultury, dziedzictwa narodowego i sportu prof. Piotr Gliński, oraz reprezentujący Instytut Pamięci Narodowej – Komisję Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu dyrektor Oddziału w Łodzi dr hab. Dariusz Rogut podpisali list intencyjny w sprawie współpracy na rzecz utworzenia muzeum upamiętniającego ofiary niemieckiego nazistowskiego obozu dla polskich dzieci w Łodzi – Kinder-KL Litzmannstadt. List intencyjny miał na celu zapewnienie instytucjonalnej opieki Państwa Polskiego nad inicjatywą godnego upamiętnienia i uczczenia dziecięcych ofiar obozu, prowadzonego przez niemieckie władze okupacyjne od 11 grudnia 1942 r. do 19 stycznia 1945 r. przy ul. Przemysłowej w Łodzi pod oficjalną nazwą: „Polen – Jugendverwahrlager der Sicherheitspolizei in Litzmannstadt” („Kinder – KZ Litzmannstadt”). Strony wyraziły wolę ścisłej współpracy, uznając znaczenie podtrzymywania i wspierania społecznej świadomości na temat zbrodni dokonanych w obozie przy ul. Przemysłowej w Łodzi oraz dostrzegając potrzebę upowszechnienia wiedzy o jego historii i ofiarach.

Prawda o wstrząsających zbrodniach dokonanych na tysiącach polskich dzieci w czasie II wojny światowej – przetrzymywanych w strasznych warunkach, zmuszanych do niewolniczej pracy, katowanych, głodzonych i mordowanych – nigdy nie powinna zostać zapomniana. Dzięki muzeum historia łódzkiego obozu zostanie zachowana i przekazana następnym pokoleniom. Inicjatywa powołania nowej instytucji kultury,

której utworzenie oraz finansowanie kosztów działalności zadeklarował wicepremier Gliński, pozwoliła połączyć systemowe działania resortu kultury, mające na celu upamiętnienie wszystkich ofiar II wojny światowej, z zaangażowaniem Rzecznika Praw Dziecka oraz pracami i dotychczasowymi wynikami badań nad historią obozu prowadzonymi przez Instytut Pamięci Narodowej – Komisję Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu Oddział w Łodzi. Strony Listu intencyjnego zadeklarowały, że podejmując działania na rzecz utworzenia muzeum upamiętniającego ofiary niemieckiego nazistowskiego obozu dla polskich dzieci, zwrócą się również o współpracę do Prezydent Miasta Łodzi.

Dzięki inicjatywie Rzecznika Praw Dziecka i podpisaniu listu intencyjnego ruszyły przygotowania do budowy Muzeum. Idea utworzenia muzeum zyskała poparcie wielu osób i instytucji. Prezydent RP Andrzej Duda w liście skierowanym do RPD zadeklarował pełne wsparcie dla idei powstania muzeum i zapewnił o gotowości do wspierania tego ważnego przedsięwzięcia. Jego zdaniem nowa placówka może odegrać istotną rolę w upowszechnianiu wiedzy o dramatycznych losach naszej Ojczyzny podczas II wojny światowej, przyczyniając się do formowania młodych Polaków w duchu patriotycznym oraz w wierności dziedzictwu i fundamentalnym wartościom naszej wspólnoty.

Muzeum w Łodzi ma być najnowocześniejszą w Polsce, multimedialną placówką muzealno-edukacyjną, w której m.in. młodzież będzie mogła zapoznać się z najbardziej tragicznymi wydarzeniami naszej historii, a nauczyciele znajdą wsparcie eksperckie i materiały edukacyjne dotyczące wojennych losów naszych najmłodszych obywateli.

Idea powstania muzeum narodziła się podczas prac Rady Programowej ds. Upamiętnienia Dzieci Polskich z Obozu w Łodzi, którą powołał 22 grudnia 2020 roku Rzecznik Praw Dziecka. Rada opiniuje i rekomenduje kierunki działań na rzecz upamiętnienia tragicznych losów dzieci uwięzionych w niemieckim obozie w Łodzi podczas II wojny światowej. W skład Rady Programowej weszli: Aleksandra Kasińska – przedstawicielka rodziny ocalałych z obozu, córka więźniarki Gabrieli Jeżewicz; Maria Raf – przedstawicielka rodziny ocalałych z obozu, wnuczka więźnia Karola Rafa; prof. dr hab. Olgierd Grott – historyk, politolog, muzealnik, kierownik Katedry Historii Polskiej Myśli Politycznej w Instytucie Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Jagiellońskiego, kierownik Działu Historycznego Muzeum Armii Krajowej im. gen. Emila Fieldorfa „Nila” w Krakowie; prof. dr hab. Przemysław Waingertner – historyk, kierownik Katedry Historii Polski Najnowszej w Instytucie Historii

Uniwersytetu Łódzkiego; Jolanta Sowińska-Gogacz – kulturoznawca, pedagog, autorka książki „Mały Oświęcim. Dziecięcy obóz w Łodzi”, laureatka nagrody „Znak Dobra” za artykuł „Mały Oświęcim” (2016); dr Ireneusz Maj – historyk, pedagog, dyrektor Zespołu ds. Edukacji i Wychowania w Biurze Rzecznika Praw Dziecka, który następnie został dyrektorem powstającego muzeum.

Muzeum ma na razie siedzibę tymczasową na ul. Piotrkowskiej w Łodzi.

XIX. Wystawa w Berlinie „Dwie wojny – jedno cierpienie”

W centrum Berlina, na placu przed głównym dworcem, Rzecznik Praw Dziecka otworzył wystawę „Dwie wojny – jedno cierpienie” zorganizowaną przez Muzeum Dzieci Polskich – ofiar totalitaryzmu. i Instytut Pileckiego. Wystawa „Dwie wojny – jedno cierpienie” stanowi uniwersalną opowieść o doświadczeniu dzieci wciągniętych w tryby dramatycznych wydarzeń dziejowych, poddanych uwięzieniu lub wygnaniu w wyniku konfliktów zbrojnych. Tragiczne losy najmłodszych ofiar wojny zostały przedstawione za pośrednictwem fragmentów listów małych więźniów niemieckiego obozu koncentracyjnego dla dzieci polskich w Łodzi oraz listów i komunikatów dzieci ukraińskich z okresu inwazji Rosji.

XX. Wystawa w Sejmie „Byliśmy tylko dziećmi. Gehenna polskich dzieci w czasie II wojny światowej i po jej zakończeniu”

Rzecznik Praw Dziecka wziął udział w wernisżu wystawy, składającej się z wstrząsających relacji dzieci – byłych więźniów niemieckiego obozu w Łodzi, zorganizowanej przez Muzeum Dzieci Polskich. Otwarcie wystawy poprzedziło obchody nowego święta państwowego – Narodowego Dnia Polskich Dzieci Wojny, które obchodzone będzie 10 września, w rocznicę przeprowadzonych w 1943 r. przez okupacyjne władze niemieckie masowych aresztowań dzieci członków polskiego podziemia niepodległościowego w wielkopolskiej Mosinie.

XXI. Współpraca z Państwową Strażą Pożarną i Policją

Rzecznik Praw Dziecka przekazał Polskiej Straży Pożarnej oraz Polskiej Policji po 5000 misiów maskotek. W imieniu Straży odebrał je nadbrygadier Arkadiusz Przybyła, zastępcy komendanta głównego Państwowej Straży Pożarnej. Policję

reprezentował Zastępcę Komendanta Głównego Policji nadinspektor Roman Kuster. Wcześniej Rzecznik przekazał też do komend policji w całym kraju plakaty z Dziecięcym Telefonem Zaufania 800 12 12 12.

Przekazanie maskotek jest wynikiem podpisanego przez Rzecznika Praw Dziecka oraz przedstawicieli straży pożarnej i policji porozumienia o współpracy na rzecz bezpieczeństwa dzieci.

Ranne i przerażone dzieci będące ofiarami wypadków drogowych szczególnie mocno potrzebują wsparcia. A bardzo często pierwszą osobą, którą widzą w tych trudnych chwilach, jest ratujący je z rozbitego auta strażak. Pluszowy miś pomoże takiemu dziecku przełamać strach i wyciszyć emocje, a przez to szybciej poradzić sobie z traumatycznymi przeżyciami. Mikołaj Pawlak podczas przekazania misiów podziękował strażakom i policjantom za ich służbę na rzecz społeczeństwa.

Problemy psychologiczne po traumatycznym przeżyciu mogą również pojawiać się z dużym opóźnieniem. Dlatego mali pomocnicy strażaków mają na sobie koszulkę z numerem darmowego Dziecięcego Telefonu Zaufania Rzecznika Praw Dziecka 800 12 12 12.

Ponad 6 tysięcy misiów ratowników trafiło również do wielu medycznych jednostek ratowniczych w całej Polsce.

XXII. Plakaty i naklejki Dziecięcego Telefonu Zaufania w szkołach

W listopadzie Biuro Rzecznika Praw Dziecka rozesłało do wszystkich kuratoriów oświaty w całej Polsce kilka tysięcy plakatów, naklejek na drzwi i schody z numerem Dziecięcego Telefonu Zaufania 800 12 12 12, które będą rozdysponowane w szkołach. Atrakcyjna forma graficzna materiałów promocyjnych umożliwi szersze dotarcie do dzieci i młodzieży z informacją o działalności telefonu zaufania i możliwości uzyskania tam natychmiastowego wsparcia psychologicznego.

* * *

Podsumowując działalność Rzecznika Praw Dziecka – uwzględniając wszystkie komórki organizacyjne wchodzące w skład Biura – należy stwierdzić, że w okresie od 1 stycznia do 14 grudnia 2023 r. pism przychodzących było 40521, zaś pism wychodzących było 22104.

Część II

Uwagi o stanie przestrzegania praw dziecka w Polsce w 2023 roku

Ochrona praw i szeroko rozumiane dobro dziecka to wartości, których przestrzeganie wynika przede wszystkim z prawa naturalnego wyrażonego w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, Konwencji o prawach dziecka oraz innych powszechnie obowiązujących aktach prawnych. Nie są to jednak prawa, które zostały w całości skodyfikowane ani w pełni skatalogowane. W zależności od dziedziny życia, aktywności ludzkiej czy aktualnego systemu społecznego są one odpowiednio rozumowane i podlegają systematycznej interpretacji.

Najważniejsze z praw dziecka – prawo do życia i zdrowia, prawo do wychowania w rodzinie, prawo do godziwych warunków socjalnych czy prawo do nauki – zostały wskazane przez ustawodawcę w Ustawie o Rzeczniku praw Dziecka.

Istotnym źródłem wiedzy na temat zagadnień dotyczących przestrzegania praw dziecka w Polsce są kontynuowane w 2023 r. ogólnopolskie badania jakości życia dzieci i młodzieży, przeprowadzone na zlecenie Rzecznika Praw Dziecka. W 2023 r. powtórzono badania po raz pierwszy zleczone w 2021 r., aby porównać sytuację dzieci i młodzieży z czasów pandemii z tą po jej zakończeniu. Przeprowadzone zostały także aktualne badania codziennej aktywności młodego pokolenia, obejmujące szerokie spektrum obszarów życia dzieci i młodzieży, tj. codzienne obowiązki domowe, higienę, relacje rodzinne i koleżeńskie, szkołę, media, odżywianie czy samopoczucie psychiczne. W listopadzie 2023 r. Rzecznik Praw Dziecka opublikował również wyniki ogólnopolskiego badania, które miało na celu uzyskanie wiedzy, w jaki sposób młodzież postrzega dostępność wsparcia w sytuacji zagrożenia samobójstwem. Dodatkowo, w związku z trwającą wojną na Ukrainie, badania rozszerzono o ocenę jakości życia dzieci i młodzieży z tego kraju, które przyjechały do Polski po rozpoczęciu działań wojennych na obszarze Ukrainy, tj. po 24 lutego 2022 roku, oraz analizę wzajemnych relacji uczniów polskich i ukraińskich.

Szczegółowy komentarz do wyników badań prezentowany był przez Rzecznika i członków Rady Ekspertów przy Rzeczniku Praw Dziecka podczas licznych konferencji naukowych, kongresów i spotkań poświęconych m.in. edukacji i kondycji psychicznej dzieci i młodzieży. Badania, szerzej umówione w rozdziale VIII sprawozdania, znacznie

przybliżyły stan naszej wiedzy na temat kondycji fizycznej i psychicznej dzieci i młodzieży, a tym samym dały możliwość do efektywniejszego działania w przedmiocie poprawy warunków życia i stanu psychicznego najmłodszych.

Zakres tematyczny uwag dotyczących stanu przestrzegania praw dziecka w Polsce obejmuje wszystkie rodzaje spraw, które wpływają do Biura Rzecznika Praw Dziecka i które nasuwają się po analizie przeprowadzonych w 2023 r. badań jakości życia dzieci i młodzieży. Są to: kwestie dotyczące prawa rodzinnego, opiekuńczego oraz karnego, systemu edukacji i wychowania, problemów społecznych, socjalnych i zdrowia, a także sprawy z aspektem międzynarodowym. Identyfikacja problematycznych obszarów pozwoli na wprowadzenie rozwiązań oraz rekomendacji dla konkretnych zmian w obowiązujących już przepisach dotyczących ochrony i praw dzieci i młodzieży.

Część zagadnień wymagających przeprowadzenia zmian systemowych lub legislacyjnych wskazywana była już w latach ubiegłych, jednak zmiany te wciąż nie zostały wprowadzone. Natomiast część z nich to zagadnienia nowe, których potrzeba zmiany zasygnalizowana została w 2023 r.

I. Uwagi z zakresu spraw rodzinnych i nieletnich

Zagadnienia wymagające zmian w przepisach prawa, które nie zostały dotąd wprowadzone lub są w trakcie prac legislacyjnych:

- **Brak regulacji wykonywania zawodu psychologa.** Od 2001 roku, czyli od wejścia w życie ustawy o zawodzie psychologa i samorządzie zawodowym psychologów (Dz. U. z 2001 r. Nr 73, poz. 763) nigdy ustawa ta nie była stosowana. Sytuacja taka powstała na skutek wadliwych przepisów w niej zawartych oraz na skutek nie wydania aktów wykonawczych do niej. Istniejąca sytuacja, a zwłaszcza brak samorządu psychologów w rozumieniu ustawy powoduje, że osoby, które chcą uzyskać prawo do wykonywania zawodu psychologa, nie mają takiej możliwości. Zgodnie bowiem z artykułami 7 i 8 ustawy o zawodzie psychologa i samorządzie zawodowym psychologów prawo wykonywania zawodu powstaje z chwilą dokonania wpisu na listę psychologów Regionalnej Izby Psychologów, natomiast wpis na listę psychologów może uzyskać osoba, która m.in. odbyła podyplomowy staż zawodowy, pod merytorycznym nadzorem psychologa posiadającego prawo wykonywania zawodu. Mając powyższe na

uwadze jedynie niewielka liczba psychologów nabyła uprawnienia do wykonywania zawodu psychologa, a obecnie brak jest możliwości nabycia takich uprawnień.

- **Brak regulacji w zakresie sankcji karnej za niewykonywanie orzeczeń dot. kontaktów.** Pomimo powszechnych problemów związanych z realizacją orzeczeń sądowych ustalających kontakty dziecka z rodzicem, nadal brak jest rozwiązań prawnych gwarantujących wykonanie kontaktów. Zwłaszcza dotyczy to sytuacji, gdy kontakty są uporczywie utrudniane przez osobę, niezważającą na nakładane na nią zobowiązania. W takich sytuacjach wydaje się, że jedynie zagrożenie sankcją karną może zmienić sytuację i doprowadzić do zapewnienia prawa dziecka do wychowania przez oboje rodziców.

- **Potrzeba wprowadzenia obowiązkowego odrębnego postępowania pojednawczego pomiędzy rozstającymi się rodzicami,** obejmującego zarówno mediację, jak również edukację (np. poprzez warsztaty umiejętności wychowawczych) uświadamiającą konsekwencje konfliktu rodzicielskiego dla prawidłowego rozwoju dziecka. Postępowanie to pozwoliłoby na uchronienie dziecka przed ewentualnym konfliktem pomiędzy byłymi partnerami, jak również wprowadzałoby mechanizmy ułatwiające rodzicom wypracowywanie porozumienia rodzicielskiego, jednocześnie upowszechniając mediację jako optymalną formę zakończenia sporów okołorozstaniowych.

- **Konieczność wprowadzenia przyspieszonej procedury ustalenia świadczeń alimentacyjnych,** która pozwoliłaby na zabezpieczenie praw dziecka do godnych warunków socjalnych, a jednocześnie nie powodowałaby wzajemnych animozji pomiędzy rodzicami dziecka. Gotowy jest przygotowany przez Ministerstwo Sprawiedliwości projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw, który aktualnie został przyjęty przez Komitet Społeczny Rady Ministrów.

- **Ograniczenie dostępu małoletnich do treści pornograficznych.**

- **Potrzeba wprowadzenia stażów realizowanych przez studentów kierunków pedagogicznych w rodzinach zastępczych i rodzinnych domach dziecka.** Wprowadzenie możliwości odbycia stażu przez studentów kierunków pedagogicznych, pozwoliłoby nie tylko na nabycie wiedzy i umiejętności przez przyszłych pedagogów, ale również odciążałoby w codziennych czynnościach osoby sprawujące pieczę nad dziećmi.

- Nadal **brak jest przepisów szczegółowo określających uprawnienia i obowiązki kuratorów sądowych wykonywujących zadania w postępowaniu rodzinnym.** Żaden przepis nie reguluje działań kuratora w takich czynnościach jak udział w kontaktach dziecka z rodzicami lub osobą bliską.
- **Konieczność wzmocnienia aktywności powiatów celem pozyskania i przeszkolenia większej liczby osób przygotowanych do odpowiedzialnego pełnienia funkcji rodziny zastępczej.** Nadal występuje problem niewystarczającej liczby rodzin zastępczych gotowych podjąć się opieki i wychowania dzieci. Skutkiem braku rodzin zastępczych są obserwowane przez Rzecznika praktyki niezgodnego z obowiązującym prawem umieszczania dzieci poniżej 10. roku życia w pieczy instytucjonalnej lub przekraczanie ustawowych norm ilości dzieci w już istniejących rodzinach zastępczych.
- **Konieczność wprowadzania przepisów zobowiązujących do zatrudniania zawodowych rodzin zastępczych oraz prowadzących Rodzinne Domy Dziecka na umowę o pracę.** Niezbędne jest zapewnienie rodzinom zastępczym zawodowym i prowadzącym rodzinne domy dziecka takich warunków finansowych i pewności zatrudnienia, by ta funkcja była nie tylko atrakcyjna dla potencjalnych kandydatów, lecz także gwarantowała poczucie stabilności i bezpieczeństwa zarówno dla rodziców zastępczych, jak i powierzonych pod ich opiekę dzieci.
- W związku z częstym utrudnianiem procedowania sądów w sprawach o ustalenie pochodzenia dziecka poprzez odmowę poddania się badaniom genetycznym, zachodzi **konieczność wprowadzenia przepisów umożliwiających przeprowadzenie w uzasadnionych przypadkach badań DNA bez wymaganej zgody, jeżeli pozostaje to w interesie dziecka.** Wielokrotnie w toku postępowań dotyczących ustalenia pochodzenia dziecka dochodzi bowiem do sytuacji, gdy strona nie wyraża zgody na poddanie się badaniom genetycznym, co w znacznym stopniu spowalnia rozpoznanie sprawy i w konsekwencji narusza ważny interes dziecka, jakim jest prawo do ustalenia biologicznych rodziców. Stworzenie podstawy prawnej do przeprowadzenia badań DNA bez wymaganej zgody strony w sytuacjach, gdy będzie to zgodne z dobrem dziecka, usprawni procedowanie sądów i pozwoli na ustabilizowanie sytuacji prawnej dziecka, którego dotyczy postępowanie.
- **Brak przepisów regulujących kwestię opieki naprzemiennej.** Kodeks rodzinny i opiekuńczy ani kodeks postępowania cywilnego nie regulują jednoznacznie kwestii ustalenia opieki naprzemiennej, co utrudnia stosowanie przez sądy rodzinne tej instytucji,

mimo że taka forma wykonywania władzy rodzicielskiej byłaby zgodna z dobrem dziecka. Gotowy jest przygotowany przez Ministerstwo Sprawiedliwości projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw, który aktualnie został przyjęty przez Komitet Społeczny Rady Ministrów.

Pozostałe sygnalizowane i dostrzegane zagadnienia:

- **Konieczność zapewnienia dzieciom i ich rodzicom realnego dostępu do specjalistycznej pomocy.** W związku z występowaniem w rodzinach różnych problemów mających wpływ na dysfunkcję opiekuńczo-wychowawczą konieczne jest zapewnienie kompleksowej pomocy rodzinie przeżywającej trudności poprzez zwiększenie dostępności do placówek wsparcia dziennego oraz specjalistów zajmujących się terapią rodzinną, poradnictwem lub świadczących rodzinie inną pomoc. Organizacja takiej specjalistycznej pomocy powinna nadto charakteryzować się ogólnodostępnością, bezpłatnością i szybkością udzielania świadczeń. Ponadto istnieje konieczność zatrudnienia asystentów rodziny w każdej gminie, którzy będą wspierać rodziny, co bezpośrednio przyczyni się do zabezpieczenia dobra dzieci i ich rodzin.
- **Przewlekłość w sporządzaniu opinii przez opiniodawcze zespoły sądowych specjalistów oraz biegłych, zwłaszcza z zakresu psychiatrii dziecięcej.** Doświadczenie wynikające z udziału w postępowaniach opiekuńczych, rodzinnych i nieletnich wskazuje, że średni czas oczekiwania na badanie w opiniodawczym zespole sądowych specjalistów oraz wydanie opinii wynosi nawet kilkanaście miesięcy. W związku z koniecznością przesłania akt sprawy do opiniodawczego zespołu sądowych specjalistów lub biegłego, po dopuszczeniu dowodu z takiej opinii, sądy w oczekiwaniu na badanie i wydanie opinii nie podejmują żadnych czynności w sprawie. Rozwiązanie takie pozostaje jednak sprzeczne z dobrem dziecka, ponieważ w sprawach opiekuńczych, rodzinnych i nieletnich sprawne i terminowe procedowanie sądu jest gwarancją ochrony praw i dobra dziecka.
- **Problem umieszczania małych dzieci w instytucjonalnej pieczy zastępczej.** Na przestrzeni kolejnych lat nadal istnieje problem umieszczania małych dzieci w instytucjonalnej pieczy zastępczej. Powyższe pozostaje jednak sprzeczne z przepisami ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, zgodnie z którymi dzieci poniżej 10. roku życia nie mogą być umieszczane w instytucjonalnej pieczy zastępczej, chyba że zajdą przewidziane ustawą wyjątki. Niestety jak wskazuje praktyka, takie

działania mają w dalszym ciągu miejsce, co pozostaje nie dość, że sprzeczne z obowiązującym prawem, to przede wszystkim narusza dobro dziecka.

- **Przedłużające się procedury zmierzające do umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej wynikające z braku wolnych miejsc w pieczy zastępczej, zarówno rodzinnej, jak i instytucjonalnej.** W związku ze zwiększoną liczbą dzieci umieszczanych w pieczy zastępczej, aktualnie Rzecznik obserwuje trudności w umieszczaniu dzieci w pieczy zastępczej. W niektórych województwach dotyczy to nie tylko umieszczania małoletnich w rodzinach zastępczych i rodzinnych domach dziecka, ale również w placówkach opiekuńczo-wychowawczych.
- **Przenoszenie dzieci w ramach pieczy zastępczej.** Wobec dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej nie zawsze jest zagwarantowane prawo dziecka do stabilnego środowiska wychowawczego. Z obserwacji Rzecznika wynika, że zmiany miejsca sprawowania pieczy nie są zjawiskiem marginalnym. Przenoszenia dzieci dokonuje się pomiędzy różnymi rodzinami zastępczymi (nierzadko rozdzielając z pozostałym rodzeństwem), a także z rodzin zastępczych do pieczy instytucjonalnej oraz poprzez zmienianie placówek opiekuńczo-wychowawczych. Często zmiany te są podyktowane wyłącznie względami organizacyjnymi w związku ze „zwolnieniem miejsca”. Natomiast każda przeprowadzka oznacza dla dziecka naruszenie poczucia bezpieczeństwa, potrzebę aklimatyzacji w nowym miejscu, a często wiąże się też ze zmianą przedszkola/szkoły i – co najważniejsze – rozstaniem z bliskimi. Zmiana miejsca pobytu, zmiana opiekunów oraz rówieśników, z którymi zaprzyjaźniły się dzieci, prowadzi do zerwania więzi emocjonalnych z wszystkimi tego konsekwencjami, szczególnie opisanymi przez psychologów zajmujących się tą problematyką.
- **Przewlekłość postępowań sądowych.** Spory sądowe między rodzicami trwają wciąż za długo, na czym cierpią głównie dzieci, dlatego też sądy opiekuńcze wymagają dodatkowego wsparcia, aby zminimalizować przewlekłości.
- **Zwiększenie liczby sędziów orzekających w sprawach rodzinnych.** Konieczność zwiększenia liczby sędziów orzekających w sprawach rodzinnych, jak również zapewnienia im wszechstronnej pomocy (asystenta, sekretarza), aby praca sędziego miała głównie charakter merytoryczny. Obecnie sytuacja sędziów rodzinnych jest bardzo trudna, prowadzą po kilkaset spraw, a jednocześnie zobowiązani są do dopełniania licznych formalności. Ponadto pomimo dużego zapotrzebowania w wielu sądach obsada wydziałów rodzinnych i nieletnich jest minimalna, zdarzają się przypadki,

że przez wiele miesięcy żaden sędzia nie orzeka w sprawach rodzinnych. Mając powyższe na uwadze, istnieje konieczność pilnego zmniejszenia obciążenia sędziów rodzinnych, zarówno poprzez zwiększenie ich liczby, jak i poprzez przydanie im szerokiego wsparcia administracyjnego.

- **Ustanowienie opieki prawnej dla dzieci.** Z analizy zgłaszanych Rzecznikowi spraw wynika, że nadal występuje problem opóźnionego wszczynania postępowań w tym przedmiocie. Często z nieuzasadnionych przyczyn toczą się one przez wiele tygodni, a nawet miesięcy, co narusza prawo dziecka pozbawionego opieki rodzicielskiej do opieki pomocy władz publicznych, zagwarantowane w art. 72 ust. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. W ocenie Rzecznika sprawy o ustanowienie opieki powinny być traktowane priorytetowo, co wyraźnie określa przepis art. 153 k.r.i.o. wskazując, że objęcie opieki powinno nastąpić niezwłocznie.

- **Konieczność uruchomienia systemu teleinformatycznego do obsługi procedur adopcyjnych wykonywanych przez funkcjonujące ośrodki adopcyjne.** Aktualnie całość procedur adopcyjnych odbywa się w formie papierowej co znacznie utrudnia przepływ informacji między ośrodkami adopcyjnymi zarówno odnośnie dzieci zakwalifikowanych do adopcji, kandydatów oczekujących na przysposobienie dziecka, przeprowadzanych adopcjach. Brak takiego systemu skutkuje nie tylko trudnościami we właściwym doborze rodziców adopcyjnych, ale również powoduje, że pomimo obowiązujących przepisów utrudnione (a nawet uniemożliwione) jest łączenie rodzeństw w jednej rodzinie adopcyjnej.

- **Rozszerzenie postępowań wykonawczych o współpracę kuratorów z innymi instytucjami.** Analiza prowadzonych w sądach postępowań wykonawczych wskazuje, że w wielu przypadkach w rodzinach objętych nadzorem kuratora dochodzi do aktów przemocy wobec dzieci. W związku z powyższym koniecznym jest podejmowanie przez kuratorów sądowych na zlecenie sędziów rodzinnych dodatkowych czynności zmierzających do ustalenia pełnego obrazu rodziny, w tym także informacji o stosowanej przemocy w rodzinie. Dodatkowym źródłem informacji o rodzinie są w szczególności: placówki edukacyjne, komisariaty policji, asystenci rodziny, ośrodki pomocy społecznej (w zakresie udzielnej rodzinie pomocy, prowadzonej procedury „Niebieskiej Karty”, zawiadomień od osób trzecich o nieprawidłowościach w sprawowanej opiece nad dziećmi). Sprawnie zebrane informacje z różnych instytucji na temat rodziny, w tym stosowanej przemocy wobec dzieci, umożliwią podejmowanie natychmiastowych

i skutecznych działań przez sądy w zakresie zabezpieczenia zdrowia i życia dzieci, co w konsekwencji pozwoli na zapobieganie dalszemu krzywdzeniu małoletnich.

- **Zwiększenia liczby specjalistycznych rodzin zastępczych.** Aktualnie liczba rodzin zastępczych specjalistycznych jest zdecydowanie zbyt mała, w całym kraju brak jest wolnych miejsc w tego typu rodzinach. Mając na uwadze zwiększającą się liczbę dzieci przebywających w pieczy zastępczej wymagających odpowiedniej pomocy i wsparcia, które mogą zapewnić jedynie specjalistyczne rodziny zastępcze, istnieje konieczność wprowadzenia szeregu ułatwień dla osób chętnych do podjęcia się tego zajęcia.
- **Zmiany w przepisach upadłościowych.** Zachodzi konieczność zmiany przepisów regulujących postępowanie upadłościowe prowadzone wobec osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej w celu zagwarantowania pełnej ochrony praw dziecka pozostającego na utrzymaniu upadłego. Aktualnie bowiem brak jest bezpośredniego powiązania między zasadami i skutkami postępowania upadłościowego a sytuacją dzieci dłużnika, na którą realnie wpływają ograniczenia wynikające z procedur postępowania upadłościowego. Zmiany aktualnych przepisów powinny służyć ochronie praw dziecka i dotyczyć zakresu ustalania majątku upadłego wchodzącego w skład masy upadłości, poprzez rozszerzenie i doprecyzowanie katalogu środków i przedmiotów wyłączonych spod zajęcia z uwagi na fakt ich realnego użytkowania przez dzieci upadłego. Druga grupa przepisów, która wymaga ingerencji ustawodawcy reguluje kwestię pokrywania zobowiązań alimentacyjnych w toku postępowania upadłościowego. W zakresie ustalenia składu masy upadłości najistotniejsze wydaje się doprecyzowanie katalogu przedmiotów wyłączonych spod zajęcia z kategorii „niezbędne do nauki” poprzez zaliczenie do tej kategorii sprzętów elektronicznych oraz mebli umożliwiających prawidłową postawę dziecka i dostęp do właściwego oświetlenia, w liczbie odpowiadającej liczbie dzieci posiadanych przez upadłego. W tym zakresie koniecznym wydaje się także rozszerzenie katalogu składników wyłączonych z masy upadłości o ruchomości nabyte przez upadłego w toku postępowania upadłościowego, ale ze środków niepodlegających zajęciu. Aktualnie bowiem syndyk zajmuje składniki majątkowe upadłego nabyte przed, jak i w trakcie postępowania upadłościowego, niezależnie od źródła pochodzenia środków, za które dany składnik został nabyty. Dodatkowo warto wprowadzić zmiany w kwestii regulacji statusu samochodu osobowego upadłego, który co do zasady stanowi składnik masy upadłości, mimo iż np. służy

w przeważającym zakresie rodzicowi do zawożenia dzieci do placówek edukacyjnych lub do lekarzy, na rehabilitację. Aktualnie wyłącznie z masy upadłości możliwe jest na wniosek upadłego, jednakże w praktyce procedura trwa nawet kilka miesięcy, a samochód w czasie rozpoznania wniosku jest składnikiem masy upadłości i nie może być użytkowany przez rodzinę. Należałoby zatem zastanowić się w szerszym zakresie nad rozwiązaniami, które mogłyby przyspieszyć toczące się postępowanie upadłościowe, między innymi w kwestii rozpatrywania wniosków o wyłączenie składnika majątku z masy upadłości, jak i sytuacji, w której mimo podejmowania kolejnych prób syndyk nie może zbyć określonych składników majątkowych wchodzących w skład masy upadłości. Rozwiązaniem godnym uwagi byłoby rozszerzenie uprawnień syndyka, przy odpowiednim zabezpieczeniu interesu wierzycieli. Kolejną niezwykle istotną kwestią z punktu widzenia małoletniego jest zobowiązanie alimentacyjne rodzica, wobec którego ogłoszono upadłość. Tryb regulowania zobowiązania alimentacyjnego powstałego po dniu ogłoszenia upadłości określają przepisy prawa upadłościowego, zgodnie z którymi po zaspokojeniu przez syndyka kosztów postępowania syndyk zaspokaja alimenty ciężące na upadłym, przypadające za czas po ogłoszeniu upadłości. Przy czym obowiązek wypłaty przez syndyka świadczenia alimentacyjnego został ograniczony zarówno kwotowo, jak i czasowo. Koniecznym wydaje się zatem wprowadzenie rozwiązań w prawie upadłościowym, które nie ograniczałyby uprawnionemu dostępu do środków z tytułu alimentów. W przypadku, gdy środki zgromadzone w masie upadłości okażą się niewystarczające do zaspokojenia zobowiązań o charakterze alimentacyjnym powstałych po ogłoszeniu upadłości, wierzycielowi alimentacyjnemu należałoby przyznać uprawnienie do wystąpienia do Funduszu Alimentacyjnego z wnioskiem o wypłatę alimentów w kwocie niepokrytej w toku postępowania upadłościowego. Po stronie Funduszu Alimentacyjnego – po wypłacie wskazanych zobowiązań alimentacyjnych – powstałoby roszczenie do masy upadłości o zwrot wypłaconych środków. Zmiany wymaga regulacja ograniczająca wypłacanie alimentów przez syndyka do czasu sporządzenia ostatecznego planu podziału funduszy masy upadłości lub projekty planu spłat wierzycieli. W tym zakresie należałoby podjąć działania legislacyjne mające na celu wprowadzenie regulacji dotyczących obniżenia pobieranego przez syndyka wynagrodzenia za pracę upadłego od dnia sporządzenia ostatecznego planu podziału funduszy masy upadłości lub od dnia sporządzenia projektu planu spłat wierzycieli. Zmiany wymaga także formularz wniosku o ogłoszenie upadłości, który aktualnie nie obliuguje dłużnika do wskazania czy jest zobowiązany alimentacyjnie i w jakiej

wysokości. Wprowadzenie wymogu ujawnienia powyższych informacji pozwoliłoby uniknąć sytuacji, w której syndyk dowiaduje się o istnieniu obowiązku alimentacyjnego obciążającego upadłego już na zaawansowanym etapie postępowania upadłościowego, a małoletni pozostaje bez należnych mu środków. Analizując rozwiązania dotyczące zobowiązań alimentacyjnych upadłych warto poddać pod dyskusję kwestię rozszerzenia kompetencji sędziego-komisarza w zakresie ustalania ich wysokości. Chodzi głównie o sytuacje, w której na podstawie ustnego porozumienia rodzic dostarcza drugiemu rodzicowi środki utrzymania na rzecz ich wspólnego dziecka. Wówczas ogłoszenie upadłości i zajęcie przez syndyka środków pieniężnych upadłego komplikuje sytuację. Konieczne staje się wystąpienie do sądu o orzeczenie wysokości zobowiązania alimentacyjnego, niemniej w trakcie procedowania wniosku dziecko pozostawało będzie bez niezbędnych środków do życia. Powyższe służyłoby zabezpieczeniu środków należnych uprawnionemu.

- **Informowanie młodzieżowych ośrodków wychowawczych o wydanych postanowieniach o przedłużeniu stosowania środka tymczasowego.**
- **Usprawnienie działań Komisji do spraw kierowania nieletnich do młodzieżowego ośrodka wychowawczego w sprawie wydawania skierowań dla nieletnich.** Dzieci umieszczone w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych przejawiają nie tylko niewłaściwe zachowania w ujęciu społecznym, lecz często również unikają realizacji obowiązku szkolnego lub obowiązku nauki. Dzieci takie wymagają specjalnych potrzeb edukacyjnych, wsparcia i pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz terapeutycznej udzielanej przez personel ośrodka, co daje im możliwość wyrównania szans edukacyjnych względem rówieśników. Opieszałość w wydawaniu skierowań, a co za tym idzie brak niezwłocznego wdrażania oddziaływań wychowawczych niewątpliwie sprawia, że sytuacja dzieci jest wysoce nieprawidłowa i sprzeczna z ich dobrem.

II. Uwagi z zakresu spraw edukacji i wychowania

Zagadnienia wymagające zmian w przepisach prawa, które nie zostały dotąd wprowadzone lub są w trakcie prac legislacyjnych:

- Poruszenie nieuregulowanej, jak dotąd, **sytuacji dzieci z chorobą przewlekłą w przedszkolach** (aktualnie w oczekiwaniu na odpowiedź MEiN na wystąpienie generalne Rzecznika Praw Dziecka przygotowane przez ZEW i ZSS);

- Wystąpienie do Ministra Sprawiedliwości dotyczące **braku stosownych aktów prawnych stanowiących w sprawie szczegółowych zasad kierowania, przyjmowania, przenoszenia, zwalniania i pobytu nieletnich w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych**;
- Wystąpienie do Ministra Sprawiedliwości i Ministra Rodziny i Polityki Społecznej w sprawie **konieczności szczegółowego uregulowania w przepisach prawa zasad pobytu małoletnich matek z dzieckiem w młodzieżowych i okręgowych ośrodkach wychowawczych**, w tym rozwiązania kwestii pieczy zastępczej dla nowonarodzonego dziecka będącego razem z nieletnią matką (nie mogącą być jego opiekunem prawnym) w ośrodku.

Pozostałe sygnalizowane i dostrzegane zagadnienia wymagające wystąpienia generalnego:

- **Utworzenie ośrodków wychowawczych dla młodzieży, której zachowania naznaczone demoralizacją nie wynikają tylko z nieodpowiedniej socjalizacji, a również z zaburzeń psychicznych** – braku możliwości internalizacji społecznie akceptowanych norm (m.in. spektrum autyzmu). Mogłyby być to ośrodki resocjalizacyjno-lecznicze, działające równorzędnie poprzez oddziaływania psychiatryczne, pedagogiczne oraz psychoterapeutyczne;
- Wystąpienie do Ministra Edukacji i Nauki w sprawie **potrzeby podjęcia systemowych działań lub zmian w przepisach na rzecz poszerzenia wachlarza form zapewnianej kadrze pedagogicznej pomocy psychologiczno-pedagogicznej obejmującej pozaszkolne wsparcie psychologiczne lub psychoterapeutyczne** ukierunkowane na radzenie sobie ze stresem, trudnymi emocjami lub traumą po krytycznych zdarzeniach z udziałem dzieci (np. poważny wypadek, śmierć dziecka pozostającego pod opieką nauczyciela), rodziców dzieci (np. szczególnie trudne sytuacje konfliktu z rodzicem roszczeniowym, przemoc wobec nauczyciela), a także przeciwdziałania wypaleniu zawodowemu nauczycieli. W prowadzonych sprawach obserwujemy bowiem tendencję do wzrostu liczby postępowań dyscyplinarnych prowadzonych wobec nauczycieli dopuszczających się nadużyć w reakcji na silny stres, poczucie bezradności, przemęczenie i inne objawy kryzysu zdrowia psychicznego – niejednokrotnie w takich sytuacjach nauczyciele decydują się na skorzystanie z urlopu dla

poratowania zdrowia, albo rezygnację z pracy. Widać też wyraźny wzrost zdarzeń z udziałem nauczycieli prowadzących zajęcia pod wpływem alkoholu, którzy w postępowaniach dyscyplinarnych szukają usprawiedliwienia w wypaleniu zawodowym i kryzysie psychicznym;

- **Uregulowanie w przepisach prawa oświatowego form i ścieżek kontaktu jednostek systemu oświaty z rodzicami uczniów/wychowanków i samymi dziećmi.**

Z uwagi na duży wzrost popularności mediów społecznościowych szkoły/placówki niejednokrotnie sięgają po drogę komunikacji z rodzicami za pośrednictwem komunikatorów internetowych, co prowadzi do braku kontroli rodziców nad przepływem informacji ze szkołą, zatarcia granic pomiędzy życiem prywatnym i zawodowym pracowników pedagogicznych, a także pola do nadużyć w postaci utrzymywania kontaktów wychowawców i nauczycieli z uczniami i wychowankami w formach wykraczających poza społecznie akceptowalne granice takich relacji;

- Poruszenie **problematyki związanej z brakiem uregulowania w przepisach prawa oświatowego organizacji pracy nauczyciela współorganizującego kształcenie specjalne dla dziecka**, zwłaszcza w oddziałach ogólnodostępnych. Dotyczy to sprawy dowolności organów prowadzących przy przyznawaniu liczby godzin opieki tzw. nauczyciela wspomagającego dla dziecka;

- Poruszenie **problemu braku bezpiecznych warunków pobytu dzieci w przedszkolach i braku właściwej nad nimi opieki**. Obserwujemy wzrost liczby postępowań dyscyplinarnych, które dotyczą opuszczenia przedszkola przez dziecko bez opieki osoby dorosłej;

- Analiza przeprowadzanych postępowań dyscyplinarnych wskazuje również na **problem stosowania przez nauczycieli przedszkola przemocy psychicznej i fizycznej wobec dzieci**, zwłaszcza wobec wychowanków przejawiających trudności wychowawcze lub zaburzenia zachowania – dzieci z problemami w rozwoju psychospołecznym, dzieci z niepełnosprawnością;

- Wystąpienie do Ministra Rodziny i Polityki Społecznej w **sprawie nieumieszczania dzieci z niepełnosprawnością intelektualną w domach pomocy społecznej zamiast w pieczy zastępczej**, w przypadku dzieci rodziców pozbawionych władzy rodzicielskiej.

III. Uwagi z zakresu spraw socjalnych, społecznych i administracyjnych

Zagadnienia wymagające zmian w przepisach prawa, które nie zostały dotąd wprowadzone lub są w trakcie prac legislacyjnych:

- Zagwarantowanie dzieciom cierpiącym na choroby przewlekłe pomocy przedmedycznej i możliwości podawania leków – w szczególności ratujących życie i zdrowie – podczas pobytu w przedszkolu;
- Podjęcie działań mających na celu nadanie opiece wychnieniowej rangi świadczenia ustawowego;
- Problem braku biegłych sądowych ze specjalizacją dziecięcą – dalszy brak kompleksowej ustawy o biegłych sądowych regulujących system powoływania i weryfikacji kompetencji kandydatów na ekspertów;
- Konieczność zmian legislacyjnych związanych z poszerzeniem katalogu podmiotów uprawnionych do świadczeń albo programów rządowych o opiekunów, którym na mocy prawomocnego postanowienia sądu rodzinnego powierzono sprawowanie pieczy bieżącej nad dzieckiem;
- Konieczność uregulowania zasad prowadzenia działalności gospodarczej przez małoletnich, gdy działalność gospodarcza dotyczy osobistych aktywności małoletnich, np. działalności sportowej i artystycznej;
- Konieczność zmian legislacyjnych w przedmiocie uregulowania świadczeń z zakresu zabezpieczenia społecznego dla rodziców dzieci martwo urodzonych, których płci nie da się ustalić;
- Konieczność zmian legislacyjnych w przedmiocie zapobiegania przemocy i dyskryminacji małoletnich w obszarze kultury fizycznej i sportu oraz jej zwalczania.

Pozostałe sygnalizowane i dostrzegane zagadnienia wymagające wystąpienia generalnego:

- Działania na rzecz zwiększenia oparcia społecznego dla dzieci z niepełnosprawnościami i ich rodzin;
- Działania na rzecz niwelowania barier (m.in. bariery architektoniczne, bariery społeczne) w życiu codziennym dzieci z niepełnosprawnościami;

- Działania na rzecz realizacji potrzeb rodzin, w których wychowuje się dziecko z niepełnosprawnością w odniesieniu do priorytetów programu kompleksowego wsparcia dla rodzin „Za życiem”;
- Działania na rzecz dzieci z chorobami rzadkimi w zakresie poprawy dostępności do świadczeń opieki zdrowotnej;
- Działania na rzecz profilaktyki, leczenia oraz edukacji zdrowotnej w obszarze cywilizacyjnych problemów zdrowotnych u dzieci – w szczególności takich jak zaburzenia afektywne i zaburzenia lękowe, nadwaga i otyłość, cukrzyca typu 1;
- Działania na rzecz popularyzacji szczepień ochronnych i zalecanych;
- Działania na rzecz profilaktyki, leczenia oraz edukacji zdrowotnej w obszarze FAS i FASD, w tym podjęcia działań w zakresie wprowadzenia powszechnych badań i prowadzenia statystyk, które pozwoliłyby określić skalę występowania FAS i FASD;
- Działania na rzecz niwelowania nierówności w dostępie dzieci do opieki zdrowotnej;
- Działania na rzecz przeciwdziałania wykluczeniu komunikacyjnemu dzieci i młodzieży;
- Działania na rzecz niwelowania problemu związanego z niedostatecznym zabezpieczeniem wsparcia potrzebującym schronienia matkom z małoletnimi dziećmi i kobietom w ciąży;
- Działania na rzecz realizacji praw socjalnych dzieci, co do których sądy rodzinne nie zastosowały normy art. 32 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1426 z późn. zm.). w ramach zabezpieczenia na czas toczącego się postępowania ws. władzy rodzicielskiej;
- Działania na rzecz realizacji praw socjalnych dzieci, które do czasu wydania przez sąd rodzinny orzeczenia w przedmiocie adopcji zostały umieszczone w rodzinie adopcyjnej;
- Działania na rzecz niwelowania skutków zanieczyszczenia środowiska, mających szczególnie negatywny wpływ na zdrowie i rozwoju dzieci;
- Ochrona praw dziecka w łańcuchu wartości przedsiębiorstw w odniesieniu do Karty Praw Dziecka w Biznesie – wykorzystywanie wizerunku dzieci w materiałach marketingowych;
- Działania na rzecz bezpiecznego i prawidłowego rozwoju dziecka wychowywanego w rodzinie dysfunkcyjnej poprzez ustalenie bądź zakreślenie terminu

dla sądu rodzinnego na rozpatrzenie wniosku ośrodka pomocy społecznej o ocenę sytuacji dziecka w rodzinie lub o zmianę zarządzeń opiekuńczych;

- Działania na rzecz przeciwdziałania cyberprzemocy wobec dzieci.

IV. Uwagi z zakresu spraw z aspektem międzynarodowym

Dostrzeżone zagadnienia wymagające wystąpienia/zmian w przepisach:

- Zachodzi konieczność poszerzania wiedzy wśród społeczeństwa, w szczególności obywateli polskich zamieszkałych za granicą, w zakresie przepisów prawa dotyczących uprowadzeń rodzicielskich – konsekwencji z tym związanych. Należy zwrócić uwagę na fakt, że w większości państw europejskich w przypadku dokonania uprowadzenia, osoba dokonująca tego czynu traci władzę rodzicielską nad dzieckiem, a także wszczynane jest przeciwko niej postępowanie karne. Zwiększenie świadomości społeczeństwa doprowadzić powinno do zmniejszenia liczby międzynarodowych uprowadzeń rodzicielskich, co tym samym zniweluje negatywne skutki u małoletnich.

- Rzecznik Praw Dziecka w dalszym ciągu widzi potrzebę zmiany przepisów prawa cywilnego, tak aby ponownie umożliwić zmianę przez sąd opiekuńczy prawomocnego orzeczenia wydanego na podstawie przepisów Konwencji haskiej. W chwili obecnej brak możliwości zastosowania przepisu art. 577 k.p.c. do orzeczeń wydanych w trybie Konwencji haskiej uniemożliwia Rzecznikowi Praw Dziecka oraz osobom zainteresowanym podjęcie działań prawnych w przypadku, gdy wymaga tego dobro małoletniego w związku z istotną zmianą jego sytuacji. Chodzi tu przede wszystkim o przypadki, gdzie orzeczenie nakazujące powrót małoletniego za granicę jest przez długi czas nie zostało wyegzekwowane, a dziecko przystosowało się w pełni do życia w Polsce.

- Należy wprowadzić normy regulujące procedurę przekazania przez Sąd Apelacyjny w Warszawie akt do Sądu Najwyższego wraz ze skargą kasacyjną bądź skargą nadzwyczajną złożoną w sprawach zakończonych prawomocnym orzeczeniem wydanym na podstawie przepisów Konwencji dotyczącej cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę. Przekazanie akt przez Sąd Apelacyjny w Warszawie do Sądu Najwyższego zazwyczaj trwa kilka miesięcy. Kolejnych kilka miesięcy trwa wydanie przez Sąd Najwyższy postanowienia w przedmiocie przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania. W związku z powyższym, procedura związana z wniesieniem

i rozpoznaniem skargi kasacyjnej bądź nadzwyczajnej trwa zazwyczaj ponad rok. W tym czasie dziecko coraz bardziej aklimatyzuje się w nowym miejscu zamieszkania i rozluźnia się jego więź z rodzicem przebywającym za granicą.

- Rzecznik Praw Dziecka dostrzega potrzebę zmian przepisów prawa w celu wprowadzenia jednolitej praktyki w zakresie aktualizacji przez Straż Graniczną w rejestrze obywateli Ukrainy daty ich powrotu do Polski. Precyzyjne ustalenie daty powrotu obywateli Ukrainy do Polski warunkuje możliwość dalszego otrzymywania przez nich świadczeń. W ocenie Rzecznika Praw Dziecka zasadnym jest wdrożenie rozwiązań legislacyjnych obligujących funkcjonariuszy Straży Granicznej do każdorazowej rejestracji ukraińskich uchodźców powracających do Polski.

V. Uwagi z zakresu spraw dotyczących przestępczości wobec dzieci

Dostrzeżone zagadnienia wymagające wystąpienia generalnego lub zmian w obowiązujących przepisach oraz inne spostrzeżenia:

- Przepis art. 102 k.r.o. – doprecyzowania wymaga, czy w razie zwolnienia zarządcy wyznaczonego przez testatora/darczyńcę zarząd majątkiem „wraca” do rodziców, czy winien zostać ustanowiony kurator do zarządu tym majątkiem. Zmiana powyższego przepisu jest o tyle istotna, że zauważa się coraz więcej spraw dotyczących majątku odziedziczonego przez małoletnich, w sytuacji gdy do zarządu majątkiem w testamencie jest powołany zarządca. W sytuacji zwolnienia zarządcy z pełnienia tej funkcji niejasne jest, kto powinien sprawować zarząd nad tym majątkiem;
- Brak instrumentów prawnych umożliwiających wykonanie zobowiązania strony do stawienia się z dzieckiem na badanie Opiniotwórczego Zespołu Specjalistów Sądowych lub inne. Opinia OZSS jest bowiem bardzo ważnym, jeśli nie kluczowym, dowodem w sprawie. Przeprowadzenie tego dowodu ma na celu ustalenie sytuacji opiekuńczo-wychowawczej dziecka i relacji łączącej każdego z rodziców z dzieckiem. Strony, mając tego świadomość, dosyć często utrudniają wykonanie badania, a niekiedy w ogóle nie stawiają się na badanie.
- Kończąca się kadencja Rzecznika Praw Dziecka Mikołaja Pawlaka przypadła na czas nieprzewidywalnych, obiektywnie trudnych wydarzeń i doświadczeń społecznych, szczególnie dotyczących najmłodsze pokolenie. W grudniu 2018 r. Rzecznik miał

znacząco odmienne plany realizacji podstawowych zasad ochrony dzieci od tego, z czym faktycznie przyszło się zmierzyć konstytucyjnej instytucji ochrony dzieci. Rodziny jako fundamenty egzystencji każdego z nas, a szczególnie dzieci, które w rodzinach powinny przychodzić na świat i otrzymywać najważniejsze przykłady dobrego człowieczeństwa, przetrwały obiektywnie niezależne od nas niezwykle trudne i nieprzewidywalne okoliczności. Pandemia COVID-19 i globalne zachwianie życiem i zdrowiem oraz relacjami społecznymi, wojna na Ukrainie i niespotykane od pokoleń obawy o podstawowe bezpieczeństwo. Zagrożeń, które się pojawiły, można wymieniać wiele. Niewątpliwie – ostatnie lata wstrząsają fundamentami, na których opiera się życie każdej rodziny.

Na szczęście utrwalone w nas wartości ochrony życia, zdrowia, wychowania dzieci przez rodziców – Mamę i Tatę, edukacji w szkołach przez wrażliwych pedagogów czy zapewniania godziwych warunków socjalnych pozwoliły na przetrwanie wielu trudności. Ktoś zapyta, dlaczego akurat te wartości zostały wymienione, dlaczego na nich nieustannie należy się skupiać? Otóż dlatego, że to podstawowe prawa, których obowiązek ma strzec Rzecznik Praw Dzieci. To prawa wprost wymienione w przepisach. Łącznie z najważniejszym i najtrudniejszym obowiązkiem ochrony życia każdej istoty ludzkiej od poczęcia, o czym jest mowa w artyku 2.1 ustawy o Rzeczniku Praw Dziecka.

Czy przetrwamy jako rodziny kolejne zagrożenia? Zagrożenia, które już nie są obiektywne i niezależne od nas. Dlaczego? Ponieważ kolejne zagrożenia przychodzą jako przemyślane ataki i wstrząsy na nasz sposób myślenia.

Będzie już niebawem atak na życie i zdrowie. To się dzieje w wielu krajach, a teraz dosięgnie i nas. Jaki atak? Przyzwolenie na zabicie człowieka bez wyroku sądu – aborcja, a tuż obok eutanazja dzieci tak jak w Holandii. Dlaczego? Bo być może chore, albo niepotrzebne tym „inteligentnym”.

Będzie już niebawem atak na wychowanie dzieci w rodzinie. Dlaczego? Bo rodzina to siedlisko zabobonów o miłości rodziców i najlepiej wychowa za nas nasze dzieci jakies „jeno” czy „ono”, albo fundacyjka, której nie wolno sprawdzać w rejestrze pedofilów.

Będzie już niebawem atak w godziwe warunki socjalne, bo przecież państwo nie jest od wspierania zabobonów rodzinnych. Kolejne zagrożenia można wymieniać przeglądając choćby projekty zgłaszane do parlamentu.

Zakończmy jednak pozytywnie. W biurze rzecznika pozostają niejako w depozycie wyniki pierwszych od dwóch dekad ogólnopolskich, naukowych badań jakości życia dzieci i młodzieży. Wiedza z tych badań to doskonały i skuteczny filtr dla nierozsądnych żądań, szkodliwych ideologii i destrukcyjnej indoktrynacji. Wiedza o rodzinie, szkole, zdrowiu psychicznym i fizycznym, relacjach rówieśniczych, codzienności naszych dzieci to głos dzieci i młodzieży wyrażony obiektywnie.

To rodzice i nauczyciele są dla młodych prawdziwymi autorytetami. Kościół i wiara są dla dzieci i młodzieży wciąż bardzo ważne bo przecież w Polsce każdego ranka modli się co trzeci uczeń szkoły podstawowej i co czwarty w liceum. I to jest nadzieja!

Zostaje również największy w Polsce Dziecięcy Telefon Zaufania 800121212 Rzecznika Praw Dziecka, który stanowi często poradnię pierwszego kontaktu w troskach młodych ludzi. Telefon, który pomógł setkom tysięcy dzieci i który uratował setki zdruzgotanych młodych żyć.

Troska o dzieci to nasze zadanie, każdego wrażliwego człowieka, bo każdy powinien czuć się rzecznikiem dzieci, których dorośli często nie słyszą.

W dobrych zawodach wystąpiłem, bieg ukończyłem, dzieci i wiary ustrzegłem.